

bendrosios kompetencijos technologijų pagalba
 integracija apsauga bendraujant
 turinio kūrimas sistemos **mokytojas** Informacijos
 ugdymo planas principai bendradarbiaujant saugumas
 žiniomis organizavimas komunikacija kompetencijų svarba turinio kūrimas
 jvaizdis ir reputacija apsauga Bendrojo ugdymo naudingo
 duomenų paieška socialiniuose tinkluose **komunikacija** technologijomis
 kompetencijos svarba atranka Komunikacijos ir informacijos valdymo individualus
 Bendrojo ugdymo saugumas Mokymosi visą gyvenimą sistemos
informacijos valdymas valdymo kompetencijos Autorinės teisės Dalinimasis **iššūkiai**
 tobulinimas individualus **apsikeitimas** bendradarbiaujant Virtualioje erdvėje
 bendradarbiaujant Kūrybiškas nuosavybė vaizdinę ir tekstinę informaciją
 apsauga Mokymo ir mokymosi **vertinimas**
 sistemos Informacijos tvarkymas taikymas

BENDROJO UGDYMO MOKYTOJŲ KOMUNIKACIJOS IR INFORMACIJOS VALDYMO KOMPETENCIJOS TOBULINIMAS

Projektas

„Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas“

Nr. 09.4.2-ESFA-V-715-02-0001

**BENDROJO UGDYMO MOKYTOJŲ
KOMUNIKACIJOS IR INFORMACIJOS
VALDYMO KOMPETENCIJOS
TOBULINIMAS**

Metodinis leidinys

Perkančioji organizacija – Nacionalinė švietimo agentūra

Paslaugos teikėjas – VšĮ „Pažangos projektai“

Vilnius, 2021

Metodinio leidinio autorė

dr. Aistė Ragauskaitė

Ekspertines konsultacijas teikė:

dr. Rasa Pakeltienė, Karolina Kepenytė-Ragauskienė, dr. Jurgita Zaleckienė, Milda Žaliauskaitė

Metodinio leidinio kalbos redaktorė

Evelina Antanavičienė

Metodinio leidinio recenzentė

Lina Virozerovienė

Metodinių leidinių maketavo

UAB „Echo Stamp“

© Nacionalinė švietimo agentūra

ISBN 978-609-8275-29-2

TURINYS

IVADAS	7
REKOMENDACIJOS LEIDINIO SKAITYTOJUI	9
1. BENDROJO UGDYMO MOKYTOJŲ BENDROSIOS KOMPETENCIJOS	11
1.1. Bendrojo ugdymo mokytojų kompetencijų struktūra	13
1.2. Komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos svarba	19
1.3. Mokymosi visą gyvenimą svarba	24
1.4. Individualus kompetencijų ugdymo planas	30
PRAKTINĖ VEIKLA	40
SAVARANKIŠKA VEIKLA	42
2. INFORMACIJOS VALDYMO KOMPETENCIJOS TOBULINIMAS	44
2.1. Informacijos ir duomenų paieška, vertinimas, atranka	47
2.2. Informacijos tvarkymas ir rinkimo organizavimas	60
2.3. Dalijimasis sukauptomis žiniomis ir naudingo turinio kūrimas	63
2.4. Apsikeitimas informacija bendraujant ir bendradarbiaujant	67
PRAKTINĖ VEIKLA	72
SAVARANKIŠKA VEIKLA	76
3. KŪRYBIŠKUMAS PRITAIKANT SKAITMENINĮ TURINĮ IR SKAITMENINIO TURINIO KŪRIMAS	77
3.1. Kūrybinis mąstymas ir skaitmeninių technologijų integracija	80
3.2. Skaitmeninių technologijų taikymas rengiant vaizdinę ir tekstinę informaciją	91
3.3. Mokymo ir mokymosi naudotis skaitmeninėmis technologijomis pagrindiniai principai	107
3.4. Vertinimas ir įsivertinimas pasitelkiant skaitmenines technologijas	115
PRAKTINĖ VEIKLA	119
SAVARANKIŠKA VEIKLA	121

4. SOCIALINIŲ TINKLŲ GALIMYBĖS IR IŠŠŪKIAI	122
4.1. Komunikacijos platformos	125
4.2. Komunikacija socialiniuose tinkluose „Facebook“, „Instagram“, „TikTok“, „LinkedIn“	129
4.3. Virtualioje erdvėje kuriamas mokytojo įvaizdis ir reputacija	150
4.4. Virtualaus bendravimo etiketas	151
PRAKTINĖ VEIKLA	157
SAVARANKIŠKA VEIKLA	161
5. SAUGUMAS IR AUTORIŲ TEISĖS	162
5.1. Asmens duomenų apsauga	165
5.2. Autorių teisės ir intelektinė nuosavybė	168
5.3. Asmeninių sistemų apsauga ir paskyrų saugumas	172
PRAKTINĖ VEIKLA	182
SAVARANKIŠKA VEIKLA	185
EKSPERTŲ KOMENTARAI METODINIAME FILME	186
BENDROSIOS REKOMENDACIJOS KOMUNIKACIJOS IR INFORMACIJOS TECHNOLOGIJŲ „HIGIENAI“	189
LITERATŪRA	191
REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA	200
PAPILDOMA PRAKTINĖ VEIKLA	202

ĮVADAS

Metodinis leidinys parengtas įgyvendinant projektą „Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas“ (toliau – projektas), kuris finansuojamas iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų pagal 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ įgyvendinimo priemonę 09.4.2-ESFA-V-715 „Formaliojo ir neformaliojo mokymo paslaugų įvairioms besimokančiųjų grupėms teikimas“. Projekto kodas 09.4.2-ESFA-V-715-02-0001. Projekto tikslas – tobulinti bendrojo ugdymo mokytojų dalykines ir bendrąsias kompetencijas, būtinas ugdymo turiniui formuoti, įgyvendinti ir efektyvinti pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemą.

Metodinio leidinio aktualumas. Gebėjimas valdyti informaciją ir kokybiškai komunikuoti yra laikomas viena svarbiausių XXI amžiaus kompetencijų. Pirmiausia komunikacijos valdymas tampa vis labiau priklausomas nuo technologijų. Tuo tarpu gebėjimai tinkamai valdyti skaitmenines technologijas atveria prieigas prie skaitmeninių, virtualių informacijos išteklių. Skaitmeninės kompetencijos įgalina kiekvieną veikti proaktyviai ir prisitaikyti itin sparčiai besikeičiančioje aplinkoje. Kartu kyla nemažai klausimų – nuo tinkamiausių technologijų pasirinkimo iki informacijos pasiruošimo, o naujausiuose šaltiniuose pradedama diskutuoti ir apie virtualios aplinkos kultūrą, etiką bei etiketą. Kadangi informacijos iš tiesų labai gausu, auga poreikis mokytis pasirinkti kokybišką informaciją, kritiškai vertinti ir individualiai pritaikyti informacinius išteklius savo veikloje. Todėl formuojasi poreikis nuolatos mokytis pačiam ir mokytis mokyti kitus.

Metodinio leidinio tikslas – suteikti bendrojo ugdymo mokytojams informacijos, metodinių rekomendacijų, kaip įsivertinti, ugdytis, nuolat tobulinti komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją.

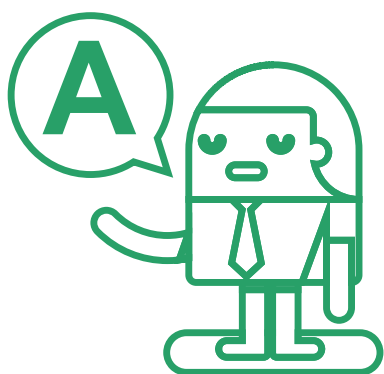
Metodinio leidinio tikslo siekiama įgyvendinant šiuos uždavinius:

1. Suteikti žinių apie komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos nuoseklų ir nuolatinį taikymą bei tobulinimą.
2. Padėti mokytojui ugdyti gebėjimą rinkti, atrinkti bei tinkamai ir kokybiškai pristatyti informaciją ir duomenis.
3. Ugdyti gebėjimą kūrybiškai taikyti skaitmenines technologijas kasdienėje pedagogo veikloje.
4. Ugdyti gebėjimą komunikuoti populiariausiose komunikacijos platformose, vadovaujantis etikos ir virtualios kultūros bendravimo principais.
5. Atkreipti dėmesį į asmeninį saugumą virtualioje erdvėje.

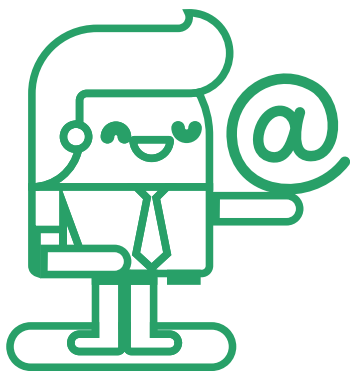
REKOMENDACIJOS LEIDINIO SKAITYTOJUI

Šis leidinys veda į įvairiapusiškos komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos pažinimą, savo veiksmų analizę, kompetencijos tobulinimo žingsnių planavimą, įgyvendinimą, refleksiją. Šios kompetencijos tobulinimas, kaip ir mokymasis visą gyvenimą, yra nuolatinis, sistemingas bei inovatyvus ir kryptingas darbas. Norime pakviesti jus skaitant mintyse revizuoti savo atliekamus veiksmus, atpažinti savo asmeninius sėkmės receptus tobulinant komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją. Leidinyje siūlome atlikti praktines veiklas, bei „dekonstruoti“¹ nusistovėjusius mitus apie komunikaciją ir informaciją, atlikti gilesnį tobulinimosi darbą savarankiškos veiklos skiltyje. Tiek komunikacijai, tiek informacijos valdymui svarbūs įvairiai pateiktos informacijos skaitymo, supratimo, klausymo, stebėjimo, kalbėjimo arba informacijos perteikimo kitiems gebėjimai. Taip pat siūlysimė išgirsti daugiau metodiniame filme pateikiamos ekspertų informacijos.

Trumpai supažindiname su kiekvieno skyriaus turiniu:

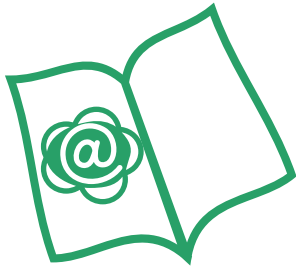
1. BENDROJO UGDYMO MOKYTOJŲ BENDROSIOS KOMPETENCIJOS. Kviesime susipažinti su bendrųjų kompetencijų struktūra. Analizuosime komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos sandarą bei tobulinimo galimybes. Kviesime susidaryti individualų kompetencijos tobulinimo planą ir proaktyviai galvoti apie profesinę patirtį bei ateitį. Praktinės užduotys ir savarankiška veikla bei refleksijos formos padės atlikti gilesnę savianalizę ir formuoti naujus įgūdžius per kasdienę veiklą.

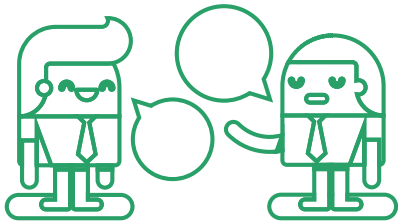
2. INFORMACIJOS VALDYMO KOMPETENCIJOS TOBULINIMAS. Rekomenduosime susidaryti informacijos paieškos strategiją, daugiau domėtis informacijos kilme, struktūra ir mokymėms, kaip „neužkibti“ ant „melagienų“ kabliuko. Praktinėje dalyje įsivertinsime informacijos paieškos įgūdžius.

3. KŪRYBIŠKAS SKAITMENINIO TURINIO KŪRIMAS. Šiame skyriuje iškelsime klausimus ir kviesime pamąstyti ir atrasti, kaip kūrybiškumas gali veikti drauge su skaitmeninėmis

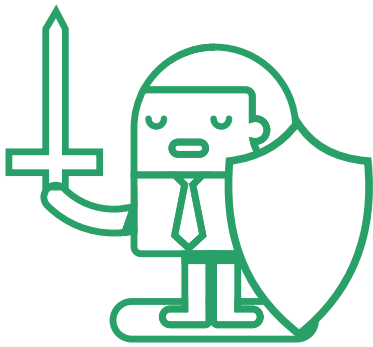
¹ Dekonstruoti – išaiškinti, atskleisti.

technologijomis. Padėsime atrasti naujus metodus, technikas bei atskleisime, kad kūrybiškumas turėtų būti gyvenimo būdas. Pa-teiksime praktinių, kūrybinį mąstymą skatinančių užduočių, ku-rias galėsite pritaikyti ir dirbdami su mokiniais.

4. KOMUNIKACIJOS VALDYMO KOMPETENCIJOS TOBULINIMAS. Įvertinsite, kiek socialiniai tinklai turi galios šių dienų komunikacijai. Viena vertus, kalbame apie nepaprastas so-cialinių tinklų galimybes, tačiau itin svarbu gebėti perteikti norimą informaciją pagal socialinių tinklų „žaidimo taisykles“. Praktinėje dalyje testuosimės, kiek turime žinių apie socialinius tinklus.

5. SAUGUMAS IR AUTORIŲ TEISĖS. Saugumas interne-te – vienas reikšmingiausių veiksnių, nusakančių mūsų komunika-cijos ir informacijos valdymo kompetenciją. Šioje dalyje prašysi-me peržiūrėti ir atsakyti į klausimą, ar jūsų duomenys yra saugūs virtualioje aplinkoje. Praktinėje dalyje kviesime pagalvoti, kas yra autorių teisės ir kaip su jomis turėtume elgtis.

Gal iš pirmo žvilgsnio informacijos ir komunikacijos labirintai atrodo klaidūs, tačiau, tikimės, kad skaitant šį leidinį atsiras noras išbandyti naujas veiklas, patyrinti ir pri(si)taikyti dar kitus skai-tmeninius išteklius, o gal ir sukurti originalius ir inovatyvius savo darbų pristatymus virtualioje er-dvėje. Pamėginus keletą kartų atsiranda daugiau aiškumo ir pasitikėjimo veikti toliau. Tad kviečiame drąsiai keliauti su mumis informacijos ir komunikacijos labirintais, leisti atsiskleisti Jūsų galimybėms tiek sėkmės, tiek kliūčių ruožuose!

BENDROJO UGDYMO MOKYTOJŲ BENDROSIOS KOMPETENCIJOS

1

įsivertinti

moksleivio

tik

priešingai

socialinius

esame

Praktinėse

komunikacijos

informaciją

bus

kad

Taip

gyvenime

ties

mokytojo

Bendrujų kompetencijų svarba lydi kiekvieną žmogų visą jo profesinį gyvenimą. Dažniausiai traktuojama, kad bendrosios kompetencijos yra tam tikrų žinių, nuostatų ir įgūdžių visuma. Vis tik akademinėje literatūroje vyrauja nuomonė, kad kompetencijų įgavimas bei tobulinimas nėra baigtinis procesas, jis turėtų būti nuolatinis palydovas ne tik profesinėje, bet ir kasdienėje veikloje.

1 pav. Bendrujų kompetencijų raktiniai žodžiai (sukurta su programa *Wordcloud*)

Vieną svarbiausių – komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją – stipriai transformuoja skaitmeninių technologijų pasaulis, kintantis mokymasis, didėjantis tarptautiškumas bei kartu pokyčiai. Nuo tradicinio komunikacijos proceso ir tradicinių informacijos rinkimo būdų pereiname prie naujų įrankių virtualioje erdvėje, kurie iš esmės keičia tiek komunikacijos procesus, tiek informacijos kiekius.

Pirmausia, reikia atkreipti dėmesį, kad nors virtuali erdvė gausi informacijos, įvairių komunikacijos platformų bei specialių ir poreikiams adaptuotų skaitmeninių įrankių, kyla nemažai iššūkių siekiant susidoroti su tokiais žinių srautais. Nuotolinis ugdymas ypač paspartino komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos poreikį ir parodė spragas, kurias būtina kuo greičiau koreguoti, atkreipiant dėmesį į saugumą virtualioje erdvėje, socialinių tinklų įtaką komunikacijai ir informacijos valdymui.

Virtualios erdvės reikšmingumas lemia ir augantį mokymosi visą gyvenimą poreikį bei perėjimą nuo organizacinių kompetencijoms iškeltų tikslų iki asmeninių, kai turime gebėti savarankiškai planuoti savo profesinį kelią, gebėti per trumpiausią laiką rasti efektyviausius mokymosi būdus ir

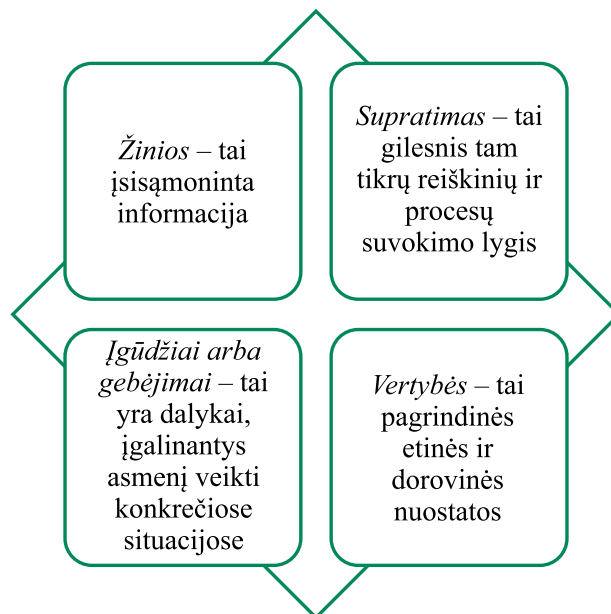
mokyti nuolatos, siekiant, kad mokymasis taptų kasdieniu įpročiu. Inovatyvus ateities mokytojas turi gebėti savarankiškai įsivertinti turimas kompetencijas, susidaryti saviugdų planą bei siekti kasdienio tobulėjimo.

Šio skyriaus pagrindiniai uždaviniai:

- ✓ atpažinti **bendrujų kompetencijų** kaitą;
- ✓ įvertinti komunikacijos ir informacijos valdymo **kompetencijos svarbą**;
- ✓ atkreipti dėmesį į **mokymosi pokyčius bei tendencijas**;
- ✓ gebėti pasirinkti ir sukurti **asmeninę mokymosi strategiją**.

1.1. Bendrojo ugdymo mokytojų kompetencijų struktūra

Mokslinėje literatūroje nėra vienareikšmiško ir universalus kompetencijų apibrėžimo, tačiau vyrauja gana panašus akademinis požiūris į jas. Kaip nurodo Niwans (2018), kompetencija turi būti laikoma žmogaus įgytos žinios, gebėjimai, požiūriai ir iš to kylantys jo veiksmai. From (2017) nuomone, kompetencijomis reikėtų laikyti žmonių įgytus mentalinius bei elgesio gebėjimus. Kaip pabrėžia Caena, Redecker (2019), kompetencijomis gali būti laikomi žmonių turimi gebėjimai (t. y. sukauptos žinios, įgytos patirtys, suformuoti įgūdžiai ir kt.), suteikiantys jiems galimybę atlikti tam tikrus veiksmus, kurių negebėtų atlikti tam tikrų gebėjimų stokoiantys asmenys. Orazbayevos (2016) teigimu, kompetencijas sudaro šie elementai:

2 pav. Kompetencijų elementai pagal Orazbayevą (2016)

Nagrinėjant įvairius šaltinius, galima išskirti dvi ryškiausias kompetencijų apybraižos sritis. Dalis autorių (Daniutė ir kt., 2015, Redecker, 2017, Carretero ir kt., 2017, Balzarienė, 2021) teigia, kad kompetencijos yra siejamos su žmonių turimomis žiniomis, įgūdžiais, gebėjimais, asmeninėmis savybėmis ar net turimomis vertybėmis. Pabrėžiama, kad šios savybės yra vertingos visur, ne tik profesinėje žmogaus veikloje. Tuo tarpu Yakhshievos, Sidiqovos (2020) bei Mukhamadovnos ir kt. (2020) nuomone, kompetencijomis turi būti laikomos žmogaus sukauptos žinios ir įgyti gebėjimai, kurie padeda jam pasiekti puikių rezultatų profesinėje veikloje. Šių autorių teigimu, kompetencija yra glaudžiai siejama su žmonių turima kvalifikacija, t. y. jų gebėjimais kokybiškai atlikti tam tikras darbines užduotis.

Lietuvoje, remiantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, kompetencija apibrėžiama kaip „*gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma*“. Apibendrinant mokslinėje literatūroje bei nacionaliniuose teisės aktuose pateikiamus kompetencijų apibrėžimus, galima teigti, kad kompetencijos turėtų būti traktuojamos kaip žmonių įgytos savybės ir žinios, suteikiančios jiems specialių gebėjimų, kurie yra naudingi ne tik profesinėje veikloje, bet ir asmeniniame gyvenime.

Mokytojų kompetencijomis galima laikyti tas žinias, gebėjimus ir įgūdžius, kurie jiems reikalingi dirbant pedagogo darbą. Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007) apibrėžiamos pagrindinės pedagogų kompetencijos:

✓ ***Bendrakultūrinė kompetencija*** – tai kompetencija, kuri užtikrina sėkmingą pedagogo veiklą tam tikroje kultūrinėje aplinkoje. Turėdamas šią kompetenciją, mokytojas gali dalyvauti pilietinės visuomenės kūrime, geba ugdyti mokinių kultūrinį, socialinį ir etninį tapatumą, prisideda prie informacinės ir žinių visuomenės kūrimo.

✓ ***Profesinės kompetencijos*** – tai kompetencijos, kurios būtinos vykdant mokytojo veiklą. Šiuolaikiniai mokytojai turėtų pasižymėti šiomis profesinėmis savybėmis: gebėti išnaudoti šiuolaikines informacines technologijas; kurti ir plėtoti ugdymui palankią aplinką; gebėti planuoti ir tobulinti dėstomo dalyko turinį bei valdyti mokymo procesą; mokėti vertinti mokinių pasiekimus ir pažangą; mokėti pažinti, motyvuoti ir palaikyti ugdytinius; siekti profesinio tobulėjimo.

✓ ***Specialiosios kompetencijos*** – tai kompetencijos, kurios yra reikalingos pedagogui dirbant su konkrečiu ugdymo turiniu, dėstant ir perteikiant tam tikros disciplinos turinį. Tai yra konkrečios ugdymo programos žinios ir gebėjimai šias žinias perteikti ugdytiniams.

✓ ***Bendrosios kompetencijos*** – tai vienos svarbiausių pedagogo kompetencijų. Jos apima

žinias, įgūdžius, gebėjimus, vertybines nuostatas, požiūrius, kitas asmenines savybes, reikalingas mokytojo veiklai, taip pat gebėjimą tas žinias ir įgūdžius perkelti iš vienos veiklos rūšies į kitą (Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007).

Mokytojo veiklai yra svarbios visos aptartosios kompetencijos, gebėjimas jas taikyti ir susieti savo darbinėje veikloje. Vis dėlto, mokslinėje literatūroje daugelis autorių akcentuoja būtent bendrųjų kompetencijų svarbą ir reikšmę pedagogo darbe. Kaip nurodo Bileišis ir kt. (2017), bendrosios kompetencijos mokslinėje literatūroje skirtingų autorių neretai apibrėžiamos kaip svarbiausios kompetencijos (angl. key competencies), svarbiausi įgūdžiai (angl. key skills), esminiai įgūdžiai (angl. essential skills), būtiniausi įgūdžiai (angl. necessary skills), gebėjimo dirbti įgūdžiai (angl. employability skills), svarbiausios kvalifikacijos (angl. key qualifications). Zaragozos ir kt. (2021) teigimu, būtent bendrosios kompetencijos suteikia galimybę mokytojams tinkamai atlikti savo darbą, t. y. pritaikyti savo turimus profesinius įgūdžius taip, kad jie atitiktų šiuolaikinės visuomenės poreikius. Būrgener, Barth (2018) nuomone, jeigu mokytojai neturėtų bendrųjų kompetencijų, jiems būtų sudėtinga ugdymo procesą organizuoti taip, kad jis būtų ne tik turinio prasme kokybiškas, bet ir kultūriškai, socialiai bei asmeniškai priimtinas ugdytiniais. Kaip akcentuoja Trakšelys, Martišauskienė (2013), būtent bendrosios kompetencijos pedagogams suteikia galimybę pritaikyti savo turimus gebėjimus daugelyje profesinės veiklos sričių. Taip pat, pastarųjų autorių nuomone, šios kompetencijos yra būtinos nuolatiniam mokytojų tobulėjimui bei sėkmingam prisitaikymui prie kintančios aplinkos sąlygų. Be to, kaip nurodoma Pedagogo profesijos kompetencijų apraše (2015), „bendrosios kompetencijos ir jų ugdymas pedagogams leidžia kurti atvirą ir veiksmingą sąveiką su ugdytiniais, dalyvauti atsakingos pilietinės visuomenės kūrime, stiprinti pozityvius profesionalius ryšius su mokyklos bendruomene ir socialiniais partneriais, nuolat mokytis ir tobulėti, reflektuojant savo profesinę veiklą ir jos rezultatus“.

Bendrųjų kompetencijų struktūra detalizuojama Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (2007), Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijoje (2012), projekto pagrindu rengtame, tačiau norminio statuso neturinčiame, Pedagogo profesijos kompetencijų apraše (2015) ir Pedagogų rengimo reglamente (2018) (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Mokytojų bendrųjų kompetencijų struktūra

Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007)	Pedagogo profesijos kompetencijų aprašas (2015)
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Komunikacinė ir informacijos valdymo ✓ Bendravimo ir bendradarbiavimo ✓ Tiriamosios veiklos ✓ Reflektavimo ir mokymosi mokytis ✓ Organizacijos tobulinimo ir pokyčių valdymo 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Asmeninio tobulėjimo ir mokytis ✓ Kultūrinė ✓ Naujų technologijų ir informacijos valdymo ✓ Profesinės komunikacijos
Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcija (2012)	Pedagogų rengimo reglamentas (2018)
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Mokymo kalbos vartojimas ✓ Valstybinės bei užsienio kalbų mokėjimas ✓ Komunikaciniai gebėjimai ✓ Kritinis mąstymas ✓ Technologijų taikymo ir informacijos valdymo įgūdžiai ✓ Teisinis raštingumas ✓ Etiketas ✓ Vadybinės organizacinės kompetencijos ✓ Kultūrinės kompetencijos ✓ Socialinės kompetencijos ✓ Sportinės kompetencijos ✓ Dalykinės kompetencijos ✓ Didaktinės kompetencijos 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Lyderystės kompetencija ✓ Kūrybiškumo, problemų sprendimo ir kritinio mąstymo kompetencija ✓ Socialinio teisingumo, pilietiškumo kompetencija ✓ Refleksijos ir įsivertinimo, nuolatinio tobulėjimo kompetencija ✓ Organizacijų ir pokyčių valdymo kompetencija ✓ Socialinė emocinė kompetencija ✓ Skaitmeninio raštingumo kompetencija ✓ Medijų raštingumo kompetencija

Palyginus skirtinguose dokumentuose, reglamentuojančiuose pedagogo arba švietimo veiklą, apibrėžtą bendrųjų kompetencijų struktūrą, galima pastebėti, kad nors šių kompetencijų klasifikacijos

yra skirtingos, tačiau pagal jas identifikuojamų gebėjimų sąrašas yra gana panašus. Svarbiausiomis pedagogų kompetencijomis įvardijamos komunikavimo, nuolatinio tobulėjimo siekimo, informacijos valdymo, naujų technologijų integravimo ir kt. Apibrėžčių kaita parodo pasikeitusių mokymo sąlygų ir informacinių technologijų įtaką. Akivaizdu, kad komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija tapo itin svarbi COVID-19 pandemijos laikotarpiu, kuomet visas ugdymas iš esmės persikėlė į virtualią erdvę. Reikia atkreipti dėmesį, kad komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją galima apibrėžti tam tikra elementų visuma.

2 lentelė. Komunikacijos ir informacijos valdymo apibrėžtys

Komunikacija	Informacijos valdymas
<p>Komunikacija (lot. <i>communicatio</i> – pranešimas), <i>sociālinė komunikacija, įvairios bendravimo, ryšių, susisiekimo, keitimosi patirtimi, mintimis, žiniomis, išgyvenimais formos, informacijos perdavimas; socialinė sąveika ženklais. Komunikacijos procesus ir reiškinius tiria komunikacijos teorija</i> (Visuotinė lietuvių enciklopedija, n. d.);</p> <p>Komunikacija – bet kokie informacijos perdavimo procesai, kurių tikslas skleisti, kaupti informaciją, plėtoti žinias ir gebėjimus (Puodžiūnas, 2013);</p> <p>Komunikacija – tai gebėjimas žodžiais, ženklais, vaizdais, tekstu perteikti įvairių informaciją įvairiais komunikavimo įrankiais, įtraukiant ir skaitmenines technologijas (sudaryta autorės).</p>	<p>Informacijos valdymas – gebėjimas nustatyti informacijos poreikį, rinkti, sisteminti, analizuoti ir pateikti informaciją (Šarlauskienė, 2018);</p> <p>Informacijos valdymas – strateginis ir procesais grįstas mąstymas, kuomet žinoma kam reikalinga informacija, kaip ją saugoti, kaip ją tinkamai naudoti ir kaip ją tinkamai skleisti (Nacionalinis kibernetinio saugumo centras, 2020);</p> <p>Informacijos valdymas – informacijos paieška, sisteminimas, analizė bei gebėjimas pateikti informaciją vizualizuotai, patraukliai, naudojant tiek skaitmenines technologijas, tiek kitus informacijos perteikimo būdus (sudaryta autorės).</p>

Galime pastebėti, kad analizuojant tiek komunikaciją tiek informacijos valdymą reikia atkreipti dėmesį į tai, kaip perduodame surinktą informaciją. Nors, atrodo, kad veiksmai persipinantys, vis tik komunikacija atskleidžia mūsų gebėjimą perduoti informaciją nepriklausomai nuo aplinkybių, situacijos,

priemonių ir kitų veiksmų. O informacijos valdymas atskleidžia, kaip gebame dirbti su šiandien turimais itin dideliais informacijos kiekiais, kaip ją struktūruojame bei gebame suprantamai perduoti kitiems.

Eksperimentas. Kviečiame save stebėti visą dieną ir atsakyti sau į tokius klausimus: su kokiais žmonėmis jums yra lengviausia komunikuoti? Ar visa jūsų perduodama informacija buvo suprantama? Ar jūs supratote visą informaciją, kurią jums perdavė kiti? Kaip labiausiai jums patiko komunikuoti: kalbėtis akis į akį, o gal turėjote vertinga pokalbį telefonu ar komunikavote socialiniame tinkle?

Kaip akcentuoja Orazbayeva (2016), nors ugdymo kokybę lemia daugelis skirtingų veiksmų, mokytojo kompetencija šiame procese yra labai reikšminga. Būtent todėl svarbu pasiekti, kad mokytojų turimų kompetencijų plėtojimas ir naujų įgijimas taptų vienu iš svarbiausių švietimo prioritetų. Šiais laikais, kai pasaulyje vyksta sparti globalizacija, mažėja kultūriniai ir geografiniai barjerai tarp žmonių, sparčiai atsiveria naujos komunikacinės galimybės, mokytojų vaidmuo ir darbo specifika turi keistis. Iš mokytojo tikimasi, kad jis bus ne tik informacijos transliuotojas, bet ir žinių dalijimosi ir turinio kūrimo dalyvis bei mokymosi partneris (Ališauskienė ir kt., 2016). Šiuolaikinės visuomenės kontekste mokytojui keliami vis didesni reikalavimai, o kompetencijų tobulinimas vyksta įvairiomis kryptimis.

Kaip nurodo Europos Komisija (European Commission, 2017), šiuolaikinis mokymasis turi keistis, nes:

- ✓ Žmonėms tampa aktualus ne vienas ar keli vienu metu įgyti išsilavinimai, bet nenutrūkstantis mokymasis visą gyvenimą;
- ✓ Pats mokymas turėtų būti ne standartizuotas ir pritaikytas masėms, bet kuo daugiau individualizuotas;
- ✓ Mokymas turėtų būti nukreiptas ne tik į konkretaus mokomojo dalyko žinias, bet ir daugia-dalykis, sujungiantis skirtingas disciplinas;
- ✓ Mokytojas turėtų būti ne lektorius, bet mokymosi kuratorius ar mentorius;
- ✓ Teorinis, dėstymu paremtas mokymas turėtų būti kuo labiau praktinis, įtraukiantis, pa-gei dautina – interaktyvus;

- ✓ Mokomąsias knygas ir tradicines rašymo lentas turės keisti įvairios skaitmeninės priemonės ir išmaniosios lentos;
- ✓ Akademinį raštingumą turėtų papildyti naujos formos, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas skaitmeniniam mokytojų raštingumui.

1.2. Komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos svarba

Šiuo laikotarpiu ir išryškėjo pagrindiniai probleminiai laukai, kurie susiję su pedagogų negebėjimu valdyti skaitmenines technologijas, menku komunikacijos socialiniuose tinkluose išmanymu.

Remiantis moksline literatūra, praktiniais pavydžiais, galima pastebėti, kad tiek komunikacija virtualioje erdvėje, tiek informacinių technologijų naudojimas turi taisykles ir rekomendacijas, kuriomis galima vadovautis. Taip pat, nuolat dirbant virtualioje aplinkoje, galima susiformuoti individualų komunikacijos ir informacijos valdymo būdą (Almerich, 2016).

Akivaizdu, kad Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (2007), Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijoje (2012), Pedagogų profesijos kompetencijų apraše (2015) ir Pedagogų rengimo reglamente (2018) akcentuojama komunikacijos, naujų technologijų ir informacijos valdymo kompetencijos svarba pedagogams. Tai išryškėja per:

- ✓ poreikį kuo daugiau turinio perkelti į virtualią erdvę;
- ✓ nuolatinę skaitmeninių technologijų integraciją į ugdymo turinį;
- ✓ asmeninį gebėjimą virtualioje aplinkoje reprezentuoti mokytoją kaip tam tikros srities profesionalą;
- ✓ vis augantį moksleivių įsitraukimą, naudojantis virtualios erdvės generuojamu turiniu, įrankiais ir kitais technologiniais sprendimais;
- ✓ visuomenės tobulėjimą per informacines technologijas ir besikeičiančią komunikacijos kultūrą.

Prie švietimo pokyčių ir mokytojų vaidmens kaitos neabejotinai prisidėjo ir pasaulinė pandemija. Kaip nurodo Merfeldaitė ir kt. (2020), 2019 m. pabaigoje–2020 m. pradžioje kilusi COVID-19 pandemija stipriai paveikė visas žmonių gyvenimo sritis, tarp jų ir švietimą. COVID-19 pandemija (Tam ir kt., 2020) paspartino švietimo sektorių sparčiau diegti inovacijas organizuojant ugdymo pro-

cesą. Mokytojams teko prisitaikyti prie pasikeitusių aplinkybių, susidoroti su nuotolinio mokymosi iššūkiais. Tai buvo vienas didžiausių lūžių, kuomet be išankstinio pasiruošimo mokytojai turėjo tapti komunikacijos ir informacijos valdymo profesionalais, savo darbe aktyviai taikydami skaitmenines technologijas.

Be to, kad buvo pradėtos rengti įvairios rekomendacijos, metodikos ugdymo turiniui skaitmenizuoti bei pritaikyti virtualiai erdvei, pagrindinis dėmesys buvo nukreiptas į technologijų įvaldymą, mokinių gebėjimų ugdymą per technologijų valdymą (Babev ir kt., 2020). Vis tik reikia pastebėti, kad mokytojo, kaip profesionalo, tobulėjimas komunikacijos ir informacijos valdymo srityje buvo pristabdytas. Perėjus prie nuotolinio ugdymo, mokytojams teko daug savarankiškai ruošti ugdymo procesui ir neliko laiko semtis patirties bei perimti kitų žinias. Tačiau dabar galima persiplanuoti komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos tobulinimo procesą iš asmeninės, personalizuotos perspektyvos.

Šiuolaikiniame mokymo procese daugelis tradicinių mokymosi metodų gali būti sėkmingai integruojami į virtualią erdvę. Pamokos, diskusijos, mokomieji žaidimai, tyrinėjimas, kūrybinio mąstymo reikalaujančios užduotys ir kt. gali būti taikomi nuotoliniu būdu. Nuotoliniu būdu taip pat galima organizuoti savarankišką darbą, mokymąsi bendradarbiaujant, patirtinį mokymąsi (Nacionalinės švietimo agentūros darbo grupė, 2020).

Mokslininkai Tam, El-Azar (2020), König ir kt. (2020), Babaev (2020) nurodo, kad bet kurios disciplinos mokytojai turėtų gebėti integruoti naujausias technologijas į savo mokymo veiklas. Reikėtų siekti mokinius sudominti, įtraukti į aktyvų mokymąsi, pamokas pateikti įdomiai, patraukliai, vaikams priimtina forma. Svarbiausiais šiuolaikinio mokytojo bruožais tampa inovatyvumas, mobilumas, dinamiškumas, įvairiapusiškumas, taikymas personalizuoto ugdymo (Kvieskienė ir kt., 2018).

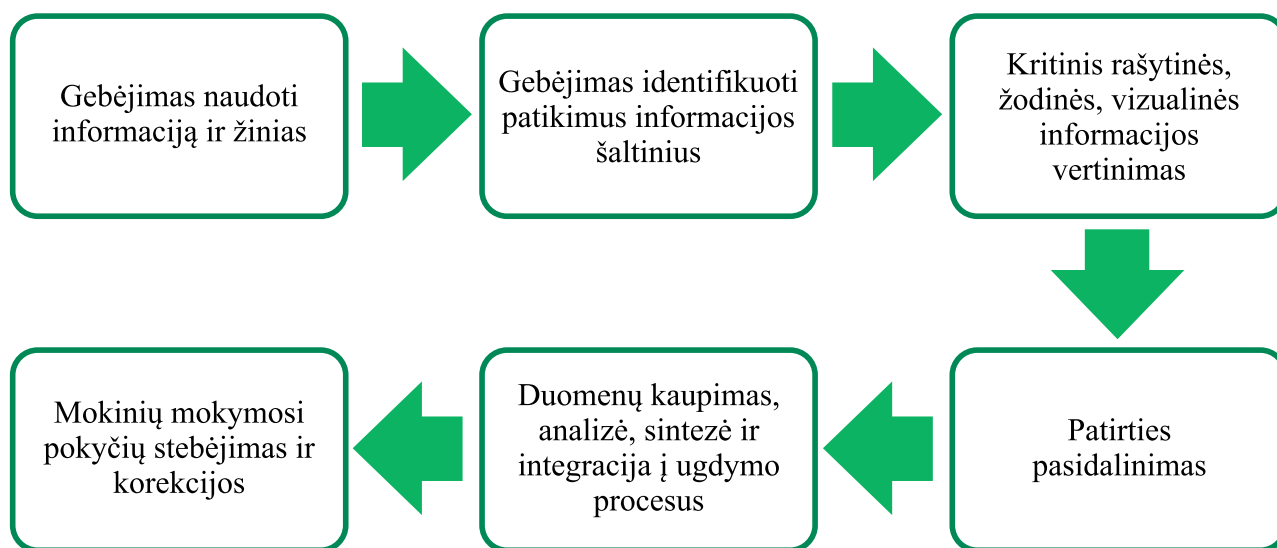
Aptartosios aplinkybės suponuoja tai, kad pedagogams šiuo metu ypač svarbi tapo komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija. Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (2007) nurodoma, kad komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją sudaro mokėjimas ir sugebėjimas:

- ✓ „taisyklingai vartoti kalbą realioje ir/ar virtualioje profesinėje aplinkoje;
- ✓ bendrauti užsienio kalba(-omis);
- ✓ naudoti verbalinius ir neverbalinius komunikavimo būdus skatinant mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą;

- ✓ konceptualiai ir vaizdžiai išreikšti savo idėjas bei interpretuoti mintis, faktus ir jausmus skirtinguose profesinės veiklos kontekstuose naudojant komunikacijos priemones;
- ✓ atlikti ugdymui aktualios informacijos paiešką: žinoti, atrinkti ir naudoti adekvačias duomenų bazes“ (Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007).

Komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija glaudžiai siejasi su Pedagogų profesijos kompetencijų apraše (2015) minima naujų technologijų ir informacijos valdymo kompetencija. Pastarajame dokumente nurodoma, kad ši kompetencija turėtų būti traktuojama kaip mokytojų gebėjimas „naudotis skaitmeninėmis technologijomis ir įranga, informacijos paieškos šaltiniais, rengiant tekstinę ir vaizdinę informaciją, ugdyti mokinių informacinę ir virtualaus bendravimo kultūrą sistemingai plėtojant jų skaitmeninį raštingumą“.

Jegelevičienė, Prakapas (2018) detalizuoja komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos reikšmę mokytojo darbe (žr. 3 pav.).

3 pav. Komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos reikšmė mokytojo darbe (pagal Jegelevičienę V., Prakapą R. (2018))

Svarbu pastebėti ir tai, kad komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija yra labai artima skaitmeninei kompetencijai, kuri akcentuojama daugelyje ES dokumentų. Skaitmeninė kompetencija apibrėžia žmogaus gebėjimą saugiai ir tikslingai naudoti informacines komunikacines priemones ne tik darbui, bet ir asmeninėms komunikavimo reikmėms. Ši kompetencija nusako žmogaus gebėjimus naudoti informacines komunikacines priemones ne tik informacijos paieškai, bet ir turinio

kūrimui, jo saugojimui, pristatymui, dalijimuisi, bendravimui virtualiose bendruomenėse (European Parliament and the Council of European Union, 2016). Europos Komisijos suformuotą skaitmeninių piliečio kompetencijų sistemą „DigComp“ sudaro šios skaitmeninės kompetencijos sritys:

- ✓ informacijos valdymas;
- ✓ virtuali komunikacija (bendravimas ir bendradarbiavimas);
- ✓ skaitmeninio turinio kūrimas;
- ✓ saugumo laikymasis;
- ✓ skaitmeninio raštingumo problemų sprendimas.

2017 m. Europos tyrimų institutas suformavo pedagogų skaitmeninių kompetencijų sistemą „DigCompEdu28“, kurioje išskiriamos 6 pedagogų skaitmeninių kompetencijų sritys, grupuojamos į tris blokus (4 pav.) (Skaitmeninės kompetencijos sandara, 2017):

Profesinės pedagogų kompetencijos	Pedagoginės pedagogų kompetencijos	Mokinių kompetencijos
<p><i>1. Profesinis aktyvumas</i></p> <p>Skaitmeninės kompetencijos</p> <p>Konkreto dalyko kompetencijos</p>	<p><i>2. Skaitmeniniai ištekliai</i></p> <p><i>3. Mokymas ir mokymasis</i></p> <p><i>4. Vertinimas</i></p> <p><i>5. Mokinių įgalinimas</i></p>	<p>Universalios kompetencijos</p> <p><i>6. Mokinių skaitmeninių kompetencijų skatinimas</i></p> <p>Konkreto dalyko kompetencijos</p>

4 pav. Pedagogų skaitmeninių kompetencijų sistema
(šaltinis: Europos pedagogų skaitmeninių kompetencijų sistema, 2017)

4 pav. pavaizduota pedagogų skaitmeninių kompetencijų struktūra. Galima pastebėti, kad mokytojams svarbūs šie gebėjimai:

1. *Profesinis aktyvumas*. Jis suvokiamas, kaip skaitmeninių technologijų naudojimas siekiant ne tik bendrauti, bet ir profesiskai tobulėti.
2. *Skaitmeniniai ištekliai*. Pedagogai, naudodamiesi skaitmeninėmis technologijomis, turi gebėti atlikti informacijos paiešką, jos vertinimą, kurti savo turinį ir juo dalintis.
3. *Mokymas ir mokymasis*. Skaitmeninės technologijos turi būti naudojamos ne tik mokant kitus, bet ir mokantis pačiam.

4. *Vertinimas*. Skaitmeninės technologijos turi būti naudojamos atliekant mokinių vertinimą
5. *Mokinių įgalinimas*. Skaitmeninės technologijos turi būti naudojamos siekiant paskatinti aktyvų mokinių įsitraukimą ir dalyvavimą ugdymo procese.
6. *Mokinių skaitmeninių kompetencijų skatinimas*. Mokiniai turi būti ne tik supažindinami su skaitmeninių technologijų galimybėmis, bet ir informuojami apie tai, kaip jas naudoti atsakingai.

Profesinės pedagogų kompetencijos	Pedagoginės pedagogų kompetencijos	Mokinių kompetencijos
<p>1. <i>Profesinis aktyvumas</i></p> <p>Bendravimas organizacijoje</p> <p>Profesinis bendradarbiavimas</p> <p>Praktikos refleksija</p> <p>Skaitmeninis TPT¹</p>	<p>2. <i>Skaitmeniniai ištekliai</i></p> <p>Pasirinkimas, kūrimas ir keitimas, valdymas, apsauga, dalijimasis</p> <p>3. <i>Mokymas ir mokymasis</i></p> <p>Mokymas, konsultavimas, mokymasis bendradarbiauti, savivaldis mokymasis</p> <p>4. <i>Vertinimas</i></p> <p>Vertinimo strategijos, įrodymų analizavimas, atsiliepimai ir planavimas</p> <p>5. <i>Mokinių įgalinimas</i></p> <p>Prieinamumas ir įtraukimas, diferencijavimas ir pritaikymas, aktyvus mokinių įgalinimas.</p>	<p>6. <i>Mokinių skaitmeninių kompetencijų skatinimas</i></p> <p>Informacijos ir medijų raštingumas, bendravimas, turinio kūrimas, atsakingas naudojimas</p>

5 pav. Pedagogų skaitmeninių kompetencijų struktūra
(šaltinis: Europos pedagogų skaitmeninių kompetencijų sistema, 2017)

Atsižvelgiant į skaitmeninių technologijų įtaką, komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija turėtų apimti pirmiausia informacijos valdymo ir duomenų rinkimo, sisteminimo, analizės bei kritinio vertinimo gebėjimus. Taip pat komunikacijos lauke svarbu įvaldyti teksto, vaizdo bei informacijos vizualinio pateikimo gebėjimus. Be to, virtualioje erdvėje šalia ugdymo turinio formuojasi itin dideli srautai kitų informacijos šaltinių, tokių kaip socialiniai tinklai, vaizdo

¹ TPT – tęstinis profesinis tobulinimas

turinys, kuris galėtų būti integruotas į ugdymo turį, o moksleiviai mokomi, kaip elgtis tokio turinio aplinkoje.

Skaitmeninės technologijos komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijai kelia nemažus iššūkius, ir šiuo atveju tik kūrybiniai sprendimai, inovatyvus požiūris gali padėti prisitaikyti prie virtualios erdvės. Todėl itin svarbus tampa kūrybiškumo ugdymas. Dėl turinio gausos bei virtualioje erdvėje tykančių pavojų, mokytojas tampa ir saugumo, elementarios turinio higienos edukatoriumi. Palaikydamas nuolatinį ryšį su moksleiviais, jis turėtų gebėti mokyti atitinkamos elgsenos virtualioje erdvėje. Dar svarbiau tai, kad išryškėja dvi komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos tobulinimo kryptys: pirmoji – per asmeninių įgūdžių tobulinimą ir komunikacijos bei informacijos valdymo subtilybių perpratimą, antroji – per gebėjimą žinias perduoti moksleiviams. Vis tik reikia atkreipti dėmesį, kad kompetencijų tobulinimas yra nuolatinis ir nenutrūkstamas procesas, siekiant profesinio augimo (Unesco ICT, 2018; Zaragiza ir kt., 2021).

Rekomendacija. Nors dėl kompetencijų lauko vyksta intensyvos diskusijos tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu, sistemingai ir struktūrizuotai skaitmeninių kompetencijų sistema pateikta 2017 m. leidinyje „[Europos pedagogų skaitmeninių kompetencijų sistema „DigCompEdu“](#)“.

1.3. Mokymosi visą gyvenimą svarba

Šiuolaikiniame pasaulyje mokymasis visą gyvenimą tampa vienu iš svarbiausių švietimo principų. Visuotinai pripažįstama, kad įgūdžių ir gebėjimų, kuriuos žmonės įgijo vaikystėje ar jaunystėje, besimokydami tam tikrose švietimo įstaigose, visam gyvenimui neužteks (Dudaitė, 2018). Paurienė (2017) nurodo, kad šiuolaikinėje visuomenėje įsigali naujoji edukacinė paradigma, kuri akcentuoja mokymąsi ne kaip trumpalaikį, bet kaip visą gyvenimą trunkantį procesą. Tai reiškia, kad žmogus nenutrūkstamai, nuolatos gilina, plėtoja bei įgyja naujų kompetencijų.

Mokymosi visą gyvenimą svarba deklaruota Europos Sąjungoje paskelbus Mokymosi visą gyvenimą memorandumą (2001). Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ mokymasis visą

gyvenimą taip pat yra minimas kaip vienas iš pagrindinių veiksnių, padedančių užtikrinti protingos visuomenės kūrimą Lietuvoje.

Mokymasis visą gyvenimą skiriasi nuo tęstinio mokymo koncepcijos, nes jis turi platesnę taikymo sritį. Tęstinis mokymas yra orientuotas į formalų suaugusiųjų švietimą, tuo tarpu mokymasis visą gyvenimą gali būti vykdomas per skirtingas sritis:

✓ **Formalųjį mokymąsi.** Formalusis mokymasis vyksta švietimo ir mokymo įstaigose, o žmonės, pabaigę mokslus, gauna pripažintus diplomus.

✓ **Neformalųjį mokymąsi.** Šis mokymasis vyksta už mokyklos, universiteto ar kitos švietimo įstaigos ribų. Neformalusis mokymas gali būti teikiamas darbo vietose, jį gali įgyvendinti pilietinės visuomeninės organizacijos ir grupės (pvz., profsąjungos, NVO ir kt.), taip pat organizacijos bei tarnybos, įkurtos formalioms sistemoms papildyti (t. y. įvairūs meno, muzikos, sporto užsiėmimai ir kt.). Užbaigę neformalius mokslus žmonės paprastai negauna formalių sertifikatų ar diplomų.

✓ **Savaiminį mokymąsi.** Tai natūralus kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Skirtingai nuo formaliojo ir neformaliojo mokymosi, šis mokymasis nebūtinai yra tikslinis, todėl kartais net patys žmonės, gilindami savo turimas žinias ir įgūdžius, šio mokymosi gali nepripažinti (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001).

Pavyzdys. Teigiama, kad siekiant tikrai ko nors išmokti ir tapti tos srities profesionalu, reikia mokytis 10 000 val. Prisiminkite paskutinius mokymus, kuriuose dalyvavote. Prieš kiek laiko tai buvo? Ko mokėtės? Ar iš tų mokymų pritaikėte ką nors savo veikloje, o gal taikote iki šiol?

Anksčiau visoje švietimo sistemoje dominavo formalusis mokymasis. Tačiau mokymosi visą gyvenimą koncepcija padidina neformaliojo ir savaiminio mokymosi svarbą. Žmogaus mokymasis visą gyvenimą gali vykti visais šiais aptartaisiais būdais, t. y. formaliuoju, neformaliuoju ir savaiminiu būdu, tarpusavyje derinant juos visus (Kompetencijų tobulinimo vadovas geresniam mokymui(si), 2017).

Pedagogams mokymasis visą gyvenimą yra ypatingai svarbus. Kaip pažymi Orazbayeva (2016), šiuolaikinė visuomenė iš mokytojų reikalauja nuolatinio tobulėjimo ir vis naujų kompetencijų. Šie nauji

įgūdžiai itin svarbūs, kadangi, kaip teigia Daniūtė, Miltenienė (2015), būtent turimos kompetencijos lemia pedagogų profesionalumą, ugdymo sėkmę ir veiksmingumą. Zaragozos ir kt. (2021) teigimu, mokytojai privalo nuolatos mokytis tam, kad išliktų kompetentingi ir būtų savo srities profesionalai. Akcentuodama pedagogų mokymosi visą gyvenimą svarbą, Paurienė (2017) teigia, kad kiekvieno pedagogo profesinė veikla yra neatsiejama nuo jo nuolatinio tobulėjimo, ir tai yra raktas ne tik į kokybišką ugdymą, bet ir į sėkmingos visuomenės kūrimą. Dar vieną svarbų aspektą pabrėžia Dautaras, Rukštelienė (2006), kurie akcentuoja, kad labai svarbu užtikrinti, kad mokytojai patys būtų suinteresuoti mokytis visą gyvenimą, nes tik tokį poreikį turintys pedagogai gebės šį poreikį suformuoti ir mokiniams.

Lietuvos vaikų ir jaunimo centro užsakymu, Mykolo Romerio universiteto tyrėjų atlikto tyrimo (2017) duomenimis, mokytojai svarbiausiomis laiko šias kompetencijas: asmeninio tobulėjimo ir mokėjimo mokytis (95,72 proc.), bendravimo ir komunikacijos (93,64 proc.), kūrybingumo ir inovatyvumo (92,95 proc.), savikontrolės ir streso valdymo (92,83 proc.), pasitikėjimo savimi (92,49 proc.), informacijos valdymo (87,05 proc.). Tyrimas taip pat atskleidė, kad šiuo metu mokytojų kompetencijų tobulinimas stokoja aiškios bei vieningos sistemos bei struktūros. Kadangi nėra vieningo kompetencijų apibrėžtumo, kompetencijų įvertinimas tampa problematiškas.

Sabaliausko ir kt. (2018) atliktame dalykinių kompetencijų tobulinimo poreikio tyrime nustatyta, kad pedagogų kvalifikacijos tobulinimas Lietuvoje vyksta gana fragmentiškai. Siekdami tobulintis mokytojai susiduria su tokiomis kliūtimis, kaip tinkamo turinio mokymų nebuvimas, atitinkamo mokymų finansavimo modelio trūkumas ar organizacijos palaikymo, siekiant tobulintis, nebuvimas. Taip pat mokytojų netenkina mokymosi renginių turinio kokybė (mokytojai akcentavo, kad juose pasitaiko daugiau teorinės informacijos negu praktinės medžiagos, taip pat trūksta jos pritaikomumo galimybių, dirbant tiesioginį darbą, numatymo). Tai gali sąlygoti mokytojų motyvacijos nuolatos mokytis stygių.

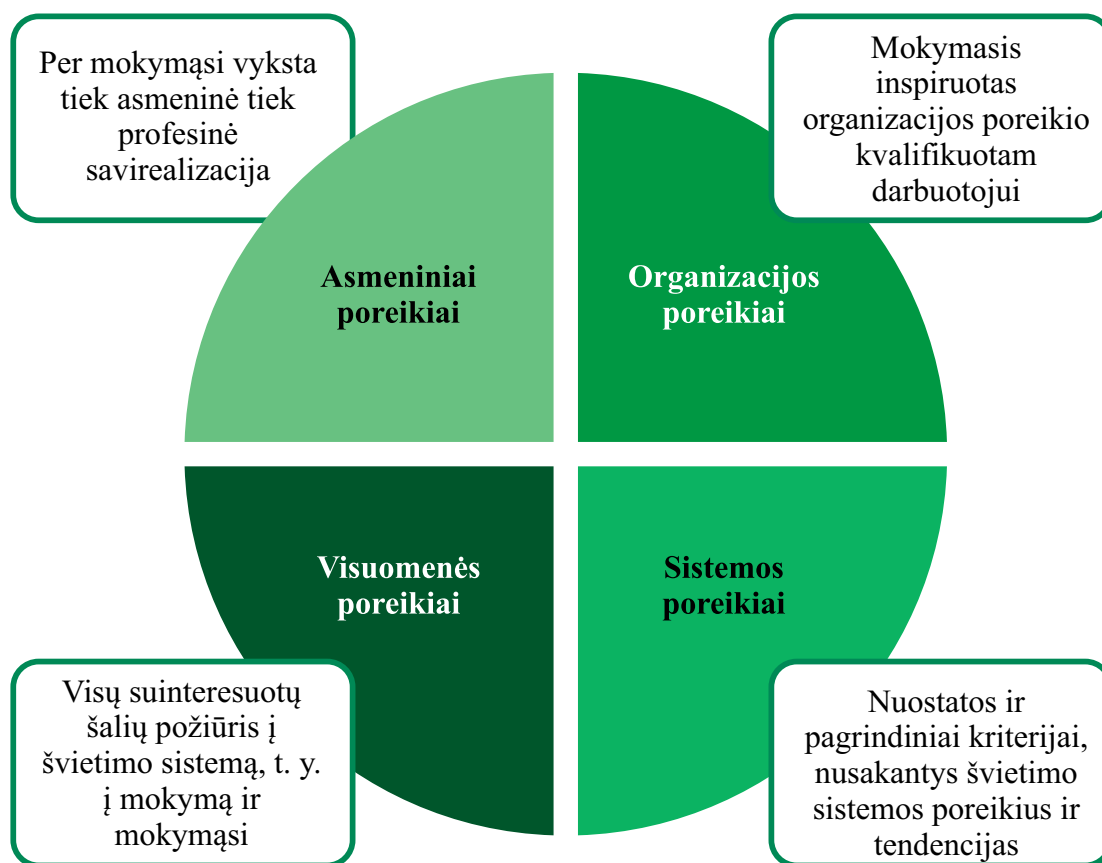
- ✓ Kaip jūs apibūdintumėte kokybiškus mokymus? Įvardykite bent 5 kriterijus kurie jums svarbiausi?
- ✓ Kaip dešimties balų sistemoje įvertintumėte savo dabartinę motyvaciją mokytis? Jeigu vertinate mažiau nei 9–10, kaip manote, kas jus demotyvuoja mokytis?

Labai svarbu, kad šiuolaikiniai mokytojai ne tik atliktų mokytojų vaidmenį, bet ir patys būtų suinteresuoti tapti mokiniais, semtis naujų žinių, įgūdžių ir gebėjimų (Niwans, 2018). Tik besimokydami visą gyvenimą mokytojai gali nenutrūkstamai tobulinti savo kompetencijas, kurios jiems reikalingos dirbant pedagoginį darbą.

Kaip akcentuoja Paurienė (2017), egzistuoja skirtingos pedagogų kompetencijų ugdymo galimybės, tokios kaip:

1. Supervizija, t. y. konsultacijos, kurios gali būti individualios, grupinės, komandinės ir pan.;
2. Refleksija, kurios metu sukaupia profesinė patirtis paverčiama naujomis kompetencijomis;
3. Susipažinimas su teorine medžiaga;
4. Tyrinėjimas mokantis;
5. Reflektuojamasis mokymasis.

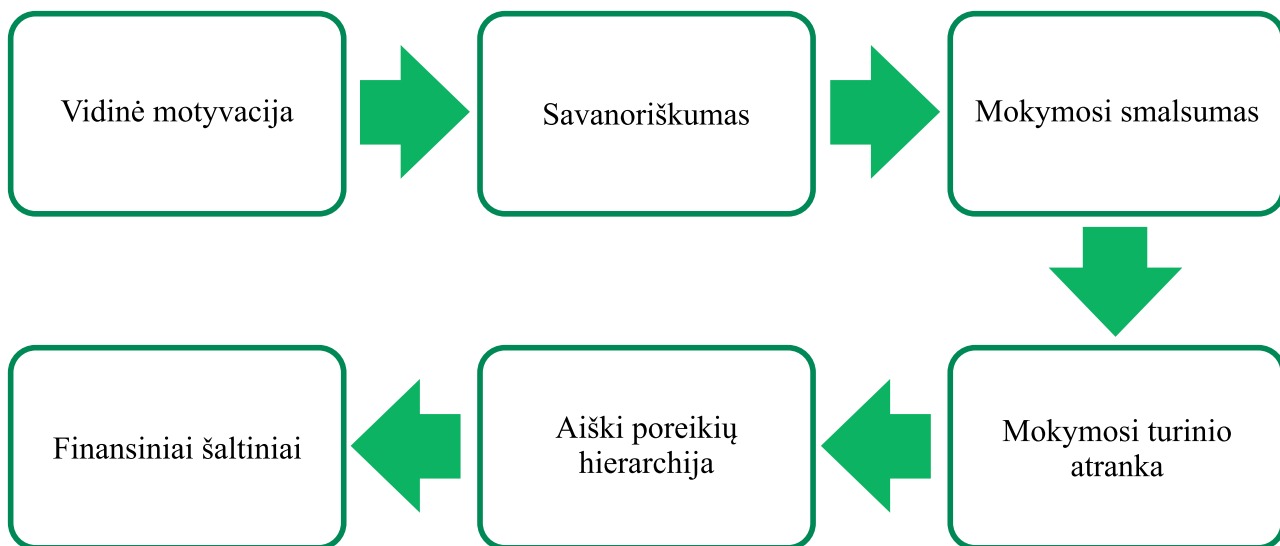
Nuolatinį pedagogų mokymąsi skatina asmeniniai, organizacijos, sistemos ir visuomenės poreikiai. Vertinant mokytojų mokymo ir mokymosi galimybes yra nemažai suinteresuotų šalių, kurios turi vienokios ar kitokios įtakos asmeniniams mokymosi pasirinkimams. Visų pirma, galima akcentuoti visus švietimo sistemos reikalavimus, kurie apibendrina, kokius kvalifikacinius reikalavimus turi atitikti pedagogas. Taip pat svarbios formalus ir neformalus ugdymo švietimo organizacijos su savo individualizuotais poreikiais ir reikalavimais pedagogui. Žinoma, negalima atmesti ir visuomenės, kuri gali neformaliai kelti reikalavimus pedagogo profesijai ir suformuoti tam tikras nuostatas, dogmas, kurios lemia tiek pedagogo profesijos pasirinkimą, tiek formuoja tam tikrą profesijos įvaizdį ir reputaciją visuomenėje. Galiausiai pedagogas yra asmuo, kuris tiesiogiai dirbdamas su moksleiviais geba individualiai vertinti savo kompetencijos tobulinimo poreikius.

6 pav. Mokymosi sistemos modelis (sudaryta autorės)

Labai svarbu, kad mokytojai gebėtų patys įsivertinti savo turimas kompetencijas, identifikuoti stipriąsias ir silpnąsias jų puses ir savarankiškai pasirinkti individualų kompetencijų ugdymo planą, t. y. nuspręsti, ką, koku būdu ir kaip sieks tobulinti ar naujai įgyti. „Visionary Analytics“ (2015), vadovaudamiesi Falconer ir kt. (2013), išskiria pagrindinius elementus, kurie iš esmės keičia mokymąsi visą gyvenimą: informacinių technologijų taikymas švietime, neformaliai įgytų kompetencijų pripažinimas, didėjantis suaugusiųjų, besimokančių visą gyvenimą, skaičius, atsirandanti didesnė programų pasiūla ir platesnės galimybės, augantis švietimo atvirumas, žinių bendrakūra, mokymosi suvokimo plėtra, mokymosi programų specializavimas, didesnis mokymosi poreikis, mokinių iniciatyvos rodymas, kai pats mokinys geba pasirinkti jam tinkamiausius metodus.

Nors kompetencijų tobulinimui itin nemažai dėmesio skiria įvairios švietimo institucijos, tarp jų – ir neformalaus švietimo organizacijos, pradedama vis daugiau dėmesio kreipti į tai, kiek pats mokytojas turi motyvacijos mokytis bei kaip jis pats galėtų planuoti savo mokymąsi savarankiškai ir individualiai. Tačiau, kiek mokytojų turi asmeninį savo, kaip profesionalo, kompetencijų tobulinimo planą? Reikėtų atkreipti dėmesį, kad mokymuisi būdingos tokios savybės:

7 pav. Mokymuisi būdingos savybės (sudaryta autorės)

Eksperimentas. Prisiminkite paskutinius mokymus, kuriuose dalyvavote, ir apžvelkite minėtas savybes per klausimų schemą: kaip ir kodėl pasirinkote mokymus? Ar jautėte motyvaciją mokytis? Ar mokymuose dalyvavote savo noru? Ką mokymuose norėjote sužinoti? Pagal kokius kriterijus pasirinkote mokymus? Kokį poreikį mokymai patenkino arba kokią kompetenciją tobulinote? Ar mokymai jums kainavo, ar buvo finansuojami? Kiekvieną atsakymą galite įsivertinti, tuomet matysite, kiek įtakos jūsų mokymuisi turi išoriniai veiksniai ir kiek mokotės vedini vidinių paskatų.

Mokymosi sėkmė labiausiai užtikrinama per vidines paskatas, mokymosi metu sukurtą įkvėpimą veikti bei vidinių apmąstymų paskatinimą ir įgytų žinių taikymą. Tiesa, mokymosi turinio atranka yra gana sudėtinga, nes ES finansuojamų mokymų pasiūla yra gana didelė. Tačiau mokymasis turi tapti nuolatiniu ir nuosekliu darbu bei tam tikra asmenine rutina.

Rekomendacija. „DigCompEdu“ parengė testą, kuriuo galite įsivertinti stipriausias puses ir sritis, kuriose reikėtų patobulinti skaitmeninių technologijų naudojimo gebėjimus. Testas siūlo įsivertinti pagal 22 klausimus, pagal „DigCompEdu“ sistemą apibūdinančias 22 kompetencijas. Atlikite testą *DigCompEdu testas*.

Testo pabaigoje galėsite matyti jums paruoštas rekomendacijas. Taip pat galite atlikti ir savianalizę bei įsivertinti komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją, detalai apibūdinami save pagal tokius raktinius žodžius:

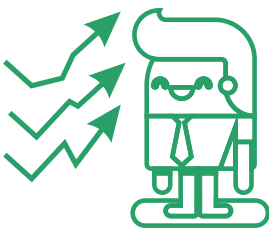
- ✓ Esu pradedantysis (-čioji)... pavyzdžiui, tik neseniai pradėjote naudotis „MS Teams“ programa, žinote bazines funkcijas ir t. t.
- ✓ Esu pažengęs (-usi)... taip pat „MS Teams“ programa dirbate daugiau nei pusę metų, valdote sklandžiai, žinote daugiau (ne tik bazines) funkcijas ir t. t.
- ✓ Esu patyręs (-usi)... dirbate su „MS Teams“ programa sklandžiai, žinote visas funkcijas, ieškote pritaikymo galimybių ir t. t.
- ✓ Esu ekspertas (-ė)... nuolatos dirbate su „MS Teams“ programa, ne tik žinote visas funkcijas, tačiau lengvai galite pamokyti ir kitus ir t. t.

Įsivertinkite, kaip jums asmeniškai atrodo. Į šią užduotį galite įtraukti ir kolegas, užduodami vieną klausimą: kaip manote, komunikacijos ir informacijos valdymo srityje esate pradedantysis, pažengęs, patyręs vartotojas ar ekspertas? Kitos užduotys pateikiamos **skyriuje „Papildoma praktinė veikla“**. Taip pat tikslinga susipažinti su leidiniu „Selfie“ – mokymo ir mokymosi savianalizės priemone, skatinančia ugdyteliams efektyviai naudotis skaitmeninėmis technologijomis (2019).

1.4. Individualus kompetencijų ugdymo planas

Įprastai mokymąsi įsivaizduojame kaip procesą, vykstantį mokykloje, aukštojo mokslo institucijoje, taip pat mokymasis dažnai siejamas su įvairiais kursais, seminarais ir kt. Vis tik reikia atkreipti dėmesį, kad yra toks reiškinys kaip „žinių senėjimas“ ir ypač tai aktualu komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijai. Skaitmeninės technologijos ir virtuali aplinka taip greitai kei-

čiasi, kad mes nuolatos turėtume domėtis šia sritimi (Teresevičienė ir kt., 2015). Tai reiškia, kad jūs jau šiandien turite žinoti, kaip rytoj reikės patobulinti savo turimas kompetencijas. Individualaus mokymosi planavimą galėtų sudaryti tokie etapai (praktinės užduotys pateiktos **skyriuje „Papildoma praktinė veikla“**):

✓ *Asmeninių ir profesinių tikslų nusistatymas.* Asmeninis tikslas gali būti susijęs su savirealizacija, o profesinis tikslas gali būti – plėsti kompetencijas, pradėti aktyviai veikti socialiniame tinkle „LinkedIn“ reprezentuojant savo pedagoginę patirtį ir dalintis sukaupta patirtimi..

✓ *Nusistatyti prioritetus, kuris iš tikslų yra svarbiausias.* Svarbu nusistatyti prioritetus, kuris tikslas svarbesnis, arba gal įmanoma pasiekti asmeninį ir profesinį tikslus kartu. Pavyzdžiui, kurdami savo profilį „LinkedIn“ plėsite savo profesinių kontaktų ratą ir kursite savo kaip pedagogo – profesionalo – įvaizdį.

✓ *Nusistatyti datas. Iki kada planuoju išmokti?* Visi tikslai turi turėti aiškų orientyrą. Vienas iš metodų yra rašyti tikslus ateinantiems metams, ir tai galima daryti prieš Naujuosius metus ar Naujųjų metų išvakarėse. Lygiai taip pat galima nusimatyti savo profesinius tikslus, kurių įgyvendinimo laikotarpis galėtų būti nuo rugsėjo 1 d. iki birželio 31 d. Šiuo laikotarpiu daugiausia investuojama į pedagoginę veiklą, tačiau lygiagrečiai galėtų būti siekiama ir asmeninių tikslų.

✓ *Atlikti mokymosi galimybių paiešką ir įsivertinti finansavimo poreikį.* Informacijos paieška ir vertinimas yra vienas iš svarbesnių veiksnių. Šiame etape galime pasirinkti tiek renginį, tiek lektorių, nacionalinius ar tarptautinius mokymus. Be to, šiais laikais itin išplėta nuotolinių mokymų sistema, todėl mokytis patogiu iš bet kurios vietos. Antras svarbus momentas yra finansavimo įvertinimas. Nemažai mokymų yra nemokamų ir galima mokytis savarankiškai, kitu atveju mokymų poreikį reikėtų iškelti organizacijoje. Taip pat pravartu peržvelgti projektines galimybes ir galimybę teikti paraiškas mokymosi vizitams, kitu atveju belieka investuoti asmenines lėšas.

Rekomendacija. Finansų analitikai pataria, kaip taupyti, kokia turėtų būti finansinio saugumo pagalbė. Todėl, planuodami savo išlaidas, numatykite ir tam tikrą procentinę dalį mokymams. Daugiau informacijos apie finansų valdymą rasite socialinio tinklo „Facebook“ grupėje „Pinigai ir reikalai“.

✓ **Įsivertinti mokymus ir pasiektą rezultatą.** Dažnai mokymus galime vertinti šiais kriterijais: patiko / nepatiko, nieko naudingo nebuvo, nepasakė, kaip praktiškai pritaikyti, ir kt. Tačiau čia reikia atkreipti dėmesį į tą patirtį, kurią išsinešate. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, ko nereikėtų daryti ir kartoti (ko jūs savo veikloje niekada nedarytumėte). Kitas svarbus momentas: jeigu nebuvo tiesiogiai pateiktos pritaikymo praktinėje veikloje informacijos, tuomet pasitelkite kūrybiškumą ir improvizaciją, gal tikrai įmanoma pritaikyti gautas žinias praktinėje veikloje pasinaudojant jūsų jau turima kompetencija. Dar vienas svarbus pastebėjimas: jeigu manote, kad seniai nebuvote kokybiškuose nacionalinio lygmens mokymuose, galbūt jūsų kompetencija yra itin aukšta ir tuomet vertėtų dalyvauti tarptautinėse mokymų programose arba save realizuoti per virtualaus turinio kūrimą. Atminkite, kad mokymasis nėra tik dalyvavimas mokymuose.

✓ **Įsivertinti motyvatorius.** Svarbiausia atsakyti sau į klausimą, ar mokausi dėl to, kad reikia, ar dėl to, kad noriu pats? Tikrai dalis mokymosi gali būti dėl to, kad reikia. Pavyzdžiui, visa mokykla pereina dirbti su „MS Teams“ programa, todėl pradžioje reikia mokytis su ja dirbti, tačiau vėliau atsiveria didžiulės galimybės dirbti su ta programa. Dedamoji „noriu“ yra visuomet geriausias motyvatorius. Pavyzdžiui, motyvuoti mokytis gali siekis tapti inovatyviausiu mokytoju Lietuvoje, kuris kuria įdomų interaktyvų ugdymo turinį. Tai galime sieti ir su visiems gerai žinoma Maslow poreikių piramide, kurioje savirealizacija yra viena iš aukščiausių žmogaus siekiamybių.

Rekomendacija. 5 metus iš eilės asociacija „Žinių ir ekonomikos forumas“ organizuoja inovatyviausio mokytojo apdovanojimus. Inovatyvūs mokytojai renkami tokiose kategorijose kaip inovatyviausias biologijos, chemijos, fizikos, kalbų, matematikos, informacinių technologijų, menų, technologijų, socialinių dalykų, pradinių klasių mokytojas. Taip pat renkami metų mokyklos vadovas. Atkreipkite dėmesį, kad pagrindiniai kriterijai šiuose apdovanojimuose yra pedagoginis profesionalumas, pedagoginė lyderystė, XXI a. būtinos kompetencijos, nuotolinis mokymas(is). Daugiau informacijos: *mokytojų apdovanojimai*.

Galima pastebėti, kad nuolatinį pedagogų mokymąsi skatina organizacijos, sistemos ir visuomenės poreikiai, vis dėlto didžiausia atsakomybė už kompetencijų tobulinimą tenka pačiam pedagogui, kuris geriausiai žino savo asmeninių gebėjimų lauką, identifikuoja reikalingas tobulinti kompetencijas ir pagal poreikius gali pasirinkti asmeninę mokymosi strategiją.

Kuo toliau, tuo daugiau kalbama apie personalizuotą mokymąsi, atitinkantį individualius poreikius. Suaugusieji jau turi sukaupe tam tikras mokymosi patirtis, todėl mokymų vertinimas yra gana individualus, nes skiriasi tiek žmonių poreikiai, tiek lūkesčiai, tiek jų turimų žinių lygis. Dėl tos priežasties tarp įvairių mokymo pasiūlymų dažnai galima rasti ir individualaus pobūdžio konsultacijas, mentorystės programas ar stažuotes. Tikima, kad vis tik pats asmuo geriausiai geba identifikuoti savo tobulėjimo poreikius (Dačiulytė ir kt. 2012). Mokymosi visą gyvenimą koncepcija suponuoja požiūrį, kad kiekvienas individualiai turėtų planuoti savo mokymosi kelią. Todėl mokymosi sistema, kurioje vyrauja įvairiausių mokymų pasiūla – nuo projektais grįstų iki komercinių – gali tikrai netenkinti, tuo labiau, jeigu egzistuoja specifinių mokymų poreikis, pvz., kaip dirbti su specialiujų poreikių vaikais gimnazinėse klasėse. Kyla klausimas, kaip suformuoti įgūdžius, skirtus ieškoti mokymosi galimybių ir įprasti mokytis nuolatos? Praktinėje veikloje suformuota užduotis atlikti profesinės veiklos analizę pagal SSGG (Stiprybės, Silpnybės, Galimybės, Grėsmės), o atpažinti mokymosi galimybes padės šie veiksniai:

✓ *Mokymasis ugdymo procese* vyksta nuolatos vien dėl to, kad moksleivis ir mokytojas dalyvauja žinių mainų procese. Gebėjimas įsiklausyti, ką sako moksleiviai, taip pat gali tapti naujos informacijos šaltiniu.

✓ *Mokymasis virtualioje erdvėje*. Įprotis mokytis savarankiškai formuojasi gana sudėtingai, tačiau kuo toliau, tuo dažniau mokytojams teks patiems prisiimti atsakomybę už savo tobulėjimą. Metodinės literatūros, informacijos apie mokymąsi įvairiose platformose iš tiesų yra itin daug. Atlikus planavimo darbus, nusimačius kompetencijų tobulinimo tikslą, reikia skirti laiko mokymosi medžiagos paieškai ir pasirengti savarankiškai ją studijuoti.

✓ *Refleksijos su savimi*. Jeigu tikėsime principu, kad mokomės kiekvienu duotuoju momentu, tai darbo dienos pabaigoje žodinė refleksija su savimi (apsvarstant, ką naujo aš šiandien išmokau, sužinojau) gali paskatinti, padėti atpažinti vis daugiau mokymosi elementų ir formuoti nuolatinio mokymosi įprotį.

✓ *Mokėjimas mokytis arba „nemokyk mokyto“*. Čia mokėjimo mokytis kompetencija glaudžiai susisieja su komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija. Tai reiškia, kad mokame mokytis tuomet, kai gebame identifikuoti, kur mums reikia tobulėti, atrasti mokymosi galimybių per trumpiausią laiką bei sistemingai ir nuosekliai tobulėti. Atrodo, kad norint išmokti tam tikrų dalykų, pvz., išmokti tekstų ruošimo virtualiai erdvei meno, užtenka įgyvendinti tik kelis žingsnius, t. y. susirasti tinkamiausius mokymus, išklaudyti juos ir jau bus galima ruošti sklandžius tekstus virtualiai erdvei. Tačiau įsijungus vidiniam kritikui, baimei, neužtikintumui gali susiformuoti požiūris „nemokyk mokyto“, kuris verčia dvejoti, ar įmanoma išmokti ko nors naujo, ar ne per vėlu mokytis. Mokymosi visą gyvenimą koncepcijoje teigiama, kad mokytis niekada nevėlu tik reikia pasirinkti tinkamą ir priimtina mokymosi formą. Dar svarbiau akcentuoti, kad skaitmeninės technologijos vis labiau žengs į mūsų asmeninę erdvę. Šiuo metu nuo kompiuterio jau pereiname prie išmanių namų, dirbtinio intelekto technologija paremtų sprendimų, tad komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją turėsime atsinaujinti nuolatos.

✓ *Vertinimas ir įsivertinimas*. Tradicinis vertinimo modelis jau yra suformuotas nuo mokyklos suolo, kuomet žinios ir įgūdžiai vertinami per atsiskaitymus, vėliau – egzaminus. Tačiau, kai pereiname prie mokymosi visą gyvenimą, svarbesnį vaidmenį atlieką paties savęs įvertinimas (įsivertinimas). Jeigu tradicinį vertinimą dažniausiai atlieka kiti asmenys, pvz., metinį vertinimą atlieka darbdavys, tai paties savęs įvertinimas yra daugiau pokalbis su savimi ir savo kompetencijų

lauko pažinimas. Organizaciniu lygmeniu vertinimas ir įsivertinimas užtikrina organizacijos veiklos kokybę bei nurodo jos tobulėjimo kryptis. Veiklos vertinimas atliekamas organizacijos ir asmeniniu lygmeniu. Plačiau organizacijos vertinimo ir įsivertinimo svarbą analizuoja Dačiulytė ir kt. (2012). Oficialiam įsivertinimui kiekviena organizacija turi savo metodikas, tačiau asmeninį įsivertinimą ir tobulėjimo tikslų nustatymą mokytojas turėtų atlikti savarankiškai. Oficialusis vertinimas yra kaip gairės ir atliktų veiksmų revizija, tuo tarpu asmeninis vertinimas yra orientuotas į savo poreikius ir lūkesčius atitinkančių kompetencijų tobulinimą. Todėl atliekant asmeninį įsivertinimą svarbu:

- ✓ nusistatyti savo profesionalumo lygį (pradedantysis, pažengęs, patyręs, ekspertas);
- ✓ pažinti visą profesinio lauko kompetencijų struktūrą (bendrosios, profesinės, specialiosios kompetencijos);
- ✓ numatyti savo profesinio kelio perspektyvą – kur esu ir ko noriu siekti?;
- ✓ sudaryti laiko skalėje numatomų žingsnių planą. Pavyzdžiui, ateinančių 5 metų strategija gali būti tokia: šiuo metu studijuoju magistrantūroje, noriu įstoti į doktorantūrą, stažuotis užsienio universitetuose, sukurti unikalią komunikacijos kompetencijos tobulinimo metodiką ir tapti šios srities ekspertu (Strakšienė, 2015).

Komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos įsivertinimą galima atlikti naudojant Bloomo taksonomiją, šiuo atveju vedant save per kiekvieno veiksnio pakopą iš vidinių klausimų perspektyvos. Gali būti keliami tokie klausimai: koks mano žinių lygis? Ar gerai suprantu savo srities elementus? Ar gebu taikyti įvairius sprendimus? Kiek laiko skiriu analizei ir žinių atnaujinimui? Koks mano turimos informacijos lygis (nacionalinis, tarptautinis lygmuo)? Kaip aš vertinu savo kompetencijas: pradedantysis, pažengęs, patyręs, ekspertas?

8 pav. pav. Bloomo taksonomijos skalė

Virtuali erdvė mokymąsi perkelia į kitą lygmenį ir šiandien, neišėję iš namų, internetu galime mokytis bet kuriame pasaulio universitete. Tačiau kaip pasirinkti, kur mokytis, kai egzistuoja tokios plačios galimybės? Jeigu įsivertinote, kokia tobulėjimo kryptis jums reikalinga, tuomet galima eksperimentuoti ir su virtualiomis mokymosi platformomis. Savarankiško mokymosi platformos suteikia galimybę nemokamai arba mokamai mokytis, individualiai pasirinkti mokymosi programas, mokytis patogiu laiku, tobulinti tiek asmeninius tiek profesinius įgūdžius. Tarptautinio lygio mokymosi platformos atveria galimybes įgyti naujausių žinių, taikomų įvairiausiose pasaulio šalyse.

coursera

Coursera.org – tai viena populiariausių ir didžiausių mokymosi bendruomenę sutelkusi platforma. Mokymų medžiaga joje paruošta skirtingų pasaulio universitetų. Platformoje daugiausia informacijos pateikiama anglų kalba (galima mokytis ir kitomis kalbomis, tik galimybės ženkliai mažesnės). Paieškos sistemoje suvedus jus dominančią temą bus pateikti įvairūs mokymosi pasiūlymai. Mokymai yra nemokami, tačiau, jeigu norėsite gauti sertifikatą, tuomet reikės mokėti už jo išdavimą. Nemokamai mokydami gaunate laisvą prieigą prie dominančios medžiagos, užsitikrinatė dalyvavimą atsiskaitymuose. Ši platforma naudinga tiek naujos informacijos paieškai, tiek naujų metodų apžvalgai, ką vėliau galima sėkmingai panaudoti savo profesinėje veikloje.

Rekomendacija. *Coursera.org* kursus galite rinktis tokiomis temomis „[Effective Communication: Writing, Design, and Presentation Specialization](#)“, „[Communication Strategies for a Virtual Age](#)“. Taip pat atkreipkite dėmesį, kad kai kurios temos gali būti paruoštos verslui, kitų sričių atstovams, nebūtinai pedagogams. Todėl kartais, siekiant išlaisvinti kūrybiškumą, tikslinga įkelti vieną koją ir į kitą sritį, ką *coursera.org* leidžia padaryti nemokamai.

Edx.org yra panašaus tipo mokymosi platforma kaip ir *coursera.org*, tačiau joje labiau išvystyta sertifikavimo sistema, o kiekvieno kurso kaina yra skirtinga. Šioje platformoje suteikiama galimybė mokytis nemokamai, tačiau tokiu atveju medžiagos pasiekiamumas bus limituotas. Paieškoje pasirinkus temą „švietimas“, toliau detalizuojamos mokymo programos apie nuotolinį mokymąsi, mokymo inovacijas, mokymosi proceso tobulinimą bei kitas aktualias temas. Šioje sistemoje galima rasti mokymus, susijusius ne tik su profesiniu tobulėjimu, bet ir su asmeniniais poreikiais, pavyzdžiui, galima mokytis anglų kalbos pradedantiesiems.

MOOC.org

Mooc.org – nemokama, taip pat aukštųjų mokyklų rengiamų mokymų, platforma. Neribojamas dalyvių skaičius, daug ir įvairaus turinio. Taip pat atsiranda galimybė organizuoti savo nuotolinių mokymų kursus ir, naudojantis sistema, teikti mokymus.

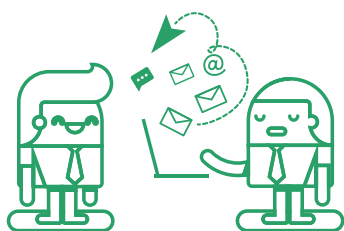
Pedagogas.lt – tai yra lietuviško turinio platforma, ji geriausiai žinoma pedagogų bendruomenėje. Platformoje siūlomos akredituotos, specializuotos programos. Atlikta analizė rodo, kad mokymų kainos šioje platformoje yra itin žemos, palyginus su rinkoje esančių komercinių mokymų kainomis.

Aukštųjų mokyklų programos ir mokymosi platformos. Pirmiausia aukštasis mokyklas suprantame kaip studijų institucijas, tačiau suaugusiųjų bei mokymosi visą gyvenimą koncepcijos taip pat veikia ir aukštosiose mokyklose. Projektas „Tęsk“ suteikė galimybę tobulinti dalykines ir profesines kompetencijas. Taip pat aukštosios mokyklos mokslinėse konferencijose pristato naujausius mokslo pasiekimus ir tyrimus, atliktus švietimo srityje, kas gali būti naudojama kaip papildomas turinys bei kompetencijų tobulinimo kryptis. Aukštosiose mokyklose veikia virtualios mokymosi platformos. Be to, naujienas ir įvairius pasiūlymus mokytojams patogu sekti aukštųjų mokyklų socialiniuose tinkluose.

Erasmus+

Kvalifikacijos tobulinimas „Erasmus +“ programose. Tai Europos Sąjungos mokymosi ir mainų programa, skirta įvairaus amžiaus ir profesijų asmenims. Teikti paraiškas bei vykti tiek mokytis, tiek kelti kvalifikaciją kitose institucijoje gali ir mokytojai. Naujasis etapas įgyvendinamas nuo 2021 m. iki 2027 m. Programą kuruoja Švietimo mainų paramos fondas. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį ir į programos „Nordplus“ teikiamas galimybes (daugiau informacijos [Švietimo mainų paramos fondas](#)).

Mokymo programų kūrimas visuomenei. Kituose skyriuose (2 ir 4) detaliau bus pristatomos galimybės virtualioje erdvėje reprezentuoti turimas kompetencijas ir detalizuojama, kaip kurti dalijimosi žiniomis platformas. Kartais gali atrodyti, kad mokymosi turinio yra labai daug, tačiau kai įsivedame kokybės kriterijų, turinio gali pasirodyti netgi per mažai. Kuomet išreikštas aiškus poreikis mokytis per mokymą, tuomet galima eksperimentuoti, kurti edukuojantį turinį virtualioje erdvėje. Šis būdas taip pat reikalaus gebėti atrinkti informaciją, interaktyviai komunuikuoti ir pasitelkti vizualinius bei skaitmeninių technologijų valdymo gebėjimus.

Informacijos apie mokymus ir savo kvalifikaciją saugojimas. Esame įpratę turėti savo gyvenimo aprašymą, kaip vieną iš dokumentų, kurį daugiausia sudaro informacija apie mūsų profesinę patirtį. Taip pat nuosekliai kaupiame studijų diplomus, pažymėjimus, sertifikatus. Tačiau itin naudinga visą medžiagą kaupti viename aplanke ir turėti jo skaitmeninį formatą. Gyvenimo aprašymą su naujausiais pasiekimais reikėtų atnaujinti bent kas metus, o jeigu dalyvaujate projektinėje veikloje, tuomet reikėtų pasirengti gyvenimo aprašymą ir anglų kalba. Skaitmeninis kompetencijų aplanukas taip pat pagreitina ir komunikacijos tempą, kuomet jums reikia pateikti informaciją čia ir dabar.

Trumpai:

✓ Mokytojų bendrosios kompetencijos įvardijamos įvairiuose dokumentuose: Mokytojo profesijos kompetencijos apraše (2007), Pedagogų profesijos kompetencijų apraše (2015), Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijoje (2012), Pedagogų rengimo reglamente (2018). Analizė atskleidė, kad vis tik į bendrąsias kompetencijas žiūrima skirtingai, ir nėra vieningo požiūrio apibūdinant kompetencijų struktūrą. Galime teigti, kad daugelyje šaltinių vieningai sutinkama, kad kompetencijų pokyčiams didelės įtakos turi skaitmenizacijos tendencijos.

✓ Dėl skaitmeninių technologijų plėtros auga komunikacijos ir informacijos technologijų tobulinimo poreikis. Galime pastebėti, kad prisitaikyti ir nuolat mokytis dirbti su naujomis technologijomis reikia taip pat greitai, kaip kad greitai jos kinta.

✓ Mokymasis visą gyvenimą iš poreikio perauga į prievolę, be kurios sunkiai gali būti įsivaizduojama efektyvi karjera. Vis tik nuolatiniam mokymuisi reikia nemažai vidinės motyvacijos, savarankiškumo, efektyvumo, aiškių tikslų nusistatymo ir asmeninio kompetencijų lauko įsivertinimo.

✓ Tobulinant kompetencijas galima naudotis savarankiško mokymosi platformomis, kurios atveria galimybes mokytis nemokamai arba mokamai bet kuriame pasaulio universitete. Tai yra tokios platformos kaip *coursera.org*, *edx.org*, *mooc.org*, taip pat atsiranda lietuviško turinio platformų, sukurtų panašiu pagrindu kaip *pedagogas.lt*.

Klausimai įsivertinimui ir refleksijai:

- ✓ *Kaip manote, kokios pedagogo kompetencijos yra svarbiausios, ir kaip galėtumėte jas išdėstyti asmeninio prioriteto tvarka?*
 - ✓ *Kaip manote, kokią kompetenciją jūs esate išstobulinę geriausiai?*
 - ✓ *Kaip manote, kurias kompetencijas jums reikia tobulinti?*
- ✓ *Kaip manote, ką turėtumėte atlikti artimiausiu metu, kad pradėtumėte komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos tobulinimą?*

PRAKTIŅĖ VEIKLA

1

Savianalizė. Įsivertinkite komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją SSSG analizės metodu (s – stiprybės, s – silpnybės, g – galimybės, g – grėsmės). Tai turėtų padėti atskleisti realią jūsų turimų kompetencijų situaciją bei padėti nusistatyti tobulinimo kryptis.

Stiprybės

Iki 5 stiprybių

Pvz., išmanau socialinių tinklų keliamus pavojus.

Silpnybės

Iki 5 silpnybių

Pvz., nežinau, kaip apsaugoti socialinio tinklo paskyras.

Galimybės

Iki 5 galimybių

Pvz., peržiūrėti rekomendacijas „esaugumas.lt“.

Grėsmės

Iki 5 grėsmių

Pvz., asmeninių duomenų vagystė.

2

Ateities aš. Pokalbis su ateities savimi yra vienas veiksmingų kompetencijos tobulinimo veiklų. Naudodamiesi programa <https://www.futureme.org/> parašykite sau laišką į ateitį. Programos lauke galite suvesti norimą tekstą, pasirinkti laiško gavimo datą, nurodžius el. pašto adresą jums bus atsiųstas laiškas automatiškai. Apibūdinkite savo kompetencijų tobulinimo kelią per šiuos klausimus: ką aš dabar galiu geriausiai? Kuriose srityse aš esu ekspertas? Ko aš norėčiau pasiekti? Kokias kompetencijas man reikėtų tobulinti? Kas man padėtų tobulinti tas kompetencijas? Ko palinkėčiau sau po X metų?

3

Planas. Klausimų metodas vidiniam tobulėjimui skirtiems tikslams išgryninti:

Kaip aš galėčiau tobulinti savo komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją?

Kokios pagalbos iš organizacijos man reikėtų, tobulinant šią kompetenciją?

Kas pasikeistų, jeigu puikiai įvaldyčiau komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją?

Kaip atrodytų mano diena, ką daryčiau kitaip nei dariau iki šiol, jeigu puikiai įvaldyčiau komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją?

4

Motyvacija. Tai vienas iš svarbiausių kriterijų, skatinančių mokytis visą gyvenimą. Kaip susiplanuoti mokymąsi?

Kas mane demotyvuoja?

Kas mane motyvuoja?

Kokius 5 žingsnius galiu atlikti dabar?

įsivertinti

tik

moksleivio

priešingai

sociali

esame

komunikacijos

informacija

SAVARANKIŠKA VEIKLA

Rekomenduojame susikurti savo komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos portfelį skaitmeniniu formatu.

Komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos portfelis

Komunikacijos gebėjimų įsivertinimas

✓ Esu įvaldęs teksto rengimo, struktūravimo, faktų dėstymo ir argumentavimo gebėjimus

✓ Gebu tekstą iliustruoti vaizdo medžiaga

✓ Gebu sklandžiai, informatyviai perteikti informaciją virtualioje aplinkoje

✓ Gebu parengti vaizdo medžiagą

✓ Gebu komunikuoti laikydamasis virtualaus etiketo

įvairiose komunikacinėse platformose

✓ Gebu integruoti skaitmenines technologijas į ugdymo turinį bei sklandžiai perteikti informaciją

Atsakyti „Taip“ arba „Ne“

Informacijos valdymo gebėjimų įsivertinimas

✓ Gebu greitai atsirinkti reikalingą informaciją

✓ Žinau, kaip patikrinti informacijos patikimumą

✓ Esu perpratęs ir susikūręs informacijos sisteminimo principus

✓ Gebu atskirti melagingą informaciją

✓ Esu įvaldęs informacijos paieškos strategiją

✓ Gebu informaciją pateikti iliustruotais ir sklandžiais pavyzdžiais

✓ Noriai dalinuosi informacija virtualioje aplinkoje

Atsakyti „Taip“ arba „Ne“

Patirtis

Straipsniai, informaciniai pranešimai, renginių vizualiniai sprendimai, metodinė, ugdomoji medžiaga, inovatyvūs ugdymo sprendimai

Pateikti iliustruojančių pavyzdžių

Rekomendacijos

Įkvepiantys ir tobulėti skatinantys pavyzdžiai, naudingos nuorodos, virtualūs įrankiai, top 5 (svarbiausi) patarimai, ką turi gėbėti kiekvienas pedagogas, turintis komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją.

Pateikti iliustruojančių pavyzdžių

Ateities perspektyva

- ✓ Mano kompetencijų portfelis po 5 metų, kokiose srityse būsiu geriausias?
- ✓ Mano kompetencijų portfelis po 10 metų, kokiose srityse būsiu geriausias?

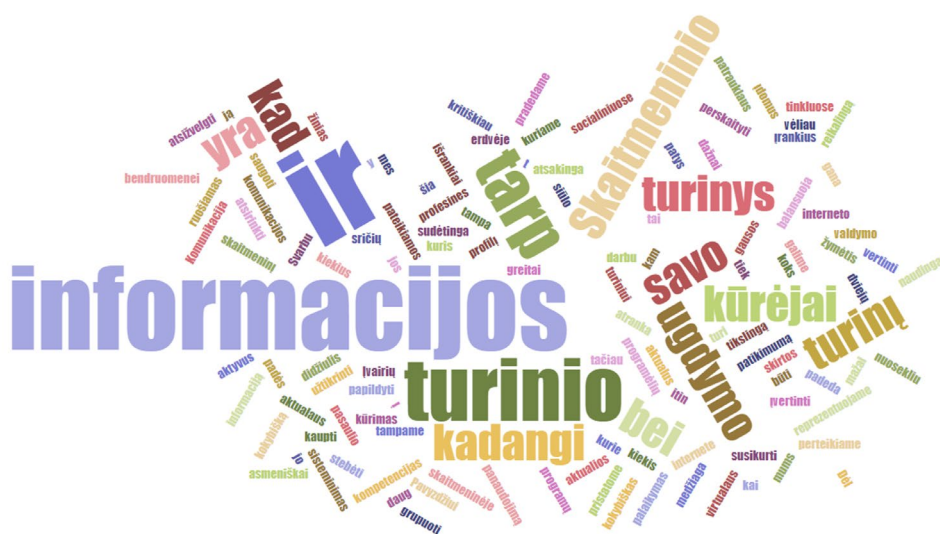
3–5 sakiniais numatyti perspektyvą

INFORMACIJOS VALDYMO KOMPETENCIJOS TOBULINIMAS

2

Internetas mums suteikia galimybę prieiti prie viso pasaulio informacijos šaltinių, o naujas turinys skaitmeninėje erdvėje atsiranda kas 3 sekundes. Internete galime rasti skirtingų šaltinių informacijos, pateiktos skirtingomis kalbomis. Vis tik, dėl didžiulio informacijos srauto kyla problema dėl reikalingos informacijos paieškos, jos atrankos ir vertinimo. Itin svarbus informacijos patikimumas, kadangi internete daug informacijos yra kuriama ne tik teigiamais tikslais. Pastaruoju metu plinta taip vadinamos „melagienos“ arba žemo patikimumo skaitmeninis turinys. Šiame skyriuje pateiksime strategiją, kaip, iš kur ir kokius duomenis, informaciją rinkti, kaip įvertinti duomenų, informacijos patikimumą, kad pristatant duomenis bei informaciją neklaidintume auditorijos.

9 pav. Informacijos ir duomenų paieškos raktiniai žodžiai (sukurta su programa *Wordcloud*)

Įvairių interneto programų ir programėlių kūrėjai siūlo įrankius, kurie padeda kaupti, žymėti reikalingą informaciją, ją saugoti. Dėl internete pateikiamos informacijos gausos, aktualios informacijos kiekius sudėtinga perskaityti ir įvertinti jos patikimumą bei šia medžiaga papildyti ugdymo turinį. Kadangi skaitmeninio turinio kiekis didžiulis, atsakinga informacijos atranka ir sisteminimas padės užtikrinti kokybišką ir tikslingą ugdymo turiniui skirtos informacijos panaudojimą.

Svarbu atsižvelgti į tai, kad mes patys tampame informacijos kūrėjai, kai kuriame savo skaitmeninį turinį, pristatome, reprezentuojame savo komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijas bei perteikiame profesines žinias. Komunikacija skaitmeninėje erdvėje ir informacijos kūrimas dažnai balansuoja tarp dviejų sričių, t. y. tarp aktualaus ir patrauklaus turinio ir tarp turinio, kuris mažai kam įdomus ir aktualus. Pavyzdžiui, profilių socialiniuose tinkluose galime susikurti itin greitai, tačiau

vėliau jo aktyvus palaikymas tampa nuosekliu darbu, kadangi turi būti ruošiamas kokybiškas turinys gana išrankiai virtualaus pasaulio bendruomenei. Skaitmeninio turinio yra tiek daug, kad pradedame atsirinkti, grupuoti, kritiškiau vertinti ir stebėti, koks turinys mums asmeniškai yra naudingas.

Kai dirbame su informacija, nuolat ieškome, skaitome, vertiname, o skaitmeniniu turiniu galima lengvai pasidalyti kuriant bendradarbiavimo tinklus. Šiame skyriuje kalbėsime apie tai, kodėl naudinga kurti profesinius tinklus bei diskutuoti apie profesinę veiklą, ir kokią vertę gali sukurti mokytojų grupės socialiniame tinkle „Facebook“.

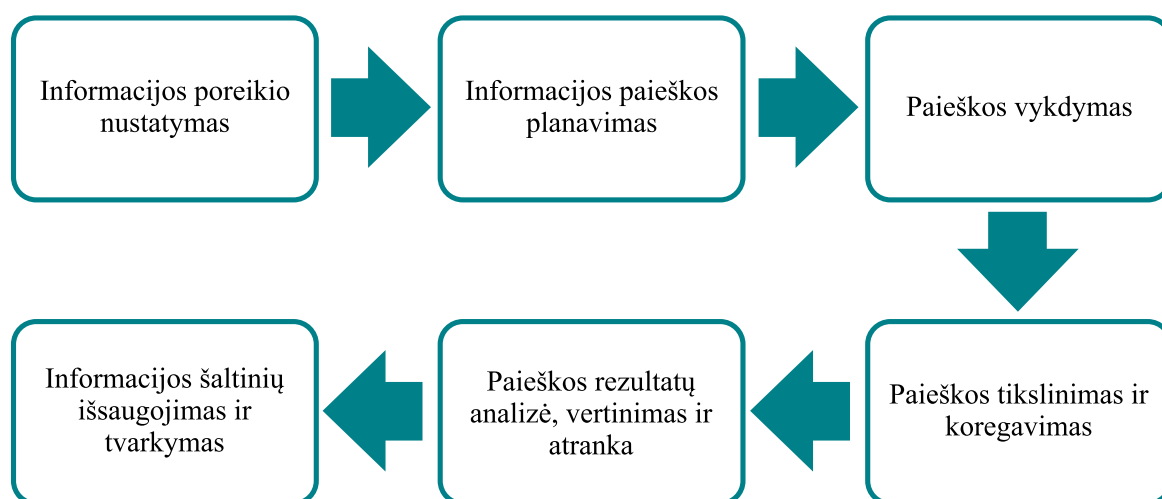
Šio skyriaus pagrindiniai uždaviniai:

- ✓ gebėti savarankiškai organizuoti **informacijos paiešką**, vertinti ir atrinkti informaciją;
- ✓ gebėti susidaryti **informacijos tvarkymo sistemą**;
- ✓ gebėti kurti **skaitmeninį turinį**;
- ✓ gebėti dalytis ir kurti **profesinius informacijos mainų tinklus**.

2.1. Informacijos ir duomenų paieška, vertinimas, atranka

Sakoma, kad jeigu ko nors nežinai, tau gali padėti *google.com* ir iš esmės šis pasakymas atspindi šių dienų informacijos paieškos realijas. Pasirinkus bet kokius raktinius žodžius, pavyzdžiui, „informacijos ir duomenų paieška rekomendacijos“, „informacijos vertinimas“ (Informacijos vertinimo kriterijai, n.d.), „informacijos ir duomenų paieška“, *google.com* pateikia daugelį informacijos šaltinių. Vis tik, ieškant tikslingos informacijos, rekomenduojama vadovautis informacijos paieškos strategija:

10 pav. Informacijos paieškos strategija, sudaryta pagal Niauraitę ir kt. (2010), Tautkevičienę ir kt. (2014), Šarlauskiene (2018), Medijų ir informacinis raštingumas (2019)

Siekiant atrinkti kokybišką informaciją, sukurti įdomų turinį, informacijos paieškai būtinas kūrybiškumas. Vis tik informacijos paieškai reikia ne tik kritinio, bet ir kūrybinio mąstymo. Mažai tikėtina, kad iš vieno žodžio pavyks atrasti pakankamai geros informacijos.

Ekspertas. Įveskite į *google.com* žodį „mokytojas“. Tai daug apimantis, konkrečią profesiją nusakantis žodis ir vien *google.com* mums pasiūlo 2 260 000 informacijos šaltinių. Tiek peržiūrėti ir atsirinkti, ko mums iš tiesų reikia, beveik neįmanoma. Vien pagal šią paiešką galima rasti informacijos šaltinius iš „Vikipedijos“, kur apibrėžiama mokytojo sąvoka, Švietimo mokslo ir sporto ministerijos naujienų („Mokytojas: profesija ar pašaukimas?“) ir t. t. Šaltiniai įvairūs, informacija juose itin skirtinga. Tačiau įvedus raktažodį „mokytojo kompetencijos“, mes turime jau tik 64 800 paieškos rezultatus. Pirmame šaltinyje pateikiamas Pedagogų profesijos kompetencijų aprašas, antrame – Mokytojo profesijos kompetencijų aprašą ir t. t. Šis paprastas pavyzdys rodo, kad dėl informacijos gausos egzistuoja itin daug skirtingų šaltinių tipų. Pavyzdžiui „Vikipedija“ yra individualių asmenų kuriama turinio platforma, todėl rašto darbuose nerekomenduojama vadovautis šiuo šaltiniu dėl menko jo patikimumo, reikia atskirai patikrinti šiame portale pateikiamą informaciją. Labai svarbu prieš ieškant informacijos atlikti tam tikrus paruošiamuosius darbus.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad bet koks informacijos ieškojimas yra gana laikui imlus darbas, tuo labiau, jeigu ruošiame išsamią medžiagą vienu ar kitu klausimu. Jeigu norime tik susidaryti tam tikrą nuomonę ir peržvelgti informaciją tam tikra siaura tema, laiko reikės mažiau ir, tikėtina, kad užteks informacijos, kurią rasime pirmame *google.com* paieškos puslapyje. Kitu atveju, informacijos paieškai, kritiniam įvertinimui, atrinkimui, perskaitymui reikėtų planuoti skirti pakankamai nemažai laiko.

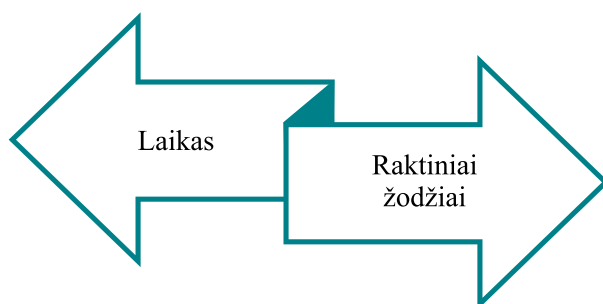
✓ **Informacijos poreikio nustatymas.** Informacijos poreikius galime įsivardyti dviem kryptimis, t. y. asmeniniai arba profesiniai. Asmeniniams poreikiams patenkinti, pavyzdžiui, susirasti daugiau informacijos apie sveiką gyvenimo būdą, gali užtekti informacijos, pateikiamos įvairiuose tinklaraščiuose (*angl. blog*), socialinių tinklų profiliuose, specializuotuose leidiniuose, interneto svetainėse. Tokia informacija priskirtina lengvo turinio informacijai, kuriai asmeninio tobulėjimo

tiksłams pasiekti. Jeigu norite išmokti taškavimo technikos, siekdami kūrybiškai praleisti laisvalaikį, tuomet galite rasti informacijos socialinio tinklo grupėje „Taškavimas“. Nemažai vaizdo pamokų yra platformoje *Youtube*. Tačiau jeigu ieškome profesinio pobūdžio informacijos, jos paieška perauga į kitą lygį. Tarkime, jus dominanti tema yra „paauglių kūrybiškumo ugdymas“. Dirbant šitoje srityje jau susiformuoja tam tikras informacijos laukas, skaitomi šaltiniai, teminiai autorių darbai, tačiau ieškant naujausios medžiagos neužtenka peržvelgti tik tai, ką siūlo *google.com*. Aktualesnės informacijos galima ieškoti moksliniuose šaltiniuose, pavyzdžiui, per „[Google mokslinčius](#)“ (angl. *google scholar*). Be to, prieš atliekant paiešką, reikėtų susikoncentruoti ir į konkrečią temą, t. y. žinoti, kas šiuo metu konkrečioje nagrinėjamoje temoje mums yra aktualiausia: ar nauji metodai, ar paauglių kūrybiškumo ugdymas pasitelkiant socialinius tinklus ir panašiai. Užsirašius temą, ją galima aprašyti raktiniais žodžiais.

✓ **Informacijos paieškos planavimas.** Intensyviai ieškant informacijos jau mintyse tekstai turėtų būti rūšiuojami, vertinami, pastebimi pasikartojimai, tam tikros tendencijos, suvedamos linijos tarp tekstuose pasikartojančių elementų ir identifikuojami informacijos lūžiai – tos vietos, kurios mažai analizuojamos ir gali būti naujos bei aktualios. Gana sudėtinga tik prisėdus prie kompiuterio ir suvedus kelis žodžius rasti naudingos informacijos, todėl reikėtų susidaryti asmeninę raktažodžių sistemą. Jeigu mes turime tam tikrą temą, tuomet turėtų ta tema atsidurti sakinyje, žodžių junginiuose, daiktavardžio ir veiksmažodžio pozicijose, nestandartiniuose junginiuose, tarpdiscipliniškumą nusakančiuose junginiuose. Taip pat rekomenduojama raktinius žodžius pasirengti tiek lietuvių kalba, tiek viena iš užsienio kalbų. Jeigu tema itin nauja, tikėtina, kad lietuvių kalba informacijos bus sąlyginai mažai, tuomet reikėtų skaityti informaciją kitomis kalbomis. Siekiant kuo efektyvesnės paieškos, rekomenduojama keletą dienų galvoti apie temos raktinius žodžius, juos nuolat papildyti. Analizuodami mokslinius straipsnius, po santraukomis dažnai galite pastebėti vieną sakinį, kuris prasideda

žodžiais „raktiniai žodžiai, *raktažodžiai* (angl. *keywords*)“. Jie sukuria straipsniui nuorodas ir sąsajas paieškos sistemose, todėl mes tą straipsnį randame suvedę tik raktinius žodžius.

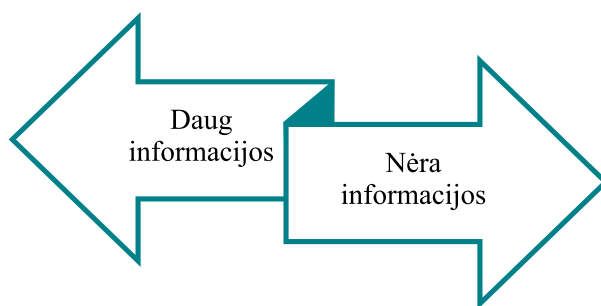
#raktiniaižodžiai¹

Raktiniai žodžiai gali padėti net tose situacijose, kai koncentruotai ieškote informacijos pagal tam tikrą raktinį žodį elektroniniuose leidiniuose ir kituose portaluose. Funkcija *ctrl+F* galime paiešką pagreitinti ir matyti tik tas dokumento vietas, kuriose minimi konkretūs raktiniai žodžiai.

✓ **Paieškos vykdymas.** Jau atlikus pirmuosius pasirengimo darbus, t. y. turint temą, raktinius žodžius ir paieškai skyrus laiko, prieš pradėdant vykdyti paiešką reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kokių informacijos šaltinių ieškosite. Svarbu apsibrėžti, kokie leidiniai, kokia medžiaga yra jums aktuali. Šiandien autoriai yra parengę nemažai skirtingo skaitmeninio turinio: nuo mokslinių straipsnių, monografijų iki profesinių interneto svetainių ar tinklaraščių² (angl. *blog*). Tai, kokio pobūdžio informacija jums reikalinga, nulemia tai, kokio pobūdžio turinį rengsite. Iliustruojantiems pavyzdžiams tinka informacija iš interneto svetainių arba iš mokslinių tyrimų, tačiau jeigu reikia faktų, argumentų, grįstų mokslu, tuomet būtina skaityti ir analizuoti mokslinę literatūrą. Mokslinės literatūros ieškoti patogiu paieškos sistemoje „[Google mokslinčius](#)“ (angl. *google scholar*), kurioje pateikiama daug informacijos šaltinių įvairiomis kalbomis. Vėliau turėtų būti atliktas informacijos sisteminimas ir apibendrinimas, tam tikra vizualizacija.

¹ #raktiniaižodžiai – raktažodžiai (angl. keyword). Tai populiarus žodis, žodžių junginys, pagal kurį ieškoma informacijos. Daugiau skaitykite „[Viskas apie raktažodžius \(paieška, atranka...\)](#)“.

² Tinklaraštis – anglų kalba „blog“, todėl dažnai galite išgirsti naudojant sulietuvintą terminą *blogai* (tekstinis turinys). „Vlogai“ ir „vlogeriai“ – vaizdo turinio tinklaraščiuose kūrėjai, *blogus* kuriantys asmenys.

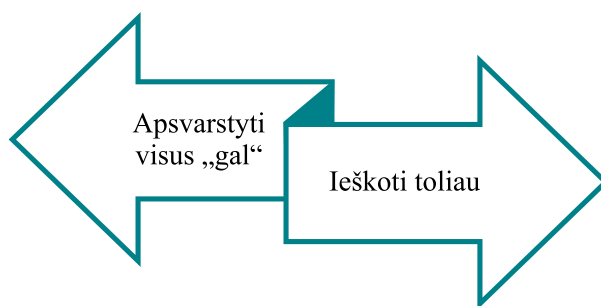

#raktiniaižodžiai

✓ **Paieškos tikslinimas ir koregavimas.** Kartais gali pasirodyti, kad informacijos ieškamu klausimu nėra. Tačiau dėl to gali būti kalti naudojami netipiniai tai temai raktiniai žodžiai. Arba lietuvių autoriai šios temos nenagrinėja, o pati tema populiaru tik tam tikrame regione arba šalyje. Tuomet reikėtų keisti paieškos kalbą iš lietuvių į anglų. Taip pat gali būti, kad ieškote tik tekstinės informacijos, tačiau tam tikrais atvejais rasite daugiau vaizdinės informacijos. Paieškos įgūdžiai formuojasi dažniau ieškant skirtingos informacijos. Galima ieškoti informacijos per „[Google vaizdai](#)“, nes ten jūsų tema rodys schemas, grafikus, o jie veda į kitus literatūros šaltinius. Dar vienas svarbus akcentas yra „autoriai lydi autorius“, tad visuomet, radus vieną informacijos šaltinį, naudinga peržiūrėti literatūros šaltinius, kuriais autorius vadovavosi rengdamas medžiagą. Jeigu naudoti šaltiniai nenurodyti, vieną ar kitą frazę ar net visą pastraipą įsikėlę į [google.com](#) jūs galite rasti panašia tema rašančius autorius.

Eksperimentas. Atlikite eksperimentą su kolega. Įsirašykite vieną raktinį žodį ar raktinių žodžių grupę į paiešką kiekvienas atskirai. Taip pat kiekvienas atskirai atrinkite penkis informacijos šaltinius, pasidalinkite vienas su kitu ir pastebėsite, kad nors tema ta pati, tačiau kiekvienas akcentuojame skirtingą informaciją. Akivaizdu, kad informacijos paieška reikalauja analitinių gebėjimų, kritinio mąstymo, o itin dažnai – ir kūrybiškumo.

#raktiniaižodžiai

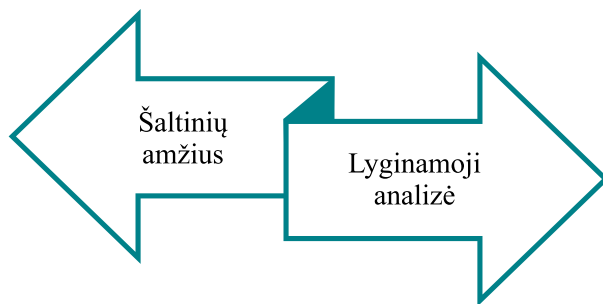
✓ **Paieškos rezultatų analizė, vertinimas ir atranka.** Kai jau turime surinkę, mūsų nuomone, pakankamą literatūros kiekį, atliekame informacijos analizę, vertinimą ir atranką. Geriausia, jeigu prieš tai jau turėtume analizuojamos temos planą. Pavyzdžiui, išskleidus temą „Kaip vykdyti komunikaciją socialiniuose tinkluose“ ją sudarančios dalys gali būti tokios: komunikacijos procesas, komunikacija virtualioje aplinkoje (modeliai, savybės ir kt.), socialinių tinklų vartotojų statistika, populiariausi socialiniai tinklaitarp skirtingų vartotojų („Facebook“, „Instagram“, „Linkedin“) ir t. t. Tuomet galime vykdyti ir surinktos informacijos atranką, t. y. įvertinti, iš kokių šaltinių informacija surinkta (internetu puslapiai, moksliniai straipsniai, knygos). Naudinga šaltinius rūšiuoti pagal naujumą – nuo naujausių iki seniausių.

Pavyzdys. Maslow poreikių hierarchijos piramidė sukurta 1959 metais, tačiau ji moksliniu požiūriu yra itin reikšminga, ir mes daug kur galime ją pateikti kaip iliustruojantį pavyzdį. Tačiau, jeigu jūsų tekste apie socialinius tinklus bus vadovaujama daugiausiai 1999 m. literatūra, tuomet jau gali kelti abejonių jūsų turinio aktualumas (nebent jis rodo socialinių tinklų pokyčių tendencijas, o vėliau analizuojate 2021 m. literatūrą). Vis tik galioja nerašyta taisyklė, kad akademinuose darbuose turėtų vyrauti ne senesnė kaip 5–10 metų literatūra. Išimtis galimos tuomet, kai aiškiai siekiama parodyti kintančias tendencijas nuo senesnių literatūros šaltinių iki naujausių.

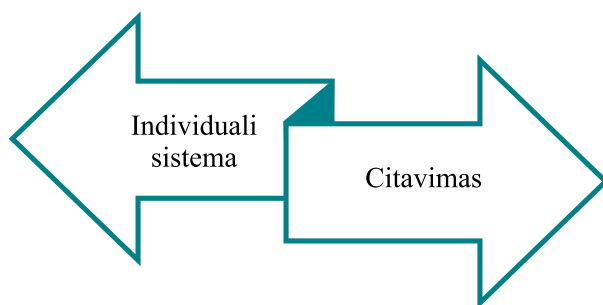
Dar vienas svarbus momentas yra pristatyti užsienio šalių praktiką. Skaitmeninis turinys mums leidžia pereiti į globalią erdvę ir itin naudinga peržvelgti ne tik lietuvių, bet ir užsienio šalių autorių

darbus nagrinėjama tema. Taip pat, jeigu rekomenduojate literatūrą papildomam skaitymui, reikėtų įvertinti, ar ji visiems yra viešai prieinama.

#raktiniaižodžiai

✓ **Informacijos šaltinių išsaugojimas ir tvarkymas.** Informacijos šaltinių saugojimas galimas pagal individualiai susikurtą sistemą. Galite susikurti *MS Excel* sistemą, galite naudotis specialiomis programomis ar „Google“ sistemomis. Kitame skyriuje bus plačiau pristatytos informacijos tvarkymo programos. Kadangi kiekvieno poreikiai individualūs, tai galima failus persivadinti raktiniais žodžiais, autorių vardais ir pavardėmis, pagrindiniais pavadinimais. Rengiant tam tikrą informaciją svarbu atkreipti dėmesį į literatūros sąrašo sudarymą, nurodant, kokių autorių požiūriais vadovaujames. Įprastai rekomenduojama naudoti APA³ tarptautines taisykles (Šarlauskienė, 2018).

#raktiniaižodžiai

Informacijos paieška yra nuoseklus ir sistemingas darbas, padedantis sukurti originalų ir kokybišką turinį, pagrįsti jį kitų autorių atrastomis tendencijomis, iliustruoti įvairiais tyrimais bei inovatyviais pavyzdžiais. Vis tik informacijos paieška turėtų būti nuolatinė praktika, siejama su kūrybiškumo raiška, kuriant ugdymo turinį. Didžiuliai skaitmeninės informacijos kiekiai mums tik parodo, kad ateityje gebėjimas atsirinkti, sisteminti ir struktūruoti informaciją bus itin svarbus, ir jį vertinant bus nustatomas komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos lygmuo.

³ APA citavimo stilius – taisyklių visuma, kaip pagal numatytus reikalavimus aprašyti kiekvieną leidinį, įtraukiant jį į literatūros sąrašą. Daugiau informacijos [„APA style“](#) arba [„APA citavimo stilius“](#).

Rekomendacija. Siūlome susipažinti su savarankiškam mokymuisi pritaikyta medžiaga „Naudojimosi elektroniniais mokslo duomenų ištekliais neformaliojo mokymo medžiaga“. Pateikiamas tekstinis turinys, pateiktys ir praktinės užduotys bei šaltiniai. Interaktyvus Tautkevičienės ir Šarlauskienės (2014) leidinys „Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos ištekliais: mokomoji knyga“ leis dar giliau pažinti informacijos paieškos strategijos subtilybes.

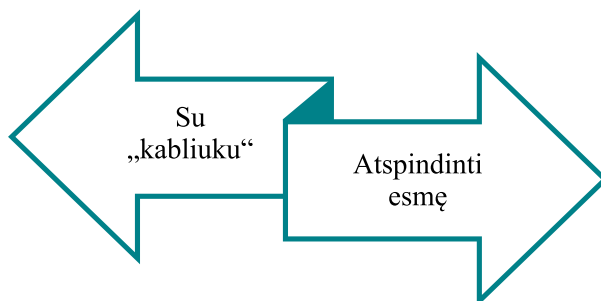
✓ **Informacijos patikimumas.** Skaitmeninio turinio gausa sukuria tam tikrą vidinę konkurenciją, ypač žiniasklaidos priemonėse, kadangi didesni skaitytojų srautai reiškia ir didesnę portalų lankomumą bei didesnes pajamas iš reklamos. Moksliniuose šaltiniuose taip pat siekiama kurti unikalius mokslinius atradimus, bet siekiant, kad jie būtų publikuojami moksliniuose leidiniuose, tenka pereiti kelias recenzavimo procedūras, plagiatų patikrinimo sistemas, todėl šie šaltiniai gali būti vertinami kaip itin patikimi. Vertinant šaltinių patikimumą galime vertinti juos ir pagal informacijos pobūdį. Pavyzdžiui, žiniasklaidos straipsnis gali būti kaip iliustracija tam tikrai tematikai, o mokslinis straipsnis gali būti pasitelkiamas argumentacijai. Bet kokį tekstą galime vertinti pagal kelis veiksnius:

✓ **Antraštė.** Atkreipkite dėmesį, kiek vidutiniškai straipsnių perskaitote atsidarę žiniasklaidos portalą? O kiek perskaitote antraščių? Deja, daugiau yra skaitoma antraščių, ir tos, kurios „užkabino“ skaitytoją, veda jį į straipsnio skaitymą. Atlikę antraščių analizes, galime pastebėti tam tikras tendencijas, kokios antraštės labiausiai vilioja, kviečia perskaityti straipsnį.

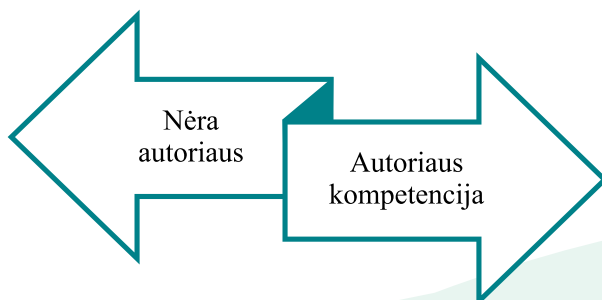
Pavyzdys. Antraštė „Šiandien itin daug naujų COVID-19 atvejų“, ar „Šiandien net 395 nauji COVID-19 atvejai“. Pirmuoju atveju, nėra pasakyta, kas yra itin daug, todėl, norint sužinoti, reikia atsiversti straipsnį. Antruoju atveju straipsnio pavadinime kaip ir pasakyta pagrindinė informacija, tačiau šį straipsnį skaitysime, jeigu norėsime sužinoti daugiau informacijos šia tema. „Viename mieste daugiausiai COVID-19 atvejų per visą laikotarpį“, antraštė taip pat veda į skaitymą, kadangi skaitytojui kyla klausimas, kokiame mieste? Gal aš ten gyvenu?“. Antraštė „Įžymybei nutiko neregėtas dalykas“ – dar vienas pavyzdys, kai skaitytojais yra raginami atsiversti skaityti straipsnį.

Todėl internetiniuose šaltiniuose antraštės dažniausiai yra raktas, kaip suvilioti skaitytoją atsiversiti straipsnį. Tik tuomet, kai skaitytojas atsidarys straipsnį, jo asmeniniai gebėjimai galės tiksliau įvertinti pateikiamą straipsnio turinį. Tuo tarpu moksliniuose šaltiniuose antraštės yra raktiniai žodžiai, pagal kuriuos ir paieškose straipsnis randamas greičiau, ir šiais žodžiais siekiama atskleisti straipsnio esmę.

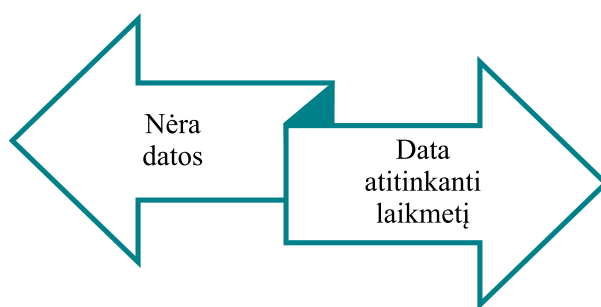
#raktiniaižodžiai

✓ **Autorius.** Virtualioje erdvėje turėtume atkreipti dėmesį į tai, kas yra teksto, vaizdo autorius. Žurnalistai nurodo savo vardą ir pavardę, taip pat žiniasklaidos portaluose nurodomas „remiamas“ turinys. Tai rodo, kad straipsnis yra užsakytas, pavyzdžiui, jame bus pristatoma konkreti knyga. Mokslo darbuose nurodomi autorių kolektyvai, pavieniai autoriai. Oficialiuose viešųjų institucijų portaluose autoriaus gali ir nebūti, tačiau viešosios institucijos priskiriamos patikimos informacijos šaltiniui, nepaisant to, kad autorius nenurodomas, pakanka, kad nurodomas viešosios institucijos pavadinimas. Turėtume atkreipti dėmesį į tai, kad jeigu tekstas yra abejonių keliančioje svetainėje (tarkime, „belekas.lt“) ir nėra nurodyto teksto autoriaus, tai toks šaltinis priskirtinas prie mažo patikimumo šaltinio. Galima patikrinti ir patį autorių paieškos sistemoje *google.com*, tuomet matytume tendencijas, ar autorius rašo kituose interneto šaltiniuose, kokios jo nagrinėjamos temos ir ar išvis toks autorius egzistuoja. Jeigu tai bus žinomas autorius, tuomet reikėtų taip pat pasitikslinti, kokiuose kontekstuose jis pasisako ir kokias temas nagrinėja, nes jeigu jūs jį cituosite savo darbuose, būsite asocijuojamas su tuo autoriumi, kaip pritariantis jo mintims.

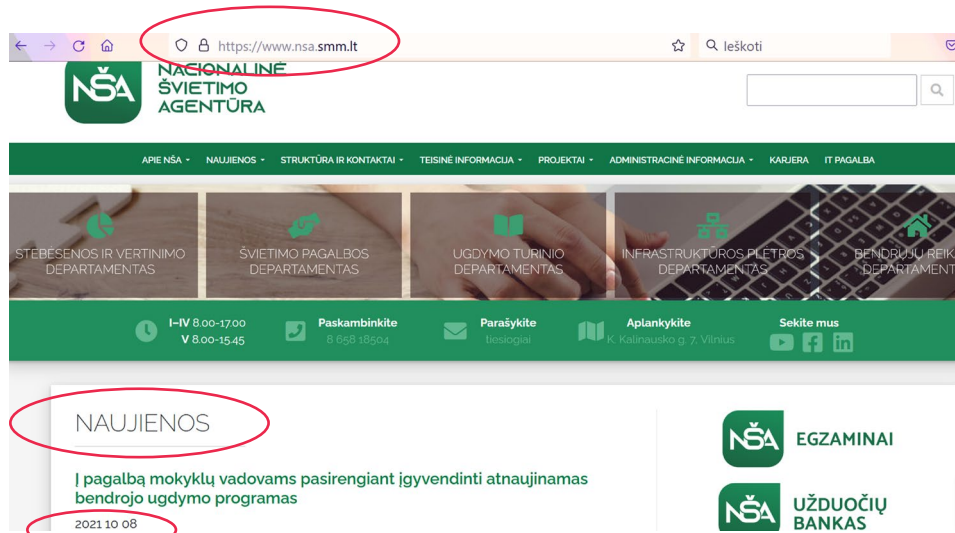
#raktiniaižodžiai

✓ **Data.** Žiniasklaidoje naujas straipsnis yra tas, kuris dar neišspausdintas arba pasirodė interneto portaluose šiandien, o visa kita jau yra sena naujiena (internetinis posakis). Naujienų ir informacijos kiekiai keičiasi labai greitai. Kai mes kuriame mokomąjį turinį ir norime panaudoti informaciją iš tam tikro eksperto interneto svetainės, reikėtų atkreipti dėmesį į informacijos joje pateikimo datą. Gali būti naudojama antraštė „*Naujausi ugdymo metodai*“, straipsnis išspausdintas 2021 m., o straipsnyje vadovaujamesi 1995 metais atliktu mokslininkų tyrimu. Tokį skirtumą pateikiame todėl, kad turėtumėte galimybę įsivaizduoti informacijos aktualumo lygį ir gebėti pasirinkti, ar tai vis dar aktualu, ar atspindi dabartines tendencijas, ar tai tik geras pavyzdys laiko tėkmei iliustruoti. Socialiniai tinklai taip pat tampa vienu iš naujienų šaltiniu, juose galime rasti daug ir naudingos informacijos, tačiau čia taip pat informaciją reikia tikrinti pagal autorių, pagal datą ir pagal nurodomus faktus.

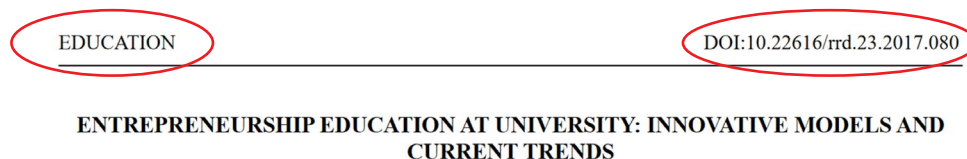
#raktiniaižodžiai

✓ **Šaltinis.** Internete skaitmeninė informacija mus veda į tam tikrais interneto adresais, todėl spaudžiant nuorodas arba vertinant jų patikimumą reikėtų atkreipti dėmesį į kelis elementus. Žinomi ir dažnai lankomi šaltiniai gali turėti netikrus klonus, kai prie įprastos nuorodos pridedama viena ar kita raidė, nulemianti, kad patenkame į apgaulingą puslapį. Pavyzdžiui, atsidarę svetainę, kurioje pateikiama informacija apie naujausius ugdymo metodus, kritiškai įvertinkite ir kitą turinį, t. y. kitus portale pateikiamus straipsnius, metodinę medžiagą. Jeigu tai vienas puslapis (neveikia jokios kitos skiltys, egzistuoja tik viename lape pateiktas tekstas, arba kitose skiltyse pateikiama nesusijusi informacija), tikėtina, kad šis puslapis yra apgaulingas. Atkreipkite dėmesį į svetainės dizainą, ar jis originalus, ar naujas, ar nuolat papildoma informacija, pvz.: skiltyje „Naujienos“ paskutinė naujiena turi būti šių metų, o ne publikuota prieš kelerius metus. Visa tai rodo svetainės turinio gyvybingumą.

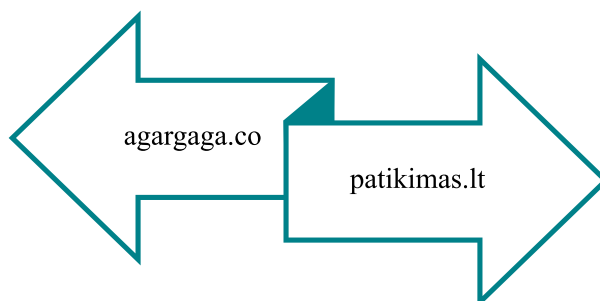
11 pav. Interneto svetainės patikimumo veiksniai

Mokslo informacijai svarbu nustatyti, koks tai leidinys – knyga ar mokslinis straipsnis kažkokiame žurnale. Dažniausiai matysite ir leidinio duomenis: žurnalo pavadinimą, numerį, straipsnio DOI numerį ir t. t.

12 pav. Mokslinio straipsnio informacija

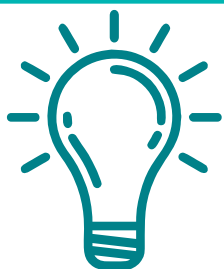
Tad nuorodos yra vienas iš itin svarbių elementų, rodančių šaltinio patikimumą. Interneto svetainės taip pat galite patikrinti interneto svetainėje <https://www.scamadviser.com/>.

#raktiniaižodžiai

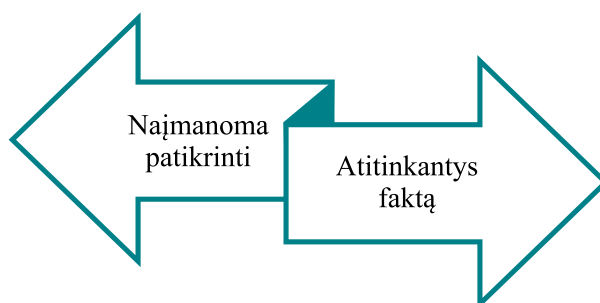
✓ **Tekstas, faktai ir skaičiai.** Teksto interpretacija yra labai geras metodas, padedantis identifikuoti teksto originalumą. Tokiu atveju galime vertinti, kiek teksto autorius yra objektyvus, kiek su-

bjektyvus, kokiais informacijos šaltiniais vadovaujasi. Jeigu nurodomi tam tikrai faktai, tiesiog nusi-
kopijavę konkrečią teksto dalį, galite informaciją patikrinti paieškos sistemoje *google.com*, peržiūrėti
kokios šio teksto sąsajos su kitais šaltiniais. Dažnai mėgstama manipuluoti skaičiais, todėl prieš juos
perteikiant reikėtų pasitikrinti ir palyginti juos su „[Lietuvos statistikos departamento](#)“ duomenimis,
oficialių institucijų ataskaitų duomenimis, „[Eurostat](#)“ duomenimis ir kt. Prieš perteikiant informaciją,
nors autorius gali ir nenurodyti konkretaus informacijos šaltinio, svarbu ją patikrinti.

Pavyzdys. Pavyzdžiui, randate straipsnyje tokią frazę: „Lietuvos Res-
publikos statistikos departamento duomenimis Lietuvoje yra 1089 moky-
klos“, *kaip manote, kokios informacijos šiame sakinyje trūksta? Ar galite
patikrinti, ar nurodytas skaičius yra teisingas?*

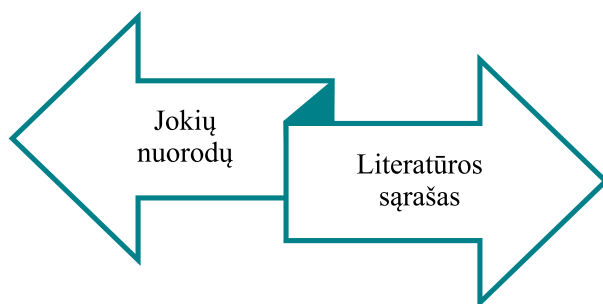
Ne tik tekstas gali būti neatitinkantis tikrovės, svarbu atkreipti dėmesį į vaizdinę informaciją –
vaizdo įrašus ir nuotraukas. Naudojant technologijas, galima ir šią informaciją patobulinti pagal po-
reikius, užrašyti tam tikrą tekstą ar iškarpyti kalbą. Todėl renkant informaciją virtualioje aplinkoje,
vidinis kritikas turėtų būti itin atidus.

#raktiniaižodžiai

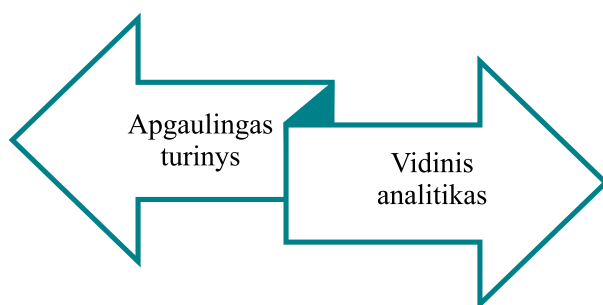
✓ **Nuorodos į originalius šaltinius ir sąsajos su kita informacija.** Autoriai pagal savo kompe-
tenciją pasirenka tam tikras sritis ir temas, kuriomis rengia publikacijas. Dažniausiai vadovujamasi
kitų autorių nuomonėmis, tuomet pateikiamas savo požiūris ir interpretacija. Vis tik teksto pabaigoje
turėtų būti nurodytas naudotos literatūros sąrašas. Iš esmės, tai rodo du dalykus: kad autorius ana-
lizavo tam tikrą literatūrą pasisakoma tema, taip pat skaitytojui sutrumpinamas literatūros paieškos
laikas ir galima per tiesiogines nuorodas susirasti aktualius literatūros šaltinius. Apie teksto kokybę
galima spręsti ir tuomet, jeigu ieškant informacijos pagal literatūros šaltinius, jų nepavyksta rasti net

per *google.com* paiešką, arba tie autoriai rodomi visai kitame informacijos kontekste. Atkreipkite dėmesį, kad jeigu tai profesinės srities šaltiniai, jūs taip pat turite kompetencijos ir požiūrį tam tikra tema, todėl, pasinaudodami savo turima profesine patirtimi, galite nustatyti, ar parengtas tekstas vertas dėmesio ir integravimo į jūsų rengiamą turinį.

#raktiniaižodžiai

✓ ***Socialiniuose tinkluose pasitaikančios apgavystės.*** Netinkamos informacijos paspaudimas gali stipriai pakenkti tiek socialinio tinklo paskyrai, tiek kitų bendruomenės narių paskyroms bei duomenų saugumui (apie duomenų saugumą daugiau skaitykite 5 skyriuje). Dažnai apgaulingos nuorodos gali būti susijusios su žymaus žmogaus mirtimi, nerealiais laimėjimais, įspūdingais įvykiais, kur su tam tikra nuostaba norime pasmalsauti kaip viskas nutiko, tačiau dar nepaspaudus nuorodos reikėtų atkreipti dėmesį į tam tikrus dalykus. Jeigu tikrai ištiko tokia nelaimė (kažkas mirė), tikėtina, kad pirmieji šią informaciją praneš didieji žiniasklaidos portalai, o apgaulingoje žinutėje įkelta nuoroda gali atrodyti tiesiog raidžių rinkinys, tarkim *gkriveshi.com*. Tokios nuorodos paspaudimas dažniausiai lemia automatinį žinutės persiuntimą kitiems draugams jūsų vardu, pažymint tam tikrus draugus. Dar nepaspaudus nuorodos, reikėtų kritiškai vertinti informacijos tikrumą, o įtarus, kad tai plintanti apgavystė, apie netinkamą turinį pranešti socialinių tinklų administratoriams (daugiau apie žalingą turinį skaitykite 4 skyriuje).

#raktiniaižodžiai

Reikėtų pastebėti, kad prie kokybiško turinio kūrimo prisidedame kiekvienas asmeniškai. Ieškodami informacijos, galime susidaryti asmeninę strategiją, tačiau naudojantis kitų autorių kūriniais reikėtų vadovautis analitiniais gebėjimais, laikytis pagarbos cituojant bei atsižvelgti į autorių teises (daugiau apie autorių teises skaitykite 5 skyriuje).

2.2. Informacijos tvarkymas ir rinkimo organizavimas

Nors galime susikurti savo informacijos tvarkymo sistemą kompiuteryje, saugoti informaciją *MS Word* ar *MS Excel* programose, parsisiųsti straipsnius ir saugoti juos skirtinguose aplankuose, tačiau ir virtualioje aplinkoje turime nemažai įrankių, kurie mums gali padėti ne tik tvarkyti informaciją, ją sisteminti, bet ir vėlesniuose etapuose tą informaciją greičiau atrasti ir panaudoti:

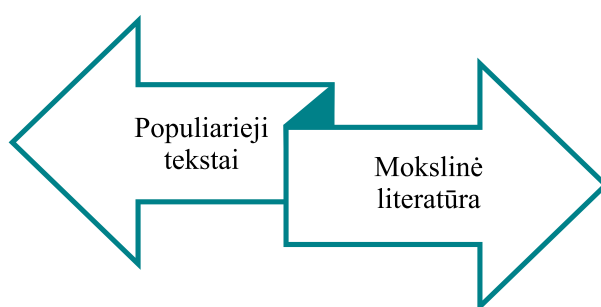
Atsistokite ant milžino pečių

✓ **Informacijos paieškai.** Tradicinis paieškos kelias gali būti per paieškos sistemą *google.com*, kurioje informacijos šaltinių galime rasti iš tiesų daug. Antrasis kelias galėtų būti per *Google mokslinčių* arba *Google vaizdus*. Trečiasis kelias yra įvairios duomenų bazės. Aukštųjų mokyklų duomenų bazės yra mokamos ir finansuojamos aukštųjų mokyklų, tad jomis galima naudotis tik vidiniame tinkle, o atvirai jomis galima naudotis šių įstaigų bibliotekose. Tose duomenų bazėse yra itin svarbūs pasaulinio lygmens žurnalai, kuriuose spausdinami mokslinių tyrimų rezultatai, todėl savo ruošiamą ugdymo turinį galima praturtinti tyrimais paremtomis rekomendacijomis. Atviros prieigos šaltiniai yra tai, ką galime rasti internete be papildomų prisijungimų, ir tai yra šios duomenų bazės: <https://doaj.org/>, <https://www.doabooks.org/>, <https://ibiblioteka.lt/metis/>. Nemažai informacijos apie atviros prieigos duomenis yra parengusi Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka duomenų bazėje „[Atviros prieigos ištekliai](#)“. Akivaizdu, kad nuo *google.com* paieškos mes galime pereiti prie itin didelių, koncentruotų ir jau susistemintų duomenų paieškų, todėl pirmiausia ir reikėtų susidaryti aiškią paieškos kryptį, išsikelti paieškos tikslą. Jeigu norite ieškoti tiesiog idėjų tam tikromis temo-

mis, tuomet galima vadovautis ir „Google“ paieška, tačiau jeigu norite pagrįsti, praturtinti turinį, pateikti faktus ir argumentus, reikėtų ieškoti informacijos mokslinės informacijos šaltiniuose.

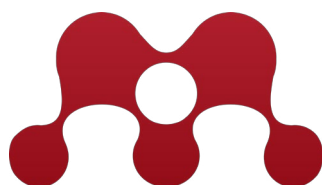

- ✓ Kada paskutinį kartą skaitėte mokslinį straipsnį jums aktualia tema iš savo profesinės srities?
- ✓ Koku klausimu šiuo metu norėtumėte paieškoti informacijos?
- ✓ Kokius pirmuosius žingsnius atliksite?

#raktiniaižodžiai

✓ **Informacijai saugoti.** Įrankių, kurie mums pagelbėtų kaupiant turinį, perduodant ar siunčiant, analizuojant ar net kuriant virtualioje erdvėje taip pat turime nemažai: [„Evernote“](#), [„Notes“](#), [„Semantika“](#), [„Mendeley“](#), [„Zotero“](#), [„Citavi“](#), [„Adobe Scan“](#), [„Wetransfer“](#), [„Canva.com“](#). Įrankio pasirinkimas yra individualus ir, jeigu manote, kad patogiausia viską saugoti savo sistemoje, tuomet šie įrankiai gali būti naudojami tiesiog žinioms praplėsti. Programos kuriamos tam, kad jos palengvintų ir pagreitintų itin didelių informacijos kiekių apdorojimo procesą, pavyzdžiui, automatiškai parengtų literatūros sąrašą ir atliktų kitas funkcijas. Keletas programų, kurios gali būti naudingos dirbant su informacija:

✓ **Mendeley.** Tai nemokama citavimo programa, kuri leidžia tvarkyti informacijos šaltinius, sudaryti literatūros sąrašus pagal numatytus reikalavimus. Įkėlus surinktus straipsnius bus automatiškai nuskaityta informacija, čia galima atlikti teksto žymėjimus, rašyti pastabas, sukurti naujus doku-

mentus ir jais dalintis su kolegomis. Taip pat, naršant duomenų bazėse, programa net rekomenduos jums naudingus literatūros šaltinius. Daugiau informacijos apie programą „[Mendeley](#)“.

Evernote

✓ *Evernote*. Tai įrankis, kuris suteikia galimybę saugoti įvairaus tipo informaciją: tekstus, nuotraukas, vaizdo medžiagą, įvairius failus. Taip pat ji suteikia galimybę dalintis turiniu su kitais vartotojais. Įrankį galima taikyti kaip užrašinę su priminimų funkcija. Panašaus funkcionalumo programa, tik gal šiek tiek patogesnė naudoti yra *Google Keep*. Taip pat, kaip dar vieną alternatyvą, galima naudotis ir *OneNote*, kur galima išsaugoti tekstines pastabas, balso įrašus, nuotraukas ir t. t.

✓ *Notion*. Tai ne tik informacijos valdymo, bet ir veiklos planavimo įrankis, kuris suteikia galimybę tiek kaupti informaciją, tiek ją dalintis. Daugiau informacijos „[Notion](#)“.

✓ *Notes*. Tai programa, skirta informacijai mobiliuosiuose telefonuose saugoti, kaupti ir dalytis.

✓ *Semantika*. Tai daugiau teksto ir įrašų analizės programa, kuri geba garso įrašus paversti tekstine informacija, analizuoti patį tekstą, ištaisyti rašybos klaidas. Daugiau apie programą „[Semantika](#)“.

zotero

✓ *Zotero*. Tai nemokama programa, kuri leidžia saugoti informaciją, ją tvarkyti bei sisteminti. Gali būti analizuojami tiek moksliniai straipsniai, tiek informacija iš internetinių šaltinių. Programa veikia tik internete, todėl reikia visuomet turėti interneto ryšį. Daugiau informacijos „[Zotero](#)“.

Rekomendacija. Siekiant savarankiškai ir detalai pažinti kiekvieną programą, galima pasinaudoti Kauno technologijos universiteto paruošta mokomąja medžiaga „[Efektyvus elektroninių mokslo informacijos išteklių naudojimas](#)“. Mokomojoje medžiagoje rasite teorinę dalį, pateiktis, praktines užduotis, savikontrolės testus, nuorodas, naudotą ir rekomenduojamą literatūrą bei medžiagą, skirtą atsispausdinti.

✓ **Kitos naudingos programos.** Įvairaus dydžio failams persiųsti ir dalintis galite naudoti „Dropbox“, „Google Drive“ ar „Onedrive“ programomis. Tai sistemos, kuriose failai išlieka, todėl galimas nuolatinis failų ir duomenų apsikeitimas. Siųsti didesnės apimties duomenims, t. y. tekstams, nuotraukoms, vaizdo įrašams, galima naudoti www.wetransfer.com. Prezentacijos, kūrybiniai darbai, parengti su Canva.com programa, automatiškai išsisaugo šioje programoje, o prisijungę prie tinklalapio iš bet kurios vietos galite pasiekti sukurtą turinį.

Programų ir programėlių pasirinkimas iš tiesų gausus, ir tik nuo kiekvieno žmogaus asmeniškai priklauso, kaip ir ką geriausia naudoti. Vis tik, augant informacijos kiekiui virtualioje aplinkoje, tokie įrankiai taupo mūsų laiką bei padeda įsisavinti didesnę informacijos kiekį. Ypač naudingos yra programos, kurios supaprastina taip vadinamą techninę informacijos parengimo dalį.

2.3. Dalijimasis sukauptomis žiniomis ir naudingo turinio kūrimas

Skaitmeninio turinio kūrimas yra gana kūrybinis darbas. Turinys skaitmeninėje erdvėje gali būti pateikiamas kaip tekstinė ir kaip vaizdinė informacija. Bruzgelevičienė (2020) leidinyje pristato ugdymo turinio kūrimą mokyklos lygmeniu ir tai, kad iš esmės ugdymo turiniui yra keliami itin dideli reikalavimai, kurių įgyvendinimas užima laiko bei reikalauja įvairių kiekvieno pedagogo kompetencijų. Šiame leidinyje daugiau kalbama apie bendras turinio kūrimo taisykles, tiek integruojant turinį į ugdymo procesą, tiek rengiant turinį kaip profesionalui asmeniškai. Virtualios erdvės augimas suteikia galimybę kurti turinį ne tik ugdymo procesui, bet ir turinį, kuris būtų aktualus plačiai visuomenei bei reprezentuotų mokytoją, kaip tam tikros srities profesionalą.

Dalijimosi sukauptomis žiniomis esmė susijusi su švietėjiško santykio su visuomene, kolegoms kūrimu ir naujų žinių ir patirčių kaupimu. Virtualioje erdvėje dėl itin didelio informacijos kiekio bei pakankamai daug netikslingos informacijos. Tačiau sukūrus turinį apie įvairius matematikos skaičiavimo metodus kasdienybėje, mes realiai prisidedame ne tik prie mokinių ugdymo, tačiau primename ir akcentuojame ugdymo elementus arba edukuojame jau baigusius mokyklą virtualios bendruomenės narius. Virtualioje erdvėje gana sklandžiai gali vykti informacijos mainai, kuomet sulaukiama kitų vartotojų reakcijos į savo sukurtą turinį ir to turinio pasidalijimo.

Ekspimentas. Socialiniame tinkle *Facebook* yra tokios mokytojų bendruomenė vienijančios grupės kaip „Mokytojų kambarys“ bei „Mokytojai ir jų bičiuliai“. Tai puiki diskusijų ir keitimosi patirtimi erdvė. Pabandykite užduoti klausimą: kokius inovatyvius metodus naudojate istorijos pamokose? Tikėtina, kad sulauksite patarimų iš virtualios bendruomenės ir gausite galbūt jums jau žinomos arba visai naujos informacijos.

Virtualioje erdvėje tampa įdomūs du elementai: kokybiškas turinys ir to kokybiško turinio kūrėjas. Pavyzdžiui, virtualios erdvės vartotojas nesiekia surinkti kuo daugiau *Top 5* patarimų apie buitįje naudingas chemines medžiagas, nes po tam tikro laiko šią informaciją mūsų smegenyse išstumia nauja informacija. Tačiau, jeigu aš nuolat skaitau *Vardenio Pavardenio* puslapį, kuriame tendencingai pateikiama informacija man aktualia tema, tuomet ir mano komunikacija yra apie *Vardenio Pavardenio* kuriamą turinį. Taip pat ir dirbdami su moksleiviais galime pastebėti tendenciją, kad dažniausiai akcentuojamas *Vardenio Pavardenio* pasakymas, o ne tiesiog pasakymas. Todėl galima teigti, kad kūrėjas ir bet koks turinys yra neatsiejami vienas nuo kito.

Dalijimosi sukaupomis žiniomis procesas. Virtuali erdvė suteikia galimybę kūrybiškai ir profesionaliai dalintis savo sukaupomis žiniomis, patirtimi ir tapti savo srities edukatoriumi, prisidedančiu prie visuomenės žinių didinimo. Vis daugiau mokytojų galime pastebėti socialiniuose tinkluose kuriančius savo interneto svetaines, pristatančius savo sukurtas metodikas, ugdymo įrankius moksleiviams pagal įvairaus amžiaus grupes ir t. t. Nuo komunikacijos apie atliktus tyrimus ir ugdymosi procesus, pereinama prie komunikacijos, kuri kuria mokytojo įvaizdį ir reputaciją plačiojoje visuomenėje. Dalytis sukaupomis žiniomis galima keliais būdais:

✓ **Socialinės komunikacijos vystymas.** Susikurti savo socialinio tinklo profilį ir kurti turinį, susijusį su profesine veikla – kol kas yra pats paprasčiausias, tik laiko reikalaujantis, būdas. Galima rinktis tarp įvairių socialinių tinklų, tokių kaip *Facebook*, *Instagram*, *LinkedIn* ar net *TikTok* (daugiau apie komunikaciją socialiniuose tinkluose skaitykite 4 skyriuje). Socialiniame tinkle *Facebook* aps-

tu grupių, kurios vienija bendraminčius ar interesantus pagal tam tikras temas. Grupėje „Mokytojai ir jų bičiuliai“ buriama bendruomenė, kurioje siekiama kurti teigiamus santykius tarp mokytojų ir tėvų. Tokios veikiančios grupės kaip „Mokytojų kambarys“, „Mokytojai“ vienija nemenką grupės narių skaičių. Antroji dalis profilių yra susiję su konkrečios srities mokytojais, kurie asmeniškai dalijasi naudinga informacija ir kuria nuoseklų socialinio tinklo profilį („Mokytoja Aurelija MC“, „Lietuvių kalbos mokytojas“ ir kt.). Socialinių tinklų komunikacijai svarbus nuoseklumas, informacijos kokybė bei nuolatinė komunikacija su virtualia bendruomene. Norint susikurti tokį profilį ir pritraukti tam tikra tema besidominčių bendruomenę, komunikaciją socialiniuose tinkluose reikia nuosekliai planuoti. Galima pastebėti, kad socialinio tinklo bendruomenės auga, o jų turinys tampa aktualus ne tik moksleiviams, jaunimui. Tokių profilių sekėjais tapti gali bet kuris virtualios bendruomenės narys, besidomintis tam tikra tema, siekiantis atnaujinti žinias, norintis sužinoti, ko mokosi vaikai, ar kūrybiškumą ugdantis asmuo, ieškantis skirtingos informacijos. Virtuali bendruomenė yra itin plati, o jos lūkesčiai taip pat labai įvairūs ir augantys. Kiekvienas turinys suranda savo skaitytoją, tačiau dirbant su socialinio tinklo auditorija reikia įdėti pastangų, o augantis bendruomenės narių skaičius parodys, kiek tas turinys aktualus. Jeigu bendruomenės narių skaičius neauga, reikia persvarstyti savo veiksmus ir perplanuoti komunikaciją.

Pavyzdys. Pavyzdžiui, galima parengti iš tiesų puikų tekstą apie Lietuvos istoriją, jis gali būti ilgas, nuoseklus, išsamus, tačiau socialiniame tinkle daugiau dėmesio sulauktų 10 įdomiausių Lietuvos istorijos faktų arba viena aiški iliustracija. Įsimintiniausias istorijos datas apdainuoja „Šventinis bankuchenas“ „[Lietuvos istorijos repe](#)“.

✓ **Interneto svetainės kūrimas.** Interneto svetainės ir blogai taip pat dažnai tampa platforma savo profesinėms žinioms reprezentuoti. Šis sprendimas gali pareikalauti investicijų: reikės įsigyti interneto svetainės adresą, mokėti už interneto svetainės palaikymą. Itin daug pasiūlymų kurti interneto svetainės galima rasti [zyro.com](#) ir kitose panašaus tipo portaluose. Vėlgi reikėtų atkreipti dėmesį, kad virtualioje erdvėje svarbus yra aktyvumas, reikia įsivertinti, ar visose komunikacijos priemonėse bus galima sukurti pakankamai kokybiškos informacijos savo pasirinkta tema. Interneto svetainės gali būti itin paprastos, pavyzdžiui, vieno puslapio su pagrindine informacija, tačiau jeigu turite par-

davimui sukurtų metodikų ar kitų ugdymo priemonių, atsiranda ir tokius pasiūlymus formuojančių platformų. Tuomet galima atrasti tokius pavyzdžius kaip www.tabularasa.lt, kur mokytojai tiek neatlygintinai, tiek atlygintinai gali dalintis sukurtu turiniu. Norint prisijaukinti virtualią erdvę ir stebėti, kaip seksis kurti turinį, tinklaraščiai (angl. blog) yra dar vienas būdas susikurti savo įvaizdį ir reputaciją virtualioje erdvėje.

✓ **Papildomos platformos.** Siekdami atrasti kuo priimtinesnį įrankį taip pat galime peržiūrėti tokias platformas kaip <https://www.qoorio.app/>, kuriose kviečiama dalintis savo profesinėmis žiniomis. Mokymų platformas galima kurti per <https://teatcheble.com/>, <http://www.loom.com/>, <http://www.thinkific.com/>.

Naudingas turinys. Kartais ieškant informacijos internete reikia pastebėti, kas mums yra aktualu. Vienu momentu galime sekti tik linksmą ir juokingą turinį, kitu momentu – ieškoti labai konstruktyvaus profesinio turinio. Naudingą turinį apibrėžti gana sudėtinga, nes kiekvieno poreikiai yra individualūs. Vis tik siekiant sumažinti Beverčio turinio kiekį, reikėtų atkreipti dėmesį į naudingo turinio kūrimą. Naudingas turinys gali būti:

✓ **Žinios.** Tokio tipo informacija, kuri mums suteikia naujų žinių, praturtina žinojimą, skatina tomis žiniomis dalytis. Kiekvieno asmens domėjimosi laukas yra skirtingas ir sukaupti žinių resursai yra skirtingi. Kaupiant žinias iš virtualios erdvės, galima užfiksuoti visai kitokius elementus. Pavyzdžiui, interaktyvus žaidimas „[Skrydis per Atlantą](#)“ mums suteikia galimybę dar kitu kampu pamatyti Dariaus ir Girėno skrydžio detales, pasijusti skrydžio dalimi, susipažinti su aviacijos subtilybėmis (daugiau apie virtualų žaidimą „[Skrydis per Atlantą](#)“). Šis kūrėjų darbas pasitelkia istoriją, tekstą ir vaizdo elementus, kurie skatina pažinimą. Dar vienas interaktyvus žaidimas, kuriuo edukaciniais tikslais galima pajvairinti ugdymo turinį, yra susijęs su „[Lietuvos nepriklausomybės kovomis](#)“. Atkreipkite dėmesį, kad šio žaidimo tikslinė auditorija yra visa visuomenė.

✓ **Mokymosi turinio kūrimas.** Besikeičiančios darbo rinkos sąlygos bei nuolat kintanti mokymo aplinka įpareigoja mokytis visą gyvenimą, nuolat atsinaujinti žinias, tobulinti įgūdžius ir auginti kompetencijas. Ieškant kvalifikacijos kėlimo galimybių, naudingas turinys taip pat galėtų būti prieinamas visiems vartotojams, o tokį turinį gali kurti kiekvienas pedagogas. Tokio pobūdžio turinys suteikia ne tik žinių, bet ir galimybę išmokti ko nors naujo iš praktikų. Komercinio turinio yra pakankamai daug, tačiau pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį ir į nemokamą mokymosi turinį, kuris skatintų tobulėti (apie mokymosi galimybes daugiau skaitykite pirmame skyriuje).

✓ **Aktuali informacija.** Tai tokio tipo informacija, kuri aktuali ir atitinka šių dienų realijas, pvz., ekonomistų apžvalgos, informacinių technologijų specialistų patarimai, mitybos specialistų informacija ir panašus teminis turinys, atspindintis dabar aktualią informaciją. Galime pastebėti, kad gana tendencingai vartotojui aktualūs yra sveikatos, šeimos, finansų, profesiniai klausimai. Tuomet koncentruotai renkamės ir kitokį turinį, pavyzdžiui, socialiniame tinkle *Facebook* galime priklausyti grupei *Pinigai ir reikalai*, kurioje sprendžiami su finansais susiję klausimai, vyksta diskusijos ir dalijimasis patirtimi.

✓ **Rekomendacijos.** Rekomendacijose atsispindi patyriminis elementas ir tai ne reklaminis turinys, kurį dažniausiai kuria nuomonės formuotojai socialiniuose tinkluose, bet rekomenduojamas profesinis turinys. Tai teikiami patarimai, kaip dirbti su specialiųjų poreikių vaikais, kokius geriausia naudoti kūrybiškumo ugdymo metodus, dirbant su pradinėjų klasių mokiniais, kaip parengti tinkamą gyvenimo aprašymą su vyresniųjų klasių moksleiviais ir panašiai. Todėl šiuo atveju yra svarbus autorius, jo kompetencija toje srityje, kurioje jis prisistato, darbo stažą, analizuojamas temas. Toks turinys dažnai veda į veiksmą, o vartotojas skatinamas pasinaudoti rekomendacijomis. Pavyzdžiui, su pradinukais rekomenduojama statyti „Makaronų bokštą“, nes per tai atsiskleidžia jų komandiniai gebėjimai bei skatinamas kūrybinis mąstymas. Tokiame aprašyme reikėtų metodo detalizavimo, kad galėtume jį taikyti. Rekomendacijos tampa idėjų šaltiniu.

Informacijos naudingumą galima įvertinti atsakant į šiuos klausimus:

- ✓ *Ar šia informacija noriu pasidalinti su kitais?*
- ✓ *Ar ši informacija paskatino mane žvelgti giliau ir pritaikyti savo veikloje ar sau asmeniškai?*
- ✓ *Ar šią rekomenduojamą veiklą noriu išbandyti?*

2.4. Apsikeitimas informacija bendraujant ir bendradarbiaujant

2015 m. Švietimo ir mokslo ministerija (dabar Švietimo, mokslo ir sporto ministerija) patvirtino „Geros mokyklos koncepciją“. Iš jos akivaizdu, kad visai mokyklos bendruomenei, susietai socialiniais ryšiais, bendravimas ir bendradarbiavimas taps kertiniu pagrindu, kuriant tokio tipo mokyklą. Iš esmės skatinamas atvirumas, tvaresni ryšiai, pokyčiai vertinimo sistemose ir perėjimas nuo griežto

kiekybinio iki daugiau kokybinio vertinimo. „Geros mokyklos koncepcijoje“ (2015) akcentuojami geros mokyklos aspektai (žr. 3 lentelę):

3 lentelė. Geros mokyklos aspektai (2015)

Aspektas	Bruožai
<i>Asmenybės ūgtis</i>	Pagal šį aspektą svarbiausia asmenybės branda, pasiekimai ir pažanga
<i>Gyvenimas mokykloje</i>	Veiklos, mokinių savijauta, bendruomeniškumas, savivalda
<i>Ugdymasis (mokymasis)</i>	Įdomus ir augantis, atviras ir patirtinis, individualizuotas, interaktyvus, kontekstualus, aktualus
<i>Ugdymas (mokymas)</i>	Tikslingas, įvairus, lankstus, paremtas partneryste
<i>Darbuotojai: asmenybių įvairovė</i>	Nuostatų pozityvumas, motyvacija, asmeninis tobulėjimas, profesionalumas, subalansuotas kolektyvas
<i>Mokyklos bendruomenė: besimokanti organizacija</i>	Mokymasis su kitais ir iš kitų, sutelktumas, mokymosi ir asmeninio tobulėjimo skatinimas, organizacijos atvirumas pasauliui, reflektyvumas
<i>Lyderystę ir vadybą įgalinančios</i>	Aiški, vienijanti, įkvepianti vizija, dialogo ir susitarimų kultūra, pa(si)dalyta lyderystė, veiksmingas administravimas, kūrybiškumas ir valia veikti
<i>Ugdymo(si) aplinka: dinamiška, atvira, funkcionali</i>	„klasės be sienų“, ugdymąsi stimuliuojanti aplinka, mokinių indėlis kuriant aplinką, virtuali aplinka
<i>Vietos bendruomenė ir mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija, dalyvių susirinkimas (savininkas): įsipareigoję</i>	Strateguojantys, drąsinantys, remiantys ir pasitikintys

Įvertinę aspektus ir juos apibūdinančius bruožus galime pastebėti, kad itin daug situacijų priklausys nuo bendruomenės susitelkimo veikti kartu, iškelti bendradarbiavimą ir bendravimą kaip

vieną iš svarbesnių prioritetų, o skaitmeninės technologijos, jų teikiama nauda atsikleis per daugelį geros mokyklos aspektų bruožų (Česnavičienė ir kt., 2016). Targamadžė (2017) nurodo, kad tai, kaip įgyvendinti „Geros mokyklos koncepciją“, turėtų spręsti kiekviena mokykla individualiai, o tai vėliau glaudų mokyklos bendruomenės, kurią sudaro tiek vidiniai, tiek išoriniai nariai, bendravimą, apsi-keitimą informacija ir bendradarbiavimo tinklų sukūrimą. Tuo tarpu esant prievolei informuoti visuomenę apie mokyklos pažangą, kaip pastebėjo Žibėnienė (2020), tik dalis mokyklų dalijasi pažangos ataskaitomis su visuomene. Vis tik reikia pastebėti, kad virtualioje aplinkoje dalytis informacija ir viešinti vykdomas veiklas netolimoje ateityje taps norma, nes tai bus pagrindinis informacijos bei informavimo šaltinis.

Į skaitmenines technologijas bendravime ir bendradarbiavime mes galime žiūrėti iš dviejų pozicijų. Žvelgiant iš pirmosios pozicijos, tai kaip įrankis, sukuriantis galimybę bendrauti, bendradarbiauti ir keistis informacija bet kokiomis sąlygomis. Žvelgiant iš antrosios pozicijos, tai kaip įrankis, neužtikrinantis sklandaus bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymo procese. Tuomet bendravimą, kuris sukurtų sklandų bendruomenės informacijos apsikeitimo procesą, galima analizuoti per keturis veiksmus:

✓ **Aš ir Aš.** Pirmiausia nuo pat pradžių reikėtų apsibrėžti, kokią ir kaip informaciją noriu perteikti? Kokia yra mano profesinė kryptis, informacijos ir komunikavimo stilius? Kokias skaitmenines technologijas savo komunikacijos procese naudosiu?

✓ **Aš ir kolegos.** Dalijimasis su kitais informacija, žiniomis, rekomendacijomis stiprina bendradarbiavimo ryšius ir bendruomeninius santykius. Pavyzdžiui, įvaldžius naują sistemą ar technologiją būtų tikslinga tuo pasidalinti su kolegomis. Virtualioje erdvėje yra pakankamai daug informacijos, kurią kiekvienam pažinti ir perprasti yra gana sudėtinga, tad bendra, struktūruota, peržiūrėta ir apibendrinta informacija visuomet yra naudinga bei padeda siekti bendrai keliamų tikslų.

Pavyzdys. Išmokote naudotis programa *Canva.com*. Trumpai galite pasidalyti su kolegomis tokia informacija: kokia yra programos paskirtis, programos adresas, 5–10 sakinių paaiškinti, kam programa skirta, kokios pagrindinės funkcijos, programos privalumai ir trūkumai. Tokia informacija neturėtų viršyti daugiau negu 1 A4 formato lapą. O dar geriau, jeigu pati informacija būtų ir parengta su programa *Canva.com*.

✓ **Aš ir moksleiviai.** Šiuo atveju vyksta nuolatinis informacijos apsikeitimas ugdymo procese, tačiau ugdymo turinys turėtų būti papildytas ne tik mokytojo, komunikacijos proceso dalyviais ir kū-rėjais turėtų tapti ir patys moksleiviai. Galima būtų sužinoti, kokia informacija jie domisi skaitmeni-nėje erdvėje, koks yra jų pagrindinis stebimas skaitmeninis turinys. Dirbant virtualioje erdvėje mainų principu ir kai mokytoją bei moksleivį vienija bendras tikslas, sukaupiamas didesnis žinių bagažas. Darbdavių požiūriu jau vyrauja tendencijos, kad darbuotojas negali žinoti visko, bet jis turi gerai išmanyti informacijos paieškos, atrankos, vertinimo principus, o jeigu ko nors ir nežino, tai turėtų būti noras sužinoti ieškant tos informacijos tarp virtualių išteklių. Pradėkime tiesiog nuo google.com.

✓ **Aš ir tėvai.** Mokytojo ir tėvų komunikacijos bei informacijos apsikeitimo santykis ypatingas. Šis ryšys gali tapti raktu į moksleivio ugdymosi sėkmę, kuomet aiškiai apsikeičiama informacija, o informacijos apsikeitimas vyksta realiuoju laiku. Glaudi komunikacija, kuomet galima bendrauti atvirai, nuolatos ir be išankstinių nuostatų, taip pat stiprina bendruomenės santykius. Todėl komuni-kacijos ir informacijos valdymo kompetencija gali būti raktas į sėkmę, kuriant stiprius klasės, moky-klos bendruomenę vienijančius santykius.

Trumpai:

✓ Efektyvi informacijos paieškos strategija yra tokia, kuri labiausiai atitinka kiekvieno pro-fesinius informacijos poreikius. Kuriant savo individualią informacijos paieškos ir naudojimo siste-mą reikėtų atsižvelgti į informacijos paieškos poreikio nustatymą, informacijos paieškos planavimą, paieškos vykdymą, paieškos tikslinimą ir koregavimą, paieškos rezultatų analizę, vertinimą ir atran-ką, informacinių šaltinių išsaugojimą ir tvarkymą.

✓ Kūrybiškumas yra vienas geriausių pagalbininkų informacijos paieškos procese.

✓ Informacijai tvarkyti naudokime skaitmeninius įrankius: *Medeley, Evernote, Notion, Notes, Semantika, Zotero* ir kt.

✓ Dalijimasis žiniomis ir bendradarbiavimas – vienas iš efektyvesnių būdų keistis informaci-ja, gauti naudingos informacijos, pasidalinti patirtimi ir perteikti savo idėjas.

Klausimai įsivertinimui ir refleksijai:

- ✓ Apibūdinkite kelią, kaip ieškote reikalingos informacijos?
- ✓ Ar naudojate informacijos tvarkymo programas? Kokias? Jeigu ne, kodėl?
 - ✓ Ar teko susidurti su „melagienomis“⁴? Kaip, iš ko ją atpažinote?
- ✓ Įsivertinkite, kiek užsienio autorių literatūros ar šaltinių užsienio kalba panaudojote savo ruošiamoje medžiagoje?
 - ✓ Kiek laiko užtrunka rasti jums reikalingą informaciją?
 - ✓ Ką dabar darysite kitaip? Kaip dabar ieškosite reikalingos informacijos?
- ✓ Kuri informacija ar rekomendacija jums buvo naudingiausia šiame skyriuje ir kurią galėsite iškart pritaikyti?

⁴ Melagiena – internete naudojamas apibūdinimas netikrai, išgalvotai, specialiai sukurtai informacijai, kuri klaidina kitus.

1

Žinių įtvirtinimui
Klausimai-atsakymai arba galimybė
dar kartą peržvelgti skyrių

1

Koks pirmasis žingsnis informacijos paieškos procese?

- A** paieškos vykdymas
- B** informacijos planavimas
- C** informacijos poreikio nustatymas

2

Kas yra svarbiau, siekiant rasti naudingos informacijos?

- A** kuo plačiau aprašyti analizuojamą temą
- B** temą apibūdinti per raktinius žodžius

3

Informacijos patikimumas nustatomas pagal:

- A** Antraštę
- B** Autorių
- C** Datą
- D** Šaltinius
- E** Tekstą, faktus ir skaičius
- F** Nuorodas į originalius šaltinius
- G** Visi išvardyti atsakymai

4

Ar socialiniuose tinkluose yra apgaulingos informacijos?

- A** tikrai taip
- B** tikrai ne
- C** manau visa informacija yra teisinga
- D** manau visa informacija yra apgaulinga

5

Atviros prieigos ištekliai tai:

- A nemokama, laisvai prieinama informacija
- B mokama, mažai naudinga informacija

6

„Semantika.lt“ programa, su kuria galima:

- A versti tekstus iš užsienio kalbų į lietuvių kalbą
- B tikrinti lietuviškus tekstus

7

„Wetransfer“ programa, su kuria galima:

- A maketuoti ir kurti vaizdinę informaciją
- B persiųsti didelės apimties failus

8

„Mendeley“ programa, su kuria galima:

- A kaupti informaciją apie įvairius informacijos šaltinius
- B kurti dizainus ir filmukus

9

Ar verta dalintis sukauptomis žiniomis?

- A ne, nes ką žmonės pagalvos
- B taip, nes keičiamės skirtinga patirtimi ir didiname savo žinias

10

Dalytis sukauptomis žiniomis galima:

- A vystant komunikaciją socialiniuose tinkluose
- B kuriant interneto svetainę arba tinklaraštį
- C mokantis ir mokant
- D visi atsakymai

2

Raktiniai žodžiai

Atlikite kūrybinę užduotį. Sukurkite raktinius žodžius temai „Kūrybinį mąstymą skatinantys inovatyvūs metodai“. Jūsų tikslas per 25 minutes sukurti 25 skirtingus raktinius žodžius, grupes, raktines frazes. Pradėkite nuo veiksmažodžių ir daiktavardžių kombinacijų, raktinius žodžius rašykite lietuvių, anglų ar kita jūsų įvaldyta užsienio kalba.

3

Informacijos paieška

Atlikite informacijos paiešką tema „Virtualaus bendravimo etiketas“. Pirmame žingsnyje pasirinkite informacijos paieškos sistemą. Antrame žingsnyje identifikuokite informacijos šaltinius. Trečiame žingsnyje fiksuokite laiką, kada pradeda paiešką ir kada baigiate. Ketvirtame žingsnyje informaciją aprašykite taip:

1. Mokslinis straipsnis. Autorius, straipsnio pavadinimas, data.
2. Knyga (metodinė priemonė). Autorius, pavadinimas, data.
3. Informacija socialiniuose tinkluose. Autorius, data, virtualus adresus.
4. Informacija interneto svetainėje. Autorius, data, virtualus adresus.

4

Įkvepiantys pavyzdžiai

Įdomus faktas, kad virtualūs vartotojai kartais linkę informacijos ieškoti net ne per *google.com*, o per socialinį tinklą. Naudodami raktinių žodžių metodą atlikite paiešką socialiniame tinkle „Facebook“. Nusistatykite jums aktualias temas. Pirmoji tema susijusi su asmeniniais tikslais – sveika gyvensena, antroji tema susijusi su mokytojo darbu. Pagal raktinius žodžius suraskite du profilius pagal jums aktualias temas. Atkreipkite dėmesį, kada paskutinį kartą atnaujinta informacija, kokia profilio virtuali bendruomenė, kas profilio autorius, įvertinkite, ar tai jums naudinga informacija, ar kelia abejonių?

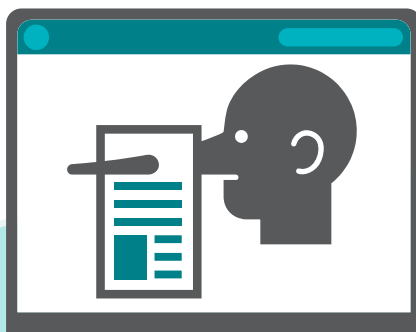
1. Asmeniniams tikslams aktuali informacija. 1 socialinio tinklo profilis.
2. Profesiniams tikslams aktuali informacija. 1 socialinio tinklo profilis.

5

„Melagiena“

Pateikiamas pavyzdys apie [„Žymių veidų vagystes“](#). Peržiūrėkite vaizdo įrašo formatu pateiktą informaciją ir, naudodamiesi paieškos sistemomis, raskite dar du „melagienos“ pavyzdžius. Įvertinkite juos pagal tris kriterijus:

- a) niekada nepatikėčiau, tai akivaizdi „melagiena“;
- b) iš dalies patikėjau, reikėtų pagalvoti, ar tai „melagiena“;
- c) labai įtikinama „melagiena“, nekelianti abejonių, tikrai patikėčiau.

SAVARANKIŠKA VEIKLA

Rekomenduojame pasirengti trumpą informacijos paieškos strategiją.

Interesų laukas (šioje dalyje nusistatykite ne daugiau kaip tris jums aktualias temas)

- Tema:
- Tema:
- Tema:

Nusistatykite, kokį turinį rengsite?

- Iliustruosiu ugdymo medžiagą pavyzdžiais
- Noriu apie tai rašyti straipsnį
- Noriu parengti projektą šia tema
- Noriu suorganizuoti renginį šia tema
- Pradėti komunikaciją socialiniuose tinkluose šia tema
- Kita.....

Kiek papildomo laiko galite skirti informacijos paieškai?

- Per dieną:
- Per savaitę:
- Per mėnesį:

Įsivertinkite

• Kur ieškosite mokslinių šaltinių:	Kur saugosite šaltinius?
• Kur ieškosite metodinės informacijos:	
• Kur ieškosite papildomos informacijos:	Kiek reikės šaltinių?

5 žingsnių informacijos paieškos strategija

- Nuo ko pradėti?
- Kiek laiko galiu skirti?
- Kaip informaciją atrinksiu ir kaip įvertinsiu jos patikimumą?
- Koks galutinis rezultatas mane tenkins?
- Kaip reikėtų tobulinti paieškos procesą?

KŪRYBIŠKUMAS PRITAIKANT SKAITMENINĮ TURINĮ IR SKAITMENINIO TURINIO KŪRIMAS

3

Apie kūrybiškumą ir skaitmeninių technologijų naudojimą nemažai diskutuojama. Pirmiausia kūrybiškumo šalininkai susiskirstę į dvi stovyklas. Vieni teigia, kad kūrybiškumas yra įgimtos savybės, siejamos su talentais, meniniais gebėjimais. Antros grupės teigimu, kūrybiškumas yra įgyjamos savybės ir išugdoma kompetencija. Tačiau galima aptikti ir daugiau skirtingų nuomonių, pagrįstų kūrybiškumo siejimu su skaitmeninėmis technologijoms, ir dažniausiai teigiama, kad technologijos mažina kūrybiškumą, neskatina kūrybinio mąstymo ar kūrybiškos elgsenos. Kartais pastebima, kad kūrybiškumas priklauso nuo amžiaus. Kūrybiškumą ugdančiose užduotyse suaugusiems prašoma atsakyti nuostatų ir tapti vaikais, o vaikų kūrybiniai gebėjimai atsiskleidžia itin ankstyvame amžiuje. Apibendrintai galime teigti, kad kūrybingi gimstame visi, o nekūrybingi mes tampame.

13 pav. Kūrybiškumo ir technologijų raktažodžiai

(sukurti paveikslui naudojama programa *Wordcloud*)

Kūrybiškumas – gyvenimo prieskonis ir gyvenimo būdas. Tiek mokslinėje, tiek populiariojoje literatūroje mes galime rasti įvairių kūrybiškumo lavinimo technikų, metodų, užduočių ir patarimų, kaip lavinti tiek savo, tiek vaiko kūrybiškumą, kaip pažadinti kūrybinį mąstymą. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kiek kiekvieną dieną esame kūrybiški ir kokios veiklos siejasi su kūrybiškumu? Pačiam kūrybiškumui reikia suteikti daugiau laisvės, atsakant taisyklių ir kuo mažiau jį įreminant. Todėl dažniausiai baiminamasi, kad technologijos, kurios veikia kaip konkreti sistema, gali kūrybiškumą apriboti.

Žvelgiant iš teigiamos pusės, vis dėlto virtualioje erdvėje esantis turinys gali tapti kūrybiškumą skatinančiu veiksniu. Visa tai priklauso nuo to, kaip mes virtualius šaltinius naudojame, ko ieškome,

ką skaitome ar žiūrime virtualioje aplinkoje. Svarbu, ar perbėgame informaciją akimis ir skaitome ne itin reikšmingą turinį, ar vis tik mes virtualioje erdvėje ieškome įkvėpimo šaltinių, sekame socialiniuose tinkluose įkvepiančius pavyzdžius, žiūrime viešai prieinamą turinį.

Kūrybiškumui reikia plataus, atviro mąstymo, žingeidumo, laisvės, vidinio polėkio ir leidimo sau kurti, mąstyti nestandartiškai, inovatyviai, gebėjimo priimti originalius sprendimus. Jeigu laikysimės požiūrio, kad kūrybingi mes gimstame, tai galime teigti, kad kūrybiškumas yra kaip raumuo, kurį reikia nuolatos treniruoti, mankštinti, kad jis augtų ir tvirtėtų. Kūrybiškumas siejamas su gebėjimu kurti naujas idėjas, veikti nestandartiškai skirtingose situacijose ar net įkvėpti kūrybiškai mąstyti kitus. Diskusijos apie kūrybiškumą ir patarimų gausa veda link to, kad kiekvienas pirmiausia turime lavinti savo kūrybiškumo kompetenciją.

Galime kelti klausimą: technologijos ir kūrybiškumas ar kūrybiškumas ir technologijos? Iš esmės virtuali aplinka suteikia galimybę save reprezentuoti kaip kūrėją. Naudodami skaitmenines technologijas ugdome savo kūrybiškumo kompetenciją. Mokydamiesi naudotis skaitmeniniais įrankiais irgi elgiamės kūrybiškai, ypač tuomet, kai bandome perprasti naujas programas. Balansas tarp kūrybiškumo ir technologijų yra kiekvieno tam tikra riba (Tienken ir kt., 2018, Roth ir kt., 2021).

Šioje dalyje aptarsime kūrybiškumo ir skaitmeninių technologijų santykį, taip pat bandysime atpažinti, kada technologijos mus įgalina veikti kūrybiškai, o kuomet technologijų veikimas apriboja mūsų kūrybiškumą. Atkreipsime dėmesį į vizualinius sprendimus, kaip perduodama informacija pasitelkiant technologijas bei į ką atkreipti dėmesį rengiant tekstus ir vaizdo medžiagą. Mokymasis naudotis technologijomis taip pat gali kelti iššūkius, tačiau žingsnių metodika leis patogiau ir efektyviau su kiekvienu metodu susipažinti. Panagrinėsime programos *Canva.com* atvejį ir naudosimosi galimybes. Tobulinant asmeninę informacijos ir komunikacijos valdymo kompetenciją svarbu įsivertinti savo gebėjimų ribas bei galimybes tobulėti, kai nuolat turėsime prisitaikyti prie vis išmanesnių technologijų ir netolimoje ateityje prie dirbtiniu intelektu grįstų sprendimų. Šioje dalyje keliami uždaviniai:

- ✓ gebėti identifikuoti **kūrybiškumo ir skaitmeninių technologijų** santykį;
- ✓ gebėti įvertinti **teksto bei vaizdo** pateikimo subtilybes;
- ✓ atpažinti ir perteikti įvairių platformų **pažinimo galimybes**;
- ✓ gebėti nustatyti savo **informacijos ir komunikacijos kompetencijos lygį**.

3.1. Kūrybinis mąstymas ir skaitmeninių technologijų integracija

Kūrybiškumas yra viena iš kompetencijų, kurios labiausiai tikimasi iš šių dienų darbuotojo. Išskirtinumo, originalumo ir inovatyvių sprendimų paieškai reikia nestandartinio, įkvepiančio ir kitokio mąstymo. Kai kuriami inovatyvūs sprendimai, kūrybinis mąstymas yra neatsiejama to kūrybiškumo dalis, tačiau, kaip kompetencija, kūrybiškumas turi ir daugiau sudedamųjų elementų. Kūrybiškumas siejamas ir su gebėjimu spręsti problemas, aiškiai suvokti procesus, generuoti idėjas ir siekti rezultato. Tai kompleksinė kompetencija, kuri itin siejasi su kitomis profesionaliam darbuotojui reikalingomis kompetencijomis, taip pat su komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija. Nuo to laikmečio, kai kūrybiškumas buvo laikomas meno forma, pasikeitus aplinkybėms ir asmens elgsenai, kūrybiškumas išaugo iki gyvenimo būdo, kuomet kūrybinį mąstymą turėtume taikyti kiekvieną dieną (Gadonas ir kt., 2014, Girdzijauskienė ir kt., 2016).

Kadangi kūrybiškumas yra kompleksinis reiškiny, gana sudėtingas ir jo lavinimas, nes metodai ir technikos turėtų būti iš tiesų itin įvairūs ir tinkantys individualiems asmens poreikiams. Pastebima, kad kūrybiškumas nėra tik meninių gebėjimų turinčių asmenų savybė, dažnai jis siejamas su asmenimis, kurie geba kaupti ir pritaikyti žinias, turi įvairialypės patirties ir sugeba jungti, integruoti skirtingus dalykus (Beresnevičius, 2020). Todėl pirmiausia kūrybiškumą reikia suvokti kaip procesą:

- ✓ Koks kūrybinio mąstymo tikslas?
- ✓ Kokie gebėjimai reikalingi?
- ✓ Kokios technikos / metodai gali būti taikomi?
- ✓ Kas skatina ir kas trukdo kūrybiškumui?
- ✓ Kaip kūrybiškumas tampa kiekvieno iš mūsų kasdienio gyvenimo dalimi?

Forsth (2014) teigia, kad kūrybiškumui būdingas divergentinis mąstymas. Tai yra itin platus mąstymo būdas, kuriam nėra jokių ribų, kurį veda stiprus pažinimo jausmas, laisvas polėkis turimas žinias ir patirtį sugeneruoti idėjai. Toliau mąstymas perauga į konvergentinį mąstymą, kuomet reikia kritiškesnio, susiaurinančio vertinimo. Atkreipkite dėmesį į paralelę su skaitmeninėmis technologijomis (Berezcki, 2021). Internetas mums suteikia galimybę rasti neribotus kiekius informacijos būnant bet kurioje pasaulio vietoje. Būtent internetas suteikia galimybę jaustis ne tik Lietuvos, bet ir viso

pasaulio piliečiais ir įvairias žinias pasiekti bet kurioje pasaulio šalyje. Tačiau iš tokio didžiulio virtualaus turinio kiekio būtent kūrybinis mąstymas padeda atrinkti mums reikiamą informaciją, rasti jos įdomius pritaikymo būdus.

Galkutė ir kt. (2014) siūlo keturias fazes, per kurias susiejamas kritinis ir kūrybinis mąstymas:

14 pav. Kritinio ir kūrybinio mąstymo fazės (Galkutė ir kt., 2014)

Visi etapai tarpusavyje susiję ir visa veikla turėtų būti tikslingai orientuota į idėjos realizavimą. Naujausiose diskusijoje teigiama, kad kūrybiškumas nėra procesas dėl proceso, o svarbiausia, reikėtų atkreipti dėmesį į rezultatą. Pavyzdžiui, sugalvokime 50 inovatyvių idėjų, kaip išsaugoti nykstančias gyvūnų rūšis. Tačiau esminis klausimas, kaip tos sugalvotos idėjos bus panaudojamos ir įgyvendinamos? Todėl atsiranda poreikis, kad kūrybiniai procesai turėtų aiškia realizaciją ir įgyvendinamumą.

Pavyzdys. Tikslingas idėjų generavimas siejasi su realizacija. Kartu su moksleiviais sukurkite tris inovatyvias idėjas, kas moksleivius paskatintų skaityti daugiau knygų. Tuomet kiekvieną idėją testuokite po savaitę, rinkite kartu labiausiai pasiteisinusią idėją. Sukurkite žaidimą ir apdovanojimų sistemą, kad dar labiau paskatintumėt visus įsitraukti ir išbandyti viską iki galo. Tuomet nuolatos taikykite idėją savo klasėje.

Stolaki ir kt. (2018) pastebi, kad yra teigiamas santykis tarp kūrybiškumo ir informacinių technologijų per žaidybinius elementus. Pralėlė gali būti ir su socialiniais tinklais. Jeigu moksleiviai daugiausia laiko praleidžia socialiniuose tinkluose, tuomet šiuos įrankius reikia išnaudoti mokymosi bendruomenei burti ir mokymuisi skatinti. Būtent pasitelkiant technologijas gaunamas didžiausias kiekis informacijos, kuris reikalingas kūrybiškumo procesui skatinti ir kūrybiškumui lavinti.

Nors dėl kūrybiškumo sąvokos mokslininkai daug diskutuoja, tačiau kertiniais dažniausiai laiko panašius elementus (Henriksen ir kt., 2018). Dar daugiau diskusijų atsiranda, kai stengiamasi

apibrėžti kūrybingą asmenį ir savybes, kurias jis turi turėti. Vis tik galima pastebėti, kad tie bruožai yra kintantys ir gali pasipildyti naujais.

✓ Kokius iš įvardytų bruožų turite jūs? Kaip manote kokius bruožus dar būtina paminėti? Kokie trys bruožai yra būtini kūrybingai asmenybei?

4 lentelė. Kūrybingo asmens bruožai ir mano charakteristika

Asmeniniai ir profesiniai kūrybingos asmenybės bruožai			
Lankstumas	Vaizduotė	Atvirumas	Tolerancija
Intelektinis smalsumas	Tolerancija neapibrėžtumui	Domėjimasis skirtingais dalykais	Darbštumas
Vizualizacija	Originalumas	Inovatyvumas	Iškalba
Humoro jausmas	Imlumas naujovėms	Proaktyvumas	Žinios
Mano bruožas	Mano bruožas	Mano bruožas	Mano bruožas

Rimkutė-Jankuvienė (2016) atliko gilesnę teorinę kūrybiškumo analizę bei nustatė, kad kūrybingą asmenybę skirtingi autoriai apibūdina daugiau kaip 64 savybėmis. Tačiau savybių iš tiesų tiek daug, kad gali atrodyti, kad iki kūrybingos asmenybės kiekvienam iš mūsų yra pakankamai tolimas kelias. Įsivertinant turimas savybes reikėtų atkreipti dėmesį į tai, ką ta savybė duoda ir kaip ji veda kūrybiškumo link. Pateikiame kelis pavyzdžius:

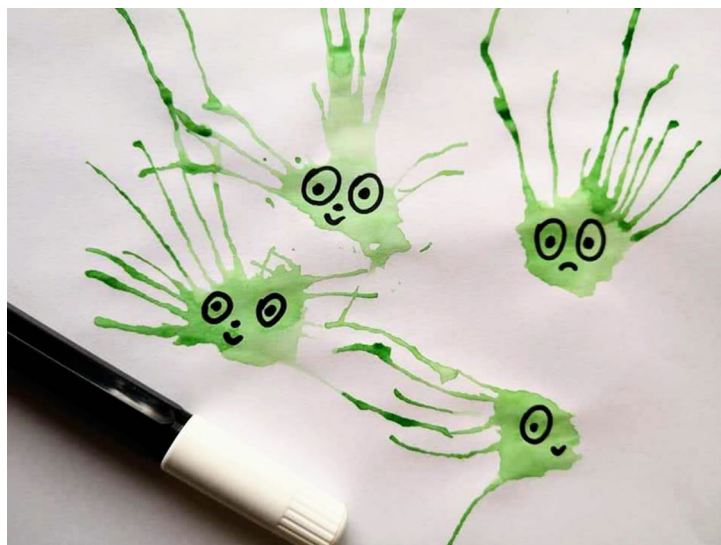
✓ **Proaktyvumas.** Gebėjimas realiuoju laiku priimti sprendimus, įvertinant ateities perspektyvą. Tai vos ne kiekvienam pedagogui būdinga savybė, kuomet dirbama su moksleiviais. Mes galime įsivaizduoti 5 klasės moksleivį 12 klasėje ir tai, kokius įgūdžius jis bus sukaupęs. Tačiau reikia tam tikrų priemonių, metodų ir technikų, ugdymo plano, kad moksleivis nuo 5 klasės iki 12 klasės sukauptų tą patirtį.

✓ **Domėjimasis skirtingais dalykais.** Kiekvienas galime apibrėžti savo interesų sritis ir domėjimosi lauką. Pavyzdžiui, dėstomasis dalykas – lietuvių kalba. Knygų skaitymas yra neatsiejamas profesinio domėjimosi laukas, tačiau šalia laisvalaikio gali būti domimasi sodininkyste, rankdarbiais, kulinarija, automobilių remontu ir kt. Tam tikras skirtingų sričių profesionalus išmanymas nėra būtinas, bet žinojimas suteikia laisvę fantazijai, stiprina gebėjimą sujungti skirtingus, tarpdisciplini-

nius elementus į kūrybinius rezultatus, tokius, kaip virtualus knygų klubo susitikimas „MS Teams“ platformoje. Kiekvienas dalyvis gali jungtis iš savo individualios erdvės (kas prie ežero, kas šiltnamyje įrengtoje poilsio salelėje, kas ant tilto per upę). Tai gali būti kūrybinė užduotis moksleiviams. Iš esmės, skirtingos sritys atveria galimybes mąstyti be ribų.

✓ **Darbštumas.** Ši savybė visiems itin aiški ir suprantama, tačiau ją siejant su kūrybiškumu, reikėtų atkreipti dėmesį į skirtingų technikų taikymą ir priėmimą. Metodai ar technikos gali veikti ir gali neveikti. Galima naudoti patikrintus metodus, tokius kaip Edwardo de Bono „Mąstymo kepurės“ (dar dažnai vadinamą šešių kepurių metodu), bet jis taip pat gali neduoti norimo rezultato – gal ne tas laikas, ne ta tema, nepasiruošusi grupė. Naudinga metodus, technikas išbandyti su skirtingomis amžiaus grupėmis, tuomet atsiskleidžia metodų trūkumai, o kūrybiškumas atsiskleis per savų metodų ir technikų sukūrimą kūrybiškiems procesams. Reikėtų pasidalinti ne tik sėkmėmis, bet ir nesėkmėmis, kai metodai neveikia.

✓ **Virusiuko istorija.** Tai gana tradicinė užduotis, kuri gali būti naudojama nuo darželio iki mokyklos, kai ant balto lapo padedamas pasirinktų dažų taškas ir tuomet lapą vartant, pučiant galima išgauti keistas figūras. Šiuo atveju virusiukai ir jų nuotaikos buvo kuriamos su ikimokyklinukais. Prasidėjęs nuotolinio ugdymas tikrai išbandė daugelio kūrybinius gebėjimus ir gebėjimą reaguoti neapibrėžtose situacijose, kai tradicinis metodas turėtų būti perteiktas pasitelkiant skaitmenines technologijas. Aiškus užduoties aprašymas, auklėtojos pavyzdys, buvo išsiųsta kaip užduotis tėveliams atlikti kartu su vaikais (vidutinis vaikų amžius – 3 metai).

15 pav. Praktinis pavyzdys

Grįžtamasis ryšys – tiek proceso, tiek rezultato nuotraukos ir vaizdo įrašai – buvo įkelti į komunikacijai su tėvais skirtą virtualią grupę. Antrai eksperimento daliai buvo pasirinkta suaugusiųjų grupė (vidutinis amžius – 35 metais). Idėja, kaip kūrybiškumo lavinimo technika, pristatyta prieš susirinkimą, kurio metu turėjo būti generuojami inovatyvūs sprendimai. Panaudotas aprašymas, auklėtojos vizualizacija. Buvo prašoma pasitelkti fantaziją, iš ko galima išgauti spalvotą tašką. Rezultatas buvo įdomus: kas virsiukus piešė su kava, kas su burokėliais, kiti su liofilizuotų uogų / daržovių milteliais. Visais atvejais virsiukai buvo nupiešti, apsiukeista itin geromis emocijomis ir įžvalgomis apie procesą, kuris užtruko 15 min. Pagrindiniai šio metodo panaudojimo skirtumai:

- ✓ Vaikams tai buvo viena kūrybinė užduotis iš daugelio.
- ✓ Suaugusiems – nestandartinė kūrybinė užduotis, atitraukianti nuo įprasto kūrybinio proceso, padedanti generuoti inovatyvias idėjas.
- ✓ Vaikų greitai pamiršta užduotis, nes toliau sekė kitos įtraukiančios užduotys.
- ✓ Suaugusieji apie kavos virsiukus diskutavo apie savaitę.

Vienos technikos panaudojimas skirtingose amžiaus grupėse gali suteikti naujų įžvalgų, kaip taikyti kūrybinius sprendimus ir nebijoti išeiti iš komforto zonos. Kūrybiškumas gali būti skatinamas arba, kaip tik, tam tikros aplinkybės gali jį slopinti ir netgi trukdyti elgtis kūrybiškai. Kai užduotys atliekamos tiesiogiai grupėje, visi veikia vienoje aplinkoje, tačiau kai kūrybiškumą laviname pasitelkę skaitmenines technologijas, atsiranda papildomi trukdžiai, kurie gali pristabdyti procesus. Labiau- siai reiktų atkreipti dėmesį į įvairių metodų integraciją (Zubrickienė ir kt., 2016).

5 lentelė. Kūrybiškumo skatinimo ir kūrybiškumo barjerų veiksniai (sudaryta autorės)

Kūrybiškumą skatina	Kūrybiškumo barjerai
<p>Įsitraukimas. Siekiant perprasti metodus, technikas, mokantis ar mokant svarbu kuo labiau įsitraukti į visus procesus, analizuoti ir pastebėti savo elgseną kūrybiniame procese.</p>	<p>Taisyklės. Jeigu metodas ar technika turi labai griežtas taisykles, kai galima atlikti taip ir ne kitaip. Lygiai taip pat, jeigu patys sukuriame taisykles, kurios, kaip barjerai, neturi išimčių.</p>

Kūrybiškumą skatina

Paprastumas. Kartais labai tinka posakis, kad visas grožis paprastume. Galite naudotis viru-siuiko metodo principu. Technikos ir metodo sėkmę galime matyti iš auditorijos emocijų, aptarimo, sukeltų diskusijų. Itin sudėtingi metodai daugiau siejasi su darbštumu, o kūrybiniam polėkiui palaikyti ypač tinka paprastos užduotys.

Priemonės. Naudojant skaitmenines technologijas, ypač reikėtų atkreipti dėmesį, ką mes turime savo namuose. Jeigu užduočiai reikia banano, tuomet visa auditorija turi turėti po bananą. Tokiu atveju reikia arba prieš veiklą informuoti, kad kiekvienas turėtų po bananą, arba turėti rekvizitus pačiam ir visiems juos suteikti. Kūrybiniam procesams reikėtų naudoti daiktus, esančius mūsų aplinkoje ir galinčius tapti kūrybiniais elementais.

Metodo / technikos keitimas. Keisti ne tik patį metodą ar techniką, tačiau ir patį tipą. Jeigu technikos orientuotos į piešimą, tuomet jį galima keisti į rašymą, ir pan. Iš esmės, skirtingos technikos veikia skirtingus kūrybinius gebėjimus, todėl parenkant užduotį reikėtų atkreipti dėmesį, ko siekiama parinkta metodika ir technika, kaip jos dera tarpusavyje. Galima ir griežtai nesilaikyti metodo aprašymo, o pasitelkti improvizaciją.

Kūrybiškumo barjerai

Tradicijos. Dažniausiai tai iliustruojame fraze „tradiciškai mes darome taip, „tokios mūsų tradicijos“ ir „neimprovizuokime“. Tai nieko bendro neturi su papročiais ir kultūros tradicijomis. Tradicija tampa barjeru, kai jau 20 metų veikiame pagal tą patį modelį: sukuriame užduotį, bet atsisakome pasiūlytų naujų idėjų, nes jos neatitinka tradicijų.

Suvokimo barjerai. Kūrybinė veikla turi atitikti auditorijos charakteristiką. Jeigu pakankamai sudėtingai, moksliskai pasakosime pradinių klasių moksleiviams, kas yra biotechnologijos ir kaip sukurti moksliniais tyrimais grįstą technologiją, ši veikla bus apipinta suvokimo barjeriais, kurie ne tik trukdys suprasti informaciją, tačiau net gali sukurti neigiamą požiūrį į siunčiamą informaciją.

Emocijos. Stresas, baimė, įtampa, asmeninės problemos dažniausiai gali sukelti papildomus barjerus kūrybinei veiklai, kai reikia laisvai, atsipalaidavus mąstyti. Neigiamos emocijos dar labiau rezonuos, jeigu užduotis ir veikla bus susijusios su vyraujančia emocija. Asmuo bijo, o mes taikysime nestandartinį, psichologinį diskomfortą sukeltantį metodą.

Kūrybiškumą skatina	Kūrybiškumo barjerai
<p>Vizualinės technikos. Yra tokia sąvoka – laki vaizduotė, fantazija. Ypač daug fantazuoja vaikai. Jie sukuria nerealias istorijas apie gyvūnus, žmones, personažus. Vizualizavimo technikos arba klausimas „o kaip tu įsivaizduoji? Papasakok.“ turėtų būti nuolatinis kūrybinių veiklų palydovas.</p>	<p>Kultūriniai barjerai. Kūrybinių veiklų sėkmę lemia auditorijos pažinėjimas arba jos įvertinimas ir pažinimas, jeigu auditorija nepažįstama. Kultūriniai barjerai gali susiformuoti dirbant su tarptautinėmis grupėmis, kai veiklos, veiksmai, idėjos tik sąlygiškai gali būti priimtinos tam tikrose šalyse.</p>
<p>Humoras. Kiekvieno asmens humoro jausmas yra individualus. Pozityvios veiklos, kuriančios teigiamas emocijas, turi didesnę poveikį originaliems sprendimams.</p>	<p>Laiko stoka. Kuomet užduotis yra intensyvi ir turime tikslą per trumpą laiką paskatinti kūrybiškumą, tuomet tai suformuos kitus įgūdžius, tačiau jeigu užduotis pakankamai sudėtinga, laiko stoka gali kelti neigiamas emocijas ir kūrybinį procesą visai sustabdyti.</p>
<p>Psichologinis diskomfortas. Ypač veikia, kai veikla tampa rutiniška ir atsiranda monotonija. Šiuo atveju vaikai sako „neįdomu“, tad kūrybiškumui paskatinti reikėtų kardinaliai kitokios užduoties. Kūrybinį mąstymą išlaisvina integracija ir tarpdiscipliniškumas. Pavyzdžiui, cheminiai elementai lietuvių literatūroje.</p>	<p>Psichologinė savijauta. Kuomet mintimis negalime būti čia ir dabar, o užduotis reikalauja koncentracijos. Tuomet pirmiausia reikėtų taikyti technikas, kurios sukuria emocinį foną, o tik tada pagrindines technikas, su kuriomis visa auditorija turi dirbti.</p>
<p>Pojūčiai. Nors kūrybinės veiklos atliekamos pasitelkiant skaitmenines technologijas, jos turėtų žadinti visus turimus žmogaus pojūčius: matymą, klausymą, skonį, kvapą ir lytėjimą. Tokios užduotys iš pagrindų sužadina kūrybinį veiksmą.</p>	<p>Kritinis mąstymas. Dar kitaip – asmeninis vidinis kritikas, kai per daug nuvertiname savo gebėjimus, nepasitikime savimi ir savo darbais, atliktomis užduotimis, o tikimės geriausio įvertinimo ir geriausio rezultato. Kūrybiškumas yra polėkis, kuris kuria laisvę, tad vidinis kritikas tuo metu turėtų „poilsiauti“.</p>

Kūrybiškumą skatina	Kūrybiškumo barjerai
<p>Emocijos. Egzistuoja gyvas mitas, kad kurti padeda itin neigiamos emocijos, tačiau tai gali būti individualūs atvejai, tam tikra meninė išraiška. Kūrybiškumas siejasi su teigiama emocija, todėl prieš kūrybines veiklas reikia įvertinti grupines ir individualias emocijas.</p>	<p>Perspaudimas. Tokią situaciją galima iliustruoti tokiomis frazėmis kaip „reikia geriau“, „reikia daugiau“, „neinovatyvu“, „per mažai idėjų“ ir pan. Kūrybiškumas yra limituotas procesas ir asmuo tam turi ruoštis: ištikus kūrybinei krizei ar nutikus įvykiui, kuris kelia stresą, kūrybinis procesas gali visai nutrūkti.</p>
<p>Laikas. Prie metodų ar technikos galima manyti ir laiko rekomendacijas. Trukmė priklauso nuo to, ko siekiame, koks kūrybinės veiklos tikslas. Kai užduotys intensyvios, rezultatas ir supratimas apie užduotį jos atlikėjams ateis vėliau. Kitoms užduotims laiką reikėtų skirti pagal tikslinės grupės charakteristikas: amžių, užduočių atlikimo greitį.</p>	<p>Kritika. Konstruktivus pasiūlymas, kaip tobulinti, bet ne teiginys „negerai“, „nepatinka“, „tu visai nekūrybingas“ ir t. t. Kiekvienas yra individualus, ir idėjos, nors ir šimtai jų mums gali atrodyti neinovatyvios, kitiems – tai globalus atradimas. Rekomenduoti, kaip patobulinti, visuomet galima, tačiau kritikuoti, sakydami, kad tai negerai, negalime. Turėtume turėti aiškius argumentus ir pagrįsti kritiką faktais.</p>

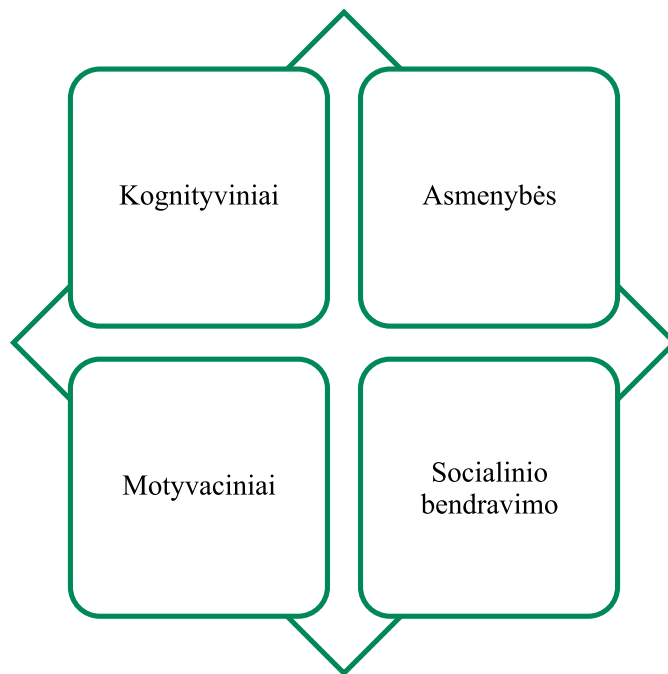

Rekomendacija. Itin originaliai kūrybingumą pristato Tomas ir Kristupas interneto svetainėje kurybingumomokykla.lt esančiame vaizdo įrašė. Yra daug informacijos apie fenomenais grįstą ugdymą. Taip pat čia galite rasti su Canva.com programa parengtą leidinį „[Kūrybingų pamokų idėjos. Nuo dailės iki matematikos](#)“.

Kiek esate kūrybingas? Pamatuokime ir apskaičiuokime, tuomet galėsime pasakyti, kiek esame kūrybingi (kalbant ironiškai). Pažvelgus į kūrybiškumo apibrėžtį ir kūrybingo asmens savybes, galima sakyti, kad kūrybiškumas yra nuolatinis tiek asmeninio, tiek profesinio gyvenimo palydovas. Kūrybiškai galime spręsti problemas, leisti laisvalaikį, kurti ugdymo programas ir panašiai. Virtuali

erdvė atvėrė galimybes kūrybiškai kaupti žinias, rasti inovatyvius metodus ir technikas. Jeigu pasirinkame metodą ar techniką, o aprašyme nepateikta, kad tai skirta virtualiai aplinkai, reikėtų improvizuoti ir individualiai bandyti pritaikyti pasirinkimą, tada jis bus tikslingas ir papildys jūsų kuriamą turinį.

Metodai ar technikos. Kūrybiškumo ugdymui skirtoje literatūroje daugelis autorių linkę kūrybiškumo ugdymo užduotis vadinti metodais arba technikomis. Iš ugdymo pozicijos taikoma sąvoka – metodai. Jeigu laikomasi filosofijos, kad kūrybiškumas yra įgūdis, kuris turi būti nuolat tobulinamas, tuomet galima teigti, kad tai technikos. Grakauskaitė-Karkockienė (2010) kūrybiškumo ugdymo metodus suskirsto į keturias kategorijas:

16 pav. Kūrybiškumo metodų skirstymas pagal Gradauskaitę-Karkockienę (2010)

Anot Grakauskaitės-Karkockienės (2010), tyrinėtojai svarbiausiais laiko kognityvinius metodus, kurie skatina divergentinį mąstymą. Antroje vietoje išskiriami kūrybiškumo metodai per asmenybės ugdymą, trečioje – motyvaciniai ir socialinio bendravimo. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad metodai gali būti skirstomi į individualius bei grupinius, ir nuo to taip pat priklausys metodo pasirinkimas (Kazlauskienė ir kt., 2014). Įvertinus, kad skaitmeninės technologijos yra daugiau įrankis, galintis prisidėti prie kūrybinių procesų skatinimo, tinkamai parinkta integracija ir įvedimas į užduotį, naudojimas skaitmeninėmis technologijomis atveria platesnes galimybes. Organizuojant kūrybines veiklas, rekomenduojama atsižvelgti į šiuos aspektus:

Kūrybinių užduočių autoriaus vaidmuo. Tai vienas svarbiausių elementų, kuris gali užtikrinti kokybišką kūrybinę veiklą. Autoriui ne tik svarbu turėti kūrybiškumo lavinimo metodo aprašymą, tačiau būtina įvertinti grupinius procesus, grupės dalyvius, numatyti galimas kliūtis, reaguoti netikėtose situacijose, netinkamą metodą gebėti pakreipti norima linkme ir t. t. Itin dažnai rekomenduojama metodus, technikas būti pabandžius savarankiškai arba perspėti grupę, kad tai pilotinis bandymas. Jeigu metodas neveikia, norimas rezultatas gali būti nepasiektas, jaučiamas grupės nusivylimas. Kūrybiškumas siejamas su laisve ir improvizacija, todėl ir metodams nebūtinai griežtos taisyklės, o gebėjimas improvizuoti formuos ir paties autoriaus kompetenciją.

Rezultato pritaikomumas. Šiandien kūrybiškumo metodams ir technikoms keliamas ir vertės reikalavimas. Taip pat manoma, kad kuriant realius sprendimus didėja pačių kūrėjų įsitraukimas. Užduotys galėtų būti kuo realesnės, pritaikomos, o dar geriau, jeigu jos galėtų būti įgyvendinamos.

Pavyzdys. Ekonomikos, lietuvių kalbos ar net chemijos pamokose galime spręsti užduotį, susijusią su įmonės pavadinimo kūrimu. Pradėdami savo verslą įmonės kūrėjai dažniausiai susiduria su sunkumu sugalvojant įmonės pavadinimą. Tai gali ir užimti nemažai laiko, ir stabdyti kitus procesus. Įmonės kūrėjas suformuoja užduotį, kad tai turėtų būti lietuviškas pavadinimas, atspindintis jų gaminamus produktus. Įmonės veikla susijusi su tam tikra produkcija – žemoje temperatūroje džiovintomis uogomis ir daržovėmis. Siekdama inspiruoti, įmonė pateikia vieną nuotrauką. Koks galėtų būti šios įmonės pavadinimas? Tuomet grupėje generuojami įvairūs pavadinimai, duodama pakankamai laiko, pati grupė gali reitinguoti pavadinimus ir panašiai. Procesui vykstant nuotoliniu būdu, gali būti įtraukti įmonės atstovai, diskutuojama, skiriama laiko informacijos paieškai internete.

14 pav. Nuotrauka įmonės pavadinimo inspiracijai⁷

⁷ Inspiracija – priemonė skatinanti įkvėpimą, atverianti kūrybinį mąstymą.

✓ *Emocinio intelekto lavinimas.* Kūrybiškumo lavinimosi metuose sakoma, kad reikia „įsijausti“, tačiau tai galima sieti su empatija, mokėjimu atpažinti savo jausmus, gebėjimu apibūdinti savo jausmus bei perteikti kitiems. Nors teigiama, kad technologijos apsunkina emocijų pastebėjimą ar jų išreiškimą, tačiau net parašytas tekstas gali mums nusakyti asmens būseną, leisti daryti tam tikrą prielaidą. Jeigu užsiėmimo metu yra kalbama, ar net įjungta vaizdo kamera, tuomet galime dar tiksliau apibūdinti jauseną. Dar vienas variantas – skatinti pratęsti frazę „aš jaučiuosi...“.

✓ *Pasakojimo metodas (angl. storytelling).* Kuo kūrybiškumo lavinimo veikla ilgesnė, tuo turėtų būti įdomesnė ir istorija. Kituose skyriuose, kuriuose akcentuojama komunikacija socialiniuose tinkluose, matysite, kad pasakojimas šiandien tampa svaria komunikacine žinute. Istoriją sudaro: įvadas – probleminio lauko kūrybinei veiklai pažinimas, dėstymas – sprendimų paieška, išvados – galutinis gautas rezultatas. Loginis proceso algoritmas turi stiprią sinergiją su skaitmeninėmis technologijomis, nes tam, kad programa veiktų, mes turime ją įjungti, atlikti tam tikras funkcijas, išjungti.

Rekomendacija. Įdomiai ir vertingai pasakojimo meno galią pristato Carmine Gallo knygoje „Story telling. Pasakojimo meistrystė. Kaip užkariauti auditoriją“ bei „Penkios žvaigždės. Įtikinimo meistrystė. Komunikacijos paslaptys“.

✓ *Aplinka.* Įprastų užsiėmimų metu tikrai reikėtų atkreipti dėmesį ir į vietos pasirinkimą ir į priemonių turėjimą bei kitus fizinius elementus. Tačiau, kai kūrybinis procesas vyksta nuotoliniu būdu, pasitelkiant skaitmenines technologijas, reikėtų atkreipti dėmesį į tinkamos skaitmeninės platformos parinkimą, išankstinių nuorodų ir užduotis sudarymą, medžiagos pateikimą iš anksto arba pristatymo metu. Pavyzdžiui, užduotį pristatote skaidrėje, o užduotis atliekama grupėse, tad suskirstote auditoriją į virtualius kambarius, o užduotis lieka tik jūsų skaidrėje. Ne visi spėjo perskaityti, ne visi spėjo išsisaugoti užduotį ir panašiai. Todėl tikslinga apgalvoti visą užduoties procesą. Arba, jeigu taikomas šešių skrybėlių metodas, reikėtų atkreipti dėmesį, kad ne visi turi šešias skrybėles, tačiau iki užduoties informavus, kad reikės skirtingų spalvų popieriaus, prieš atliekant užduotį visi pasiruošia savo asmenines skrybėles, tuomet sumanymą pavyks įgyvendinti. Kartais galvojama, kad jeigu kūrybines veiklas vykdome tik nuotoliniu būdu, tuomet užduotys turėtų būti tik skaitmeninio turinio, bet

įvairūs pasiruošiamieji darbai (fizinų priemonių pasiruošimas) ir integracija su skaitmeniniu turiniu, įtrauks į kūrybinį procesą labiau.

✓ *Skaitmeninio turinio parinkimas.* Užduočiai parinkti programą, programėlę ir kitas interaktyvias priemones yra viena darbo dalis, antra dalis – parengti tekstą ir vaizdines priemones. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad naudodamiesi skaitmeninėmis technologijomis galime ieškoti informacijos ir savarankiškai lavindami informacijos paieškos, atrankos įgūdžius, apsisukeidami naujingomis nuorodomis, įtvirtindami žinias apie autorių teises ir saugaus interneto įgūdžius. Internetas, kaip žinių šaltinis, atveria itin didžiulius kiekius informacijos, tad vienos kūrybinės užduotys gali būti suplanuotos iki smulkmenų, o kitos kūrybinės užduotys gali daugiau ugdyti kūrybinį polėkį.

✓ *Skaitmeninio turinio etikos išmanymas.* Vis tik skaitmeninėje erdvėje turėtų galioti etiketo, tolerancijos, informacijos korektiškumo taisyklės (apie tai daugiau kalbama kituose skyriuose). Nors užduotis ir kūrybiška, tačiau galime formuoti virtualaus bendravimo etiketą kiekvienoje užduotyje. Naujinga literatūra ir nuorodos į kūrybiškumo ugdymo metodus pateikiami literatūros sąrašė ir prieduose.

3.2. Skaitmeninių technologijų taikymas rengiant vaizdinę ir tekstinę informaciją

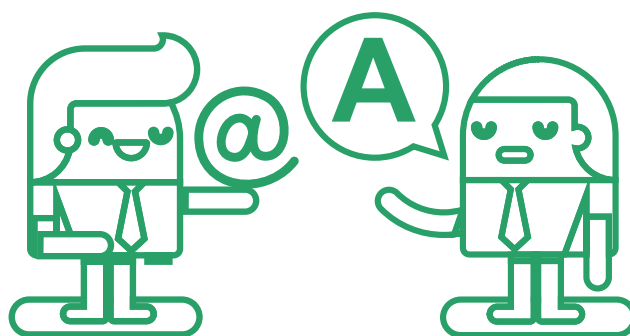
Kol kas apie skaitmeninių technologijų naudojimą esame labiau įpratę kalbėti per programų prizmę: kaip naudotis, kaip įsijungti, kaip integruoti įvairias programas į ugdymo turinį, koks funkcionalumas, nauda, platesnės naudojimosi galimybės. Tačiau šioje dalyje norima daugiau atkreipti dėmesį į kokybiško turinio rengimą, įvairius tekstinius ir vizualinius sprendimus, kurie išskirtų rengiamą turinį iš vis gausėjančio virtualaus turinio. Ieškodami informacijos galime pastebėti tiek atvirai prieinamo ugdymo turinio, tiek mokomosios medžiagos, pateikiamos įvairiais formatais. Jei pradėdame analizuoti socialiniuose tinkluose pateiktą turinį, akivaizdu, kad rengiant tiek tekstą, tiek vaizdą reikia labai gerai žinoti, kokia yra auditorija, ar ta informacija bus virtuali ar spausdinta. Kuo toliau tuo labiau turėsime taikyti pažangias technologijas (Gudonienė ir kt., 2013).

Tekstas yra vienas iš paprasčiausių informacijos perdavimo būdų. Susirašinėjimas laiškais tikriausiai yra tas būdas, kuriam jaučiama nostalgija. Prisiminkite, kada paskutinį kartą rašėte laišką ranka (ne tik sveikinimo atviruką), o gal dar turite susirašinėjimo draugų? Vis tik technologijų tobulėjimas greitai perkėlė mūsų bendravimą į virtualius tinklus.

Eksperimentas. Dar vienas pratimas kurį galite padaryti dabar atsitraukę nuo metodinio leidinio: ranka ant lapo parašykite savo vardą, pavardę, savo tris gyvenimo tikslus ir pasižiūrėkite, kaip atrodo jūsų raštas. Iš tiesų, mes jau taip seniai nerašome ranka, kad mūsų raštas nepataisomai pasikeitė. Galite atlikti eksperimentą: ant lapelio dabar užrašykite vieną sakinį, pavyzdžiui, savo metų tikslą. O kitais metais šalia to paties tikslo užsirašykite naujų metų tikslą ir stebėkite rašto pokyčius.

Tie, kurie prognozuoja, kaip keisis mūsų ateitis, teigia, kad mums rašyti nereikės visai, viską darys technologijos. Tačiau kiekvienas tekstas ir žodis turi savitus elementus. Reikėtų pastebėti, kad vis dėlto virtuali aplinka tekstui kelia dar kitokius reikalavimus: jaučiama didžiulė socialinių tinklų įtaka, kai tekstas turi būti koncentruotas, trumpas, aiškus ir argumentuotas. Pastebėkite savo elgseną, kai skaitote internete, ar skaitote nuosekliai – sakinį po sakinio, ar yra vietų, kur, galima sakyti, „prabėgate akimis“? Ir kuo toliau, tuo daugiau reikalavimų tekstui diktuos skaitmeninė erdvė.

Teksto pokyčius skaitmeninėje erdvėje lemia:

✓ ***Turinio kiekis.*** Kiekvieną sekundę internetas pasipildo nauju turiniu, o mes pasitelkę tik *google.com* ieškome tam tikros, mums reikalingos informacijos. Mes pradėdami informaciją „vartoti“ ir tas įgūdis nedingsta. „Vartojame“ informaciją ir mokymosi metu. Tai formuoja poreikį konkretinti, trumpinti ir kuo tiksliau pateikti informaciją, grįsti faktais ir argumentais.

✓ ***Turinio skaitymo greitis.*** Kiek turinio „prabėgate akimis“? Vis daugiau laiko leidžiame internete ir skaitome, ieškome virtualaus turinio. Pavyzdžiui, ieškant kūrybiškumą ugdančių metodų, *google.com* pasiūlo 221 000 rezultatų, tiek rezultatų randa per 0,39 s. Peržiūrėti ir pasirinkti turinį reikia laiko, nes nuoseklus skaitymas jo atima daug, todėl dažnai turinys skaitomas koncentruotai –

paskaitomas įvadas, peržiūrimos schemos, išvados ir pabaiga. Interneto ekspertai teigia, kad ne tik internetas yra greitas, bet greitėjame ir mes.

✓ **Turinio tipas.** Kurdami turinį skaitmeninei erdvei mes susiduriame su itin daug tekstinio turinio tipų: straipsniai, įrašai bloguose, įrašai socialiniuose tinkluose, prezentacijos, elektroniniai leidiniai, komentarai ir t. t. Tekstinio turinio tipas taip pat lemia mūsų poreikius keisti tekstą. Nors jau formuojasi įprotis skaityti elektronines knygas skaityklėse, tačiau vis dar pasiimame ir paprastą knygą.

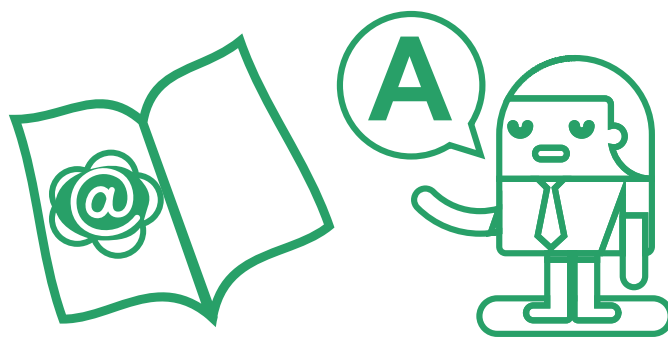
✓ **Informacijos tipas.** Socialiniai tinklai turėjo didelės įtakos informacijos pateikimo stiliui. Ypač populiariu formuluoti top 10 patarimų, 3 faktus apie... Tai trumpos komunikacinės žinutės, o kad jas parengtų, autoriui reikia peržvelgti itin nemažai medžiagos, sukonzentruoti, susisteminti informaciją, tačiau vėliau vartotojas jau gauna esminius faktus.

Lietuvos teismo ekspertizės centras atlieka lingvistinės (autorystės) ekspertizes. Centro duomenimis, iš pateikto teksto galima nustatyti teksto autorių, apibūdinti jo emocinę būseną teksto rengimo metu bei aplinką, kokia vyravo kuriant tekstą. Be to, tekstas yra pakankamai detali informacija, kad iš to ekspertai galėtų suformuoti pagrindines nežinomo autoriaus charakteristikas (Metodinės rekomendacijos lingvistinio (autorystės) ekspertinių tyrimų užsakovams, 2020). Ekspertizei gali būti pateikti įvairaus pobūdžio tekstai – tiek rašyti ranka, tiek iš interneto. Diagnostiniai autorystės tyrimai parodo autoriaus emocinę būseną bei aplinką. Tekstas gali atskleisti neįprastą autoriaus būseną rašymo metu: stresą, baimę, apsvaigimą nuo alkoholio ir panašiai. Taip pat ekspertizė parodo, ar autorius tekstą parašė pats, ar jam galėjo turėti įtakos kiti asmenys. Klasifikaiciniai autorystės tyrimai gali parodyti detalesnius autoriaus bruožus, tokius kaip gimtoji kalba, išsilavinimas, veiklos sritis, amžius ir t. t. Tačiau jeigu dokumentas klastojamas ir apsimitama kitu asmeniu, tuomet reikalingos ekspertų specialiosios žinios (Metodinės rekomendacijos lingvistinio (autorystės) ekspertinių tyrimų užsakovams, 2020).

Ekspertas. Įsijauskite į lingvistinės (autorystės) eksperto vaidmenį. Pasirinkite bet kokį tekstą iš interneto ir bandykite apibūdinti autorių: kokios emocijos vyravo rengiant šį tekstą, koks galėtų būti jo išsilavinimas, veiklos sritis, interesų sritis, amžius?

Tai rodo, kad sukurtas tekstas ne tik atspindi tai, kas pateikta turinyje, bet ir gali suteikti ypač daug informacijos apie patį autorių. Skaitytojas, interneto vartotojas susidarys tam tikrą įspūdį apie teksto rengėją. Nors buvo manoma, kad daugiau apie asmenį pasako ranka rašytas tekstas, tačiau taip pat nemažai informacijos su ekspertų pagalba galima sužinoti ir iš teksto, paskelbto internete. Svarbu atkreipti dėmesį, kad skaitmeninės technologijos yra įrankis perduoti, sukurti informaciją, tačiau visais atvejais ypač svarbus yra paties informacijos kūrėjo vaidmuo.

Rengiant tekstus skaitmeninei erdvei rekomenduojama atsižvelgti į tokius aspektus:

✓ **Tikslinę auditoriją.** Kadangi visame leidinyje laikomasi dviejų pozicijų, kad pirmiausia mokytojas turi asmeniškai perprasti komunikacijos ir informacijos valdymo subtilybes, o antra pozicija – nukreipta į mokinius ir į tai, kaip jiems perteikti informaciją. Jeigu mokytojas komunikuoja socialiniuose tinkluose, rašo blogus, straipsnius ir pan., tai tikslinė auditorija yra arba kolegos, arba tėvai ir dalis moksleivių bei suinteresuoti visuomenės atstovai, kurie domisi ta tema. Šiuo atveju virtualus tekstas turėtų būti nukreiptas į auditorijos poreikius ir jos gebėjimą priimti informaciją. Taip pat dirbant su moksleivių grupe tikslinga būtų nusistatyti, kaip skaitoma informacija, kokiais šaltiniais domimasi ir kokia informacija yra įsimenama, pagal skirtingas amžiaus grupes.

✓ **Teksto apimtį.** Ruošiant tekstą skaitmeninei erdvei, reikėtų atkirti teksto rūšis: ar tai tekstas, skirtas skaityti, ar pagilinti žinias, ar esminiams faktams užfiksuoti, ar kt. Naudinga yra koncentruota, argumentuota, faktais grįsta ir iškristalizuota informacija. Tačiau taip pat turėtų būti atsižvelgiama į teksto tikslą, koku tikslu reikia susipažinti su tuo tekstu, ko siekiama išmokyti ir ką siekiama pristatyti. Vėlgi, jeigu reprezentuojate save kaip profesionalą, o tekstas skirtas pristatyti ugdymo metodus kolegoms, tai turėtų būti koncentruota aiški informacija. Jeigu tekstas nėra grožinis kūrinys, tuomet lygiai taip pat skaitmeninėje erdvėje koncentruojame, iškristalizuojame informaciją ir moksleiviams.

✓ **Komunikacijos priemonę.** Teksto pateikimas priklauso ir nuo komunikacijos priemonės, t. y. socialiniai tinklai, žinutės, vaizdo įrašai ar kiti informacijos pateikimo būdai. Reikėtų atkreipti

dėmesį, kad technologijos iš dalies palengvina bendravimą, tačiau taip pat ir apsunkina, nes perskaitę tekstą, turime pakankamai daug vietos interpretacijai. Todėl konkretizavimas, tikslių faktų paminėjimas, taisyklinga rašyba padeda užtikrinti tikslesnės informacijos perdavimą.

✓ *Teksto išdėstymą.* Jeigu įprastą grožinės literatūros kūrinio tekstą, kuris atskirtas tik pastraipomis, skaitome nuosekliai, tai tekstas skaitmeninėje erdvėje turėtų būti kuo labiau struktūruotas, pabrėžti esminiai žodžiai, trumpų sakinių pastraipos, konkrečiai išskirstytas skiriamaisiais ženklais. Toks tekstas skaitomas lengviau, ir jeigu virtualus skaitytojas „prabėga akimis“, jis fiksuoja tekstą tam tikrose pozicijose ir randa taip vadinamus raktinius žodžius.

✓ *Teksto papildymą vaizdu.* Vis dėlto šiandien skaitmeninėje erdvėje daugiausia kalbama apie teksto ir vaizdo sinergiją. Vientisas tekstas paliekamas literatūros kūriniais, knygoms, o pateikiant tekstą skaitmeninėje erdvėje reikėtų atkreipti dėmesį į vizualinius papildymus (nuotraukos, schemas, diagramos, lentelės, vaizdo įrašų intarpai), kurie atspindėtų teksto prasmę. Dažniausiai pasitaikanti klaida yra vaizdas nederantis su tekstu ir neatspindintis pagrindinės teksto siunčiamos žinutės. Ypač svarbu atkreipti dėmesį, kad tai vienas kitą papildantys elementai.

Ruošiant tekstą skaitmeninei erdvei rekomenduojama atsižvelgti į:

✓ *Teksto pateikimo formatą.* Šiuo metu internete yra gana nemažai platformų, kurios siūlo maketavimo ir teksto vizualizavimo galimybes. Vėlesniuose skyriuose bus pristatyta *Canva.com* programa, kuri atvėrė galimybes naudojantis interaktyvia platforma perteikti ir vizualizuoti informaciją (infografikai, minčių žemėlapiai, įrašai į socialinius tinklus, knygų, programų maketai).

✓ *Teksto skaitymo laiką.* Skaitmeninėje erdvėje pateikto teksto skaitymo laikas trumpėja. Šiuo atveju daug ką lemia ir socialiniai tinklai, kuriuose tekstas gana trumpas, informatyvus, koncentruotas, todėl siekiant užfiksuoti svarbiausius momentus tekstas ne tik turėtų būti ne per ilgas, tačiau kartu ir pakankamai greitai skaitomas.

✓ *Interaktyvų įtraukimą.* Reikėtų atsakyti į klausimus: ar tekstas veda į tolimesnį veiksmą, lygiagrečiai į kitą tekstą, į savianalizę ar detalesnius apmąstymus? Šiandien keliami reikalavimai turi-

nio kokybei, todėl itin svarbu kelti klausimus: ką noriu pasakyti tuo tekstu? Ar tai svarbi informacija? Ką skaitytojas „išsineš“ iš to teksto?

✓ **Raktinius žodžius.** Tikriausiai teko pastebėti, kaip socialiniuose tinkluose naudojami raktiniai žodžiai žymimi grotazymėmis (#). Tai iš esmės užtikrina paiešką socialinių tinklų sistemoje. Tačiau raktinius žodžius taip pat galite rasti moksliniuose straipsniuose, kai išrenkamos pagrindinės sąvokos. Pavyzdžiui, šios dalies raktiniai žodžiai gali būti: kūrybiškumas, skaitmeninės technologijos, tekstas, vaizdas, kūrybinis mąstymas. Skaitmeninėje erdvėje raktiniai žodžiai yra skirti gilesnės informacijos paieškai. Tai informacijos paieškos per *google.com* praktinis aspektas. Rengiant ugdymo turinį (pavyzdžiui pristatymą biologijos pamokoje), ypač vertinga pamokos temoje nurodyti raktinius žodžius, kurie fiksuoja informaciją, ir tokiu būdu formuoti įprotį ieškoti daugiau informacijos.

✓ **Šriftus ir spalvingumą.** Skaitmeninės erdvės turinio kiekis lemia vieną iš reikšmingų kriterijų aiškumą. Rengdami tekstus mes tikrai turime galimybę pasirinkti įvairius šriftus. Tačiau visuomet reikėtų įvertinti, ar šriftas aiškiai įskaitomas, ar jis daugiau apsunkina tekstą. Lygiai taip pat su spalvomis. Skirtingos spalvos yra naudingos žymint raktinius žodžius, pabrėžiant svarbiausius teksto akcentus. Renkant spalvą reikėtų atsakyti, koks tos spalvos panaudojimo tikslas, koks to žymėjimo tikslas. Rengiant informaciją skaitmeninei erdvei svarbus funkcionalumas ir pritaikomumas – informacija turi perduoti norimą iškomunikuoti žinutę, o ne apsunkinti esminės žinutės paiešką (Internetas visiems: preinamos skaitmeninės informacijos rengimo vadovas, 2018).

17 pav. Šrifto ir spalvų maketas, parengtas programa *Canva.com*

Pirmame paveiksle sunkiai įskaitomas renginio pavadinimas, pagrindinis tekstas dar sudėtingiau suprantamas, o spalvų motyvas iškrenta iš konteksto. Antrame paveiksle tiek pavadinimas, tiek tekstinė informacija matomi aiškiai, parinktas vieningas spalvų motyvas.

✓ **Stilius.** Kuo daugiau analizuosite ir kritiškai vertinsite pateiktą skaitmeninę informaciją, tuo labiau pastebėsite, kad kiekvienas autorius turi skirtingą stilių, skirtingą vizualinio pateikimo matymą, mėgsta skirtingas spalvas. Ir tai stebėti internete yra įdomiausia, kadangi šis procesas, kai autorius reprezentuoja save ir kuria savo įvaizdį, yra labai savitas ir unikalus. Kiekvienais metais yra išskiriamos spalvų, vaizdo ir teksto pateikimo tendencijos (ypač tai būdinga rinkodaros sričiai). Tuomet galima tikėtis, kad visi pradės remtis vienu šablonu, tačiau žmogus, būdamas kūrybingas ir turėdamas tam tikrą charakterio bruožų rinkinį, vis tik sukuria savo individualų stilių. Jaunesnė auditorija gali būti linkusi kopijuoti tam tikrus nuomonės formuotojus socialiniuose tinkluose, stebėti sėkmingus profilius ir bandyti atkartoti. Vis dėlto šiandien kuriamame turinyje įdomiausias yra unikumas (daugiau apie socialinius tinklus skaitykite 4 skyriuje).

Stebint skaitmeninės erdvės pokyčių tendencijas vaizdas tampa vienu svarbiausių elementų. Šiuo atveju vaizdą galima skirstyti į nuotraukas, vaizdo įrašus, judančius paveikslus ir t. t. Tokio turinio mes turime taip pat labai daug, o kai kurie socialiniai tinklai koncentruojasi tik į vaizdo kūrimą, nuotraukų ar vaizdo įrašų pateikimą. Vaizdinės medžiagos kūrimo priemonių yra pakankamai daug. Kiekvienas žmogus, naudodamasis telefonu, jau gali nufotografuoti ir turėti kokybišką nuotrauką, nufilmuoti ir turėti kokybišką filmuką ir net su tuo pačiu telefonu sumontuoti filmuką ir paskelbti internete (pvz., *iMovie* programėlė mobiliajame telefone).

Nuotraukos skaitmeninei erdvei. Autorių teisės, kokybės reikalavimai, emocijos atskleidimas ir kiti geros vizualios medžiagos elementai, kaip kriterijai, galioja visoms nuotraukoms, nepriklausomai nuo to, ar jūs jomis iliustruosite ugdymo turinį, ar viešinsite socialiniuose tinkluose. Šioje dalyje daugiau kalbama apie tai, kaip turėtume žvelgti į nuotrauką iš profesionalios pozicijos. Kalbant apie asmeninio turinio informaciją, t. y. nuotraukas, keliamas į viešąją erdvę ir matomas plačiajai interneto vartotojų bendruomenei, svarbiausia, kad jos būtų etiškos, nepažeistų žmogaus teisių ir orumo. Jeigu norime viešinti vaikų nuotraukas klasės socialinio tinklo grupėje, tuomet reikia turėti tėvų sutikimus. Tačiau tokiu atveju dalijantis šventinėmis nuotraukomis, rekomenduojama, kad nuotraukose būtų užfiksuoti visi klasės vaikai, juk kiekvienas tėvelis ieškos savo vaiko nuotraukos. Asmeniniame profile reikėtų dalintis tik savo vaikų nuotraukomis.

✓ **Autorių teisės.** Interneto platybėse tikrai turime platų nuotraukų pasirinkimą ir prioritetą reikėtų teikti nemokamoms nuotraukų duomenų bazėms, pavyzdžiui, *Pexels.com*. Šiomis nuotraukomis galite iliustruoti ir savo kuriamą turinį, ugdymo turinį, taip pat pasidalinti su moksleiviais, kad jie naudotųsi šia medžiaga. Kitu atveju, reikėtų atkreipti dėmesį, kas yra nuotraukos autorius. Mandagu yra atsiklausti nuotraukos autoriaus, pavyzdžiui, kad tokia ir tokia ugdymo turinyje norėtumėte panaudoti jo nuotrauką, o pamoka bus įrašyta ir įkelta į internetą, viešai prieinama. Jeigu naudojame tekstinę informaciją, tuomet galioja citavimo taisyklės: nurodoma autoriaus pavardė, informacijos metai, o detali informacija pateikiama literatūros sąrašė (Autorių teisės, 2021).

✓ **Kokybė.** Kadangi technologijos labai greitai tobulėja ir keičiasi, kokybės reikalavimai skaitmeninei medžiagai taip pat auga. Jau šiandien galime pastebėti, kad tikrai daug kokybiško turinio sukuriama tiesiog telefonu. Profesionalūs fotografai yra samdomi didesniems užsakymams, tačiau kasdieniniam turiniui iliustruoti galime nuotraukų pasidaryti savarankiškai. Jeigu trūksta originalių iliustracijų, tai gali būti ir jūsų klasės kūrybinė užduotis, kai paskelbiama tema, ir kiekvienas moksleivis turėtų padaryti po vieną nuotrauką. Į tokio turinio kūrimą reikėtų įtraukti bendruomenę, ir dažnai tokio pobūdžio nuotraukos gali stebinti savo kompozicija, emocija. Kokybė daugiau asocijuojasi su raiška. Tai reiškia, kad jeigu fotografavome žmogaus veidą, tai jis turėtų būti ryškus, aiškiai matomas. Jeigu tai grupės nuotrauka, taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į ryškumą. Kai socialinėje erdvėje žiūrime į nuotraukas per mobilųjį telefoną, poreikis ryškumui nėra toks didelis, tačiau, kai įsijungiame kompiuterį, nuotraukos trūkumai tampa pastebimi labai greitai.

18 pav. Nuotraukų kokybės pavyzdys, nuotrauka *Pexels.com*

✓ **Emocija.** Ypač daug dėmesio atkreipiama į nuotraukas, kai kuriamas reklaminis turinys. Tuomet nuotrauka yra informacijos šaltinis, kalbantis ir siunčiantis komunikacinę žinutę. Čia lygiai

taip pat, kaip ir nuotraukoms socialiniuose tinkluose, galioja etiško turinio kriterijus. Atkreipkite dėmesį, kad socialiniame tinkle *Facebook* galima pranešti apie netinkamą turinį paspaudus funkciją „gauti arba pranešti apie įrašą“, galima pasirinkti kategoriją, kokio pobūdžio yra netinkamas turinys: nuogybės, smurtas, priekabiavimas, savižudybė ar savęs žalojimas, klaidinga informacija, šlamštas, neleistina prekyba, neapykanta, terorizmas, kažkas kita. Tuomet socialinis tinklas peržiūri informaciją, o jeigu tokių pranešimų apie tą patį objektą *Facebook* gauna daug, objekto autoriaus paskyra gali būti blokuojama. Visuomet verta pagalvoti, ko būtent šiuo vaizdu yra siekiama ir kokią funkciją jūsų turinyje jis atlieka.

19 pav. Emocijų svarba nuotraukoje, komunikuojame vaizdais (nuotrauka iš *Pexels.com*)

✓ **Komunikacija vaizdais.** Vaizdų kalba gali būti tokia pat efektyvi kaip ir teksto. Šiandien populiarėja tokie socialiniai tinklai kaip *Instagram*, *TikTok*, *Pinterest*, kuriuose pateikiama daugiausia vaizdinė informacija. Sakoma, kad tekstas lavina vaizduotę, vaizdas sutelkia į vaizduotę. Įvairinant ugdymo turinį, galima jungti technikas, tačiau galima taikyti ir vaizdų kalbą, iliustracijas, simbolius ir kt. Tai turėtų paskatinti kūrybinius procesus.

✓ **Nuotrauka plius tekstas.** Tai yra tas pats, kai siekiame nuotrauka iliustruoti tam tikrą turinį. Nuotrauka turėtų atspindėti žinutę, kurią siunčiame. Jeigu pasakojame istoriją iš gilių protėvių atsiminimų apie jų sodybą ir gyvenimą joje, tuomet kaip iliustracija tinka to meto sodybos nuotrauka. Jeigu rengiama prezentacija, kurioje kalbama apie kaimiškas vietas ir kaimiškų vietovių sodybas, nuotraukos turėtų atspindėti tų sodybų vaizdus, o ne, pavyzdžiui, didžiųjų priemiesčių namo vaizdą. Tas, kuriam pristatote informaciją gali labai greitai sutrikti, nes kalbama yra apie kaimiškas sodybas,

bet tokie namai jam buvo matyti tik, pavyzdžiui, Kauno priemiestyje. Toks informacijos papildymas nuotrauka yra klaidinantis, gali kelti neigiamas emocijas.

✓ **Nuotraukas koreguojančios programėlės.** Anksčiau buvo įprasta, kad nuotraukas specialiomis programomis redaguoja profesionalūs fotografai, maketuotojai, dizaino specialistai. Šiandien korekcijas galima atlikti ir savarankiškai tiek turint programas kompiuteryje, tiek programėles mobiliuosiuose telefonuose. Taip pat patys socialiniai tinklai siūlo koregavimo galimybes. Skaitmeninėje erdvėje iš tiesų labai daug koreguoto ir retušuoto turinio, filtrai suteikia daugiau spalvų, pagražina vaizdus. Tačiau koreguojant vaizdus reikėtų vadovautis protingumo kriterijumi. Būtina įvertinti, ar tikrai nuotraukai reikia filtro ir koks pagrindinis to tikslas. Vis dėlto jau atsiranda vertinimų, kad retušuotas turinys daro neigiamą įtaką (ypač jaunimui) dėl iliuzinės tikrovės sukūrimo (tokios programėlės kaip *InShot*, *PhotoGrid*). Socialinis tinklas „Instagram“ siūlo 23 nemokamus nuotraukos filtrus, o redaguoti galima šviesą, kontrastą, spalvų tonus, šešėlius, suteikti nuotraukos vaizdui „šiltumo“ ar „šaltumo“ ir t. t.

Vaizdo įrašai skaitmeninei erdvei. Tai dar vienas itin didelis turinio srautas skaitmeninėje erdvėje. Pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį, kad ugdymo turinyje vaizdo įrašai būdavo naudojami kaip iliustruojanti medžiaga, šiandien vaizdo įrašai tampa pačiu ugdymo turiniu. Taip pat socialinių tinklų erdvėje, kai jaunimas priklauso tam tikrai socialinio tinklo bendruomenei, daugiausia dėmesio sulaukia vaizdo įrašai. Didžiulį vaizdo įrašų kūrimo poreikį nulėmė ir darbas nuotoliniu būdu. Renginiuose, mokymuose taikoma įrašymo funkcija leidžia užfiksuoti visą programą, o vartotojas gali prisijungti, klausytis bet kuriuo metu. Tačiau ne visuomet ši veikla pasiteisina, nes tiesioginis dalyvavimas ir buvimas čia ir dabar, ypač mokantis, paskatina didesnę įsitraukimą ir efektyvesnį kompetencijų lavinimą.

Rekomendacija. Daugiau informacijos apie įvairias programas, mobiliąsias programėles, skirtas skaitmeniniam turiniui kurti, galite rasti interneto svetainėje <https://www.iklase.lt/>, kurios autorė yra išmaniųjų technologijų ekspertė Staselė Riškienė. Koncentruotai pateikiama informacija apie programų integravimą į ugdymo turinį, bei kiekvienos programos veikimo principus.

✓ **Vaizdo įrašai Youtube kanalui.** Viena iš populiariausių vaizdo įrašų platformų yra *Youtube* kanalas, kuriame viską – nuo muzikos iki mokymo turinio – galime rasti per paiešką. Vertindami sukurtą turinį galime pastebėti, kad tiek trukmė, tiek formatai skiriasi. Mokymuisi skirtas turinys yra vieno tipo, populiarėja pokalbiais grįstas turinys (pokalbių laidos *Youtube* kanale) ir, žinoma, įvairaus pobūdžio informacinis turinys. Jeigu mokymo medžiagą norime iliustruoti vaizdo įrašu, patogiausia ieškoti šioje platformoje. Tačiau iš jos išaugo ir naujos platformos, kurios buria bendruomenes, susimokančias už vaizdo įrašus. Platformos priskiriamos sutelktinio finansavimo modeliui, kuomet bendruomenė simboliškai moka už kokybišką ir originalų turinį. Šios platformos dalyviai pamatys turinį pirmieji, kas yra didžiulis skatinimas jungtis į tokią bendruomenę, o vėliau turiniu dažniausiai pasidalijama ir turinio kūrėjo socialiniuose tinkluose.

Rekomendacija. Dažnai profesionaliai kuriamas turinys, nuomonės formuotojų turinys tampa verslo modeliu. Tokio pobūdžio turiniu kūrėjai dalijasi per tokias platformas kaip <https://contribee.com/about> arba <https://www.patreon.com/>.

✓ **Trumpi vaizdo įrašai socialiniuose tinkluose.** Socialiniai tinklai keičia ir vaizdo įrašų kūrimo įpročius. Atsiradus galimybei transliuoti gyvai (*angl. live*), turinys kuriamas čia ir dabar, realiuoju laiku vartotojai gali stebėti turinio transliacijas. Socialinių tinklų istorijų (*angl. story*) funkcija formuoja įprotį, kad vaizdo įrašas gali būti efektingas, įdomus, įtraukiantis ir itin trumpas. Taip pat vaizdo įrašas gali tapti tekstinės informacijos iliustracija arba tiesiog pagrindinės informacijos šaltiniu. Socialiniai tinklai su istorijų funkcija, kuri galioja tik 24 val. skatina kurti trumpalaikį, efektingą ir emocionalų turinį.

✓ **Radijas plius vaizdo turinys. Tinklalaidės.** Tiesioginės vaizdo transliacijos, įrašai, kai galima radijo laidas ir žiūrėti, ir klausytis, jau taip pat tampa šių dienų realybe. Tikriausiai pastebėjote, kad radijas tapo filmavimo aikštele. Tai taip pat orientuota į kelias tikslines auditorijas: į tuos, kurie mėgsta žiūrėti, arba į tuos, kurie mėgsta klausytis. Tokio pobūdžio vaizdo turinio atsirado dar daugiau. Iš to išaugo tinklalaidžių (*angl. podcasts*) turinio kultūra. Tinklalaidės¹ prieinamos mobiliuo-

¹ Tinklalaidės – angl. podcasts, į internetą keliamas garso ar vaizdo turinys laidos formatu. Itin populiarios pokalbių tinklalaidės.

siuose telefonuose, o klausytis galima bet kada ir bet kur. Pavyzdžiui, sportuojant galima išklausyti prieš savaitę įrašytą jūsų mėgstamą laidą. Galima klausytis knygų. Tai taip pat pasikeičiantis formatas. Jeigu susiduriama su problema, kad moksleiviai neskaito knygų, gal tuomet galime siūlyti knygų įrašus, kai moksleivis gali knygą išklausyti eidamas. Augantis ir lietuviško tinklalaidžių turinio kiekis rodo tendencijas, kad šis turinys darosi aktualus vartotojui.

***Rekomendacija.** Lietuviškų tinklalaidžių galima rasti įvairiomis temomis: „Greito gyvenimo lėti pokalbiai“, kūrėja Urtė Karalaitė. per gilius pokalbius autorė kviečia klausytojus pažinti žmones ir geriau jį suprasti. „Laimės dieta“ autorė Rimantė Kulvinskytė, tai taip pat LRT radijo laida apie gyvenimą ir įvairių profesijų atstovų laimės receptus. „Vakaras su knyga“ – LRT radijo laidų įrašai, kuomet skaitomi įvairūs kūriniai. Tinklalaidės galima klausytis per „iTune“, „Podcast“, „Spotify“ programėles, susirasti tinklalaidės galima pagal temas: populiariausios, naujienos, visuomenė ir kultūra, komedija, verslas, sportas, švietimas, sveikata, religija, muzika, nuskaltimai, menai, mokslas, istorija, televizija ir filmai, technologijos, poilsis, vaikai ir šeima, viešasis sektorius ir t. t.*

✓ **Vaizdo įrašo kūrimo principai.** Kadangi mes turime pakankamai daug platformų, kuriomis naudodamiesi galime kurti vaizdo įrašus, keliant juos į skaitmeninę erdvę reikėtų atkreipti dėmesį į kelis kūrimo principus. Ne į visus vaizdo įrašus vartotojai įsitraukia vienodai, ir ne visi sulaukia daug peržiūrų, kuo ir matuojamas vaizdo įrašo efektyvumas. *Youtube* kanale, tiek socialiniame tinkle *TikTok*, peržiūrų skaičius parodo, kokią auditoriją pavyko pasiekti su sukurtu turiniu.

✓ **Koks tikslas?** Dažniausiai vaizdo įrašo turinyje yra įžanga, dėstymas ir pabaiga. Pabandykite peržiūrėti 10 skirtingo tipo vaizdo įrašų ir pastebėkite, ar juose yra šios trys struktūrinės dalys. Prieš kūrimą svarbu atsakyti į klausimą, koks yra vaizdo įrašo tikslas, ką jis turi pasakyti auditorijai? Kokia tikslinė grupė? Ar tai vienas vaizdo įrašas, ar ciklas? Koks tipas: interviu, mokomasis, reklaminis ir t. t.? Žinutė, kurią norime iškomunikuoti sukuriamu vaizdo įrašu, turėtų būti aiški, trumpa, apibrėžiama vienu ar dviem sakiniais.

Eksperimentas. Išsirinkite tris skirtingas jums patinkančias laidas, peržiūrėkite ir pabandykite atsakyti, kuo laida prasidėjo, kas vyko laidoje, kaip laida baigėsi? Pabandykite vienu ar dviem sakiniais suformuluoti pagrindinę laidos temą.

✓ **Kokia idėja?** Daug laiko idėjai skirti nereikėtų, jeigu jūs būtumėte vienintelis internete, kuris kuria vaizdo turinį. Tačiau siekiant pasiekti kuo platesnę auditoriją (jeigu jūsų toks tikslas), idėjai reikia skirti daug laiko. Jeigu tai interviu, tuomet reikia apgalvoti, kas bus pašnekovas, kas vedėjas, ar šie pasirinkimai padės pasiekti iškeltą tikslą? Jeigu tai nuotraukų vaizdo įrašas, koks nuotraukų tipas, kaip jos siesis tarpusavyje ir viena kitą papildys, praplės, paaiškins? Tai itin stipri kūrybinė dalis, kurioje galima atskleisti savo kūrybiškumą ir sukurti išskirtinai įtraukiantį turinį. Taip pat, per aiškia klausimų sistemą, reikėtų mokytis vaizdo įrašų kūrimo principų ir moksleivius. Skaitmeninė erdvė paremta algoritmais, tai tam tikra veiksmų seka. Todėl kad ir kaip kūrybiškai kuriame ir mažstome, dėmesio reikėtų skirti ir tam tikrai veiksmų sekai kūrybos procese.

✓ **Scenarijus.** Profesionaliai montuojant ir kuriant vaizdo įrašą, scenarijų galima detalizuoti iki smulkmenų, tokie scenarijai rašomi kino filmams. Dirbant su moksleiviais taip pat reikėtų vadovautis šia praktika, kad kuo geriau būtų išpildyta idėja.

✓ **Komunikacijos platforma.** Šioje dalyje svarbi vieta, kur bus įkeltas vaizdo įrašas. Jeigu kuriamas vaizdo įrašas socialinio tinklo istorijoms, tuomet tai gali būti momentinis filmavimas (pvz. kaip bitė darbuojasi jūsų sode ant rožės žiedo). Toks vaizdo įrašas truks kelias sekundes, bus iliustruojanti medžiaga pamokos turiniui, socialinių tinklų erdvei. Tačiau jeigu jūsų vaizdo įrašas yra mokomasis, pavyzdžiui, kaip naudotis [Canva.com](https://www.canva.com) programa, kuriame detalčiai parodote veiksmus nuo prisijungimo iki kūrimo elementų, toks video yra ilgesnis ir, tikriausiai, gali būti keliamas į *Youtube* platformą, nes jau demonstruos jūsų komunikacijos ir informacijos valdymo kompetenciją. Jeigu siekiate, kurti savo kaip profesionalo įvaizdį, tai galima naudoti ir ankščiau minėtas platformas. Tik reikėtų atkreipti dėmesį, kad kai kuriate bendruomenei, tuomet jūs, kaip kūrėjas, įsipareigojate kurti nuoseklų turinį.

✓ **Trukmė.** Skaitmeninei erdvei vaizdo įrašo turinio trukmė asocijuojasi su teksto trukme. Trukmę reikėtų būti parenkama pagal turinio prasmę ir tikslą. Jeigu tai vaizdo įrašas, kuriame rodo-

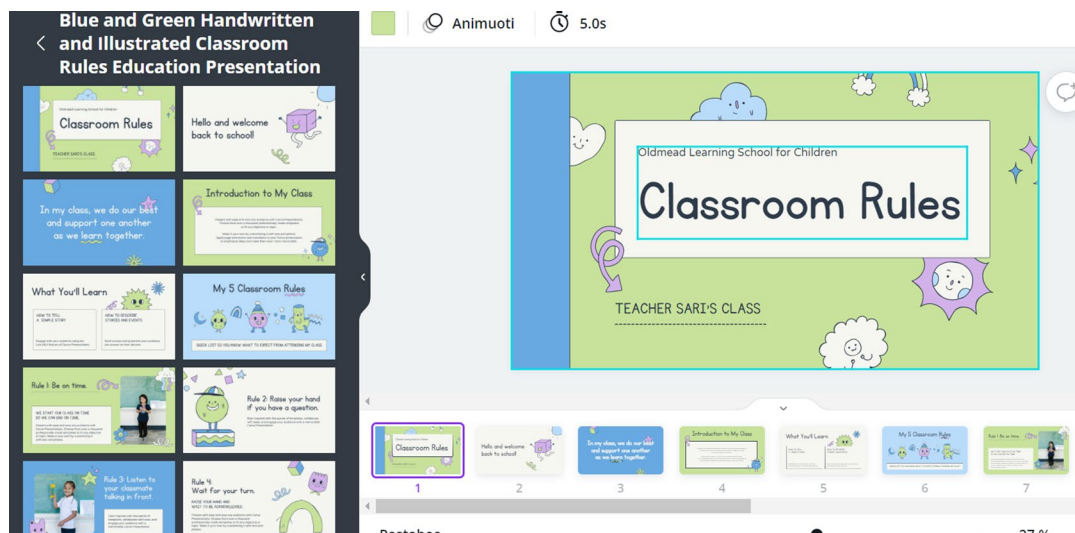
ma, kaip naudotis tam tikra programa, jis automatiškai užtruks ilgiau, negu vaizdo įrašas, iliustruojantis, pavyzdžiui, klimato kaitą. Tačiau tinkama vaizdo įrašo trukmė yra tokia, kiek žiūrėtojas yra įsitraukęs ir nenuobodžiauja, tam reikia stebėti auditoriją. Kitu atveju, jeigu vaizdo įrašė pateikiama užduotis, tai laikas taip pat turėtų būti įvertinamas. Pavyzdžiui, *pedagogas.lt* mokymų platformoje vaizdo įrašai yra skaidomi į laiko etapus ir nurodoma to etapo trukmė. Tai leidžia daryti ir logines pertraukas, ir grįžti prie tam tikros temos trumpai ją pasikartoti. Tačiau dėl skaitmeninėje erdvėje esančio turinio kiekio, vaizdo įrašas neturėtų būti dirbtinai ištemptas. Geriausias pasirinkimas – koncentruota, įtraukianti informacija, kai žiūrovas nepastebi, kaip greitai praėjo laikas.

Eksperimentas. Pabandykite pasirinkti du mokomuosius vaizdo įrašus, kurių vienas yra dvigubai ilgesnis už kitą, ir nuosekliai juos peržiūrėkite. Atkreipkite dėmesį į tai, kada kada jūsų dėmesys nutrūksta, kada mintys nuklysta kitur, kuriuo momentu pradėdote daryti kažką kito? Tokį eksperimentą galite atlikti ir su moksleiviais, siekdami nustatyti vidutinį klasės dėmesio laiką žiūrint vaizdo medžiagą.

✓ **Kokybė.** Nuo filmavimo naudojant kameras perėjome prie filmavimo mobiliuoju telefonu. Paprastai, neprofesionaliai akiai stebint turinį, sudėtinga nustatyti, koku įrankiu vaizdo įrašas filmuotas. Taip pamėgtas socialinio tinklo *TikTok* vaizdo turinys kuriamas namų sąlygomis, dažniausiai – telefonu, kuriuo vėliau įrašas tvarkomas ir įdedamas. Taigi telefonas tampa nepamainomu įrankiu kuriant turinį. Vis dėlto, žiūrėdami vaizdo įrašą, mes norime kokybiško vaizdo, kokybiško teksto ir kokybiškos istorijos.

Prezentacijos rengimo rekomendacijos. Tekstus, nuotraukas ir vaizdo įrašus galime priskirti prie iliustruojančių elementų, tačiau ne ką mažiau svarbus prezentacijos būdas. Tradiciškai naudojama Microsoft Power Point programa, tačiau taip pat galime animuotas prezentacijas kurti su *Prezi.com* programa. Pastaruoju metu itin daug prezentacijų pavyzdžių siūlo *Canva.com* programa. Atsidarę *Canva.com* programą ir pasirinkę šabloną „pateiktys“, randame daugiau kaip 2235 šablonų variantus. Galime juos filtruoti pagal temas, pavyzdžiui, mokslui, įmonei, architektūrai, verslui ir t. t. O pasirinkus norimą šabloną, prasideda didysis darbas. Rengiant prezentacijas tendencijos tiek skaitmeninėje erdvėje, tiek įprasto pristatymo išlieka panašios.

20 pav. *Canva.com* programos pateikčių šablono pavyzdys

Iš esmės programa *Canva.com* su sukurtais šablonais jau atliko didžiąją dalį darbo ruošiantis prezentacijai. Tiesa, pagal prezentacijos tipą (prezentacija ugdymo turiniui pristatyti, prezentacija mokslinėje konferencijoje, prezentacija skirta reklamai ir t. t.) turinys gali iš dalies skirtis, bet geram pristatymo menui galioja tos pačios taisyklės, kai yra akcentuojamas bendras prezentacijos dizainas, stilius, spalviškumas. Šiuo atveju *Canva.com* programa jau sudėlioja vidutiniškai 10 pagrindinių skaidrių, kuriose galima keisti tekstą, paveikslus, kur belieka susikelti savo informaciją.

Tačiau koreguojant ar rengiant pristatymą su kita programa rekomenduojama atkreipti dėmesį į:

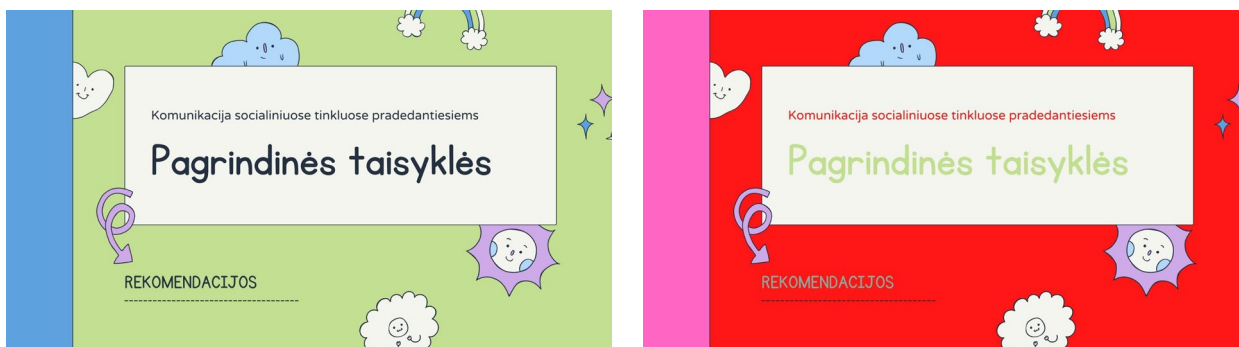
✓ **Pristatymo tikslą ir auditoriją.** Profesinėje veikloje kiekvienas aiškiai suvokiame prezentacijos tikslą ir filtruojame informaciją pagal tikslinę auditoriją. Ženkliai daugiau žaismingumo yra pradinių klasių moksleiviams rengiamoje prezentacijoje, ir daugiau subtilumo – suaugusiųjų mokymui skirtose prezentacijose. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad vis tik prezentacija yra pranešėjo vizitinė kortelė. Per tai, kiek jai skirta laiko, dėmesio, apgalvota vizualizacija, parinktas dizainas, atsiskleidžia pranešėjo komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija. Taip pat egzistuoja nerašyta taisyklė, kad prezentacijos lygis parodo, kiek pati auditorija yra svarbi pranešėjui.

✓ **Turinio planą.** Prezentacija taip pat yra pasakojimas, kuris turi tam tikrą sandarą: įvadą, dėstymą, išvada. Paprastai aukštosiose mokyklose studentams suformuluoti aiškūs pristatymo reikalavimai, paruošiamas organizacijos šablonas. Mokyklose organizacijos šabloną galime naudoti oficialiuose pristatymuose, tačiau ugdymo turiniui rengiamos prezentacijos turi traukti žvilgsnį ir padėti užfiksuoti svarbiausius momentus. Faktai, argumentai ir interaktyvus pateikimas – vieni iš klausytojų

įtraukiančių metodų.

✓ **Teksto išdėstymą.** Kai pristatymas vyksta tradiciniu būdu, klausytojas turi galimybę stebėti aplinką, auditoriją, pranešėją, tad dėmesys kartais nuklysta. Skaitmeniniu būdu (jeigu neužsiimama pašalinėmis veiklomis) ekrane matome skaidrę ir girdime pranešėją. Todėl tekstas skaidrėje turėtų būti koncentruotas, struktūruotas, naudojamos teksto išskyrimo priemonės. Dažniausiai vadovaujasi taisykle – viena mintis – viena skaidrė. Įvairiuose šaltiniuose teigiama, kad galima vadovautis 4x4, 5x5 ar 8x8 taisykle (sakiniai x žodžiai vienoje skaidrėje). Vis dėlto reikėtų atkreipti dėmesį į norimos iškomunikuoti informacijos struktūrą ir poreikį.

✓ **Spalvas ir šriftus.** Klasikinė juoda spalva ir *Time New Roman* šriftas yra naudojami dažniausiai, tačiau prezentacija yra kūrybiška veikla, atskleidžianti pranešėjo kompetenciją kurti tokio tipo skaitmeninį turinį. Peržiūrėję *Canva.com* šablonus galite pastebėti, kokios yra spalvų ir šriftų derinimo tendencijos. Vadovaujasi vieningumo, raiškos, aiškios struktūros, neperdėto spalvingumo ir informacijos gausa principais. Taip pat, parenkant šrifto spalvą, reikėtų atkreipti dėmesį į matumą, teksto įskaitymo galimybes.

21 pav. Pirmos skaidrės pavyzdžiai, sukurti *Canva.com* programa

✓ **Vaizdo kokybę.** Dažniausiai kokybė prarandama, kai norima įkelti įvairių schemų. Vis tik kuriant schemas ir norint jas pristatyti reikėtų patikrinti, ar tikrai visi schemas elementai bus įskaitomi ir matomi. Taip pat atkreipkite dėmesį į nuotraukų kokybę. Jeigu nuotrauka išsiliejusi, nesimato norimos perteikti informacijos, reikia vengti kelti tokias nuotraukas į prezentaciją. Būtina suprasti, kad prezentacijoje, parengtoje naudojant skaitmenines technologijas, visi kokybę lemiantys momentai yra itin pastebimi.

✓ **Kalbėjimas – neatskiriama prezentacijos dalis.** Nors tikrai yra nemaža įvairių šablonų pasiūla, o virtualioje erdvėje galima rasti daug rekomendacijų, ką reikia ir ko nereikia daryti pre-

zentacijoje, pranešėjas išlieka svarbiausias asmuo (nebent žiūrime prezentaciją be pranešėjo). Todėl svarbu, koks tekstas lydi kiekvieną skaidrę, kokį turinį iliustruoja skaidrėje pateikta medžiaga, kiek joje informacijos, susijusios su pristatymo tikslu.

Įvertinus tiek teksto, tiek vaizdo turinio rengimo principus, galima pastebėti, kad rekomendacijos ir jų galimybė pasinaudoti jomis ateina per praktiką ir kūrybines veiklas. Kiekvieno turinio kūrimas yra kūrybinis darbas, reikalaujantis komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos. Taip pat reikėtų stebėti tendencijas, nes jos nuolat kinta, atsiranda daugiau galimybių kurti originalų turinį, naujų platformų, kuriose galima dirbti su tekstu ir su vaizdu. Taip pat galima savo profesionaliu požiūriu vertinti turinį, kuris yra skaitmeninėje erdvėje, ir per vertinimą tobulinti savo rengiamą turinį.

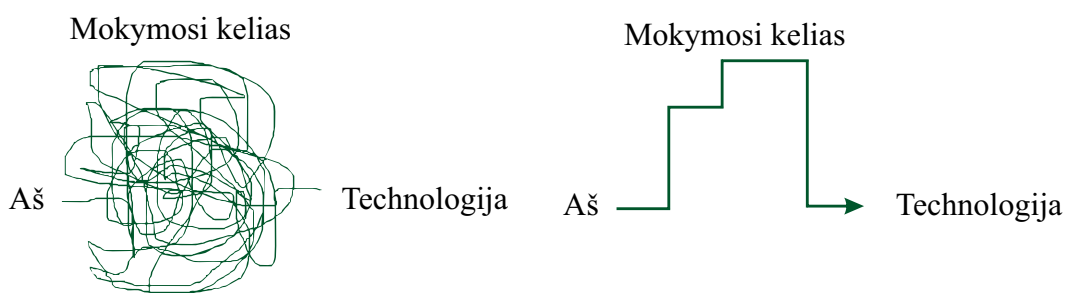

Rekomendacija. Kadangi skaitmeninis turinys kuriamas vis intensyviau, nuolat ieškoma technologinių sprendimų, kurie palengvintų darbą. *Semantika.lt* – unikali mokslininkų sukurta technologija darbui su lietuvių kalbos teksta ir įrašų transkripcija. Programa paremta dirbtinio intelekto technologija. Vartotojai gali pasinaudoti tokiais paslaugomis kaip lietuvių kalbos teksto automatinis transkribavimas, lietuviškų dokumentų automatinės santraukos sudarymas, lietuviško teksto sudarymo analizė ir taisymas, analizė ir paieška lietuviškame interneto žiniasklaidos tekстыne.

3.3. Mokymo ir mokymosi naudotis skaitmeninėmis technologijomis pagrindiniai principai

Įvairių programų, programėlių atsiranda nuolatos ir kūrėjai stengiasi sukurti tokias programas, kurios veiktų dar geriau, atliktų daugiau funkcijų, aplenktų jau egzistuojančias. Kiekvieną kartą susipažindami su nauja programa ir sistema, galime atsižvelgti į kelias rekomendacijas.

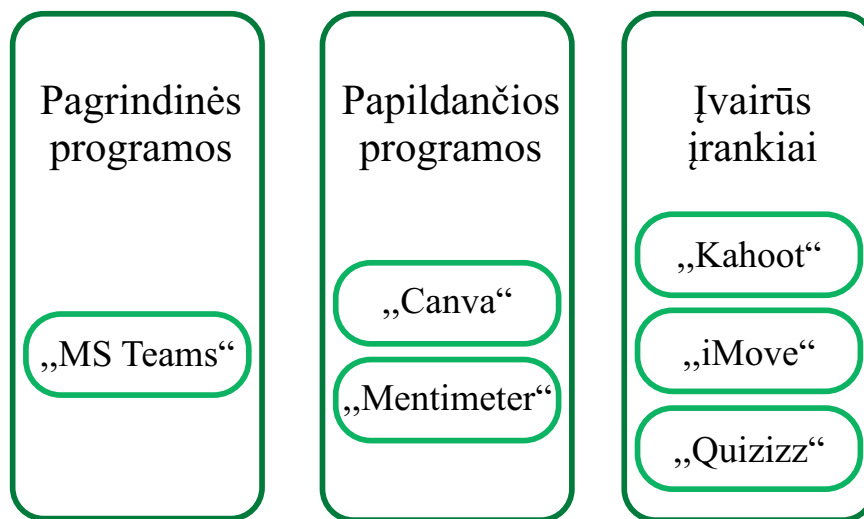
Aš mokausi naudodamasis naujomis skaitmeninėmis technologijomis

22 pav. Mokymosi kelias, dirbant su skaitmeninėmis technologijomis (sudaryta autorės)

Mokymosi kelias dirbti su skaitmeninėmis technologijomis priklauso individualiai nuo kiekvieno kompiuterinio raštingumo įgūdžių ir turimos patirties. Kuo daugiau naudojamės technologijomis, tuo lengviau perprasti vis naujesnes. Kuo mažiau naudojamės technologijomis, tuo sunkiau priimti ne tik jau įprastas technologijas, tačiau ir vis atsirandančias naujesnes. Arba gali formuotis baimė, išmokus dirbti su viena programa, pakeisti ją kita – naujesne – programa. Technologijos taip pat yra testuojamos ir vertinamos, kiek jos draugiškos vartotojui, skirstomos pagal sudėtingumo lygmenis. Prie vienu programų prisijungę iš karto perprantame jų veikimo principus, o su kitomis reikia nuosekliai mokytis dirbti. Kaip ir pavaizduota, yra du principai: arba mokytis chaotiškai (pirmas paveikslas), šokinėjant nuo vienos funkcijos prie kitos, arba kaip antrame paveiksle – mokytis nuosekliai algoritmo principu. Siekdami nuolat atsinaujinti įgūdžius, vis tik turėtume sekti naujoves, aktyviai rinkti informaciją apie naujausias programėles bei jas išbandyti. Per kritinį vertinimą formuosius ir tobulės turima komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija.

Programos tikslas. Nėra tokio tikslo kaip įvaldyti kuo daugiau programų ar programėlių ir žinoti, kaip jos veikia. Pirmiausia, labai aiškiai reikėtų įsivardyti, kokių programų reikia, kurios jų yra priimtinos man ir mano klasei. Taip pat reikėtų apsvarstyti, kokius įgūdžius tomis programomis siekiame išugdyti? Pagrindinių įrankių pasirinkimas leis suformuoti tam tikrą naudojimosi technologijomis kultūrą. Pavyzdžiui, jeigu daugiausia pamokų vyksta per „MS Teams“ programą, lavinant įgūdžius tikslinga kelis susitikimus suorganizuoti su kita programa. Tačiau programos žinojimas ir išmanymas, kaip ji veikia, užtikrina tam tikrą saugumo pojūtį. Toliau renkame papildomas programas ar programėles, kurios bus naudojamos kūrybiškumo lavinimui, komunikacijai, žinių gilinimui ir panašiai. Ir apskritai galima sudaryti klasės programų žemėlapi, kuris turėtų būti aiškiai visiems iškomunikuotas.

23 pav. Programų ir programėlių pasirinkimo medžio pavyzdys (sudaryta autorės)

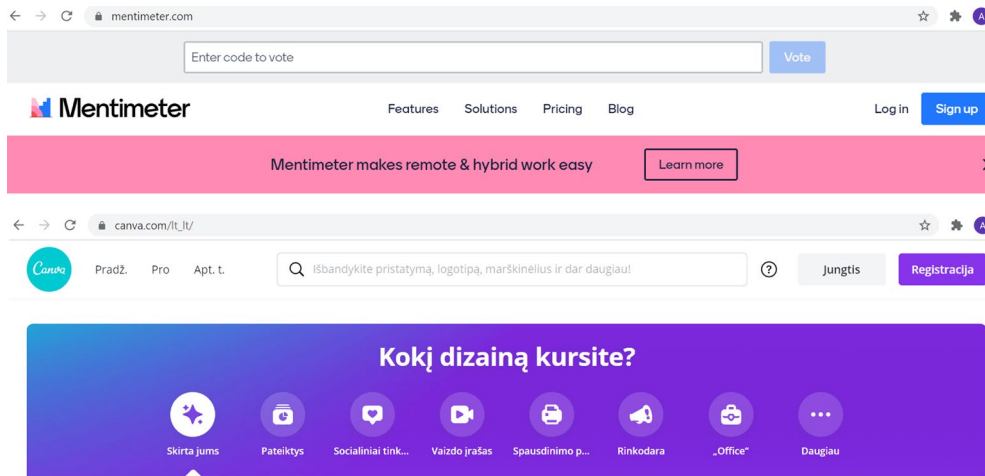
Vertinimų ir komentarų apžvalga. Dažniausiai apie tam tikras programas išgirstame iš kitų, tuomet imame eksperimentuoti patys. Tačiau atsiliepimai iš lūpų į lūpas, komentarų skiltys ir, ypač, kitų pedagogų patirtis gali atskleisti programos trūkumus, dėl kurių su ja net neverta pradėti dirbti. Kita vertus, jeigu visi rekomenduoja dirbti, pavyzdžiui, su *Canva.com* programa, girdite apie ją tik teigiamus atsiliepimus, o prisijungę ir pradėję su ja dirbti matote, kad tai ne jūsų programa ir sėkmingiau jūs tai darote su kita programa. Tai irgi normalu, nes kiekvienas dirbame individualiai ir turime skirtingų poreikių. Tokiu atveju, išbandydami programą tiesiog lavinate įgūdžius, tačiau į savo programų žemėlapij jos neįtraukiate.

Mokymosi medžiaga. Labai naudinga mokytis mokymų metu, su patyrusiu lektoriumi, kuris žingsnis po žingsnio parodo, kaip viskas veikia, ir leidžia praktiškai išbandyti. Galime rinktis ir nuotolinius mokymus, kurių pasiūla yra išaugusi, tačiau nederėtų pamiršti ir *Youtube* kanalo, kuriame programų entuziastai jau yra parengę trumpą medžiagą, kaip išmokti dirbti su viena ar kita programa (daugiausia turinio pateikiama anglų kalba, mažiau – lietuvių).

Ir paskutinis būdas – bandymų, klaidų metodas. Šis metodas leidžia perprasti programos logiką, o logika nuo registracijos pradžios (išimtis, jeigu tai programos naudojamos be registracijos) yra itin panaši. Kai kurios programos turi ir vedlius, kurie padeda susipažinti su pagrindinėmis funkcijomis ir galima veikla programoje. Tad svarbiausia nebijoti bandyti.

Registracija. Pirmas jūsų atliktas žingsnis bus registracija. Antruoju žingsniu reikėtų pasitikrinti savo sukurtą profilį kiekvienoje programoje, peržiūrėti privatumo nustatymus (apie saugumą

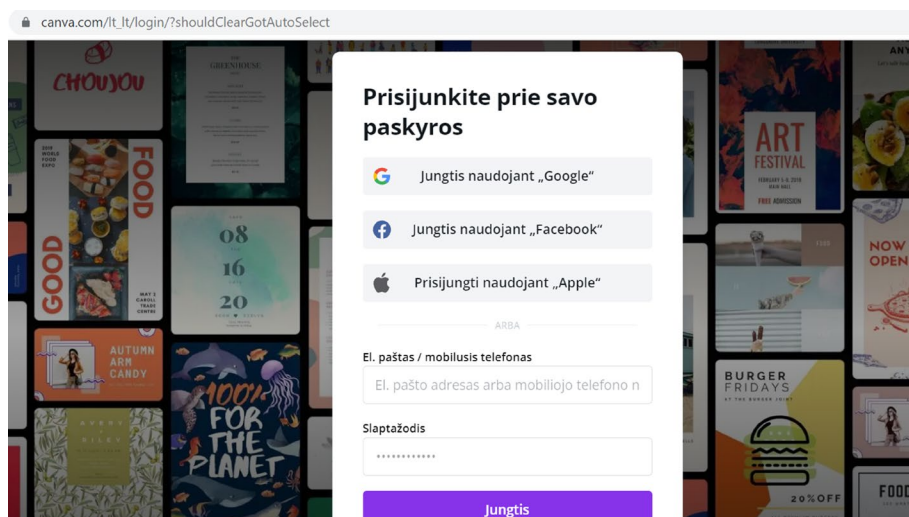
ir slaptažodžius daugiau skaitykite 5 skyriuje). Registracijos sąlygų peržiūrėjimas yra ypač svarbus. Tradiciškai daugelyje programų registracijos mygtuką rasite dešiniajame ekrano kampe.

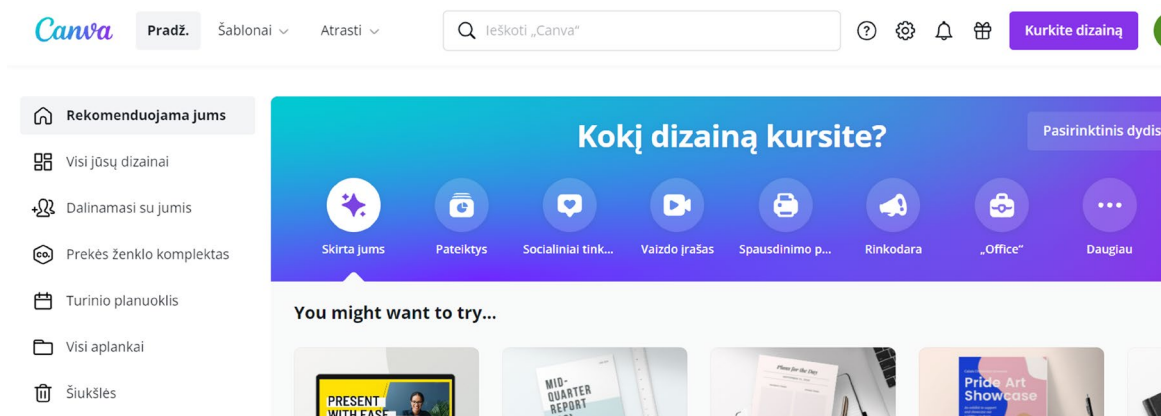
Dar vienas iš programos pasirinkimo kriterijų gali būti programos funkcionalumas ir platesnės galimybės.

Funkcionalumo išbandymas. Kai dalyvaujame mokymuose, tikėtina, kad lektorius bus parėngęs programą funkcijų išbandymui. Kai mokotės savarankiškai, galima pradėti nuo pagrindinės meniu juostos, eksperimentuoti su bet kuria funkcija, pereiti ir paspausti visus aktyvius programos laukelius bei peržiūrėti, kaip kas veikia. Taip pat prieš pradėdant naudoti programą ugdymo procese, reikėtų atkreipti dėmesį, kiek joje yra nemokamų funkcijų. Kaip pavyzdį plačiau paanalizuokime *Canva.com* programą. Ši programa turi labai daug įvairaus dizaino šablonų, kuriuos pagal poreikius galima koreguoti, pritaikant savo tikslams.

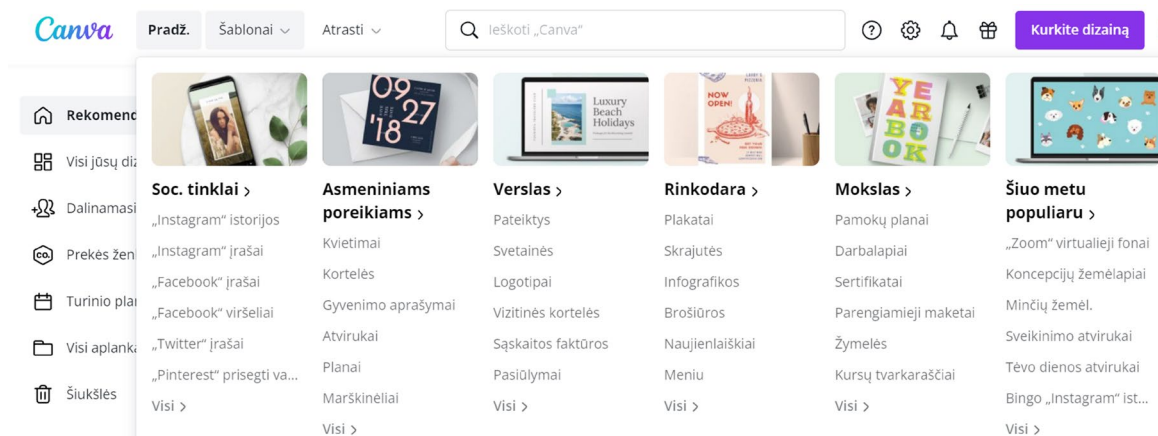
✓ **Registracija.** Registruotis galima per „Google“ paskyrą, per socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą, taip pat su elektroniniu paštu (apie registraciją į naujas programas daugiau 5 skyriuje).

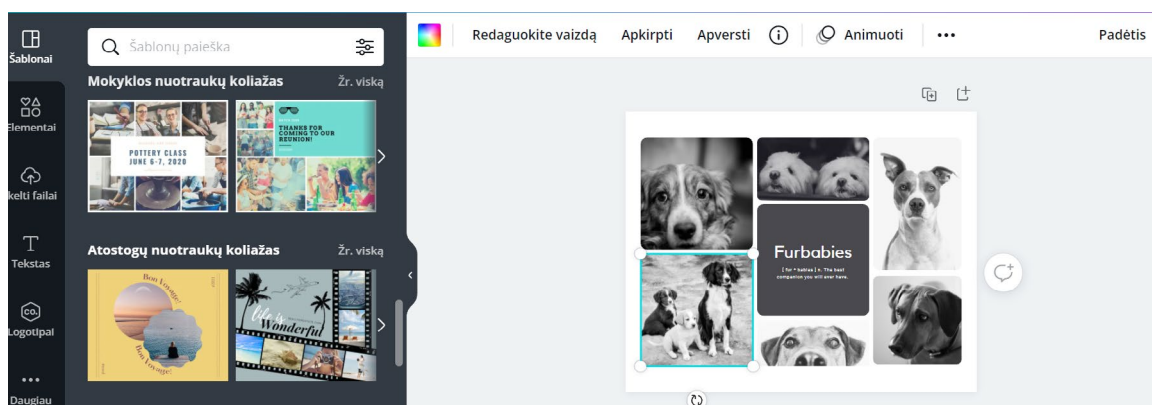
✓ **Pagrindinės funkcijos.** Meniu skiltyje matysite visus savo naudotus dizainus, visus pradėtus ir pabaigtus darbus. Programa ypatinga tuo, kad jūsų darbus išsaugo automatiškai (jeigu netyčia išjungtumėte programą, dingtų internetas ir panašiai). Programa taip pat suteikia galimybę dalytis jūsų ruošiamu darbu su prie programos prisijungusiu kolega – jis gali atlikti korekcijas tiesiogiai programoje. *Canva.com* turi pažangią turinio planuoklio funkciją: sukūrus įrašą socialiniams tinklams, galima nustatyti laiką, kada įrašas bus automatiškai paskelbtas socialiniame tinkle – taip veikia komunikacijos planavimo sistemos. Aplankuose galima susikurti savo sistemą.

✓ **Šablonai.** Šablonai suskirstyti pagal temas: socialiniai tinklai (istorijos, įrašai, socialinių tinklų *Facebook*, *Instagram* viršelių šablonai, ir t. t.); asmeniniai poreikiai (kvietimai, kortelės, gyvenimo aprašymai, planai, atvirukai ir t. t.); verslas (pateiktys, svetainės, logotipai, vizitinės kortelės, sąskaitos faktūros, pasiūlymai ir t. t.); rinkodara (plakatai, skrajutės, brošiūros, infografikai, naujienlaiškiai, meniu ir t. t.); mokslas (pamokų planai, darbalapiai, sertifikatai, žymelės, kursų tvarkaraščiai ir t. t.); šiuo metu populiariausi (*Zoom* virtualieji fonai, koncepcijų žemėlapiai, minčių žemėlapiai ir t. t.); kiti šablonai (diagramos, knygos, nuotraukų koliažai, kalendoriai, grafinės sistemos (šablonų pavyzdžiai pateikti prieduose, visus šablonus galite peržvelgti prisijungus prie *Canva.com*)). Taip pat *Canva.com* jau siūlo ir vaizdo įrašų kūrimo funkciją.

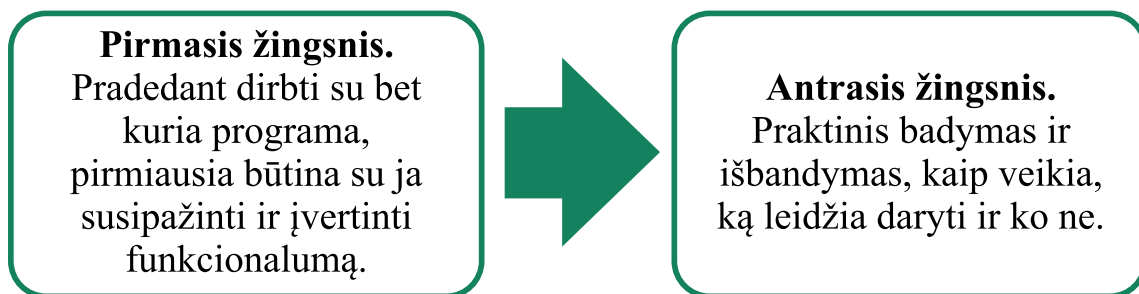

✓ **Veiksmi pasirinkus šablonus. Kūrimas.** Iš tiesų aplinka priartinta *MS Word* aplinkai, kai tekstą, vaizdą galime koreguoti pasirinkdami stilių, spalvas, dydį, tam tikrus efektus, tačiau pateiktame šablone matome, kad jau sukurtas tam tikras stilius ir mes jį galime pritaikyti savo poreikiams bei temai, kurią norime perteikti. **Saugojimas.** Sukurtą maketą galime atsisiųsti į savo kompiuterį *pdf, jpf, png* formatais. Tačiau programa leidžia ir dalintis nuoroda, pristatyti ir atlikti įrašą, dalintis socialiniuose tinkluose, demonstruoti tiesiai iš programos nuotoliniu būdu ar tiesiogiai (nuoseklus vieno dizaino kūrimo aprašymas pateiktas prieduose).

Programoje *Canva.com* yra nemažai mokamų funkcijų, nuotraukų, tam tikrų dizaino elementų, dėl to norėdami sukurtą dizainą parsisiųsti, to padaryti negalėsite, nes prašys susimokėti. Tokiu atveju susidaro įspūdis, kad programa yra mokama, tačiau pašalinus mokamą elementą, visi kiti dizaino elementai išlieka ir dizainą galima parsisiųsti. Dažnai programose esantis *Pro* lygmuo leidžia naudoti ir daugiau funkcijų, tačiau reikia įsivertinti, ar pakanka nemokamų funkcijų, ar verta investuoti į didesnę funkcionalumą.

Rekomendacija. Nemažai darbo su *Canva.com* programa mokymų įrašų galite rasti anglų kalba, lietuvių kalba trumpą mokymo kursą yra įrašiusi Kauno rajono savivaldybės viešoji biblioteka, o mokymų įrašą galima peržiūrėti Youtube kanale „[Grafikos dizainas su Canva](#)“.

Mokau kitus naudotis skaitmeninėmis technologijomis

Tikslas ir galimybės. Pristatant programą galima vadovautis informacijos viešinimo socialiniuose tinkluose taisykle, išsikelti trumpą ir aiškų tikslą bei įvertinti galimybes. Pavyzdžiui, *Canva.com* – grafinio dizaino programa, leisianti kiekvienam pasijusti dizaino profesionalu. Įvairių temų šablonai suteiks galimybę kūrybiškai, originaliai perteikti norimą informaciją.

Funkcionalumas. Mokant funkcijų panaudojimo, tikslinga jas pristatyti nuosekliai, sistemingai, nuo lengviausios funkcijos iki sunkiausios. Jeigu programa yra *Canva.com*, kur tų funkcijų iš tiesų daug, tuomet reikėtų programą suskirstyti dalimis ir kartu su grupe nagrinėti programą etapais. Reikėtų nepamiršti, kad kiekvieno greitis individualus, imlumas technologijoms skirtingas, todėl, bandant naują funkciją, instrukcijas būtina formuluoti aiškiai ir struktūruotai.

Saugumas. Dažniausiai ši dalis yra praleidžiama (apie saugumą daugiau skaitykite 5 skyriuje), tačiau, prieš mokant dirbti su programa, reikėtų išanalizuoti programos kilmę, galbūt peržvelgti komentarus, kuriuose būtų išdėstyti jos saugumo reikalavimai. Prie naujų programų jungiamasi tik su naujoms programoms skirtu el. paštu ir saugiu slaptažodžiu. Ar atitinkamo jūsų el. pašto slaptažodį buvo nutekinę, galite pasitikrinti tam skirtose interneto svetainėse. Nerekomenduojama prie įvairių programų jungtis su savo socialinio tinklo *Facebook* paskyra. Taip pat registruojantis patartina suvesti tik būtinus, reikalaujamus duomenis. Registruojantis į vis naujas programas galima registruotis slapyvardžiu, nebūtinai vardu ir pavarde. Taigi, instrukcija padės suprasti duomenų saugumo internete svarbą ir suteiks žinių, kaip tą saugumą užtikrinti.

Rekomendacija. Profilaktiškai galima pasitikrinti, ar svetainių, kuriose esate užsiregistravę su savo el. pašto adresu, jūsų informacija buvo nutekinta. Pačios svetainės atliks analizę ir pateiks rezultatą. Pavyzdžiui, sužinote, kad *Canva.com* svetainėje duomenys buvo nutekinti, tuomet tuo pačiu momentu turėtumėte pasikeisti prisijungimo slaptažodį visose programose, kuriose jį naudojate. El. pašto slaptažodį pasitikrinti galite interneto svetainėje *haveibeenpwned.com*.

Laikas. Atkreipkite dėmesį, kad tiek mokantis, tiek mokant kitus, reikia laiko. Informacijos kiekis vargina ir pagal tikslią auditoriją reikėtų pasirinkti, ar mokytis dirbti su viena programa per

savaite, ar su penkiomis. Mokant moksleivius, intensyvumas taip pat turėtų būti pasirenkamas atsižvelgiant į amžiaus grupę. Tačiau programos perpratimui laiko reikėtų skirti nemažai.

Atsižvelgiant į technologijų kaitą, svarbu pažymėti, kad mokyti ir mokytis naujų technologijų reikia nuolatos, be to reikia perprasti ir naudojamas technologijas, kurios laikas nuo laiko yra atnaujinamos. Iki 2015 m. *Canva.com* šablonų skaičių dar buvo galima suskaičiuoti, programos funkcionalumas buvo minimalus, daugelis šriftų buvo netinkami lietuvių kalbai, visas turinys buvo nemokamas. 2021 m. *Canva.com* tampa programa, kurios vienos užtenka, norint kurti tiek skaitmeninį, tiek neskaitmeninį turinį, programos funkcionalumas išplėstas iki profesionalaus lygmens bei sunkiai skaičiais įvertinamo funkcijų kiekio. Jeigu programa tampa patraukli vartotojams, dažniausiai ji būna nuolat tobulinama, ir būtent vartotojai padiktuoja, kas tobulintina. Kitu atveju programa lieka minimaliai funkcionali ir minimaliai pritaikoma. Programos tarpusavyje konkuruoja, nes tai, kiek jos yra paklausios tarp vartotojų, nulemia tai, kiek jos yra pelningos ir tobulinamos.

3.4. Vertinimas ir įsivertinimas pasitelkiant skaitmenines technologijas

Ieškodami informacijos skaitmeninėje erdvėje, būdami aktyvūs socialinių tinklų vartotojai, kartais net nepastebime, kaip nesąmoningai imame vertinti pateiktą turinį, kitų kompetencijas, pasisakymus ir t. t. Maža to, socialinių tinklų fenomenas sukūrė „patinka“ vertinimo sistemą, kuomet vieno mygtuko paspaudimu mes įvertiname nuotrauką, tekstą ar kitos formos skaitmeninį turinį. Tai greitai pasiektas rezultatas stipriai koreliuojantis su kiekvieno mūsų asmenybe. Per komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijų prizmę vertinimas siejasi su informacijos valdymo ir komunikacijos gebėjimų vertinimu, o įsivertinimas siejasi su komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos tobulinimu.

Mentimeter

plickers
clickers, simplified

socrative

showbie

✓ *Sukurti vertinimo sistemą kartu su mokiniais.* Tikima, kad skaitmeninis vertinimas yra skaidresnis. Testais ir kitomis priemonėmis gali būti įvertinamos turimos žinios čia ir dabar. Tačiau, siekiant formuoti komunikacijos kultūrą, į vertinimo sistemą reikėtų įtraukti ir pačius mokinius, kad jie patys galėtų vertinti save, savo klasės draugus ar net mokytojo darbą. Vertinimo sąvoką kūrybiškai galima transformuoti, priklausomai nuo konteksto. Šiuo atveju kalbama apie įvairių užduočių ir bendrą mokymosi proceso vertinimą, neįtraukiant atsiskaitymų.

✓ *Pasirinkti tinkamiausius įrankius.* Psichologinis vertinimo momentas yra gana sudėtingas. Taikant duomenų apsaugos principus, reikėtų skirti dėmesio vertinimo formuluotei skaitmeninėje erdvėje. Jeigu mokymosi tikslais teikiami pastebėjimai apie klasės draugų pristatymus, tuomet reikėtų atitinkamai paruošti ir formuluotes. Rekomenduojama pradėti nuo teigiamai vertinamų pristatymo aspektų ir pasiūlymų, kaip tobulinti. Nors gali galioti virtualaus bendravimo taisyklės, tačiau skaitmeninis turinys itin greitai gali tapti viešu turiniu, kai be žinios padaromas jo įrašas ar pasidalinama su kitais. Todėl vertinimo sistemai skaitmeninėje erdvėje, ar ji vyksta raštu ar žodžiu, reikėtų ruošti papildomai.

✓ *Išklausti nuogąstavimus dėl vertinimo.* Gali kilti nuogąstavimų, kad visi matys vertinimą, kad atsiras vertinamasis įrašas ir pan. Vis tik turėtų būti sukurta palanki vertinimo kultūra, o pats vertinimas siejamas su tobulėjimu ir augimu. Pastebėjimus moksleiviui reikėtų pateikti asmeniškai, o rekomendacijas dėl atliekamų darbų galima surašyti ir nusiųsti el. paštu arba per elektroninį dienyną. Kitu atveju, vertinimą reikėtų naudoti kaip tobulėjimo krypties rodyklę.

✓ *Programos.* Priklausomai nuo vertinimo tikslo interneto programų pasiūla yra itin didelė. Vaivadienė (n. d.) išskiria tokias vertinimo sistemas: <https://www.socrative.com/>, <https://www.showbie.com/>, <https://quizizz.com/>, kahoot.it, <https://get.plickers.com/>, [Mentimeter.com](https://www.mentimeter.com) bei [Moodle](https://moodle.org), taip pat standartiniai testai, apklausos, diskusijos, grįžtamojo ryšio teikimas. Tiek vertinimui, tiek įsiverstinimui skirtos programos suteikia galimybę kitus vertinti anonimiškai, o asmeniniai vertinimai gali būti matomi tik pačiam vertinamajam ir vertinančiam mokytojui.

✓ *Objektyvumas.* Skaitmeninės technologijos siejamos galimybe vertinti objektyviai ir greitai, naudojantis tokiais įrankiais kaip testai ir apklausos.

✓ *Vertinimas, kaip nuolatinis procesas.* Kartais vertinimą suvokiame tik kaip laikomą egzaminą, atsiskaitomąjį, kontrolinį darbą ir t. t. Taikant tokius metodus kaip refleksija, diskusija, grįžtamasis ryšys ar trumpos apklausos, vertinimą galima suvokti kaip vieną iš ugdymosi užduočių. Vėliau

mus vertina darbdaviai, kolegos ir kt. Vertinimas yra naudingas, siekiant nuolat tobulėti ir mokytis visą gyvenimą. Skaitmeninės technologijos suteikia galimybę įvertinti greičiau ir paprasčiau.

Įsivertinimą, kai vertiname savo gebėjimus, kompetencijas, galima supainioti su kritika. Todėl reikėtų akcentuoti, kad įsivertinimas nėra savęs kritikavimas, o įrankis, padedantis tobulėti ir pasirinkti tobulėjimo kryptis.

✓ **Testavimas.** Skaitmeninėje erdvėje pateikiama daug turinio, skirto savo žinioms patikrinti. Ypač populiarūs tapo protų mūšiai, įvairūs testai ir žaidimai, kurie formuoja arba tikrina tam tikrus mūsų įgūdžius. Po bet kokio tokio patikrinimo reikėtų atsakyti sau į klausimus, kiek man tai svarbu? Ar sutinku su rezultatais? Kokių veiksmų galiu imtis, kad tobulėčiau? Daugiau apie komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos įsivertinimą skaitykite pirmame skyriuje.

✓ **Viešojo turinio kūrimas.** Savo profesinę kompetenciją galima patikrinti ir keičiantis turimomis žiniomis bei patirtimi su savo srities kolegomis. Vis daugiau atsiranda mokytojų, kuriančių turinį socialiniams tinklams *Facebook*, *Instagram*, *TikTok* ar *LinkedIn*, vaizdo medžiagą *Youtube* kanale ar rašančių blogus. Tokį skaitmeninį turinį įvertina interneto bendruomenės nariai, rašydami komentarus, dalydamiesi ir rekomenduodami kaip aktualų turinį ar net kritikuodami.

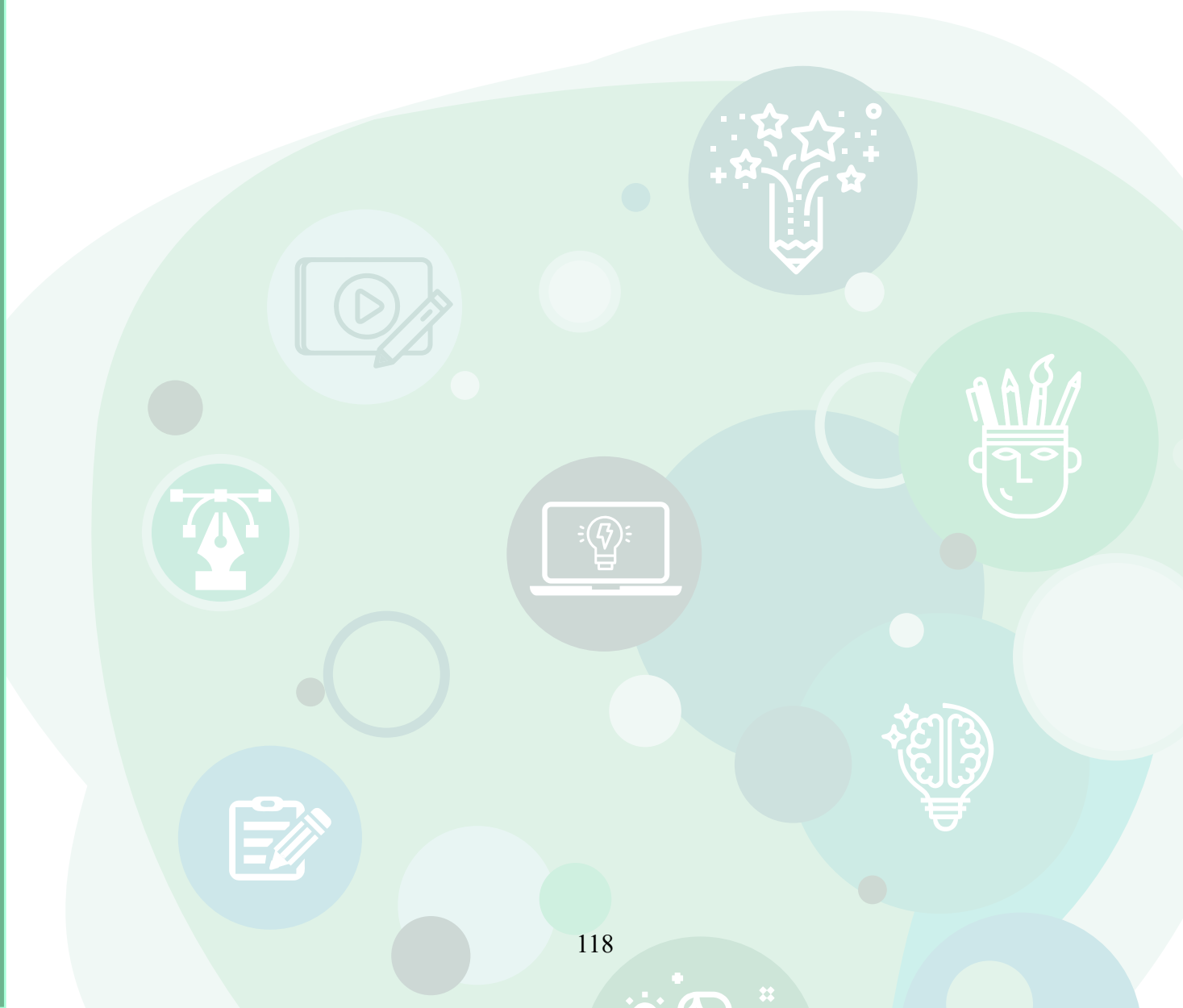
Trumpai:

- ✓ Kūrybiškumas keičia įpročius ir skatina mąstyti proaktyviai.
- ✓ Kūrybingi asmenys gali kurti originalų turinį.
- ✓ Kokybė, ir dar kartą – kokybė. Pereiname nuo kokybiško teksto prie kokybiško vaizdo.
- ✓ Kiekvienas turinio kūrėjas turi savo stilių ir braižą, kuris būdingas tik jam. Galima sekti tendencijas, naujausius patarimus, tačiau stilius ir braižas vis tiek išlieka kūrėjo vizitine kortele.
- ✓ Nauja įsivertinimo forma – viešo turinio kūrimas, kuomet iš plačios visuomenės galime sulaukti patarimų ir komentarų mūsų kuriamam turiniui bei diskusijų dėl jo.

Klausimai įsivertinimui ir refleksijai:

- ✓ Kaip manote, kūrybingumas yra įgimtas ar įgytas?
- ✓ Kokį metodą taikant jums labiausiai sekasi išlikti kūrybingiems?
- ✓ Koks metodas (-ai) labiausiai „išlaisvina“ jūsų kūrybiškumą?
- ✓ Kokias veiklas atliekant, jums gimsta kūrybiškos idėjos?
 - ✓ Kaip išvengti kūrybingumo trukdžių?
- ✓ Kokiais informacijos ruošimo principais vadovaujate savo darbe?
- ✓ Suskaičiuokite, kiek skaitmeninių įrankių naudojate savo darbe? Ar visi jie pasiteisino?

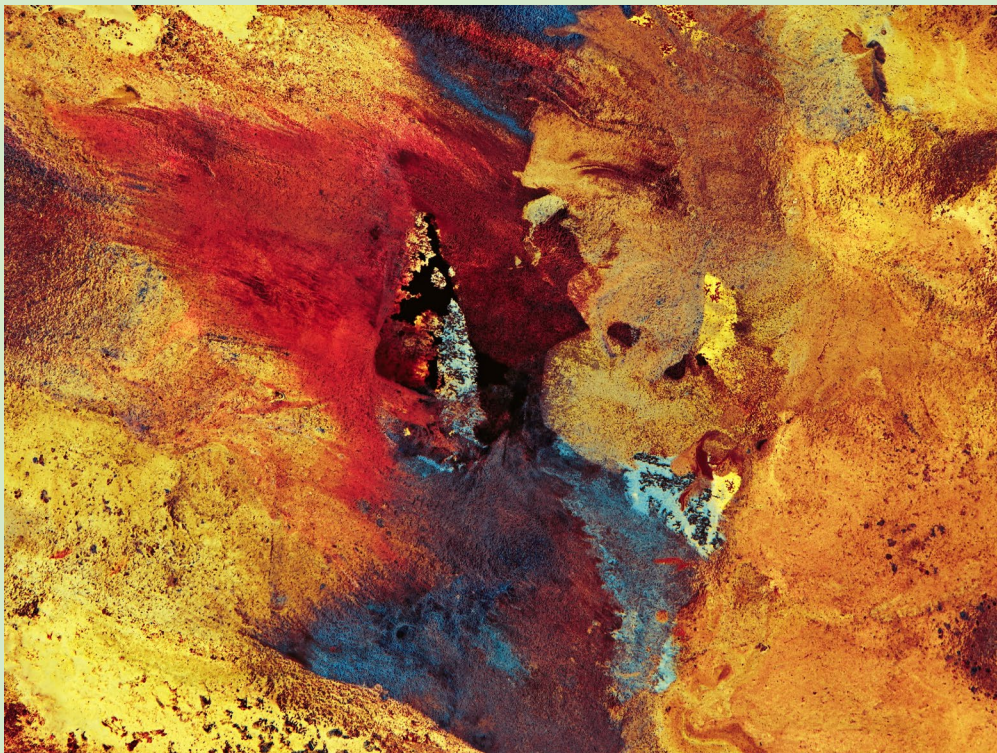

PRAKTINĖ VEIKLA

1

Vaizdų magija

Įsižiūrėkite į paveikslą, susikoncentruokite ir per 2 minutes ištyrinėkite paveikslo formą, pavaizduotas struktūras, spalvų perėjimus ir atsakykite į klausimą:

Kokią emociją jums sukelia šis paveikslas? Apibūdinkite kuo daugiau.

2

Testas

„The Divergent Association“ testą sukūrė psichologijos profesoriai, dirbantys Harvardo ir Melburno universitetuose. Testą jau atliko 9000 dalyvių iš 98 šalių ir galima daryti tokias prielaidas: asmenys, surinkę aukštesnius balus, geba geriau spręsti problemas, reikalaujančias analitinio mąstymo, mąsto asociatyviai, yra kūrybingesni. Testui atlikti pakaks 4 minučių, rezultatus vertinkite kritiškai. Testą rasite paspaudę nuorodą [„The Divergent Association“](#).

3

Idėjų generavimas

Iš *Pexels.com* išsirinkite tris skirtingus paveikslus ir išsisaugokite savo kompiuteryje (dabar nustokite skaityti užduotį, kol išsirinksite tris paveikslus). Kompiuteryje išsisaugotus paveikslus reikės atsidaryti vieną paskui kitą, laikantis šių instrukcijų:

1

Analizuokite pirmąjį paveikslą 3 minutes. Stebėkite visas detales ir, įkvėpti paveikslo, sukurkite 3 inovatyvias verslo idėjas.

2

Analizuokite antrąjį paveikslą 1,5 minutės. Stebėkite visas detales ir, įkvėpti paveikslo, sukurkite 2 inovatyvias idėjas.

3

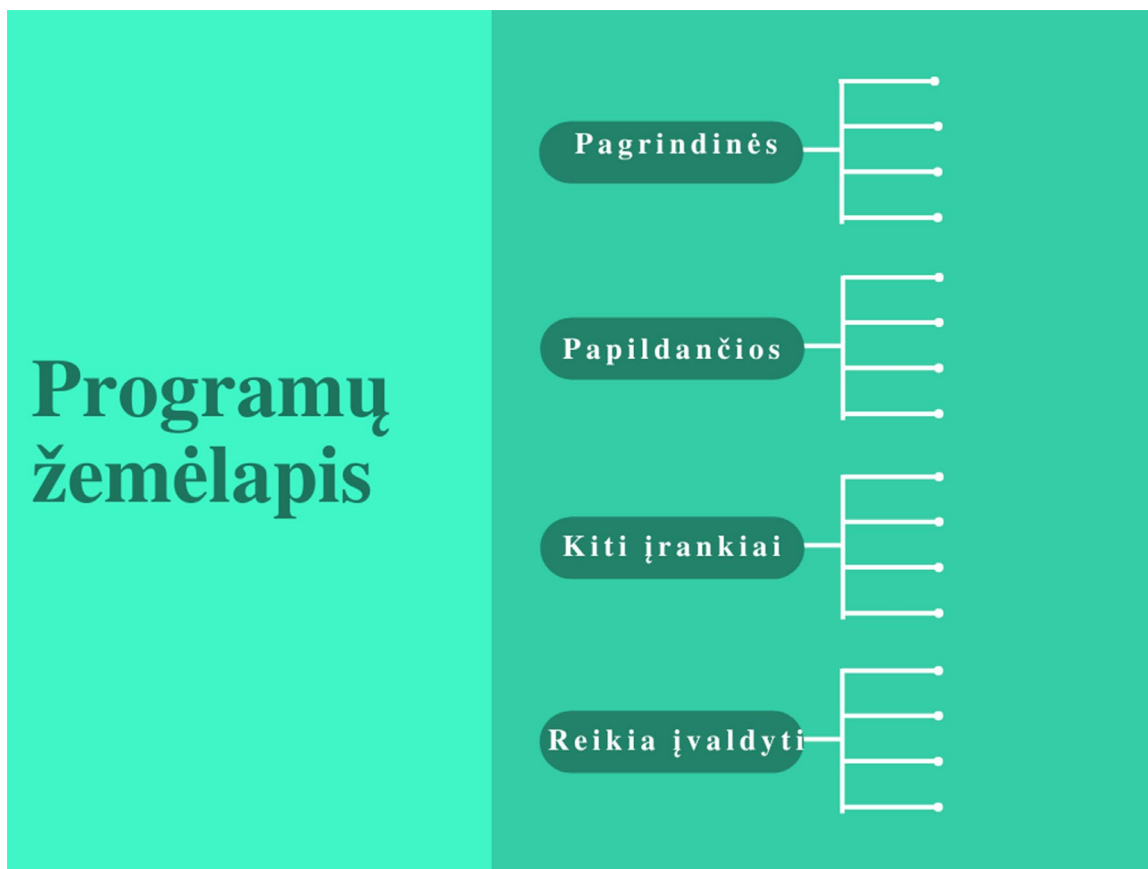
Atsidarę trečiąjį paveikslą pasakykite inovatyvią idėją iš karto.

Klausimai savianalizei:

- ✓ *Kas viso proceso metu jums neleido susikaupti?*
- ✓ *Kas padėjo susikaupti?*
- ✓ *Kuri užduoties vieta buvo sunkiausia?*
- ✓ *Kaip manote, kodėl?*

SAVARANKIŠKA VEIKLA

Rekomenduojame susidaryti naudojamų skaitmeninių įrankių žemėlapi.

Galite atlikti individualiai arba su visa klase (*šablonas sukurtas su [Canva.com](https://www.canva.com) programa*):

1 žingsnis – įvardinkite ne daugiau kaip 4 programas, kurios ugdymo procese yra pagrindinės, pvz., el. dienynas, „MS Teams“ ir t. t.

2 žingsnis – įvardykite ne daugiau kaip 4 programas, kurios ugdymo procese yra papildomos, pvz., „Canva.com“.

3 žingsnis – įvardinkite ne daugiau kaip 4 programas, kurios atlieką papildomo įrankio funkciją, pvz., įsivertinimui skirta programa „Kahoot.it“.

4 žingsnis – susiplanuokite tobulėjimo etapus ir įvardykite ne daugiau kaip 4 programas, kuriomis norėtumėte išmokti dirbti per šiuos mokslo metus.

SOCIALINIŲ TINKLŲ GALIMYBĖS IR IŠŠŪKIAI

4

in

in

f

Kiekvienam specialistui komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija yra labai reikšminga. Ji gali ne tik padėti pasiekti puikių darbo rezultatų, bet ir tapti vienu iš esminių sėkmingos karjeros užtikrinimo veiksmų. Tarp visų mokytojams reikalingų kompetencijų komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija užima ypatingą vietą. Vis dėlto, kyla klausimas, kaip galima šią kompetenciją tobulinti?

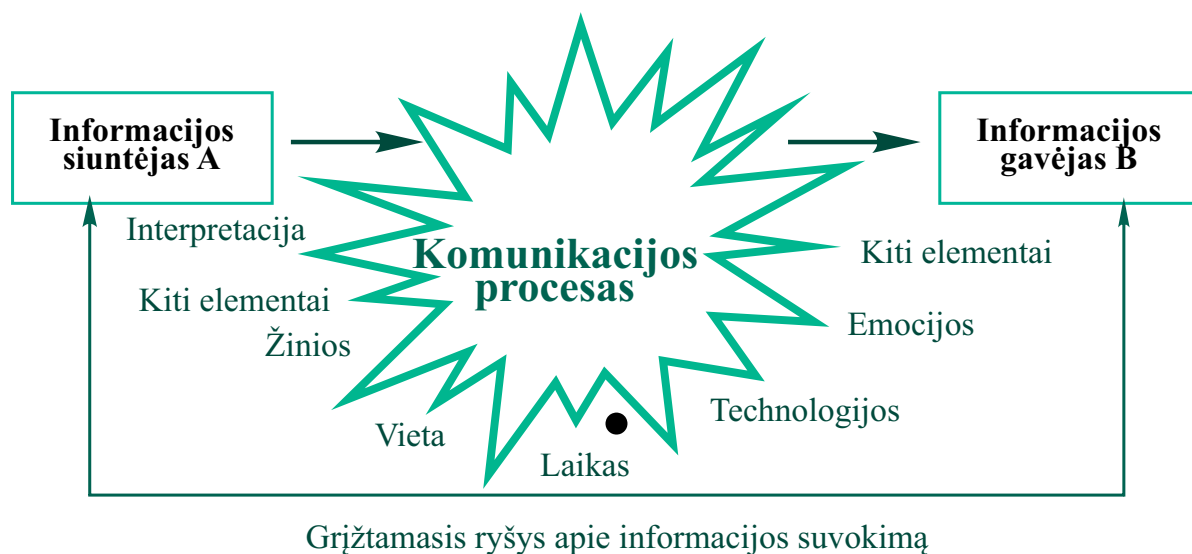
Svarbu pastebėti, kad komunikacija nėra vienalytis reiškinys, todėl iš to kyla nemažai iššūkių. Be to, kiekvienas asmuo turi savitus komunikacijos principus, stilių, eigą ir procesus. Reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad per pastaruosius keletą metų ženkliai išsiplėtė komunikacijos galimybės ir poreikiai skaitmeninėje erdvėje. Socialiniai tinklai šiais laikais tapo vienu iš pagrindinių tiesioginės komunikacijos kanalų. Skaitmeninių technologijų transformacijos nulėmė ir naujų iššūkių atsiradimą, kurie kiekvieną pedagogą verčia įsisavinti esminius komunikacijos principus bei veiksmus socialiniuose tinkluose.

Socialiniai tinklai egzistuoja ne tik moksleivių ir jo tėvų (globėjų) gyvenimuose, bet ir mokytojų bei kitų mokymosi bendruomenės narių kasdienybėje. Socialiniai tinklai tampa reikšminga ir svarbia kiekvieno žmogaus gyvenimo dalimi, o tai reiškia, kad tiek asmeniniame, tiek profesiniame kelyje pedagogams svarbu ne tik atrasti šių tinklų panaudojimo galimybes, bet ir nusistatyti potencialias jų naudojimo ribas. Socialiniuose tinkluose mokytojas ir moksleivis dažnai atsiduria skirtingose pusėse. Moksleiviams socialiniai tinklai yra ne tik žinių, bet ir pramogų šaltinis, tai yra reikšminga jų gyvenimo dalis. Tuo tarpu mokytojams socialiniai tinklai gali kelti daugiau klausimų nei atsakymų.

Kasdieniam mokytojo darbe socialiniai tinklai gali tapti įrankiu, norint operatyviai ir išmaniai perduoti turimas žinias, demonstruoti turimas aukšto lygio kompetencijas, kurti savo, kaip profesionalo, įvaizdį bei dalyvauti plačiuose bendradarbiavimo ir žinių mainų tinkluose. Tačiau tuo pat metu kyla nemažai klausimų apie tai, kaip pedagogai turėtų komunikuoti socialiniuose tinkluose, kokio pobūdžio informaciją juose reikėtų pateikti, kas yra laikoma etišku ir neetišku turiniu, kokios priemonės kuria teigiamą mokytojo įvaizdį ir kokios priemonės ar veiksmai gali mokytojo įvaizdžiui bei reputacijai pakenkti. Galiausiai, mokytojams kyla ir retorinis klausimas: būti socialiniuose tinkluose ar nebūti?

4.1. Komunikacijos platformos

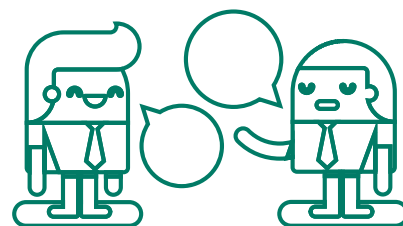
Komunikaciją derėtų suvokti kaip procesą, kuris susideda iš kelių atskirų etapų. Tradicinis komunikacijos procesas susideda iš informacijos siuntėjo, pačios perduodamos informacijos ir informacijos gavėjo (priėmėjo). Tačiau visame šiame procese atsiranda nemažai aplinkybių, dėl kurių siunčiamos informacijos kelias sunkėja. Komunikacijos procesą ir jį veikiančius elementus paanalizuokime per tris galimas situacijas.

25 pav. Komunikacijos procesas ir jį veikiantys elementai (sudaryta autorės)

Situacija A.

Komunikacijos žinutė perduodama tiesiogiai. Komunikatorius A susitinka su komunikatoriumi B ir jam perteikia informaciją žodžiu. Kaip papildantys informacijos šaltiniai yra komunikatoriaus A verbalinė (žodinė) komunikacija ir neverbalinė (ženklų)

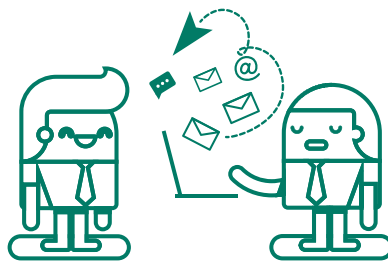

komunikacija, o komunikatorius B tiesiogiai priima informaciją, nuskaito kontekstinę informaciją ir priima jam siunčiamą informaciją. Šiuo atveju galima pasitikslinti komunikuojamą žinutę, papildomai pasiaiškinti pateiktą informaciją.

Kaip manote, kokie trikdžiai gali išryškėti šiame komunikavimo procese?

Situacija B.

Komunikacijos žinutė perduodama išorinėmis priemonėmis (telefonu, SMS žinute, el. paštu, žinute socialiniuose tinkluose ar kt.). Šiuo atveju komunikatorius A, naudodamas tam tikrą technologinę priemonę, suformuoja komunikacinę žinutę. Tuomet

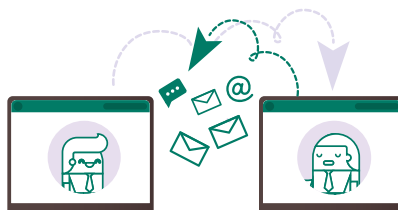

komunikatorius B ją priimdamas savaip interpretuoja komunikatoriaus A verbalinę ir neverbalinę komunikaciją, ieško kontekstinės informacijos. Šioje situacijoje svarbiausias elementas yra interpretacija, kuri gali iškraipyti pateiktą informaciją per asmeninį komunikatoriaus B požiūrį. Tokiu atveju informacijos tikslumas ženkliai sumažėja.

Kaip manote, kokie trikdžiai gali išryškėti šiame komunikavimo procese?

Situacija C.

Nuotolinis darbas atvėrė galimybę naudotis įvairiomis komunikacijos platformomis (tokiomis kaip *Zoom*, *Ms Teams*, *Skype*, *Blue brige* ir t. t.), kuriomis galima tiesiogiai perduoti ne tik garsus,

bet ir vaizdus. Šiuo atveju komunikatorius A siunčia žinutę komunikatoriui B. Visas komunikacijos procesas vyksta per technologijas, perduodant tiek verbalinę, tiek neverbalinę informaciją. Šiuo atveju komunikacijos procesas maksimaliai artimas situacijai, kai žmonės komunikuoja gyvai ir tiesiogiai vienas su kitu.

Kaip manote, kokie trikdžiai gali išryškėti šiame komunikavimo procese?

Kaip galima pastebėti iš aprašytų situacijų, komunikaciją galima traktuoti kaip keitimosi informacija, bendravimo procesą. Vis dėlto, svarbu nepamiršti, kad pats komunikacijos procesas susideda iš daugelio atskirų elementų, kurie gali nulemti komunikacijos proceso sėkmę arba nesėkmę. Komunikacija nėra statiškas ir nekintantis procesas, komunikacija nevyksta vakuume, o nuolatinė aplinkos veiksnių įtaka ir komunikacijos priėmėjo situacija itin svarbi viso proceso metu. Jeigu ypač svarbiu klausimu kreipsimės į kitą žmogų, tačiau tai bus vykdoma netinkamoje vietoje ir netinkamu laiku, tikėtina, kad komunikacijos procesas nebus efektyvus. Mokytojo ir moksleivio komunikacijos

procesas taip pat yra sąlygojamas daugelio veiksnių, o komunikuojant pasitelkus technologijas reikia daugiau dėmesio skirti ne tik informacijos perdavimui, bet ir potencialių trikdžių suvaldymui.

Atskirose mokslo srityse pakankamai išsamiai išnagrinėti kokybiškos komunikacijos principai, ir mokslinėje literatūroje galima rasti nemažai patarimų apie tai, kaip patobulinti savo komunikacijos įgūdžius. Vis dėlto, pradėjus daugiau komunikuoti per skaitmenines technologijas, gali atrodyti, kad visko reikia mokytis iš naujo.

Skaitmeninės technologijos yra tik vienas iš įrankių, skirtų komunikavimui. Todėl visų pirma reikėtų vadovautis pagrindiniais efektyvaus bendravimo principais, t. y.:

Planuojant komunikaciją svarbu atkreipti dėmesį į šiuo metu visame pasaulyje sparčiai vykstančią technologinę revoliuciją. Žmonės vis dažniau ne skambina telefonu ar rašo trumpąsias SMS žinutes, bet naudojami socialiniais tinklais ir žinutes rašo per *Messenger* arba *Viber* programėles. Mums ilgą laiką įprastą komunikaciją sparčiai keičia skaitmeninis turinys, todėl galime realiuoju laiku, t. y. čia ir dabar, siųsti nuotraukas, vaizdo įrašus ir taip bet kuriuo metu pasiekti kitus skaitmeninių technologijų naudotojus. Šiais laikais komunikuojame labai daug, ir tai vyksta visur ir visada – tiek profesinėje srityje, tiek asmeniniame gyvenime.

Komunikacijos platformų pasirinkimas šiandieniniame skaitmeniniame amžiuje yra tikrai gausus. Daugeliui iš mūsų gali kilti natūralus noras ir poreikis išbandyti kuo daugiau ir kuo įvairesnių komunikavimo platformų. Įgūdžių ir technologijų pažinimo tikslais toks testavimas itin naudingas, tačiau siekiant suformuoti konkrečios grupės (pvz., klasės bendruomenės, t. y. moksleivių, tėvų ir mokytojų) komunikacijos įgūdžius, reikėtų pasirinkti vieningą sistemą. Nuolatinė platformų kaita kelia pavojų padidinti komunikaciją trikdančių elementų kiekius. Pavyzdžiui, jeigu periodiškai tam tikri užsiėmimai vyksta per *MS Teams* programą (daugiau informacijos apie programą galima rasti

paspaudus nuorodą *MS Teams*), tuomet formuojasi tam tikra komunikacijos kultūra, programos pažinimas jos naudotojams mažina stresą, jiems tampa lengviau įsisavinti komunikuojamą informaciją. Tačiau, jeigu tam tikra veikla kiekvieną kartą vykdoma per skirtingas platformas (pvz. per *MS Teams*, *Zoom* ir *Google meet*), pats komunikacijos procesas bus sudėtingesnis. Renkantis komunikacijos¹ bei žinių perdavimo platformą rekomenduojama atkreipti dėmesį į:

- ✓ platformos pritaikomumo ugdymo procese galimybes;
- ✓ prisijungimo iš skirtingų įrenginių galimybes;
- ✓ platformos ergonomiką (valdymo sistemos patogumą);
- ✓ galimybę mokytis dirbti su platforma ir įvaldyti jos funkcionalumą.

Pagrindinės ugdymo procesui tinkančios programos:

✓ *MS Teams*. Kol kas ši programa savo patogumu, funkcionalumu gerokai lenkia kitas komunikacijos platformas. Ji sklandžiai veikia telefonuose ir kituose mobiliuosiuose įrenginiuose, o jos valdymas yra paprastas ir aiškus. Taip pat šioje programoje esančiame kalendoriuje galima planuoti veiklas.

✓ *Eduka*. Tai lietuviškas produktas, orientuotas būtent į ugdymo įstaigas. Tai mokymosi aplinka, kurioje pateikiamas daugumos mokomųjų dalykų skaitmeninis turinys, skirtas 1–12 kl. Taip pat galima rasti turinio, skirto ikimokykliniam ir priešmokykliniam ugdymui. Papildomai kūrėjai siūlo įvairių leidinių bei kitą mokomąją bei metodinę medžiagą.

✓ *Zoom*. Šią platformą patogiu naudoti vaizdo konferencijoms. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad dalis funkcijų joje yra mokamos.

Jeigu turiniui perteikti bus naudojama viena pagrindinė programa, pvz., „MS Teams“, tuomet siekiant lavinti įgūdžius, kūrybines užduotis galima kurti išnaudojant ir kitų platformų suteikiamas galimybes. Skaitmeninio mokymo priemonių sąrašą, galimybes ir turinį bei daug sukauptų duomenų galima rasti tinklalapyje www.emokykla.lt. Šiame portale pateikiami nemokami duomenys, taip pat privatūs juridiniai asmenys siūlo nemažai informacijos bei naudingo turinio, kuris gali pajvairinti ugdymo procesą bei padėti pratiškai įtvirtinti moksleivių įgytus įgūdžius.

✓ Siekiant įsivertinti, tikslinga atsakyti į klausimus: kokias komunikacijos platformas naudoju? Ar jos visos yra naudingos ir priimtinos visiems suinteresuotiesiems? Ar reikia įtraukti naujų platformų? Ar reikia sumažinti naudojamų platformų skaičių?

¹ Komunikacijos platformos šiame leidinyje suvokiamos ne tik kaip bendravimo akis į akį įrankiai, bet ir tos platformos, kuriose galime rasti kaupiamą skaitmeninį turinį.

4.2. Komunikacija socialiniuose tinkluose „Facebook“, „Instagram“, „TikTok“, „LinkedIn“

„Digital 2020 Global Overview Report“ (2020) ataskaitoje pateikta Lietuvos analizė rodo, kad 2020 m. sausio mėnesį mūsų šalyje buvo 2,22 milijono interneto vartotojų, o socialiniais tinklais naudojosi net 1,8 milijono Lietuvos gyventojų. Tuo tarpu 2021 m. pradžioje jau net 2,04 mln. Lietuvos gyventojų naudojami socialiniais tinklais. Populiariausi tinklai tarp Lietuvos vartotojų:

- ✓ *Facebook* (1,7 milijono vartotojų);
- ✓ *Youtube* (2,04 milijono vartotojų);
- ✓ *Instagram* (770 tūkst. vartotojų);
- ✓ *Facebook Messenger* (1,5 milijono vartotojų);
- ✓ *LinkedIn* (500 tūkst. vartotojų);
- ✓ *Snapchat* (412, 5 tūkst. vartotojų);
- ✓ *Twitter* (113,6 tūkst. vartotojų).

„Kantar“ 2020 m. atliktas interneto vartotojų tyrimas rodo, kad:

- ✓ daugiausia vartotojai internetu naudojasi naršydami telefone arba kompiuteryje;
- ✓ populiariausi socialiniai tinklai yra *Facebook*, *Instagram*, *Pinterest*, *TikTok*, *LinkedIn*;
- ✓ populiariausios susirašinėjimo realiu laiku programėlės yra *Messenger*, *Viber*, *Skype*, *Whatsapp*.

Šie statistiniai duomenys rodo, kad socialiniai tinklai užima svarbią vietą daugelio žmonių gyvenime. O kiekvienas socialinis tinklas skiriasi savo turiniu ir tiksline auditorija. Toliau kalbėsime apie kelis socialinius tinklus, kurie yra populiariausi Lietuvoje, sparčiai augantys ir į kuriuos įsitraukia moksleiviai. Ugdymo proceso dalimi galėtų būti tų įsitraukusių moksleivių mokymas, kaip tikslingai panaudoti socialinius tinklus.

26 pav. Populiariausi socialiniai tinklai

Dalis visuomenės dėl tam tikrų subjektyvių priežasčių (priešiško nusiteikimo, gebėjimų trūkumo, išteklių neturėjimo ir kt. priežasčių) nesinaudoja socialiniais tinklais. Tuo tarpu visus socialinių tinklų naudotojus galima suskirstyti į tris vartotojų grupes: pasyvūs socialinių tinklų vartotojai, vidutiniškai aktyvūs socialinių tinklų vartotojai ir aktyvūs socialinių tinklų vartotojai.

✓ **Pasyvūs socialinių tinklų vartotojai.** Šio tipo vartotojai yra užsiregistravę socialiniame tinkle (ar keliuose), stebi ten pateikiamas naujienas, tačiau nejaučia poreikio kiekvieną dieną prisijungti, itin retai patys kuria pranešimus, dalijasi informacija. Šio tipo vartotojai itin retai rašo komentarus ir spaudžia „patinka“, visai nedalyvauja arba labai retai dalyvauja interaktyviose veiklose, tokiose kaip įvairūs konkursai, akcijos, žaidimai. Šio tipo vartotojai faktiškai deklaruoja, kad yra tam tikro socialinio tinklo (ar kelių tinklų) naudotojai, tačiau tuo naudojasi itin retai.

✓ **Vidutiniškai aktyvūs socialinių tinklų vartotojai.** Šio tipo vartotojai gana dažnai prisijungia prie socialinių tinklų paskyrų, tačiau nėra itin aktyvūs rašant komentarus, dalijantis naujienomis ar kito pobūdžio informacija, dalyvaujant interaktyviose veiklose. Šių asmenų socialiniuose tinkluose informacija pateikiama nereguliariai.

✓ **Aktyvūs socialinių tinklų vartotojai.** Šio tipo asmenys socialiniuose tinkluose lankosi kiekvieną dieną, aktyviai dalijasi naujienomis, asmenine ir profesine informacija. Dažniausiai tai yra vartotojas, aiškiai suprantantis socialinių tinklų poveikį bei veikimo principus, turintis konkrečius dalyvavimo socialiniuose tinkluose tikslus. Šio tipo asmenys geba naudotis įvairiomis socialinių tinklų funkcijomis rašydami pranešimus, kurdami pasakojimus (*angl. story*), jie gerai suvokia kaip veikia socialinių tinklų algoritmai ir kaip formuojamas pagrindinis turinys.

Rekomendacija. Dirbant su bet kokia grupe (mokytojų ar moksleivių), prieš integruojant socialinius tinklus į mokymosi turinį, visų pirma tikslinga pirmiausia išsiaiškinti socialinių tinklų naudotojų tipą. Tai gali būti daroma užduodant klausimą, ar grupės nariai turi profilius socialiniame tinkle, kuriame planuojama pateikti informaciją, ir kaip dažnai jie juo naudojasi. Jeigu užduotis bus susijusi su specialia socialinio tinklo funkcija, vartotojams būtina išsamiai paaiškinti, kaip ta funkcija turi būti naudojama.

Socialiniuose tinkluose pastebimas fenomenas, kad nors pagal jų vidines taisykles socialiniais tinklais gali naudotis tik asmenys nuo tam tikro amžiaus, tačiau papildomai identifikuoti amžių paprastai nėra reikalaujama, todėl net dažnas pradinį klasių moksleivis jau yra užsiregistravęs socialiniame tinkle (ar net keliuose) (Prakapienė ir kt., 2018). Internetas suteikia galimybes net ir vaikams savarankiškai susikurti el. pašta, o vėliau savarankiškai užsiregistruoti į socialinį tinklą.

Socialinis tinklas „Facebook“

Tai yra pats populiariausias socialinis tinklas visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje. Šiame socialiniame tinkle užsiregistravę labai skirtingo amžiaus, išsilavinimo ir pomėgių turintys asmenys. Nors nuo šio socialinio tinklo susikūrimo pradžios jį daugiausiai rinkosi jaunimas, tačiau ilgainiui jo auditorija keitėsi, ir šiandien šiame socialiniame tinkle daugiausiai aktyviai veikia vyresnio amžiaus vartotojai. Tuo tarpu jaunimas dabar renkasi tokius socialinius tinklus kaip *TikTok* ir *Instagram*. *Facebook* paremtas bendravimu, bendruomeniškumu, suteikia galimybę palaikyti socialinius ryšius, bendrauti be apribojimų, tačiau dar svarbiau yra suprasti, kokių tikslų žmonės naudoja šį socialinį tinklą. Toliau bus aptariamose dažniausios priežastys:

✓ **Socialinis tinklas – kaip asmeninė erdvė vartotojo saviraiškai.** Tokio tipo vartotojų socialinio tinklo bendruomenę sudaro tik artimiausi draugai ir šeimos nariai, bet kas į draugų ratą nepriimamas. Vartotojas viešina asmeninę informaciją (nuotraukas iš laisvalaikio, buitines ir kt.). Gana aktyviai dalyvaujama diskusijų grupėse, skaitoma asmeniškai naudinga informacija, sekama ir profesinė informacija. Tačiau profilyje vartotojas nesistengia reprezentuoti savo profesinės srities.

✓ **Socialinis tinklas – kaip asmeninės ir profesinės informacijos simbiozei skirta erdvė.** Šiuo atveju socialiniame tinkle pateikiama informacija susijusi tiek su vartotojo asmeniniu gyvenimu, tiek su jo profesine veikla. Profilyje aktyviai rašomi ne tik asmeniniai komentarai, bet ir informacija apie su darbu susijusius renginius, profesinius pasiekimus. Tokio tipo vartotojų socialinių ryšių ratas susijęs ne tik su artimaisiais ir draugais, bet ir su kolegomis. Tokio profilio tipo kūrėjas turi nusistatęs aiškius naudojimosi socialiniu tinklu tikslus, geba valdyti ir atrinkti jam aktualią informaciją bei siekia per socialinį tinklą pristatyti savo profesinius pasirinkimus.

✓ **Socialinis tinklas – kaip galimybė pristatyti save kaip profesionalą.** Šiais laikais socialiniai tinklai neriboja asmens turimų profilių skaičiaus, todėl galima turėti asmeninį profilį ir papildomai susikurti viešą profilį, atspindintį tik profesinę žmogaus veiklą. Diferenciacija yra naudinga tuomet, kai norima socialiniuose tinkluose aiškiai atskirti asmeninio pobūdžio informaciją nuo profesinio. Profesinis profilis iš esmės leidžia kurti savo kaip eksperto, profesionalo įvaizdį, pristatyti turimas kompetencijas ar sukurti galimybę žinių main.

Rekomendacija. Visų pirma svarbu aiškiai identifikuoti, ko bus siekiama registruojantis socialiniuose tinkluose. Koks jūsų asmeninis tikslas? Koks jūsų profesinis tikslas? Taip pat svarbu nusistatyti, kuris socialinis tinklas yra aktualus jūsų bendruomenei. Jeigu moksleiviai ir tėvai naudoja „Facebook“ socialinį tinklą, tuomet ir jūs turėtumėte ten pateikti daugiausia informacijos. Tačiau jeigu poreikis yra turėti tik, pvz., *Messenger* grupę, tuomet reikėtų sukurti tik grupę.

Profilio tipo pasirinkimas padės nuspręsti ir nusistatyti ribas, ar jūsų socialinio tinklo socialinių ryšių rate gali būti moksleivių, moksleivių tėvų, kolegų. Socialiniai tinklai atveria galimybes:

- ✓ *Stiprinti socialinius ryšius.* Esame toje aplinkoje, kurioje nori būti dauguma.
- ✓ *Taupyti laiką.* Jeigu turime sukūrę klasės grupę, informacija visus pasiekia daug greičiau,

čia ir dabar.

- ✓ *Diskutuoti, vertinti, apibendrinti ir dar kitaip komunikuoti su moksleiviais ir tėvais.*
- ✓ *Atsirasti atskiroms moksleivių ir tėvų grupėms.*

Vis dėlto, svarbu pastebėti, kad dėl privatumo politikos socialinio tinklo „Facebook“ paaugliai pradeda vengti, nes šiame socialiniame tinkle jau egzistuojančios bendruomenės, kurioje yra giminių, artimųjų bei mokytojų, o tai sąlygoja jų saviraiškos ir laisvės apribojimą. Be to, pasikeitė ir paauglių poreikis turiniui. Paaugliai linkę daugiau koncentruotis į tuos socialinius tinklus, kuriuose yra naudojami vizualiniai elementai, t. y. vaizdo įrašai, nuotraukos, grafiniai elementai, o vyresnis vartotojas yra suinteresuotas rasti daugiau skaitomo turinio, kurį papildoma vaizdo įrašai ir kitas vaizdinis turinys, ką ir suteikia socialinis tinklas *Facebook*. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad moksleivius reikėtų mokyti suvokti, kam gali būti naudojamas socialinis tinklas, t. y., kad jis gali būti ne tik socialinio

ryšio kūrimo vieta, tačiau taip pat čia gali vykti spartūs žinių mainai, aktualus turinys pasiekiamas čia ir dabar, užtikrinamas nenutrūkstamas bendravimas.

Vis dėlto, svarbu nepamiršti, kad įrašai ir informacija, pasidalinta internete, ten ir lieka. Kartais apimti emocijų galime gana kritiškai pasisakyti tam tikrais klausimais, neigiamai vertinti tam tikrus dalykus ir pan. Toks komentaras tikrai sulauks palaikymo tų, kurie galvos taip pat kaip ir jūs. Tačiau tas pats komentaras palies ir tą socialinio tinklo vartotojų grupę, kuri nesutiks su jūsų teiginiais ir jiems prieštaraus. Iš to gali išsirutulioti gana arši diskusija, virtualus ginčas, neetiški atsakymai gali būti fotografuojami ir vėliau naudojami pačiuose įvairiausių kontekstuose.

6 lentelė. Socialinio tinklo „Facebook“ naudojimo perspektyva iš moksleivio ir mokytojo pozicijų

Iš moksleivio perspektyvos	Iš mokytojo perspektyvos
<ul style="list-style-type: none"> ✓ bendravimas, socialinių ryšių kūrimas ir laiko praleidimas; ✓ naujienų sekimas ir tam tikrų asmenų dėl kuriamo turinio sekimas; ✓ greitai vartojamas turinys ir greita komunikacija; ✓ prisitaikymas prie visų, kurie turi socialinį tinklą <i>Facebook</i>; ✓ dalyvavimas uždaroje grupėse ir jų kūrimas. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ daugiau asmeninės informacijos negu profesinės; ✓ stebėtojo vaidmuo; ✓ draugų, artimųjų arba profesinių profilių ir grupių intensyvus naujienų srautas; ✓ dalijimasis informacija; ✓ edukacija, jeigu profilis labiau profesinis.

Rekomendacija. Vizualiai pateiktą informaciją, kaip susikurti profilį, jį redaguoti, apie profilio nuotraukas, draugus, socialinio tinklo pagrindines priemones, įrašus, grupes bei privatumo politiką galima rasti šioje interneto svetainėje prisijungusi.lt

Mano, kaip mokytojo, galimybės socialiniame tinkle „Facebook“

✓ **Greitesnė komunikacija.** Socialinio tinklo „Facebook“ vartotojų tiek daug, kad jame galima nesudėtingai komunikuoti su moksleiviais ir jų tėvais. Komunikuoti galima sukūrus uždarą klasės grupę arba grupę programėlėje *Messenger*. Tačiau prieš tai rekomenduojama susikurti grupės taisykles, paaiškinti visiems grupės dalyviams jų atsakomybes dėl turinio ir informacijos viešinimo, taip pat neturėtų būti galimybės į grupę priimti pašalinius, klasės bendruomenei nepriklausančius, asmenis.

✓ **Profesinių žinių mainai.** Socialiniame tinkle galima prisijungti prie profesinės srities grupių arba patiems sukurti tokią grupę. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad socialiniame tinkle „Facebook“ neužtenka tiesiog pamėgti tam tikros grupės ar puslapio, būtina paspausti mygtuką *Sėkti (Follow)*, kad informaciją matytumėte pagrindiniame savo socialinio tinklo informacijos sraute.

✓ **Realūs pavyzdžiai ir atvejų analizės įtraukimas į ugdymo turinį.** Socialiniame tinkle informacija yra „gyva“, aktyvūs profiliai ją pateikia čia ir dabar, todėl ugdymo turinys gali būti pagyventas realiais atvejais ir pavyzdžiais.

Pavyzdys. Pavyzdžiui, kalbant apie socialinę atsakomybę, mokymąsi, etikos, biologijos pamokose galima pateikti pavyzdį apie VšĮ „Stebuklingi draugai“, kurie užsiima gyvūnų gelbėjimu ir edukacija, pasitelkiant gyvūnus. Moksleiviai įvairioms analizėms atlikti gali rinktis organizacijų ar asmenybių profilius, kurie vykdo komunikaciją socialiniuose tinkluose. Vis dėlto, labai svarbu, kad mokytojas tikslingai suformuluotų užduotį bei iškeltų tikslą, ko bus iš to mokomasi. *Stebuklingi draugai*.

✓ **Auditorijos įtraukimas ir nuomonių tyrimai.** Turint kūrybinę idėją, ieškant originalių ugdymo sprendimų galima organizuoti trumpus nuomonių tyrimus savo socialiniame tinkle. Galima klausti auditorijos (o auditorija gali būti moksleiviai, jų tėvai, kolegos ir kt.) nuomonės, patarimų ir kt. aktualios informacijos.

✓ **Edukacija.** Jeigu vystomas profesinis profilis, tuomet gali būti pateikiama informacija kompetencijos ugdymo klausimais. Tačiau tokio pobūdžio informaciją galima pateikti ir asmeniniame profilyje.

✓ **Mokyklos reprezentacija.** Dažnai mokytojo profilis tampa ir paieškų objektu. Ne tik darbdaviai tikrina darbuotojų socialinį tinklą, tačiau tiek vaikų tėvai, tiek kolegos gali nagrinėti pedagogo profilį socialiniame tinkle. Jeigu tas pats profilis yra ir asmeninis, ir profesinis, tikslinga jame nurodyti savo darbovietę, pažymėti viešus įrašus, kurie susiję su jūsų profesija. Jeigu profiliu reprezentuojama ir įstaiga, tuomet tikslinga atidžiai peržvelgti, kokia informacija yra pateikiama viešai ir ar vieša informacija sutampa su įstaigos politika, mokyklos nuostatomis.

✓ **Nustatymų peržiūrėjimas.** Periodiškai rekomenduojama peržiūrėti nustatymus, kuriuos sudaro: bendrieji nustatymai, saugumo ir prisijungimo nustatymai, privatumo nustatymai, profilis ir žymėjimas, vieši įrašai, blokuojami asmenys ir kita informacija. Profilaktiškai pasitikrinę nustatymus, pasikeitę slaptažodžius arba nusistatę dviejų žingsnių apsaugos sistemą (apie tai daugiau 5 skyriuje), turėsite daugiau galimybių apsaugoti savo profilį, o informaciją apie save pateikti taip, kaip norite.

Socialinis tinklas „Instagram“

Tai yra labiausiai vizualizacijai pritaikytas socialinis tinklas, daugiausiai vartotojų sutraukęs būtent dėl patrauklaus vaizdinės informacijos pateikimo. Kaip ir socialiniame tinkle „Facebook“, taip ir socialiniame tinkle „Instagram“, gali būti sukuriami įvairaus tipo profiliai. Šiame socialiniame tinkle dažniausiai sutinkami profiliai:

✓ **Asmeniniai profiliai**, kuriuose žmonės dalijasi aktualia informacija su savo socialinio tinklo draugais. Profiliai šiame socialiniame tinkle gali būti privatūs, kai pats vartotojas sprendžia ką priima į socialinio tinklo ratą, o visiems kitiems asmenims informacija jo paskyroje gali būti užrakinta iki tol, kol jie nepatenka į jo draugų ratą.

✓ **Verslo profiliai**, kuriuose pristatomi įvairūs verslo organizacijų produktai, teikiamos paslaugos ir kt. Gana įdomi funkcija yra ta, kad šis socialinis tinklas suteikia galimybę organizacijoms paroduoti produktus pačioje programėlėje.

✓ **Nuomonės formuotojų profiliai**, kuriuose asmeninio profilio autoriai dalijasi patarimais, rekomendacijomis bei reklamuoja įvairią produkciją per savo asmeninę patirtį. Daugiau apie nuomonės formuotojus galima sužinoti interneto svetainėje <https://influenceriai.lt/>. Svarbu pastebėti, kad nuomonės formuotojais dažnai tampa įžymūs žmonės, o juos seka tam tikra auditorija, kuri susiformuoja pagal kuriamą turinį, reklamuojamus produktus ir kt.

Šiame socialiniame tinkle pateikiamas turinys dažniausiai yra nuotraukos, vaizdo įrašai, tuomet seka trumpas aprašymas, taip pat naudojamos grotažymės, kurios nukreipia į panašaus profilio turinį. Tačiau labiausiai šiuo metu reikėtų atkreipti dėmesį į *Instagram* istorijų² (*angl. story*) funkciją, kuomet daugiausia turinio sukuriama 24 val. galiojančiuose vaizdo įrašuose, jeigu jie papildomai nėra išsaugojami į *highlights*³. Naujausia socialinio tinklo funkcija susijusi su *Reels*⁴, kai leidžiami vaizdo įrašai iki 15 sekundžių, ir kol kas kūrėjai tikisi, kad būtent su šia funkcija bus konkuruojama su vaizdo įrašų platforma *TikTok*. Paties socialinio tinklo informacijos turinys priklausys nuo „sekamų“ profilių, tačiau šiame tinkle bus daugiausiai vaizdinės, o ne tekstinės informacijos gerbėjų.

7 lentelė. Socialinio tinklo „Instagram“ naudojimo perspektyva iš moksleivio ir mokytojo pozicijų

Iš moksleivio perspektyvos	Iš mokytojo perspektyvos
<ul style="list-style-type: none"> ✓ asmenybių profilių „sekimas“; ✓ vaizdinės informacijos ir savo asmenybės profilio kūrimas; ✓ nuolat besikeičiantis turinys, priklausomybė daugiau stebėti turinį; ✓ stipresnis istorijų ir laikinojo turinio poveikis; ✓ didesnis informacijos vartojimas, vaizdas ir mažai teksto, trumpi vaizdo įrašai. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ didėjantis profesinės informacijos srautas; ✓ mokomuoju turiniu pasiekiamą jaunesnę auditoriją negu kituose socialiniuose tinkluose; ✓ pavyzdinės informacijos gavimas ir nukreipimas į kitus kanalus; ✓ saugojamas ilgalaikis turinys; ✓ greita komunikacija.

² Istorijos – socialiniuose tinkluose esantys trumpo viešinimo termino vaizdo įrašai, kurie galioja 24 val. Socialiniame tinkle „Facebook“ jie pateikiami profilio lango viršuje.

³ Highlight – iš anglų kalbos žymėti, akcentuoti. Taip pat socialiniuose tinkluose naudojamas formatas, kai išskiriama svarbi profilio informacija.

⁴ Reels – informacija vaizdo įrašo, trunkančio iki 15 sekundžių, formatu. Būdinga socialiniam tinklui „Instagram“ kaip su socialiniu tinklu „TikTok“ konkuruojanti funkcija.

Mano kaip mokytojo galimybės socialiniame tinkle „Instagram“

✓ **Vaizdo turinys.** Šiame socialiniame tinkle daugiausia dėmesio susilaukia akį traukiantis turinys, lydymas trumpos tekstinės informacijos. Be to, istorijų dalis, kai neišsaugota informacija galioja 24 valandas, tiesioginės „gyvos“ (*angl. live*) transliacijos taip pat dažnos šiame socialiniame tinkle. Jame daugiau greitai vartojamo turinio, tačiau netrūksta ir koncentruotos, žinias papildančios informacijos. Siekiant stebėti aktualų, profesinį turinį, taip pat reikėtų ir „sekti“ tuos profilius, kurie susiję su profesine sritimi. Kaip pavyzdžius galima stebėti tokius profilius kaip *@lietuviukalbosmokytojas*, *@teacher_veronika* ir kt.

✓ **Didesnė moksleivių auditorija.** Naujausios tendencijos rodo, kad moksleiviai renkasi „Instagram“ ne tiek dėl jame randamo turinio, bet dažniau dėl to, kad inspiruojančios asmenybės taip pat kuria daug turinio šiame socialiniame tinkle. Pedagogai šį socialinį tinklą gali išnaudoti siekdami aktyvinti vaikų technologijų pažinimą, siūlyti įtraukų turinį, taip pat jame galima pateikti klausimus, greitas užduotis per istorijas ir tokiu būdu sulaukti socialinio tinklo auditorijos dėmesio.

✓ **Gebėjimas koncentruotai pateikti informaciją.** Kadangi internetas tampa perpildytas informacijos, šiame socialiniame tinkle reikės gebėti iškristalizuoti svarbiausią informaciją. Tai gali būti daroma patarimų principu arba, jeigu informacija keliama į pasakojimus, gali būti užduodami klausimai ir vykdomas greitas nuomonių apsikeitimas. Gyvos transliacijos padeda realiuoju metu pritraukti auditoriją ir galima net pasiekti, kad pati auditorija nuspręstų, koks turinys yra aktualus ir kaip gali pasitarnauti jūsų turimos profesinės kompetencijos.

✓ **Nustatymų peržiūrėjimas.** Kaip ir visuose socialiniuose tinkluose, reikėtų peržiūrėti nustatymus, kokia informacija jame pateikiama viešai. Jeigu pateikiate savo profesinę informaciją, reikėtų pateikti ir trumpą aprašymą apie save. Profilis gali būti viešas, tačiau galima nustatyti, kad turinį matytų tik jus „sekanti“ auditorija. Naudinga profilaktiškai pasikeisti slaptažodį.

Socialinis tinklas „TikTok“

Milžiniško populiarumo sulaukęs socialinis tinklas ypač populiarus tarp jaunimo. Nors visame pasaulyje kilo nemažai diskusijų dėl „TikTok“ saugumo reikalavimų, renkamu duomenų tikslų ir kt., vis tik šis socialinis tinklas veržiasi į populiarumo aukštumas. Pagrindinė jame transliuojama informacija yra trumpi vaizdo įrašai, sentencijos, humoras, mintys, kuriozinės situacijos, tačiau tarp visos taip vadinamos „pop“ informacijos galima rasti ir iš tiesų originalaus, įtraukiančio turinio. Reikia atkreipti dėmesį, kad viena iš *TikTok* varomųjų jėgų yra iššūkiai. Tai tokio tipo vaizdo įrašai, kuriuos kiekvienas vartotojas atkartoja, pvz., šokio elementus, triukus, įvairius eksperimentus. Taip pat galima pridėti muziką, tam tikrą muzikinį takelį, tačiau vaizdo įrašė aktyviai turi dalyvauti ir matytis pats profilio kūrėjas, nes taip atsiskleidžia jo kūrybinis mąstymas, aktoriniai bei improvizavimo gebėjimai ir kiti dalykai. Taip pateikiamas vaizdo įrašo turinys, kuris gali būti papildytas tekstu, muzika, vaizdais, bet daugiausiai emocijos sukelia pats kūrėjas ir jo improvizacijos.

Pagrindinis šio socialinio tinklo principas – pažinti vartotoją. Atsidarius *TikTok* programą galima tiesiog įprastai stebėti įvairų turinį, vieną vartotoją mėgti, o su kitu neatlikti jokių veiksmų. Tačiau programos algoritmai veikia ir kai esate nuolatinis tam tikro turinio sekėjas. Galima pastebėti, kad jums automatiškai siūlomi vaizdo įrašų tipai panašėja, o tai reiškia, kad *TikTok* galvoja, kas jums labiausiai patinka ir stengiasi pateikti tokį turinį.

Eksperimentas. Siekdami detaliau pažinti patį socialinį tinklą ir perprasti jo veikimą, galite atlikti eksperimentą. Vieną savaitę reguliariai, kiek jums norisi, skirti laiko *TikTok* vaizdo įrašų žiūrėjimui. Tačiau žiūrėkite į juos ne kaip į pramogą, bet kaip stebėtojas ir objektyvus vertintojas. Bandykite pastebėti, kokio tipo turinį matote? Juokai, sentencijos, iššūkiai, lietuviški ar angliški vaizdo įrašai ir pan. Stebėkite, kuriuos vaizdo įrašus pačioje pabaigoje jūs įsimenate labiausiai? Kas juose buvo? Koks turinio tipas? Ir galiausiai sekite, kiek laiko praleidžiate *TikTok* programėlėje? Savaitės pabaigoje šis skaičius turėtų nustebinti, nes programėlėje jūsų praleistas laikas pailgės. Šis eksperimentas skirtas perprasti socialinio tinklo veikimą. Analizė, kritinis mąstymas gali padėti ir suformuoti asmeninę socialinių tinklų strategiją.

Metodiškai ir profesionaliai socialinį tinklą „TikTok“ naudoja pradinė klasių mokytoja Veronika (@teacher_veronika). Net suaugusiam įdomu išgirsti istorijos užslėptus lobius iš muziejininkės Kristinos Petrauskės (@chistorike). Tai tik keli pavyzdžiai, kaip galima konkretų turinį integruoti į ugdymo programas ir perduoti turimas žinias gana išskirtinei socialinio tinklo auditorijai. Pavyzdžiui, istorijos, pasaulio pažinimo pamokas galima pajvairinti muziejininkės pasakojimais iš socialinio tinklo. Svarbu atkreipti dėmesį, kad socialinių tinklų turinio kūrimas ir jų panaudojimo galimybės priklauso nuo kiekvieno individualiai.

8 lentelė. Socialinio tinklo „TikTok“ naudojimo perspektyva iš moksleivio ir mokytojo pozicijų

Iš moksleivio perspektyvos	Iš mokytojo perspektyvos
<ul style="list-style-type: none">✓ iššūčiai ir aktyvus dalyvavimas socialinio tinklo bendruomenės veikloje;✓ dar viena saviraiškos forma;✓ kūrybiškumo, improvizacijos lavinimas;✓ savęs išraiškos forma;✓ imponuojančių lyderių sekimas.	<ul style="list-style-type: none">✓ dar neatrastas kokybiškas turinys;✓ sunkiai įsivaizduojama integracija į ugdymo turinį;✓ daug needukacinio turinio;✓ galima pasiekti moksleivių ir suaugusiųjų auditoriją edukuojant.

Rekomendacija. Prieš renkantis bet kurį socialinį tinklą savo veiklai, reikėtų maksimaliai išbandyti socialinio tinklo funkcionalumą, paieškoti daugiau informacijos apie naujausias tendencijas, pagrindinius veikiančius algoritmus. Daugiau apie socialinį tinklą TikTok skaitykite <https://www.sraute.lt/2020/04/03/tiktok-kaip-jis-veikia-ir-ka-jame-veikti/>.

Mano kaip mokytojo galimybės socialiniame tinkle „Tik Tok“

✓ **Vaizdo įrašo turinys.** Tai kitokio pobūdžio socialinis tinklas ir jame pateikiamas išskirtinai tik vaizdo įrašų turinys. Nuotolinis ugdymas irgi yra tam tikra vaizdo įrašų turinio pateikimo forma, todėl vykdant edukaciją šiame socialiniame tinkle tikslinga pristatyti profesinį vaizdo įrašo turinį.

✓ **Turinio stebėjimas neprisijungus.** Populiaru dalintis nuorodomis, todėl patikęs vaizdo įrašo turinys lengvai integruojamas į kitą turinį, perkeliamas į kitus socialinius tinklus. Jis pakankamai trumpas, tad tinka kaip iliustracija, vaizdinė priemonė, atvejo pavyzdys.

✓ **Trumpas, koncentruotas turinys.** Iššūkliai, tam tikrų elementų atkartojimas, žaidybiniai momentai traukia „TikTok“ vartotojus. Todėl šiame tinkle galima pasisemti kūrybinių idėjų bei sprendimų, susiformuoti ir sekti profesinio turinio kūrėjus.

Socialinis tinklas „LinkedIn“

Nors šis socialinis tinklas šiuo metu dalį funkcijų perima iš kitų socialinių tinklų, tačiau nuo pat sukūrimo pradžios jis vadinamas profesionalų socialiniu tinklu. Darbo rinkoje socialinis tinklas *LinkedIn* tampa gyvenimo aprašymo analogija. Šiuo metu Lietuvoje turime daugiau kaip 500 tūkst. vartotojų, o socialinio tinklo vartotojo profilis atspindi vartotoją per profesinį modelį. Šiame socialiniame tinkle prašoma:

✓ registruojantis nurodyti savo vardą ir pavardę. Kituose socialiniuose tinkluose galime sau leisti improvizuoti su slapyvardžiais, tačiau šiame socialiniame tinkle prioritetas teikiamas realiams asmenims;

✓ kad būtų užpildyta tokia pagrindinė informacija: darbovietė, užimamos pareigos, trumpas savęs aprašymas;

✓ nurodyti patirtį (*angl. experience*). Šioje dalyje galima nurodyti visas savo ankstesnes darbovietes, užimtas pareigas, pareigų aprašymus, darbo laikotarpį. Atkreipiame dėmesį, kad tai nurodoma ir gyvenimo aprašyme;

- ✓ nurodyti išsilavinimą (*angl. education*). Šioje dalyje prašoma nurodyti mokymosi įstaigas, kuriose buvo mokytasi, ko mokytasi bei kada;
- ✓ nurodyti savanoriavimo patirtį;
- ✓ nurodyti gebėjimus (*angl. skills & endorsements*). Šioje dalyje turėtumėte pateikti informaciją apie savo turimas kompetencijas, pvz., projektų valdymas ir kt. Be to, šis socialinis tinklas jūsų profilio tinklo nariams siunčia paklausimus apie tai, kaip jie įvertintų jūsų gebėjimus. Tai reiškia, kad kiekvienas, su kuriuo turite profesinių ryšių, gali palikti jūsų kompetencijų įvertinimą. Tai galima traktuoti kaip rekomendaciją;
- ✓ nurodyti pasiekimus (*angl. accomplishments*). Dar viena dalis, kuri prilyginama gyvenimo aprašymo daliai. Šioje dalyje galite nurodyti parengtus straipsnius, metodinę medžiagą, projektus ir jų aprašymus, kalbų mokėjimo lygį. Jeigu ši profilio dalis yra matoma viešai, tuomet, tikėtina, galite sulaukti ir kvietimų dalyvauti projektuose pagal jūsų interesų sritis;
- ✓ įkelti nuotrauką. Šis elementas nėra paskutinis, bet vienas svarbiausių. Jeigu kiti socialiniai tinklai nuotraukoms ribojimų netaiko, galime kelti tokias, kurios atrodo tinkamos, tai socialinis tinklas *LinkedIn*, kaip profesionalų tinklas, aiškiai apibrėžia reikalavimus nuotraukoms. Tai turėtų būti oficiali, profesionali nuotrauka, jokiais būdais ne iš atostogų „po palme“;

27 pav. Pirmoji nuotrauka skirta socialiniam tinklui „Facebook“, antroji – socialiniam tinklui „LinkedIn“.

Nuotraukos iš *Pexels.com*

✓ būti aktyviems. Visuose socialiniuose tinkluose svarbus yra vartotojo aktyvumas. Siekiant save reprezentuoti būtent šiame socialiniame tinkle, rekomenduojama ne tik dalintis informacija, bet ir rašyti savo įžvalgas, dalintis mintimis, kaip ekspertui, komentuoti kitų pristatomas mintis. Tačiau, kaip ir visur, jūsų komentarai turėtų būti etiški bei tolerantiški.

Nors iš pradžių šis socialinis tinklas daugiau laikytas darbo paieškos tinklu, tačiau šiuo metu jis tampa profesinių žinių naujienų šaltiniu. Sekant su savo veiklos sritimis susijusias organizacijas, kitus pedagogus, kurie aktyviai veikia socialiniame tinkle, galima aktyviai keistis profesinėmis žiniomis ir papildyti savo kompetencijas. Nors visą savo profilio informaciją rekomenduojama pildyti anglų kalba (itin naudinga, kai bendradarbiaujama su partneriais iš užsienio šalių), tačiau jeigu pagrindinė auditorija yra lietuviška, rekomenduojama informacija dalintis ir rašyti pranešimus lietuvių kalba.

Rekomendacija. Socialinio tinklo „LinkedIn“ informacijos srautas priklausys nuo to, ką „seksite“. Todėl pirmiausia verta sekti Karolį Rimkų, kuris pateikia itin naudingos informacijos apie socialinio tinklo „LinkedIn“ veikimą. Jis taip pat kasmet pateikia itin naudingų rekomendacijų, kuriose nurodo aktyviausius socialinio tinklo profilius ir ką verta sekti. 2021 metais šiame sąraše atsirado skiltis „edukacija“, tačiau į ją įtraukti daugiau aukštųjų mokyklų ekspertai. Todėl, jeigu turite kokybiško edukacinio turinio, tikėtina, kad turėsite ir gana įtraukią auditoriją. Daugiau skaitykite *Karolis Rimkus: Ką verta sekti „LinkedIn“? III aktyvių lietuvių (4 dalis) (2)*.

9 lentelė. Socialinio tinklo „LinkedIn“ naudojimo perspektyva iš moksleivio ir mokytojo pozicijų

Iš moksleivio perspektyvos	Iš mokytojo perspektyvos
<ul style="list-style-type: none"> ✓ tinka vyresniųjų klasių moksleiviams kaip profesinio prisistatymo pavyzdys; ✓ interaktyvi gyvenimo aprašymo forma; ✓ galimas profesinių lyderių „sekiimas“ (pavyzdžiui, jeigu moksleiviai domisi verslumu). 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ išskirtinai tik profesinis turinys; ✓ kontaktų mezgimas tik profesiniame lauke (moksleiviai nėra šio tinklo auditorija); ✓ aukščiausio lygio savo kompetencijų demonstravimas; ✓ kontaktai ateities bendradarbiavimui.

Mano, kaip mokytojo, galimybės socialiniame tinkle „LinkedIn“

✓ **Profesijos reprezentavimas.** Šio socialinio tinklo auditorija yra darbo rinkoje esantys asmenys, plačioji visuomenė arba jūsų srities kolegos. Todėl profilyje turėtų būti pateikiama išskirtinai profesinė informacija apie jus, kaip mokytoją profesionalą, dalijamasi su profesija susijusia informacija bei kuriama naudinga, trumpa, koncentruota medžiaga apie mokomą dalyką ir įvairias švietimo aktualijas. Atostogų išpūdziais galite dalyvauti socialiniame tinkle *Facebook*, o socialiniame tinkle *LinkedIn* reikėtų pateikti informaciją apie mokymus, komandiruotes ar vykdomus projektus, profesinius leidinius.

✓ **Mokyklos įvaizdžio kūrimas.** Profesionalus, kurie kuria turinį socialiniame tinkle „LinkedIn“, turinio sekėjai dažnai sieja ir su organizacija. Todėl itin svarbus yra asmeninis įvaizdis, kuris sudaro išpūdį ir apie mokyklą, kurioje dirba mokytojas. Tai gali atspindėti ir pačios organizacijos vidinę kultūrą, sukurti tam tikrą organizacijos įvaizdį ir reputaciją.

✓ **Patirčių mainai.** Kaip jau minėta anksčiau, šiame socialiniame tinkle turinys išskirtinai profesionalus, todėl sekant kitus socialinio tinklo kūrėjus galima pastebėti išskirtinai aktualų bei profesines naujienas atspindintį turinį.

✓ **Kontaktų tinklo kūrimas.** Nors anksčiau buvo teigiama, kad šiame socialiniame tinkle dau-

giausia veikia personalo atrankų specialistai, šiandien šis tinklas perauga į naudingų kontaktų tinklą. Jo naudą galima išvelgti per kuriamą turinį, per galimybę kviešti dirbti kartu į bendrus projektus ar gauti darbo pasiūlymus.

✓ **Nustatymai ir reprezentacija.** Svarbu peržiūrėti savo profilio informaciją ir kontroliuoti, kokia informacija pateikiama viešai. Pavyzdžiui, naudinga viešai pristatyti projektus, jeigu ieškote partnerių ateities projektams. Socialinio tinklo „LinkedIn“ vedlys taip pat rekomenduos kaip reikėtų užsipildyti savo profilį, kiek užpildėte ir koks profilio pasiekiamumas.

Socialinis tinklas „Snapchat“

Dar vienas socialinis tinklas, kurį ypatingai pamėgo jaunoji karta. Jeigu kituose socialiniuose

tinkluose turime galimybę saugoti pakankamai viešą informaciją, tai šiame socialiniame tinkle galima dalintis vaizdo įrašais, nuotraukomis ir žinutėmis su paties susikurta uždara bendruomene, o tos žinutės po tam tikro laiko išnyksta. Todėl nėra kaupiama jokia istorija. Nuotraukos ir kita informacija gali būti redaguojama, o pats siuntėjas nustato, kiek laiko ji bus matoma. Daugiau informacijos [„Kaip saugiai naudotis programėle Snapchat“](#).

10 lentelė. Socialinio tinklo „Snapchat“ naudojimo perspektyva iš moksleivio ir mokytojo pozicijų

Iš moksleivio perspektyvos	Iš mokytojo perspektyvos
<ul style="list-style-type: none"> ✓ įtraukia veikti, nes viskas vyksta gana privačiai; ✓ padeda susikurti draugų ratus ir uždaras bendruomenes; ✓ daug interaktyvumo, kas tinka asmenims mėgstantiems naujoves ir pokyčius. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ galimybė kurti bendruomenę, jeigu moksleiviai daugiausia naudojami šia programėle;

Mano, kaip mokytojo, galimybės socialiniame tinkle „Snapchat“

Tai gana uždaras tinklas ir populiarus tarp jaunimo. Jis patrauklus tuo, kad ne visi gali gauti naudotojo siunčiamą informaciją ir jis pats sprendžia, kas bus tos gavėjų bendruomenės nariai. Prieš pradėdant naudotis šiuo socialiniu tinklu komunikacijai su moksleiviais, pirmiausia reikėtų įsivertinti, ar jiems to reikia.

Moksleivių švietimas apie socialinius tinklus

Diskutuojant apie socialinius tinklus svarbu atkreipti dėmesį į moksleivius, kuriems socialiniai tinklai yra atradimų ir tam tikrų „žaidimų“ aikštelė. Su jais ypač svarbu kalbėti apie tai, kaip naudotis socialiniais tinklais. Vienas svarbesnių momentų yra bazinių kiekvieno socialinio tinklo veikimo principų žinojimas, kai galima tinkamai informuoti ir moksleivius. Svarbu jiems atsakyti į klausimą, kam reikalingi socialiniai tinklai, galima kartu su klase aptarti elgesio taisykles socialiniuose tinkluose ir vienareikšmiškai kalbėti apie saugumą bei ten egzistuojančius pavojus.

Daugiau apie saugumą bus kalbama paskutiniame šio leidinio skyriuje, tačiau šiame etape reikėtų paminėti, kad socialiniai tinklai yra ne tik informacijos šaltinis, tačiau interneto erdvė, kurioje atsiranda informacija apie mus, yra vieša. Pavyzdžiui, jeigu kuriame įrašą ir filmuojame tik savo tekstą arba jeigu įrašas kuriamas prie baltos sienos ir matomas tik pagrindinio autoriaus veidas, papildomai interpretuoti šalutinę informaciją yra sudėtinga. Tačiau, jeigu filmuojant įrašą, matosi visas mūsų kambarys, kuriame atliekame įrašą, tokiu atveju informacijos apie įrašo autorių galima sužinoti ir daugiau. Lygiai taip pat, jeigu į socialinį tinklą keliame nuotraukas, kaip šiuo metu atostogaujame šiltuose kraštuose, tuomet visas socialinis tinklas žino, kad esate išvykę, o tai gali būti nesaugu todėl, kad kiti gali sužinoti, jog jūsų namai yra tušti.

Taip pat itin svarbus edukacinis momentas yra mokyti vaikus apie patyčias socialiniuose tinkluose, juose išsakomą kritiką, neigiamus komentarus, informacijos pasidalijimą. Jeigu esame moksleivio socialinio tinklo rate, iš jo pateikiamos informacijos jau galima daryti tam tikras prielaidas

apie vaiko emocinę būklę, iš jo rašomų komentarų taip pat galima nuspręsti, kas vyksta moksleivio gyvenime. Tačiau itin svarbu akcentuoti, kad komentarai ir kiti tinkluose atliekami veiksmai yra itin lengvai ir paprastai išsaugojami ir įrašomi bei gali būti perduoti tiek mokyklos bendruomenei, tiek atitinkamomis institucijomis. Dažnai interneto vartotojai, internete besielgiantys piktybiškai, mano, kad yra saugūs, nesusekami.

Vis tik šiandieninės technologijos leidžia užfiksuoti veiksmus internete ir atsekti pagrindinį veiksmo atlikėją. Nuo 2021 m. Lietuvos policijos iniciatyva internete pradėjo patruliuoti virtualus patrulis (*Elektroninėje erdvėje pradeda „patruliuoti“ policijos virtualus patrulis*, 2021). Šių pareigūnų pagrindinė užduotis yra nusikalstamų veiksmų prevencija virtualioje erdvėje. Sukurtas virtualaus patrulio įvaizdis leidžia komentarų skiltyse pranešti, kad daroma nusikalstama veika, tuomet virtualus patrulis potencialų pažeidėją gali įspėti privačia žinute socialiniame tinkle „Facebook“, taip pat galima gauti elektroninį laišką iš elektroninio pašto virtualus.patruelis@policija.lt.

Tokių prevencinių priemonių imtasi dėl padidėjusio srauto galimų nusikalstamų veikų internete. Interneto erdvėje nusikalstamomis laikomos tokios veiklos kaip:

- ✓ skelbimai su siūlymais įsigyti kontrabandinių cigarečių ar alkoholio;
- ✓ siūlymai prisiimti kito asmens padarytą pažeidimą;
- ✓ grasinimai susidoroti su kitais asmenimis;
- ✓ siūlymai nusipirkti vairuotojo pažymėjimą ar padėti už pinigus išlaikyti vairavimo egzaminą, siūlymai nusipirkti „techninę apžiūrą“ ir pan.;
- ✓ narkotinių medžiagų platinimas elektroninėje erdvėje;
- ✓ siūlymai investuoti į įtartinas platformas, pirkti el. būdu netikrose internetinėse parduotuvėse, kitokie sukčiavimai elektroninėje erdvėje (Policija, 2021)“.

Rekomendacija. Virtualaus patrulio veiklą stebėti bei su juo susisiekti tiesiogiai galima socialiniame tinkle *Facebook*, vartotojo profilis – Policijos virtualus patrulis.

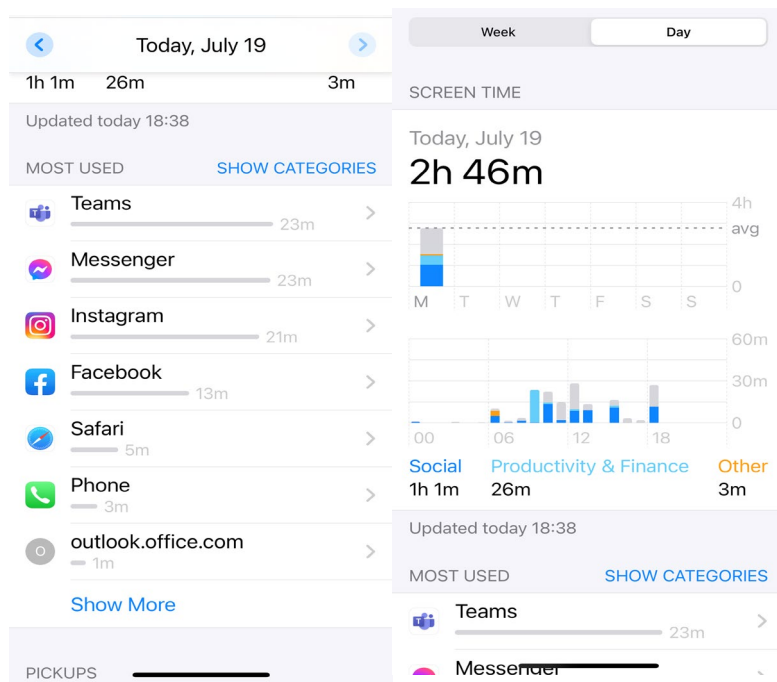
Priklausomybė nuo socialinių tinklų

Labai svarbu stebėti, kiek laiko vartotojas praleidžia internete ir, būtent, socialiniuose tinkluose. Priklausomybė nuo socialinių tinklų gali pasireikšti per tokius aspektus kaip nuolatinis poreikis tikrinti socialinį tinklą, itin dažnas informacijos kėlimas, įrašų peržiūrų skaičiaus sekimas. Socialiniai tinklai neturėtų trukdyti kasdienei rutinai ir gyvenimui, tad problemą reikėtų išvelgti tuomet, kai socialiniai tinklai užgožia kasdienę kiekvieno rutiną (Thuman ir kt., 2018).

Rekomendacija. Išvalgų apie priklausomybes nuo socialinių tinklų galima rasti tiek moksliniuose šaltiniuose tiek populiariojoje žiniasklaidoje. Vienas iš šaltinių, kuriame galite apie priklausomybes socialiniams tinklams pasiskaityti daugiau – [„Priklausomybė nuo socialinių tinklų: priežastys, pasekmės ir savipagalbos priemonės“](#).

Tobulėjant technologijoms atsiranda ir papildomų programų, kurios leidžia stebėti mūsų elgseną internete. Kai kurie socialiniai tinklai leidžia fiksuoti laiką, kiek juose praleidžia pats vartotojas. Tačiau tokią funkciją turi išmanieji telefonai, kurie fiksuoja laiką nuo programos atsidarymo iki uždarymo, be to, jis fiksuoja ir per visą dieną socialiniuose tinkluose praleistą laiką. Tai sudaro sąlygas kiekvienam vartotojui pačiam save kontroliuoti. Siekiant įvertinti savo priklausomybę, taip pat galima stebėti savo visos savaitės naudojimosi technologijomis laiką ir tuomet pasidaryti išvadas, ar socialiniuose tinkluose laiko praleidžiame daug, ar mažai?

28 pav. Laiko praleidimo socialiniuose tinkluose fiksavimui skirtos programos

Pastaruoju metu interneto bendruomenių narių populiarėja iššūkių praleisti atostogas ne tik be socialinių tinklų, bet ir, apskritai, be interneto. Tai taip vadinamas poilsis nuo technologijų. Kiti renkasi praleisti vieną dieną be interneto, be socialinių tinklų ir skirti laiką įvairioms kitoms veikloms, tokioms kaip buvimas gamtoje, skaitymas ir t. t. Dar kiti socialiniais tinklais ir internetu nesinaudoja vakarais po darbo. Kiekvienas renkasi sau priimtinius sprendimus, tačiau čia svarbiausia, kad asmuo geba apskritai suprasti, kad jam jau reikia poilsio nuo interneto ar socialinių tinklų. Vis tik, dirbant su moksleiviais, jiems reikėtų padėti identifikuoti šį poilsio poreikį ir tai paversti ugdymo užduotimi, kai moksleivis savarankiškai turi fiksuoti laiką, kurį praleidžia socialiniuose tinkluose, ir laiką, skirtą poilsiui. Iš esmės, atitolimas nuo interneto ar socialinių tinklų yra sąlygojamas didžiulio informacijos srauto. Ir tenka pastebėti, kad tas informacijos srautas yra nuolat augantis. Todėl, siekiant kuo efektyviau praleisti laiką socialiniame tinkle, reikėtų atlikti ir turinio filtravimą, burti savo tinklo bendruomenę tokią, kurios kuriamą informaciją įdomu skaityti, stebėti.

Gali būti nuogaustaujama, kad moksleiviai dažnai geriau naudojami technologijomis negu pedagogai, tačiau geriau naudotis nereiškia gebėti atskirti, kas yra tinkama informacija ir kas ne. Todėl čia išryškėja itin svarbus mokytojo vaidmuo, parodant naudojimosi socialiniais tinklais galimybes ir formuojant moksleivio gebėjimą kritiškai jas vertinti.

Dažnai socialiniuose tinkluose pateikta informacija yra dirbtinai pagražinama: nuotraukoms naudojami filtrai ir kitos nuotraukas koreguojančios funkcijos, rašomi tekstai nebūtinai atspindi mūsų dabartinę emocinę būseną, dažnai informacija pateikiama per pozityvumo, humoro prizmę ir jaunesniam socialinio tinklo vartotojui gali būti sudėtinga identifikuoti, kiek tai yra realu ir kiek tai tiesiog pagražinta tikrovė. Iš to gali kilti paprastas klausimas – *drausti socialinius tinklus ar edukuoti moksleivius?* Draudimas gali skatinti slėpti, juo labiau, kad registruojantis socialiniame tinkle nereikalaujama suaugusiųjų leidimo, o turint internetą, kompiuterį ar telefoną, socialinio tinklo vartotoju galima tapti labai greitai. Renkantis edukavimo strategiją, mokytojui socialiniai tinklai gali tapti vienu iš pedagogo darbo įrankių, tačiau tada svarbu formuoti moksleivio įgūdžius komunikuoti, pasitelkti kūrybiškumą, kuriant originalų turinį socialiniams tinklams, gebėti atpažinti tinkluose esančius pavojus ir informuoti, kur kreiptis, atpažinus pavojus.

Galima pastebėti, kad integruojant į ugdymą socialinius tinklus, rekomenduojama atkreipti dėmesį į keletą veiksnių:

- ✓ Koks socialinių tinklų panaudojimo tikslas ir kiek jis sutampa su ugdymo turiniu? Jeigu tai papildo, atskleidžia ir padeda įsisavinti turinį, tuomet įtraukti socialinį tinklą kaip žinių šaltinį rekomenduotina.
- ✓ Moksleivių edukacija. Kokias galimybes suteikia socialinis tinklas ir kokie pavojai jame tyko? Tai aktualu visoms moksleivių grupėms, nors oficialioji statistika rodo, kad aktyviausiai socialiniais tinklais naudojasi paaugliai, tačiau reikia turėti omenyje, kad registruotis gali ir jaunesni moksleiviai.
- ✓ Koks asmeninis socialinių tinklų naudojimo tikslas? Svarbu atsakyti sau asmeniškai, koks mano socialinio tinklo naudojimosi tikslas: dalintis pedagoginėmis žiniomis ir edukuoti bendruomenę apie vaikų ugdymą ar palaikyti socialinius ryšius su draugais ir artimaisiais, o profesinį gyvenimą atskirti nuo socialinio tinklo aplinkos?
- ✓ Peržvelgti socialinio tinklo funkcionalumą. Informacijos apie pagrindines funkcijas internete galima rasti pakankamai. Savo privatumo, profilio nustatymus periodiškai reikėtų peržiūrėti, taip pat rekomenduotina kartais pasikeisti naudojamą slaptažodį (daugiau apie saugumą internete 5 skyriuje).

4.3. Virtualioje erdvėje kuriamas mokytojo įvaizdis ir reputacija

Virtualioje aplinkoje profesionalo įvaizdis gali būti kuriamas pakankamai ilgai, kol užsitarnaujamą auditorijos dėmesys, o transliuojamas turinys patraukia vis didesnę auditorijos dalį, tačiau sugriauti įvaizdį galima vienu neapgalvotu veiksniu, ilgai kurtai reputacijai padarant nepataisomą žalą (Večkienė ir kt., 2016, Ackerman, 2021).

Socialiniai tinklai vis tik yra mūsų vizitinė kortelė, o socialinis tinklas „LinkedIn“ – mūsų viešas gyvenimo aprašymas, reprezentuojantis sukauptas kompetencijas. Iš viešų pasisakymų, komentarų kiekvienas virtualus skaitytojas jau kuria profilio autoriaus įvaizdį net jo nematęs ir su juo nebendravęs. Bet koks netoleruotinas elgesys, komentaras gali būti išsaugotas, paviestas kitų socialiniuose tinkluose ir šį veiksnią sustabdyti sudėtinga (apie asmens duomenų apsaugą daugiau bus rašoma 5 skyriuje). Galima paviesti nuomonę ar vaizdo įrašą ir susilaukus itin neigiamos reakcijos jį ištrinti, tačiau niekada nesužinosite, kas tą įrašą išsisaugojo (Urbanova ir kt., 2016). Prieš reiškiant kontroversišką nuomonę, reikėtų apsvarstyti kelis aspektus ir atlikti kelis veiksmus:

Nuomonė. Rekomenduojama nereikšti nuomonės pagautiems impulsyvios nei-

giamos emocijos. Labai gerai, jeigu pasisakymui sukurti skirsite laiko, atsikvėpsite, dar kartą pergalvosite ir tik tuomet pasidalinsite savo nuomone viešai. Galite informacija pasidalinti ir kitą dieną, tačiau ją filtruokite per kelis filtrus:

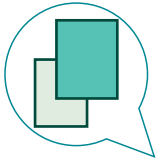

Ką apie tai pagalvos jūsų giminės ir artimieji? Ką apie tai pagalvos jūsų kolegos? Ar ši nuomonė siejasi su jūsų profesionalumu?

Diskusijos. Nėra vienos teisingos nuomonės ir jeigu jau įsitraukėte į diskusiją internete, vadovaukitės virtualaus bendravimo etiketu. Jūsų pasisakymas turėtų būti argumentuotas, pagrįstas, o jeigu kyla noras kritikuoti, kritikuokite profesionaliai.

Reikėtų visuomet atsiminti, kad pagal vardą ir pavardę paieškos sistemoje www.google.com galima rasti informaciją apie jus ir jūsų darbo vietą, net jeigu socialiniame tinkle jūsų profilis užslaptintas.

✓ **Nuotraukos, vaizdo įrašai.** Dalijantis bet kokia informacija, reikėtų būti užtikrintiems ar tai nėra apgaulė, ar tai nėra dezinformacija, patikrinti šaltinius, iš kur ši informacija, persvarstyti informacijos patikimumą (daugiau apie informacijos atranką 2 skyriuje) ir tik tuomet ja dalytis. Taip pat reikėtų vengti spausti įtartinas, apgaule dvelkiančias nuorodas. Virusai ir kita pavojinga informacija, kuria dalinatės savo socialiniuose tinkluose, gali signalizuoti apie vartotojo nekompetenciją naudotis socialiniais tinklais.

✓ **Tolerancija.** Socialiniuose tinkluose pradedamas atpažinti neapykantos kalbos reiškinys, kai daugėja neigiamos, kritiškos informacijos, nepagarbos kitų nuomonei. Todėl prieš reiškiant kontroversišką nuomonę reikėtų įvertinti, kaip tai reprezentuotos jus kaip profesionalą, kaip asmenį, kaip mokytoją?

✓ **Internete informacija išlieka.** Ištrynimasis negarantuoja informacijos pašalinimo, todėl visuomet būtina apmąstyti internete ketinamą pateikti informaciją.

Galima teigti, kad tie patys aptartieji principai taikytini tiek moksleiviams, tiek mokytojams, tiek kitiems interneto vartotojams. Moksleivius rekomenduojama edukuoti, kad internete mes turėtume elgtis taip, kaip turėtume elgtis ir realiame gyvenime. Ir svarbu pabrėžti, kad buvimas virtualioje erdvėje nesuteikia mums visiško anonimiškumo ir neliečiamumo.

4.4. Virtualaus bendravimo etiketas

Bendraudant akis į akį svarbiausi etiketo principai yra žinomi. Žinome, kad reikia pasisveikinti, žinome, kad reikia atsisveikinti, kalbėjimo stilius taip pat priklauso nuo konteksto, taip pat bendraudami gyvai atkreipiame dėmesį į verbaliką (žodinį bendravimą) ir neverbaliką (kūno kalbą). Nuotolinis mokymasis privertė atkreipti dėmesį ir į taisykles, kurios svarbios bendraudant virtualioje aplinkoje. Lietuvos mokyklose (pavyzdžiui, Alytaus Jotvingių gimnazijos, Vilniaus Pavilnio pagrindinės mokyklos, Vilniaus savivaldybės Grigiškių gimnazijos ir t. t.) galime pastebėti sukurtas virtualaus bendravimo taisykles, kuriose:

- 1 akcentuojama pagarba vienas kitam;
- 2 akcentuojamas mandagus bendravimas, būtinybė pasisveikinti ir atsisveikinti;
- 3 kalbama apie pasiruošimą virtualiam bendravimui, kuomet tiek išvaizda turi būti oficiali, tiek kambarys turėtų būti sutvarkytas;
- 4 rekomenduojama susikonsultuoti tik į vieną darbą ir vengti kitų veiklų, nesusijusių su pagrindiniu virtualiu bendravimu;
- 5 kalbama apie tekstinę informaciją, kai prašoma atkreipti dėmesį į gramatines klaidas, nerašyti didžiosiomis raidėmis, nes tai prilyginama pakeltam balso tonui;
- 6 akcentuojamas informacijos pateikimas. Tiek nuotraukos, tiek vaizdo įrašai turėtų būti etiški ir padorūs;
- 7 akcentuojama žmogaus sutikimo viešinti ir publikuoti jo nuotrauką svarba;
- 8 rekomenduojama nevertoti necenzūrinių žodžių;
- 9 rekomenduojama kalbėti po vieną, klausytis pašnekovų;
- 10 pabrėžiama, kad be mokytojo sutikimo filmuoti, įrašinėti pamokas griežtai draudžiama;
- 11 rekomenduojama laikytis etikos principų ir teisės aktų, kurie apibrėžia duomenų apsaugą, autorių teises (analizė atlikta iš viešai pateiktos informacijos Ignalinos Česlovo Kudabos progimnazijos interneto svetainės).

Galima pasiremti Lietuvos policijos parengta informacija apie nusižengimus ir nuobaudas už nusižengimus. Vieta, kurioje vyksta pamokos (nesvarbu gyvai ar nuotoliniu būdu) yra vieša, o už keiksmazodžius „online“ pamokoje pagal Administracinių nusižengimų kodekso 481 str. „Nedidelės viešosios tvarkos pažeidimas“ gali būti skirta bauda iki 240 eurų. Neteisėtas prisijungimas prie informacinės sistemos ar neteisėtas elektroninių duomenų perėmimas ir panaudojimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę, todėl netoleruokime patyčių internete, neprisidėkime prie jų atsiradimo ir sklaidos. Tokio pobūdžio aprašymas pateikiamas beveik kiekvienos mokyklos taisyklėse, kurios viešinamos kiekvienos jų interneto svetainėse bei socialiniame tinkle *Facebook*.

Galima pastebėti, kad šios pagrindinės taisyklės yra itin gera įžanga į virtualaus bendravimo etiketą, tačiau rekomenduotina, kad virtualaus bendravimo etiketo taisyklės galėtų visoms suintere-

suotoms grupėms: moksleiviams, mokytojams, tėvams. Be to, virtualaus bendravimo etiketas galioja ne tik nuotolinių pamokų metu, tai svarbu komunikuojant ir socialiniuose tinkluose, ir kitose platformose. Nors kiekvienos mokyklos bendruomenės gali skirtis, tačiau bendrosios etiketo normos galėtų būti suformuluotos šesiais punktais. Be to, mokytojai, siekdami kuo aiškiau perduoti pagrindines virtualaus bendravimo etiketo taisykles, gali turėti ir improvizuotas klasės taisykles, kurios būtų sukurios kartu su moksleiviais ir jų tėvais.

Dažniausiai virtualaus bendravimo taisyklėse akcentuojama pagarba vienas kitam, tačiau pagarbą vienas kitam bendraujant tiek akis į akį, tiek virtualiai, galima išreikšti per visus virtualaus bendravimo etiketo punktus:

Virtualaus bendravimo tikslas - pirmiausia taisyklėse turėtų būti apibrėžta ne tik kas yra etika, tačiau koku tikslu ir kaip vyksta virtualus bendravimas, kokios technologijos naudojamos, kokios priemonės ir pasiruošimas reikalingas virtualiam bendravimui.

Pasiruošimas - veikiančios technologijos (mikrofonas, kamera), darbai nutelkianti aplinka, reprezentatyvi išvaizda ir t.t.

Kalbėjimas - mandagus bendravimas, būtina klausytis kitų ir pasisakyti pačiam, reaguoti paklaustam bei aiškiai reikšti mintis jeigu kyla nesklandumai ir t.t.

Rašymas - būtina rašyti taisyklinga lietuvių kalba, vengti nesuprantamų trumpinių, gramatinių klaidų, neetiškų, netolerantiškų, kitą žeidžiančių pasisakymų ir t.t.

Saugumas. Informacijos pasidalinimas turi vykti nepažeidžiant kito asmens teisių, svarbus tinkamo turinio informacijos parinkimas ir dalinimasis ir t.t.

Atsakomybė. Svarbu nurodyti pagrindines mokyklos bendravimo taisykles mokytojams, tėvams, moksleiviams, tuomet pristatyti administracinę ir baudžiamąją atsakomybes.

29 pav. Virtualaus bendravimo etiketo taisyklių rekomenduojamos dalys

✓ **Virtualaus bendravimo tikslas.** Kaip ir nuotolinėje pamokoje mes turime laibai aiškiai užsibrėžtą tikslą ir uždavinius, kurių siekiame mokymosi proceso metu, taip ir veiklai persikėlus į socialinius tinklus, turėtų būti suformuluotas tikslas, ką ir kodėl mes darome.

✓ **Pasiruošimas.** Pirmiausia turėtų būti atlikta technologijų revizija. Visuomet derėtų skir-

ti pakankamai laiko pasiruošti, išbandyti, ir būtent pirmųjų prisijungimų metu tam skirti daugiau laiko nei įprastai. Virtualaus bendravimo etiketas reikalauja, kad kalbant ir pasisakant turėtų veikti mikrofonas ir būtų įjungta kamera. Tuo metu, kai nekalbame, mikrofonas ir kamera turėtų būti išjungti (jeigu susitikimo organizatoriaus nenurodoma kitaip). Prieš susitikimus, kuriuose ruošiamasi rodyti vaizdines prezentacijas, turėtų būti sutvarkytas pagrindinis kompiuterio ekranas, o dokumentas, kuriuo ruošiamasi dalintis, turėtų būti aiškiai matomoje vietoje, kad nereikėtų jo ieškoti skirtinguose dokumentų saugojimo aplankuose. Visuomet svarbu pasitikrinti, ar yra išjungtas mikrofonas, kai nekalbama.

Rekomendacija. Interneto platybėse yra posakis: „Ko žmonės bijo labiausiai? Žmonės labiausiai bijo, kad dings internetas. Ne, žmonės labiausiai bijo, kad dings elektra“. Jeigu šiuo momentu neturime elektros ar interneto, galimi keli veiklos modeliai:

a) perkelti susitikimą, numatant kitą laiką, informuojant visus dalyvius apie atsiradusias technines problemas;

b) jeigu dirbama su nešiojamu kompiuteriu, svarbu žinoti, kiek laiko jis veiks be papildomo elektros šaltinio, o interneto prieiga galima pasidalyti mobiliuoju telefonu (išmanieji telefonai turi šią funkciją);

c) jeigu kompiuteris stacionarus, dingus elektrai ir internetui, svarbu turėti darbo programėlę telefone (pvz. „MS Teams“ programa yra pritaikyta darbui tiek kompiuteriu, tiek mobiliuoju telefonu). Iš anksto pasiruošę, užsitikriname, kad dingus elektrai žinosime, ką daryti.

✓ **Kalbėjimas.** Bendraujant svarbu yra korektiškumas ir tolerancija, empatija, iš klausymas ir pagarba vienas kitam. Būtinai tiek pasisveikinimas, tiek atsisveikinimas. Technologijos gali sukelti papildomo streso ir įtampas, tačiau pasiruošus iš anksto ir žinant turinį, kuriuo norima pasidalyti, bus daug paprasčiau. Reikia atkreipti dėmesį, kad kalbant pasitelkus technologijas reikėtų vadovautis tais pačiais principais kaip ir bendraujant įprastai.

✓ **Rašymas.** Virtualus rašymas pareikalaus daugiau įgūdžių ir dėmesio, norint rašyti tvar-

kingai, raiškiai dėstant mintis, atkreipiant dėmesį į gramatines klaidas. Reikėtų vengti necenzūrinės leksikos bei trumpinių ar įprastos jaunimui interneto kalbos. Tačiau galima teigti, kad rašytinis virtualus bendravimas taip pat yra kiekvieno stiliaus detalė. Rašydami, reikšdami mintis sukuriame tam tikrą įvaizdį apie save. Nors teigiama, kad internetas verčia skubėti, vis tik skubėti linkę esame patys. Minčių raiška internete turėtų būti sklandi, korektiška, kad skaitytojai suprastų mus teisingai – taip bus išvengiama dviprasmybių ir nesusipratimų bei kils mažiau galimybių neteisingai interpretacijai.

✓ **Saugumas.** Fotografuoti, įrašinėti ir vėliau tą informaciją platinti galime tik turėdami asmenų sutikimus (daugiau informacijos apie asmens duomenų apsaugą rasite 5 skyriuje).

✓ **Atsakomybė.** Kiekvienas esame atsakingi už kuriamą turinį internete. Vis daugiau dėmesio skiriama autorių teisėms, duomenų apsaugai bei turinio kokybei. Tad kuriant bet koki turinį reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad turinys būtų originalus, atspindintis aukšto lygmens profesinius gebėjimus. Reikia pastebėti, kad bet kokios plagiato apraiškos, ypač internete, yra itin greitai atpažįstamos, identifikuojamos.

Nors bendravimas internetu remiasi technologijomis, tačiau čia galioja lygiai tie patys principai, kaip ir susitikus žmogų akis į akį: nedaryk kitam to, ko nenorėtum, kad darytų tau. Kartais internete jaučiamės itin saugiai, tačiau visuomet reikėtų gerai apgalvoti, ką skelbiame viešai. Ypač tai aktualu turint omenyje neapykantos kalbą, kritiką, patyčias, neigiamus komentarus, neetiškus pasisakymus.

Rekomendacija. Virtualaus bendravimo etiketas yra dar gana naujas dalykas ir reikalauja nemažo įdirbio. Etiketo principai galioja tiek bendraujant virtualiai, tiek įprasto susitikimo metu. Apie virtualaus bendravimo etiketą daugiau skaitykite „[Interneto etiketas: dešimt svarbių taisyklių bendraujant virtualiai](#)“, o socialiniame tinkle „Instagram“ apie etiketą kalba [@indreap](#). Daugiau informacijos apie tai rasite interneto svetainėje <http://www.skaitmeninisiq.lt/Pamokos/>.

Trumpai:

✓ **Komunikacija** – nuolat vykstantis procesas, o jo sėkmė priklauso nuo kiekvieno iš mūsų ir, pirmiausia, nuo to, kiek mes gebame klausytis, turime empatijos ir galime suprasti kitus, gebame naudotis įvairiomis komunikavimo technikomis ir perprasti kito žmogaus verbaliką ir neverbaliką.

✓ **Komunikacija socialiniuose tinkluose** dažnai tampa nemenku iššūkiu. Populiariausi socialiniai tinklai *Facebook, Instagram, TikTok, LinkedIn*. Socialiniai tinklai gali tapti informacijos šaltiniu, žinių šaltiniu ir savo, kaip profesionalo, įvaizdžio kūrimo priemone. Vis tik, jeigu socialinius tinklus naudojame nežinodami pagrindinių tolerantiško, etiško, pagarbaus bendravimo principų, tai gali tapti priemone, kainuosiančia mums įvaizdį ir reputaciją.

✓ **Virtualaus bendravimo etiketas** yra dar mažai nagrinėta tema. Mokymo įstaigos jau yra pasirengusios virtualaus bendravimo etiketo taisykles, bet dėl virtualios erdvės specifikos jas reikėtų praplėsti ir papildyti.

Klausimai įsivertinimui ir refleksijai:

- ✓ Kokiam tikslui naudojate socialinius tinklus?
- ✓ Kaip reaguojate į neigiamus komentarus?
- ✓ Kokią informaciją dažniausiai pateikiate socialiniuose tinkluose?
- ✓ Kaip galite tinkamai integruoti socialinių tinklų turinį į ugdymo procesą?
- ✓ Kaip galite edukuoti moksleivius apie socialinių tinklų galimybes ir iššūkius?

Pamokos tema „Socialiniai tinklai“.

1

Įsivertinimo testas

1 Ar galima socialiniuose tinkluose viešai skelbti savo namų adresą?

A Taip

B Ne

2 Koks didžiausias komunikacijos proceso trikdys?

A Pats komunikatorius

B Technologijos

C Neteisinga interpretacija

3 Kam labiau skirtas socialinis tinklas „LinkedIn“:

A mokytojams

B moksleiviams

4 Ar galima dalytis kito žmogaus tekstais, nuotraukomis, nenurodant jo autorystės?

A Taip

B Ne

5 Koku tikslu gali būti naudojamasi socialiniais tinklais?

A asmeniniu

B profesiniu

C ir asmeniniu, ir profesiniu

2

Pamokos tema: socialiniai tinklai

Rekomenduojama su moksleiviais sukurti minčių žemėlapią tema „TOP 10, ką galima daryti ir ko rekomenduojama nedaryti socialiniuose tinkluose“? Naudokite programos [Canva.com](https://www.canva.com) siūlomus šablonus.

TOP 10

3

Emocijų galia

Virtualioje erdvėje pateiktas tekstas yra skaitomas ne teksto autoriaus emocija, bet skaitytojo. Todėl dažnai galima neatpažinti ir skubėti komentuoti, nors tekstas turi visai kitą reikšmę. Galima pastebėti, kad jeigu mes geros nuotaikos, tai tekstas gali skambėti teigiamai, o jeigu esame blogos nuotaikos – jis gali atrodyti liūdnas. Perskaitykite balsu pateiktą sakinį su nurodytomis emocijomis:

Šiandienos konferencijoje buvo pranešimų apie švietimo inovacijas.

Pirmą kartą perskaitykite džiaugsmingai, antrą kartą – liūdnai, trečią – piktai, ketvirtą kartą – entuziastingai.

4

Įamžinkime akimirką

Dažniausiai net neįsivaizduojame, kaip greitai virtualioje aplinkoje galima įamžinti informaciją. Atlikite šiuos žingsnius: pasiimkite telefoną, atsidarykite bet kurį socialinį tinklą, nufotografuokite ekraną, išsaugokite. Štai jūs jau turite išsaugoję informaciją. Nors informacijos kūrėjas internete jau gali būti ją pašalinęs, jūs ją turėsite tol, kol neištrinsite.

5

Interpretacija

Interpretacijos galia yra itin stipri. Įsivaizduokite, kad socialiniame tinkle „Facebook“ gaunate iš vadovo žinutę: „Prašau, užsukite rytoj prieš pamokas į mano kabinetą“. Ką pirmiausia pagalvojate? Kaip manote, kodėl jus iš ryto gali kviestis vadovas? Sąžiningai atsakydami sau į šiuos klausimus, galite pastebėti, kad ir teigiamos, ir neigiamos emocijos maišosi vienos su kita. Pateiktoje žinutėje trūksta informacijos, paaiškinančios priežastį. O jeigu žinutė atrodytų taip: „Prašau, užsukite rytoj prieš pamokas į mano kabinetą, aptarsime Jūsų priedą prie atlyginimo už papildomus darbus“. Tokiu atveju mes žinotume, kodėl esame kviečiami. Todėl vertinant informaciją virtualioje aplinkoje visuomet reikėtų atkreipti dėmesį į tai, ar nėra nežinomos informacijos, o gal galima trūkstamą informaciją pasitikslinti. Atlikite užduotį su kolega:

Pasirinkite kolegą, kuriam rašysite SMS žinutę, el. laišką, žinutę programėlėje „Messenger“.

Sukurkite trūkstamos informacijos tekstą: „Labas, rytoj man reikia su tavimi pasikalbėti. Susitikime, likus 5 min. Iki darbo pradžios“.

Stebėkite kolegės reakciją. Kokius klausimus kolega užduoda? Jeigu jokių, paaiškinkite, kad atlikote eksperimentą, nuraminkite kolegą ir pasiteiraukite, kokios mintys pirmiausia sukosi jo galvoje?

6

Socialinis tinklas „LinkedIn“ ir CV

Palyginkime, kaip sutampa socialinio tinklo „LinkedIn“ informacija su tradiciniu gyvenimo aprašymu.

Socialinis tinklas „LinkedIn“	Gyvenimo aprašymas (CV)
Vardas Pavardė	a) taip b) ne
Kontaktai	a) taip b) ne
Apie mane	a) taip b) ne
Darbo patirtis	a) taip b) ne
Studijos	a) taip b) ne
Kalbos	a) taip b) ne
Mokymai	a) taip b) ne
Projektinė veikla	a) taip b) ne
Kompetencijos	a) taip b) ne

SAVARANKIŠKA VEIKLA

Pateikiame gaires, praversiančias kuriant virtualaus bendravimo etiketo taisykles savo mokykloje, klasėje, bendruomenėje.

Virtualaus bendravimo etiketo taisyklės

Bendrosios nuostatos

- Mokyklos nuostatos
- Virtualus bendravimas
- Etiketą

Virtualaus bendravimo tikslas

- Kur, kaip ir kodėl bendraujame (apibrėžti bendravimą socialiniuose tinkluose pamokų metu)

Pasiruošimas

- Komunikacijos platformos
- Reikalingos technologijos

Kalbėjimas

- Rekomendacijos minčių raiškai žodžiu

Rašymas

- Rekomendacijos minčių raiškai raštu

Saugumas

- Asmens duomenų apsauga
- Autorių teisės

Atsakomybė

- Mokyklos taisyklės ir nuostatos
- Administracinė atsakomybė
- Baudžiamoji atsakomybė

Spartus skaitmeninių technologijų vystymasis bei jų integracija į tiesioginį ugdymą kelia tam tikrų saugumo iššūkių. Kartu su technologijomis plečiama ir teisinė bazė, kuri reglamentuoja asmens duomenų apsaugą, duomenų naudojimą bei viešinimą. Kadangi skaitmeninėje erdvėje auga turinio kūrėjų skaičius, didinamas dėmesys autorių teisėms ir intelektualinei nuosavybės apsaugai.

Kibernetinės atakos, duomenų nutekėjimo atvejai – tai ženklas, kad visiškai saugūs internete niekada nebūsime. Tačiau tam tikri saugumo veiksmai ir supratimas, kas turėtų būti saugoma, yra svarbi atsakingo naudojimosi technologijomis dalis.

30 pav. Saugumo ir autorių teisių raktažodžiai (paveikslui sukurti naudojama programa *Wordcloud*)

Saugome savo duomenis. Kas nutiktų, jeigu nepažįstamas žmogus, sutiktas gatvėje, jūsų prašytų parodyti pasą? Tikriausiai kiltų nemažai klausimų, kodėl jis to prašo, juk čia itin svarbus dokumentas, ir, kadangi nepažįstate to žmogaus, veikiausiai pasą nerodysite. Tokio susitikimo metu įsijungtų tikrai nemenki psichologiniai saugumo valdikliai. Labai panašia logika derėtų vadovautis ir dirbant su informacinėmis technologijomis. Svarbu atminti, kad asmens duomenys yra vieni svarbiausių duomenų, todėl bet kam jų suteikti negalime.

Mokome kitus saugoti informaciją apie save. Internetas ir technologijos gali sukurti optinę apgaulę, kad esame visiškai saugūs. Ypač pažeidžiami yra moksleiviai, kuriems internetas kelia daugiau asociacijų su galimybėmis ir plačiu pasaulio pažinimu, o saugumo instinktai nesuveikia. Todėl,

kuriant paskyras, prisijungimus, dalyvaujant virtualioje aplinkoje, rekomenduojama moksleivius instruktuoti, supažindinant juos bent jau su elementariais saugumo principais.

Atsakingai naudojant kūrėjų darbus. Ypač daug kūrėjų turinio persikėlė į virtualią erdvę ir kartais galime suklysti, nepaisydami autorių teisių, be leidimo naudodamiesi kitų kūrėjų darbais. Reikėtų nepamiršti, kad internete pakankamai greitai galima atpažinti „nusavintus“ kitų kūrėjų darbus. Be to, turime aiškiai suprasti ir gresiančią atsakomybę už autoriaus darbų panaudojimą be autoriaus sutikimo.

Šiame skyriuje aptarsime pagrindinius asmens duomenų apsaugos principus, į ką reikėtų atkreipti dėmesį kasdienėje veikloje, dirbant su skaitmeninėmis technologijomis. Akcentuosime autorių darbų svarbą, jų taisyklingą panaudojimą bei gebėjimą bendrauti su autoriais, pristatant jų kūrinius, integruojant į ugdymo procesus, taip pat kalbėsime apie tai, kaip pagarbą autorių darbams perduoti moksleiviams. Paskutinėje dalyje bus pateiktos rekomendacijos, kuriose nurodoma, kaip apsaugoti savo paskyras bei naudojamas technologijas. Skaitant šį skyrių siūlome mintimis revizuoti savo elgseną ir, pastebėjus aprašomas situacijas, imtis atitinkamų rekomenduojamų veiksmų.

Šio skyriaus uždaviniai:

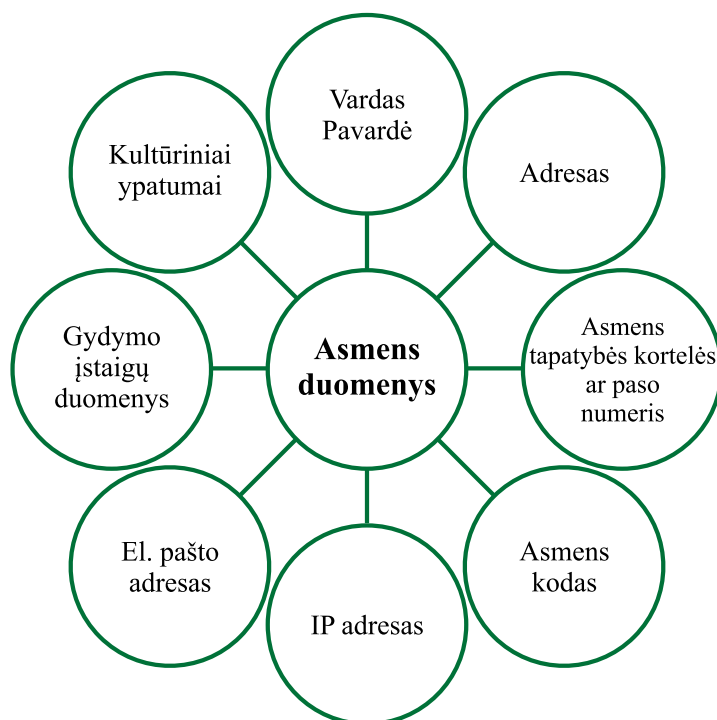
- ✓ įvertinti asmens **duomenų saugumą**;
- ✓ gebėti identifikuoti **nesaugų elgesį internete**;
- ✓ įsivertinti savo **elgseną virtualioje aplinkoje ir patikrinti atskirus saugumo elementus**;
- ✓ gebėti vertinti ir **taisyklingai pateikti autorių darbus**, patiems kurti turinį.

5.1. Asmens duomenų apsauga

Įsigaliojus Bendrajam duomenų apsaugos reglamentui (BDAR), organizacijos, kurios kaupia duomenis, privalėjo persitvarkyti duomenų saugojimo politiką bei sustiprinti duomenų saugojimą, kad duomenys nepatektų tretiesiems asmenims be asmens žinios (Duomenų apsauga pagal BDAR, 2021). Pagal Europos Parlamento ir Europos Tarybos reglamentą 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (BDAR), asmens duomenys apibrėžiami kaip:

„asmens duomenys – bet kokia informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba kurio tapatybę galima nustatyti (duomenų subjektas); fizinis asmuo, kurio tapatybę galima nustatyti, yra asmuo, kurio tapatybę tiesiogiai arba netiesiogiai galima nustatyti, visų pirma pagal identifikatorių, kaip antai vardą ir pavardę, asmens identifikavimo numerį, buvimo vietos duomenis ir interneto identifikatorių arba pagal vieną ar kelis to fizinio asmens fizinės, fiziologinės, genetinės, psichinės, ekonominės, kultūrinės ar socialinės tapatybės požymius“.

Nors asmens duomenų sąrašas gali būti labai ilgas, nes tai visi duomenys, nusakantys asmens tapatybę, tačiau galima išskirti 8 elementus, kuriuos pateikti viešojoje erdvėje reiktų itin atsargiai (žr. 31 pav.):

31 pav. Svarbiausi asmens duomenys

4 skyriuje kalbėjome apie tai, kaip prisistatyti viešojoje erdvėje, kuriant asmeninius ir profesinius profilius. Vertinant asmeninius duomenis, tai yra tiesioginė informacija apie jus kaip asmenį, be kurios jūs negalite naudotis daugelio institucijų paslaugomis (bankai, ligoninės ir kitos įstaigos prašys jūsų pateikti asmeninius duomenis). Asmens duomenų apsaugai yra skiriamas ypatingas dėmesys: jeigu vardas ir pavardė, su jūsų sutikimu, gali būti skelbiami viešai, tai tokie duomenys kaip asmens kodas negali būti viešinamas. Taikant aukštesnio lygio apsaugos reikalavimus, tokie asmeniniai duomenys nėra kaupiami įprastine forma, jie dažniausiai šifruojami ir koduojami, kad kibernetinės atakos atveju tokius duomenis pasisavinti būtų ženkliai sunkiau.

Kadangi teisinė bazė yra nuolat stiprinama ir pritaikoma prie skaitmeninės technologijų plėtros, reikėtų atkreipti dėmesį ne tik į Lietuvos Respublikos asmens duomenų apsaugos įstatymą, bet ir į Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymą, Visuomenės informavimo įstatymą, Kibernetinio saugumo įstatymą, Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymą. Praktinį įstatymų pritaikymą komentuoja už tai atsakingos įstaigos ir toje srityje veikiantys teisininkai. Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) rekomendacijas dėl vaikų apsaugos internete buvo parengusi jau 2012 m. Tačiau 2021 m., po COVID-19 sukeltos pandemijos ir išaugusio vaikų naudojimosi virtualia aplinka, rekomendacijos buvo peržiūrėtos ir atnaujintos (Recommendation of the Council on Children in the Digital Environment, 2021). Rekomendacijose pabrėžiama, kad vaikai turėtų būti nuolatos mokomi, kaip saugoti savo duomenis internete, daugiau dėmesio skiriama jų skaitmeniniam raštingumui ir visos organizacijos, dirbančios su vaikais, turėtų rūpintis jų virtualios aplinkos pažinimu, nepriklausomai nuo vaikų amžiaus.

Vis tik sukčiavimo, kibernetinių atakų bei kitų duomenų išgavimo būdų internete daugėja. Nacionalinis kibernetinio saugumo centras prie Krašto apsaugos ministerijos yra institucija atsakinga už kibernetinio saugumo reikalavimų įgyvendinimo stebėseną ir kontrolę, tai pat ji tiria nacionaliniam saugumui grėsmę keliančias kibernetines atakas bei duomenų vagystes (Nacionalinis kibernetinio saugumo centras, 2021). Dar viena institucija, prižiūrinti duomenų saugumą, yra Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija. Įstaigos pagrindinės funkcijos yra prevenciniai tikrinimai, išankstinės konsultacijos, auditai, skundų nagrinėjimas, duomenų saugumo pažeidimų nagrinėjimas, tarptautinis bendradarbiavimas, visuomenės informavimas (Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, 2021). Be to, kiekviena organizacija, įstaiga, taip pat mokykla turi patvirtintą asmens duomenų politiką (pavyzdžiui, Kauno Aleksandro Stulginskio mokykla-daugiafunkcis centras, <https://www.stulginskio-mokykla.lt/>

asmens-duomenų-apsauga). Su kiekvienais mokyklos parengtais dokumentais reikėtų ne tik supažindinti mokyklos bendruomenę, bet ir nuolat apie juos priminti ir tikrinti, ar laikomasi juose įtvirtintų nuostatų.

Asmeniui, kurio duomenis kaupia ir saugo kitos institucijos, naudinga žinoti, kad:

- ✓ Galima gauti informaciją apie savo duomenų tvarkymą, kreipiantis į duomenų tvarkytoją.

Būtina pastebėti, kad duomenys gali būti renkami tik gavus sutikimą.

- ✓ Galima pageidauti susipažinti su duomenimis, tai yra gauti visą sukauptą informaciją apie save.
- ✓ Jeigu pateikti duomenys yra akivaizdžiai klaidingi, kiekvienas turime teisę reikalauti juos pataisyti.

✓ Yra duomenų ištrynimo (t. y. „teisės būti pamirštam“) galimybė. Galima pasinaudoti šia teise, jeigu nebenorime, kad duomenų tvarkytojas turėtų mūsų duomenis, juos kauptų ir saugotų.

- ✓ Yra galimybė apriboti duomenų tvarkymą.
- ✓ Yra galimybė perkelti duomenis, jeigu perkeliamas, pavyzdžiui, paslaugų teikimas.
- ✓ Yra galimybė nesutikti su duomenų tvarkymu. Kiekvienas iš mūsų galime nesutikti nei su vadinamųjų „slapukų“ rinkimu, nei su galimybe įmonėms, organizacijoms saugoti mūsų duomenis (Asmens duomenų apsauga, 2021).

Reikia atkreipti dėmesį, kad dažnai per lengvai pasitikime, sutinkame su duomenų saugojimu net neišsiaiškinę, ar konkrečiu atveju tikrai įgyvendinama asmens duomenų saugojimo politika. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba (RRT) yra sukūrusi interneto karštąją liniją, kurioje galima pateikti informaciją apie žalingą ir neteisėtą turinį internete. Tokie pranešimai pateikiami tam tikra tvarka:

✓ Jeigu pastebimas neteisėtas ir žalingas turinys (apie tokio pobūdžio turinį galima pranešti anonimiškai), kviečiama užpildyti anketą www.svarusinternetas.lt.

✓ Informacija bus patikrinta ir, jeigu įtarimai pasitvirtins, informacija bus perduota atsakingoms institucijoms, t. y. Policijos departamentui, Žurnalistų etikos inspektoriatui, Tarptautinės interneto „karštųjų linijų“ asociacijos (INHOPE) kitų šalių karštosioms linijoms, informacijos paslaugų teikėjams (svarusinternetas.lt).

2021 m. I ketvirčio RRT duomenimis, Lietuvoje buvo gauti 43 pranešimai dėl patyčių kibernetinėje erdvėje, ir tai gali būti laikoma viena opiausių problemų. 12 pranešimų pasitvirtino ir informacija toliau nagrinėti buvo perduota kitoms institucijoms.

Anot Mačėnaitės ir kt. (2011), dažniausiai duomenys paviešinami įvykus tapatybės vagystei, sukčiavimui el. paštu, duomenų išviliojimui, taip pat dėl elektroninių grasinimų, patyčių, neteisėto asmens duomenų ir atvaizdo panaudojimo, nepageidaujamų pranešimų (SPAM), žalos kompiuteriui. Kuklytės ir kt. (2017) teigimu, kibernetiniams nusikaltimams priskirtini tokie nusikaltimai, kuriais siekiama pasisavinti turtą ir kitus turimus išteklius. Pagal Smith (2015), tam priskiriamas ne tik finansinis turtas, bet ir įvairios prieigos internete, intelektinė nuosavybė ir kt. Taip pat reikia pastebėti, kad bet kokie veiksmai, susiję su vieša informacija apie asmenį ir jos pasitelkimu, siekiant suklaidinti kitus, griaua asmens įvaizdį ir reputaciją.

Rekomendacija. Plačiau apie saugų internetą galima pasiskaityti Lietuvos vartotojų instituto leidinyje „[Vaikų privatumo apsauga internete](#)“ (2011) (autorės M. Mačėnaitė, D. Paulikienė, I. Skersytė, D. Šinkūnienė).

5.2. Autorių teisės ir intelektinė nuosavybė

Technologijų plėtra, socialinių tinklų atsiradimas ir intensyvus žmonių dalyvavimas juose generuoja vis daugiau virtualaus turinio. Dėl to autoriai savo kūrinius virtualioje aplinkoje gali lengviau pristatyti plačiajai auditorijai. Tačiau kiekvienam vertinga susipažinti su autorių teisėmis ir žinoti, kas yra intelektinė nuosavybė. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip teisingai naudotis kitų autorių kuriamu turiniu. Rengiant tam tikrus leidinius, metodines priemones, baigiamuosius darbus, knygas ir kt. darbus turime galimybes patikrinti kūrinio originalumą. Virtualioje aplinkoje pastabūs vartotojai atpažįsta kitų autorių panaudotus darbus.

Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (2003) 4 str. apibrėžiami saugomi objektai:

„1. Autorių teisių objektai – originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokios nors objektyvia forma išreikštas kūrybinės veiklos rezultatas.

2. Autorių teisių objektai:

1) knygos, brošiūros, straipsniai, dienoraščiai ir kiti literatūros kūriniai, išreikšti bet kokia

forma, įskaitant elektroninę, taip pat kompiuterių programas;

2) kalbos, paskaitos, pamokslai ir kiti žodiniai kūriniai;

3) rašytiniai ir žodiniai mokslo kūriniai (mokslinės paskaitos, studijos, monografijos, išvados, mokslo projektai ir projektinė dokumentacija bei kiti mokslo kūriniai);

4) dramos, muzikiniai dramos, pantomimos, choreografijos ir kiti scenoje atlikti skirti kūriniai ir režisuoti spektakliai, taip pat scenarijai ir scenarijų planai;

5) muzikos kūriniai su tekstu arba be teksto;

6) audiovizualiniai kūriniai (kino filmai, televizijos filmai, televizijos laidos, videofilmai, diafilmai ir kiti kinematografinėmis priemonėmis išreikšti kūriniai), radijo laidos;

7) skulptūros, tapybos bei grafikos kūriniai, monumentalioji dekoratyvinė dailė, kiti dailės kūriniai, taip pat scenografijos kūriniai;

8) fotografijos kūriniai ir kiti fotografijai analogiškais būdais sukurti kūriniai;

9) architektūros kūriniai (pastatų ir kitų statinių projektai, brėžiniai, eskizai ir modeliai, taip pat pastatai ir kiti statiniai);

10) taikomosios dailės kūriniai ir kūriniai, neužregistruoti kaip pramoninis dizainas;

11) iliustracijos, žemėlapiai, planai, sodų ir parkų projektai, eskizai ir trimačiai kūriniai, susiję su geografijos, topografijos ar tikslųjų mokslų sritimis;

12) kiti kūriniai. “ (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įsakymas, 2003, Nr. IX-1355).

Galima teigti, kad naudojant bet kokius aukščiau paminėtus kūrinius negalima jų reprezentuoti kaip savo, jeigu tai yra kito autoriaus darbas. Pavyzdžiui, jeigu jums biologijos pamokai reikalinga rožės nuotrauka, tai nuotrauką turėtumėte paimti iš nemokamų vaizdų svetainių (pvz., *pexels.com*) arba įkelti savo asmeniškai darytą nuotrauką, o jeigu rožės nuotrauka yra iš interneto platybių, tuomet turėtumėte nurodyti nuotraukos autorių. Jeigu rožės nuotrauka būtų naudojama komerciniams tikslams, tuomet reikėtų turėti autoriaus sutikimą naudoti jo darytą nuotrauką ir susitarti dėl atlygio už autoriaus darbo naudojimą. Ypač reikėtų atkreipti dėmesį į knygų, kitų leidinių kopijavimą, jų kėlimą į internetą, nes tokiems veiksams taip pat turėtų būti gaunamas autoriaus sutikimas. Dažniausiai, jeigu leidiniai gali būti viešinami elektroniniu būdu, jie jau patys savaime turi elektronines versijas, kitu atveju, teksto kopijavimas, dauginimas ir platinimas laikomas autorių teisių pažeidimu. Daugiau

informacijos apie autorių teises galima paskaityti „[Klausimai ir atsakymai apie autorių teises](#)“ (2021).

Pagal Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą autorių teisių objektais nelaikomi:

„1) idėjos, procedūros, procesai, sistemos, veiklos metodai, koncepcijos, principai, atradimai ar atskiri duomenys;

2) teisės aktai, oficialūs administracinio, teisinio ar norminio pobūdžio dokumentai (sprendimai, nuosprendžiai, nuostatai, normos, teritorijų planavimo ir kiti oficialūs dokumentai), taip pat jų oficialūs vertimai;

3) oficialūs valstybės simboliai ir ženklai (vėliavos, herbai, himnai, piniginiai ženklai ir kiti valstybės simboliai bei ženklai), kurių apsaugą reglamentuoja kiti teisės aktai;

4) oficialiai įregistruoti teisės aktų projektai;

5) įprastinio pobūdžio informaciniai pranešimai apie įvykius;

6) folkloro kūriniai.“ (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įsakymas, 2003, Nr. IX-1355).

Rekomendacija. Pravartu susipažinti su virtualioje aplinkoje veikiančiu skaitmeninio turinio ženklavimo žinynu. Šis įrankis sukurtas, siekiant suteikti galimybę kiekvienam įsivertinti autorių teisių objektą. Daugiau informacijos: „[Skaitmeninio turinio ženklavimo žinynas ir įrankiai](#)“.

Anot Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro, intelektinė nuosavybė apima:

- ✓ Autorių teisių objektus
- ✓ Gretutinių teisių objektus
- ✓ Išradimus
- ✓ Dizainus
- ✓ Prekės ženklus
- ✓ Topografijas
- ✓ Geografines nuorodas
- ✓ Augalų veisles (Valstybinis patentų biuras, 2020).

„Creative commons“ – ne pelno siekianti organizacija, sukūrusi galimybę žymėti savo kūrinius ir turėti tarpinį variantą tarp griežtų autorių teisių ir intelektinės nuosavybės ribojimo. Šios licencijos suteikia galimybę pačiam autoriui pasirinkti žymėjimą bei nuspręsti sukurtų kūrinių panaudojimo sąlygas internete. Daugiau informacijos rasite <https://creativecommons.org/>.

11 lentelė. Kūrinių ženklavimas pagal „Creative commons“

Ženklavimas	Reikšmė
	Objektu galima naudotis be jokių apribojimų. Detalesnė informacija apie visas sąlygas „Public Domain (viešojis sritis, viešasis domenas)“.
	Ženklas simbolizuoja, kad autorius atsisakė visų teisių į objektą, tad juo galima naudotis laisvai, be apribojimų. Plačiau skaitykite <i>čia</i> .
	Naudojant kūrinių reikėtų nurodyti autorių. Detalesnė informacija apie visas sąlygas <i>čia</i> .
	Reikia nurodyti autorių ir skelbti kūrinių taip pat, kaip tai darė autorius. Daugiau informacijos <i>čia</i> .
	Galima naudoti viską be apribojimų, reikia nurodyti autorių, bet kūrinių negalima modifikuoti ir kitaip keisti. Daugiau informacijos <i>čia</i> .
	Reikia nurodyti autorių, tačiau objekto negalima naudoti komerciniams tikslams. Daugiau informacijos <i>čia</i> .
	Reikia nurodyti autorių, galima objektą naudoti tik nekomerciniams tikslams ir būtina jį skelbti tokiomis pačiomis sąlygomis kaip tai darė autorius. Daugiau informacijos <i>čia</i> .
	Reikia nurodyti autorių, objekto negalima naudoti komerciniams tikslams, negalima modifikuoti turinio. Daugiau informacijos <i>čia</i> .

Vertinant visą autorių teisių ir intelektinės nuosavybės sistemą, ji gali pasirodyti gana paini. Vis dėlto, reikėtų vadovautis tolerancijos, sąžiningumo ir pagarbos autorių darbams principais. Bendravimas su autoriais visuomet gali atverti galimybes į naujus kontaktus ir autorius įsitraukimą į jūsų turinio kūrimą. Internetas šiandien gali padėti surasti beveik visus autorius, todėl prieš naudojantis darbais pravartu pabendrauti su jų autoriais.

5.3. Asmeninių sistemų apsauga ir paskyrų saugumas

Žmonėms vis daugiau procesų perkeliant į skaitmeninę erdvę, duomenų apsaugos klausimo svarba išlieka labai aktuali. Jungdamiesi prie įvairių naujų sistemų, paieškos svetainių, susipažįstame su slapukais. Nors dažnai skubame ir spaudžiame bet ką, vis dėlto reikėtų atlikti pagrindinius žingsnius, kurie padėtų apsaugoti mūsų informaciją skaitmeninėje erdvėje. Taip pat kūrybiškai ir įtaigiai galima apie tai kalbėtis su moksleiviais, kurių naršymas virtualioje aplinkoje yra gana intensyvus (Informacinis biuletenis „Tapatybės vagystė“, 2020).

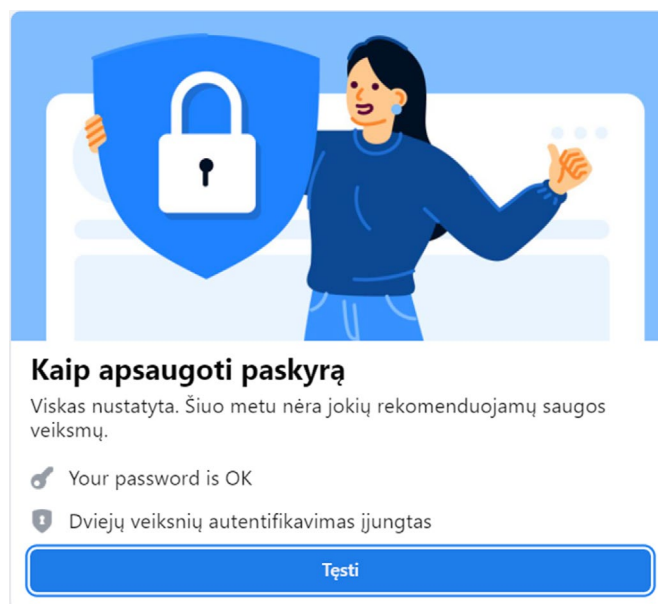
Slaptažodis. Slaptažodžių kūrimo problema vis dar išlieka. Iš įvairių kibernetinių atakų galima pastebėti, kad populiariausi slaptažodžiai dažniausiai yra nuoseklios skaičių kombinacijos, pvz. 12345 ar 123456789 ir t. t. („Nordpass“ tyrimo duomenys, 2020). Kadangi tai vienas iš pagrindinių raktų prie visų jūsų paskyrų internete, reikėtų investuoti daugiau laiko susikuriant saugų slaptažodį. Rekomenduojama vengti naudoti slaptažodžiui asmeninę informaciją, pavyzdžiui, ypač nesaugu kaip slaptažodį naudoti asmens duomenis: asmens kodą, adresą, gyvenamąją vietą, darbovietę ar darbo vietos adresą ir t. t. Siekiantys įsilaužti į jūsų paskyrą, pirmiausia išbandys pagrindinę jūsų asmeninę informaciją ir įvairias asmeninės informacijos kombinacijas. „Nordpass“ duomenimis, slaptažodis 12345 nulaužiamas per kelias sekundes. Taip pat žmonių dažnai mėgstami yra bendriniai žodžiai ir pavadinimai, gana dažni slaptažodžiai: *meilė, password, Kaunas, labas*. Tokie pasirinkimai ženkliai palengvina sukčių patekimą į jūsų paskyras. Dažnai, sugalvojus patikimą, stiprų slaptažodį, jis pradedamas naudoti visur, tačiau to taip pat reikėtų vengti ir atskirti tiek asmeninės, tiek profesinės srities paskyras. Nors slaptažodis 100 % apsaugos negarantuoja, vis tik jį kuriant, rekomenduojama atsižvelgti į šiuos kriterijus:

✓ **Slaptažodį turėtų sudaryti skaičių, raidžių ir simbolių seka.** Kuriant paskyrą, pati sistema dažnai parodo, ar jūsų sugalvotas slaptažodis silpnas, vidutinio stiprumo ar stiprus. Rekomenduojama naudoti 12 ir daugiau simbolių (t. y. skaičiai, skirtingo dydžio raidės, simboliai).

✓ **Skirtingos paskyros ir skirtingi slaptažodžiai.** Įprastai rekomenduojama, kad kiekvienai paskyrai turėti vis kitą slaptažodį (galima ne tik kurti savo, bet naudoti slaptažodžių generatorius „1Password“, „LastPass“). Sureitinguokite savo paskyras pagal svarbumą bei į jas sukeltos informacijos reikšmingumą. Venkite naudoti tuos pačius slaptažodžius su darbu susijusiose ir asmeninėse paskyrose. Prie naujų programų visuomet junkitės su skirtingais slaptažodžiais. Paprastų slaptažodžių

naudojimas dažniausiai siejasi su baime pamiršti slaptažodį ir nebeprisijungti prie paskyros, tačiau turėkite omenyje, kad paprastai yra galimybė priminti ir pasikeisti slaptažodį. Kurdami slaptažodį, pasitelkite kūrybinį mąstymą, ieškokite įdomių tik jums asociacijų keliančių variacijų. Daugiau rekomendacijų galite rasti Nacionalinio kibernetinio saugumo centro informaciniame *biuletenyje* (2020).

✓ **Keiskite slaptažodžius.** Yra programų, kurios primena, kad jums reikėtų pasikeisti slaptažodį. Itin svarbu pasikeisti slaptažodį tuomet, kai sužinote, kad programa patyrė kibernetinę ataką ir duomenys buvo nutekinti, tačiau ne visais atvejais apie tai galite būti informuoti. Todėl rekomenduojama profilaktiškai keisti slaptažodžius visose paskyrose. Nesiųskite savo slaptažodžių elektroninėmis priemonėmis, o rekomendacijas, kur saugoti savo slaptažodžius, pateikia Nacionalinis kibernetinio saugumo centras. Taip pat rekomenduojama atkreipti dėmesį į tai, kad bet kokius prašymus pasakyti slaptažodžius tretiesiems asmenims turėtumėte ignoruoti. Jeigu patys paskambinate, tarkim, į banką, siekdami išsiaiškinti tam tikrus savo sąskaitos valdymo klausimus, bus įprasta, kad jūsų prašys pateikti asmeninę informaciją tam, kad galėtų jus, kaip asmenį, identifikuoti – tai įprasta įstaigų tvarka. Tačiau atvejais, kai, tarkim, socialiniame tinkle žmonės prašo jūsų prisijungimo duomenų, nepažįstami asmenys prašo pervesti pinigų ir taip juos išgelbėti iš sudėtingų situacijų, arba gaunate pranešimą apie laimėtus ar paveldėtus pinigus, kuriais norima pasidalinti su jumis, tuomet turėtumėte kritiškai vertinti tokius prašymus ir asmeninių duomenų neteikti.

32 pav. Socialinio tinklo „Facebook“ paskyros saugumo patikra

Gali būti tikrai sudėtinga atsiminti sugalvotą slaptažodį, tad jis turėtų būti artimas jūsų gyvenimui. Kadangi slaptažodžiams naudojami skaičiai ir žodžiai, jais gali būti dainos žodžiai, citatos, o kuriose nors vietose raides galima pakeisti simboliais, skaičiais tik pagal jums suprantamą logiką. Galite tokį pratimą atlikti ir su moksleiviais kaip kūrybiškumo lavinimo užduotį, pvz., sukurti žodį pagal slaptažodžių kūrimo taisykles ir bandyti jį atsiminti.

Dviguba autentifikacija. Jungiantis prie paskyrų mums įprasta naudotis tik slaptažodžiais, tačiau tiek *Gmail* paskyros, tiek socialinių tinklų *Facebook*, *LinkedIn* paskyros siūlo dvigubą autentifikaciją. Tokiu būdu jungiantis prie paskyros reikės ne tik slaptažodžio, bet ir telefono numerio. Prisijungimo metu į telefoną atsiunčiamas skaičių kodas, kurį turite suvesti prisijungdami. Įjungus šią apsaugą, kitas asmuo, jungdamasis prie jūsų paskyros, taip pat turės įvesti kodą, kuris siunčiamas tik jūsų telefono numeriu. Taip paskyrai sukuriamas papildomas saugumas. Įvairios platformos taip pat stiprina saugumo reikalavimus, nes ir platformų kūrėjams aktualus vartotojų asmens duomenų saugumas (Kas yra dviejų faktorių autentifikacija, 2020).

33 pav. Dviejų veiksnių autentifikavimo įjungimas socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje

Dėl dvigubos autentifikacijos sistema automatiškai jums generuos skirtingus kodus, ir kiekvieną kartą prisijungiant jie turės būti suvesti. Tačiau jeigu visuomet dirbate su vienu kompiuteriu, kuris yra, tarkim, jūsų namuose, turite galimybę priskirti kompiuterį prie saugių įrenginių ir jungiantis prie paskyrų iš šio įrenginio, papildomo kodo įvedimo sistema nereikalaus. Kodo bus reikalaujama tik jungiantis iš naujų įrenginių arba iš tų, kurie nėra įtraukti į patikimų įrenginių sąrašą. Daugiau skaitykite [„Paskyros apsauga naudojant patvirtinimą dviems veiksmais“](#).

Registracijos anketos. Kuomet prisijungiama prie platformų, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kokios informacijos pati platforma reikalauja, ar turėsite iš jos atlikti mokėjimus ir be kokios informacijos neturėsite galimybės prisijungti. Jeigu nusprendėte kurti savo, kaip profesionalo, įvaizdį socialiniuose tinkluose, tuomet rekomenduojama prisijungti savo vardu ir pavarde, tos pačios taisyklės galioja ir kuriant elektroninį paštą. Tai jūsų įvaizdžio dalis, nes tiek jūsų socialinių tinklų profiliai, tiek elektroninio pašto adresas yra jūsų vizitinė kortelė.

Dirbant su skaitmeninėmis technologijomis tenka išbandyti ir naujų platformų. Kai kurios jų nereikalauja registracijos, tačiau dažniausiai registracija būtina. Tuomet rekomenduojama turėti atskirą elektroninio pašto adresą, kurį naudodami galite registruotis į įvairaus tipo programas. Jeigu darbo elektroninio pašto adresas *vardas.pavarde@imone.lt* yra, asmeninis *vardas.pavarde@gmail.com*, tuomet prisijungimams prie įvairių platformų galite susikurti el. pašto adresą *varpav@gmail.com*. Tuomet galite susikurti ir slapyvardį, kuriuo registruositės. Jeigu socialiniame tinkle „Facebook“ registruojamės su vardu ir pavarde, programoje Canva.com galite registruotis su slapyvardžiu bei tokioms registracijoms skirtu elektroniniu paštu. Tuomet visose programose reikėtų patikrinti asmeninę informaciją, gali būti, kad registruodamiesi nurodėte per daug informacijos, tačiau prisijungę prie profilio dalies, tą informaciją galite pašalinti. Ypač svarbu atkreipti dėmesį į mokėjimo duomenų suvedimą. Kai kurios programos gali prašyti duomenis suvesti iš karto, tačiau pirmiausia reikia pergaltvoti, ar planuojate apsipirkti programoje. Be to, visuomet galėsite suvesti informaciją ir prieš pirkimą.

34 pav. „Gmail“ paskyros asmeninės informacijos patikra

„Google“ paskyroje prie asmeninės informacijos galite kontroliuoti, kokia informacija rodoma tik jums asmeniškai, o kokia pasiekama visiems. Tokiu pačiu principu galima susitvarkyti paskyrą ir socialiniuose tinkluose. Pavyzdžiui, telefono numerio šios paskyros prašo dėl saugumo reikalavimų,

tačiau paskyroje nurodome, kad telefono numeris rodomas tik paskyros savininkui ir nėra viešas. Tuomet jūsų telefono numerio niekas ir nematys.

Edukuojant moksleivius taip pat galima pereiti paskyrų nustatymų puslapius ir peržiūrėti visą informaciją, kokie nustatymai yra galimi, ką galima pakeisti. Pavyzdžiui, socialiniame tinkle „Facebook“ galima blokuoti asmenis, kurie siunčia, dalinasi žalinga informacija. Tuomet toks užblokuotas vartotojas neturės jokios galimybės surasti jūsų profilio socialiniame tinkle, susisiekti ar kaip nors kitaip komunikuoti. Toks nustatymas yra ir *Gmail* paskyroje, kur galite blokuoti piktybinius ar SPAM skilčiai priklausančius laiškų siuntėjus. Kadangi visos platformos nuolat atlieka atnaujinimo darbus, profilaktiškai visuomet reikėtų pasitikrinti savo nustatymus, ar niekas nebuvo pakeista taip, kaip jums nesinorėtų.

Apsipirkimas internetu. Neįgudus, iš tiesų sunku nustatyti, ar internetinės prekybos puslapis tikras ar ne. Perkant papildomas funkcijas skaitmeniniuose įrankiuose, reikėtų vadovautis lygiai tokiais pačiais principais. Galima peržiūrėti tokias skiltis kaip datos, paskutiniai įrašai socialiniuose tinkluose. Asmenys, kurie jau būna nukentėję, paprastai palieka prastus komentarus, atsiliepimus ir žemus įvertinimus. Tai jau gali kelti dvejone dėl pristatymo ir paslaugų. Taip pat rekomenduotina, atliekant pirkimą, peržiūrėti, ar yra galimybė sumokėti pristatymą prekę, tuomet, siekiant neprarasti pinigų, galima pasirinkti šį mokėjimo būdą. Be to, siekdamai apsisaugoti nuo identiškų, kibernetinių nusikaltėlių sukurtų, parduotuvių, apsiperkinėdami naudokite tą banko kortelę, kurioje nėra visų jūsų santaupų. Apskritai, reikėtų:

✓ **Atkreipti dėmesį į svetainės amžių.** Tai nėra vienintelis rodiklis, nes svetainė tikrai gali būti sukurta prieš savaitę, tačiau tuomet reikėtų patikrinti ir socialinius tinklus. Dažnai įmonės pradeda veiklą socialiniuose tinkluose, vėliau susikuria interneto svetainę.

✓ **Patikrinti kontaktus.** Jeigu kilo įtarimas, vertėtų prekės pristatymą aptarti ir telefonu. Jeigu nurodytais kontaktais neįmanoma susisiekti nei telefonu, nei elektroniniu paštu, gali būti, kad svetainė netikra.

✓ **Patikrinti įmonę.** Šiuo atveju visuomet pagelbės www.google.lt, kur galite rasti daugiau informacijos apie pardavėją, ją patikrinti, pamatyti klientų atsiliepimus, rasti straipsnių apie sukčiavimo atvejus.

✓ **Atkreipti dėmesį į kainas.** Ypatingai žemos kainos, akcijos, nuolaidos ir kita informacija skatina vartotoją pirkti čia ir dabar, tačiau, jeigu nėra nurodytų kontaktų, nėra numatyta galimybė

susisiekti, o pasinaudoję „Google“ paieška nerandate jokios informacijos apie įmonę, būtina suklusti.

Sukurti interneto svetainę yra pakankamai nesudėtinga, todėl įmonės besirūpindamos savo įvaizdžiu ir reputacija pateikia visą būtina informaciją, privatumo politiką, gražinimo taisykles ir kt. Daugiau apie netikras svetaines skaitykite „[Netikros elektroninės parduotuvės](#)“ (2017).

Jeigu manote, kad vis tik apsipirkote netikroje svetainėje, reiktų kreiptis į savo banką su prašymu sustabdyti mokėjimą, užblokuoti kortelę, o apie neteisėtą interneto svetainę pranešti tai kontroliuojančioms įstaigoms.

Ypač svarbu edukuoti moksleivius, jeigu jie savarankiškai apsipirkinėja su tėvų duomenimis. Gali pirkti ir darbužius, ir žaidimų papildymus, tačiau bet koku atveju rekomenduojama suaugusiųjų priežiūra, taip pat patartina naudoti banko kortelę, kurioje nėra didelių pinigų sumų.

Naudojimasis skirtingais įrenginiais. Skaičiuojama, kad vidutiniškai asmuo dirba su trimis skirtingais įrenginiais: asmeniniu telefonu, asmeniniu kompiuteriu, darbo kompiuteriu darbo vietoje. Prie visų įrenginių jungiamės su savo paskyromis el. paštu, per socialinius tinklus ar kitas platformas. Tačiau visuomet būtina atlikti vieną svarbų žingsnį – atsijungti nuo visų įrenginių. Ypč reiktų būti atidiems, kai naudojama ne asmeniniais, o viešose vietose esančiais įrenginiais. Palikti paskyras nuo jų neatsijungus, tai tas pats kaip išvykstant palikti atrakintus savo namus.

Privatus naršymas. Šiuos naršymo langus galima atsidaryti skirtingose naršyklėse – naudinga, kai naršome ir jungiamės ne savo įprastuose įrenginiuose. Tuomet neišsaugoma nei slaptažodžių informacija, nei naršymo istorija.

35 pav. „Google chrome“ privataus naršymo langas

Nuolatinis šio režimo naudojimas asmeniniuose įrenginiuose gali varginti, nes neišsaugoma jokia naršymo informacija, todėl visuomet reikės iš naujo prisijungti prie paskyrų. Tačiau asmens duomenys bus saugesni, todėl tokį variantą galima naudoti kaip atsargumo priemonę, jungiantis prie naujų programų. Šis režimas nepaslepės informacijos visiškai, kaip teigiama 35 pav., naršymą gali matyti darbdavys arba mokykla.

Nauji pažįstami. Jeigu esate aktyvus socialinių tinklų naudotojas, tikriausiai pastebėjote vis atsirandančius kvietimus draugauti iš nepažįstamų žmonių. Socialinio tinklo bendruomenę formuojame patys, tad, ką priimti ir ko ne, sprendžiame taip pat individualiai. Netikrus profilius, kurių tikslas taip pat yra rinkti informaciją apie jus, galima perprasti. Pirmiausia matome vardą ir pavardę, tuomet reikėtų peržiūrėti nuotraukas, ar visose jose yra vienas ir tas pats žmogus. Pavyzdžiui, vardas parašytas anglų kalba, pavardė – lietuvių kalba, profilio nuotraukoje – vienas asmuo, kitose nuotraukose – skirtingi asmenys, nurodoma, kad asmuo dirba viename Lietuvos miestų, karo lauko ligoninėje, tačiau mes tikrai žinome, kad tokios ligoninės nėra. Dažnai naudojamos užsienio karininkų, gydytojų nuotraukos. Pavyzdžiui, *Instagram* profilyje galime pamatyti tokių vartotojų, kurie turi 1 pasidalijimą, seka 1500 asmenų, o jį seka 3 asmenys. Tai jau turėtų sukelti įtarimų, kad profilis nėra aktyvus ir jo tikslas – rinkti duomenis apie kitus vartotojus. Jeigu kuriate profesinį įvaizdį per socialinius tinklus, o tinklo bendruomenės narių skaičius tikrai didelis, be to dar turite ir viešą profilį, tada tokio tipo informacijos tikrinti nespėsite. Tačiau jeigu į jūsų profilį patenkama tik su jūsų patvirtinimu, prieš priimant, visuomet rekomenduojama pasitikrinti, įvertinti ir saugumo galimybes.

Įtartinos nuorodos el. paštu ir socialiniuose tinkluose. Iš tiesų, pirmieji sukčiavimo atvejai atrodė taip, kad tikrai buvo galima patikėti, jog kažkas, gavęs palikimą milijardus dolerių, nori su jumis jais pasidalinti, tereikia atsakyti į gautą elektroninį laišką. Vis tik apgaulės būdai keičiasi, o jų turinys sparčiai tobulėja. Dabar į paštą galima gauti laišką nuo jums gerai pažįstamo žmogaus, su įterpta nuoroda suvesti asmeniniams duomenims. Tiek skaitant laiškus, tiek naršant socialiniuose tinkluose nereikia prarasti budrumo.

✓ **Pirmiausia**, laiškuose atkreipkite dėmesį į siuntėjo adresą, ar jis tikrai įprastas *vardas.pavarde@imone.lt*.

✓ **Visų antra**, atkreipkite dėmesį, ar laiškas parašytas sklandžia lietuvių kalba. Dažniausiai tokius laiškus siunčia užsienyje esantys kibernetiniai nusikaltėliai, todėl nors jų lietuvių kalbos gebėjimai yra pakankamai ištobulinti, pasitaiko linksnių nesuderinamumo, nebūna mums įprastų lietuviškų raidžių.

✓ **Trečia** – nuostaba. Jeigu šis laiškas jums kelia nuostabą, tai jau signalas, kad kažkas čia ne taip, ir verta pasiskambinti bei patikrinti, ar tas asmuo, įmonė jums siuntė tokį laišką ir prašė tokios informacijos.

✓ **Ketvirta** – nuoroda. Pergalvokite, kiek kartų esate sulaukę prašymo į papildomas nuorodas suvesti asmeninius duomenis.

✓ **Penkta**, atidumo reikia ir socialiniuose tinkluose. Kitiškai vertinti įvairius pranešimus apie žymių žmonių praturtėjimą, kai ir jums siūloma tik paspausti nuorodą, kad praturtėtumėte. Vienas paskutiniųjų tokio tipo virusas veikia pagal tokią schemą: jūs, kaip asmuo, pasidalijate vaizdo įrašu, pažymite ten dalį savo draugų, jūsų vardu parašoma motyvuojanti žinutė, raginanti pasinaudoti pasiūlymu. Taigi, reikėtų kritiškai vertinti informaciją internete ir atkreipti dėmesį į nuorodas, ar jos nekelia jums abejonių.

Apie saugumą internete itin daug diskutuojama, tačiau praktika rodo, kad tik pats interneto vartotojas savo pastangomis gali apsaugoti turimus duomenis, atkreipti dėmesį į klaidinančią informaciją. Neįmanoma perprasti visų kibernetinių nusikaltimų modelių, nes, kaip technologijos, taip ir nusikaltimai, ženkliai tobulėja. Tačiau galima kritiškai vertinti informaciją, pasirūpinti paskyrų saugumu, kurį siūlo pačios platformos (*Google*, socialinis tinklas *Facebook* ir *LinkedIn*) arba pasitelkti kūrybiškumą, galvojant iš tiesų originalius slaptažodžius.

„Augu internete“ iniciatyvos autoriai parengė trumpus mokomojo turinio videofilmukus, kuriuose patys vaikai pristato saugumo temą internete (daugiau informacijos apie tai galite rasti „[Ką sako panašūs į tave](#)“). Vykdytas socialinis eksperimentas parodė, kad tėvai iš tiesų gali nežinoti, ką vaikai veikia internete, kas jiems rašo, kokio pobūdžio informacija juos pasiekia, žeidžia ar užgauna. Tad edukavimas apie virtualios erdvės pavojus bei atviro santykio kūrimas, kad vaikas laisvai komuniкуotų tiek su tėvais, tiek su mokytojais, taip pat gali užtikrinti saugumą internete kaip prioritetą.

Rekomendacija. Apie saugumą internete su moksleiviais reikia kalbėtis nuolatos, nes vis atsiranda naujų saugumo iššūkių ir apgaulės metodų. Daugiau informacijos apie saugumą internete <https://www.draugiskasinternetas.lt/medziaga-mokymuisi/>.

Trumpai:

- ✓ Autorių teisės ir intelektinė nuosavybė tapo ypač svarbios tuomet, kai vis daugiau turinio pradėta perduoti, viešinti virtualioje aplinkoje. Gana nesudėtinga pastebėti, kad turinys yra nusavintas, ir dėl to gauti pastebėjimus iš paties autoriaus. Taigi visuomet reikėtų atkreipti dėmesį, kas yra autorių teisių objektas, o kas ne. Kitų autorių tekstus visuomet reikėtų pateikti nurodant autoriaus vardą ir pavardę ir įtraukiant jį į literatūros sąrašą, o nuotraukos gali būti imamos ir iš nemokamų nuotraukų duomenų bazių.
- ✓ Saugumas internete, augant kibernetiniam nusikalstamumui, yra ypač reikšmingas. Klausimas kiekvienam – kada paskutinį kartą keitėte savo paskyros slaptažodį? Jeigu prieš metus ir daugiau, tuomet atsitraukite nuo leidinio ir pasikeiskite slaptažodį, nes kito kibernetinio nusikaltimo auka galite tapti jūs.
- ✓ Kūrybiškumas ir originalumas – vienas iš saugumo internete palydovų. Mokymasis susikurti originalų slaptažodį ir išvengti įvairių pavojų internete gali tapti netgi virtualiu žaidimu su moksleiviais. Ir mes tikime, kad vaikai gali pasiūlyti itin originalių būdų, kaip tai padaryti, todėl su jais šia tema reikia kuo daugiau kalbėtis ir skatinti būti saugiams internete.

Klausimai įsivertinimui ir refleksijai:

- ✓ Kaip manote, kodėl išaugo autorių teisių svarba?
- ✓ Pabandykite įsivaizduoti, kad pasidalinote kito autoriaus nuotrauka ir jis paprašė ją pašalinti, nes neturite jo sutikimo. Kaip elgiatės?
- ✓ Ar per pastaruosius pusę metų Lietuvoje buvo kibernetinių nusikaltimų? Kokius galite prisiminti?
- ✓ Kaip manote, ką pirmiausia reikia padaryti, jeigu jūsų duomenys vis tik buvo pavogti?

1

Slaptažodžio galia

Pabandykite sukurti savo unikalų slaptažodį. Pavyzdžiui, ši eilutė iš dainos „Žaselė per ežerėlį“ kaip slaptažodis gali atrodyti taip: *+Isel4pere+er4l5*. Loginis šios ženklų ir simbolių sekos paaiškinimas yra toks, kad visos lietuviškos raidės pakeistos simboliais, atitinkančiais jas [raides] klaviatūroje. Užduotį atlikite keliais etapais:

1. Sugalvokite jums įsimintiną posakį, pavyzdžiui, „Babos marinuoti agurkai“.
2. Atlikite kodavimą naudodami simbolius, skaičius ir raides.

Įsivertinimo testas

1

Idėja sukurti istoriją apie komunikaciją socialiniuose tinkluose:

- A Tai autorių teisių objektas
- B Tai intelektinės nuosavybės objektas
- C nei „a“, nei „b“

2

Šis metodinis leidinys:

- A Tai autorių teisių objektas
- B Tai intelektinės nuosavybės objektas
- C nei „a“, nei „b“

3

Jūsų nuotolinių pamokų vaizdo įrašas:

- A Tai autorių teisių objektas
- B Tai intelektinės nuosavybės objektas
- C nei „a“, nei „b“

4

Jūsų sukurta matematikos formulių mokymosi metodika:

- A Tai autorių teisių objektas
- B Tai intelektinės nuosavybės objektas
- C nei „a“, nei „b“

5

Petro iš 6c rašinys apie mokytojo profesiją:

- A Tai autorių teisių objektas
- B Tai intelektinės nuosavybės objektas
- C nei „a“, nei „b“

3

Revizija

Pasitikrinkite savo el. pašto paskyrų skiltį „Šlamštas“ (angl. Junk) ir ištrinkite apgaulingus laiškus. Antras veiksmas: pasitikrinkite programėlės „Messenger“ skiltį „Message requests“. Matysite norėjusių jums parašyti asmenų sąrašą, tačiau juos programa priskiria „Spam“ skilčiai, kol nebandote jiems atsakyti. Galite kritiškai įvertinti, kokio pobūdžio tekstu asmenys stengiasi su jumis susisiekti. Kaip matote, jie gali ir nekviesti į draugus socialiaame tinkle, tačiau bando komunikuoti per programėlę. Tokius profilius turite galimybę blokuoti arba ištrinti.

4

Saugumas

Individualiai arba su grupe sudarykite didžiausių pavojų sąrašą ir kiekvienam pavojui sukurkite apsaugos priemonę arba sprendimo būdą.

Pavojai virtualioje erdvėje:
10 didžiausių pavojų.

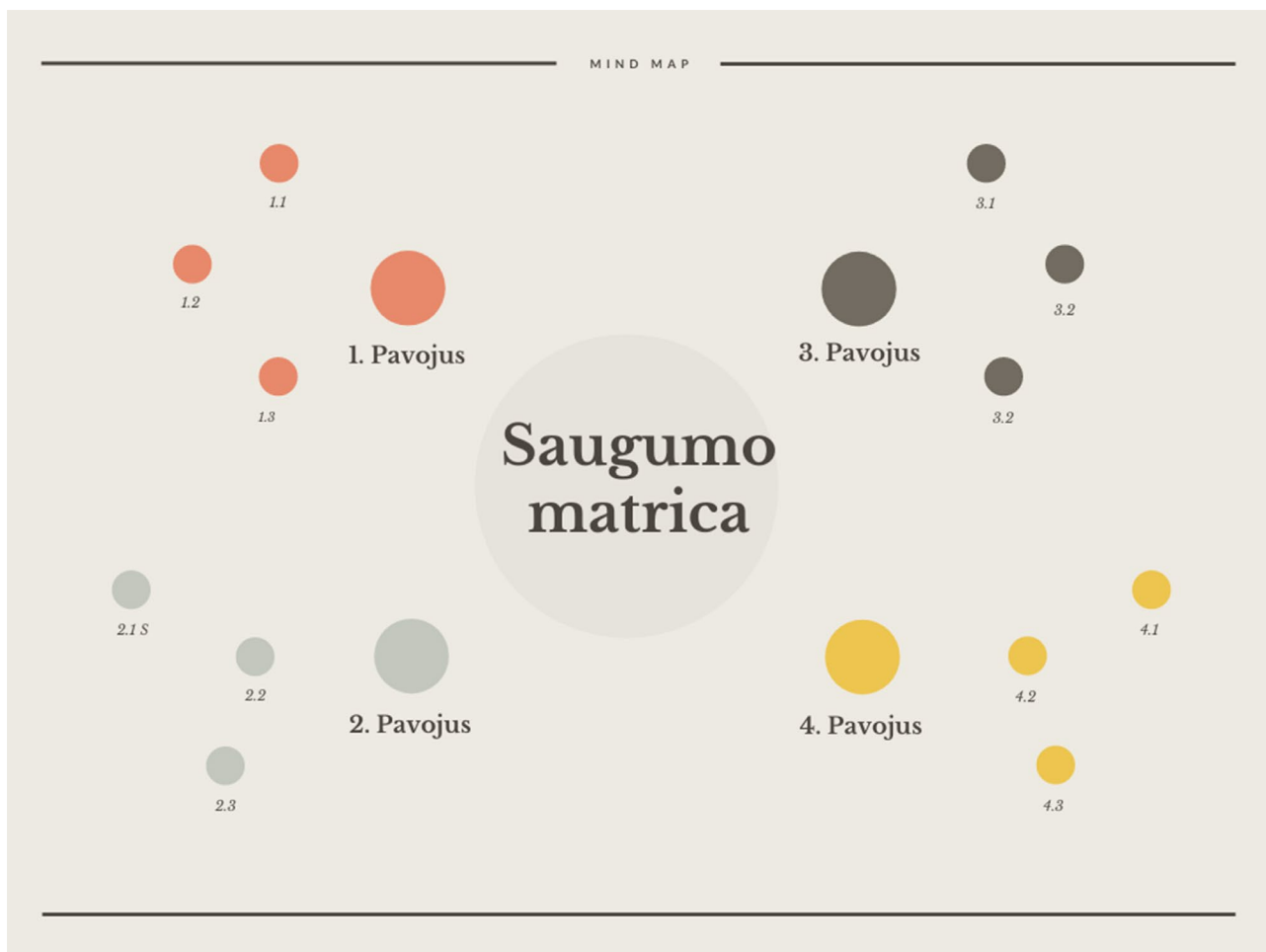

Kaip apsisaugoti?
Kiekvienam pavojui –
po vieną apsaugos priemonę.

SAVARANKIŠKA VEIKLA

Saugumo matrica. Individuliai arba grupėje įvardykite didžiausius tykančius pavojus virtualioje erdvėje ir pabandykite atrasti kuo daugiau kūrybiškų sprendimų, kaip apsisaugoti. Šablonas sukurtas su *Canva.com* programa.

EKSPERTŲ KOMENTARAI METODINIAME FILME

Specialiai sukurtame metodiniame filme su leidinio skaitytojais detalesne informacija dalijosi ir savo sričių ekspertai.

Metodinio filmo tikslas – padėti atskleisti bendrojo ugdymo mokytojų komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijos svarbą ir aktualumą.

Metodinio filmo paskirtis – pateikti praktinius pavyzdžius, kaip komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencija pasireiškia ugdymo procese.

Ekspertų komentarai

✓ „Nuotolinis ugdymas išryškino, kad mokytojui yra labai svarbu skaitmeninio raštingumo ir informacijos valdymo kompetencija.“

Asta Malakauskienė

Kaišiadorių r. Žaslių pagrindinės mokyklos direktorė

✓ „Šiuolaikiniam mokytojui norint vaikams įdomiai pateikti pamokas, kad vaikai kuo geriau suprastų pateikiamą medžiagą, ją įsisavintų, aš manau, yra labai svarbu mokėti ir užsienio kalbą, kadangi mes tada galime naudotis <...> pasaulinio lygio duomenų bazėmis, mokymo platformomis. Ir jeigu mokytojas valdo užsienio kalbą, jis tada gali ta medžiaga pasinaudoti, panaudoti ją pamokose <...>.“

Odilija Juzukonienė

Kaišiadorių r. Žaslių pagrindinės mokyklos pradinių klasių mokytoja metodininkė

✓ „Prieš pradėdant ieškoti informacijos, reikėtų būti susipažinus su paieškos galimybėmis, informacijos šaltinių rūšių ir paieškos vietų įvairove. Tuomet mes galime pasirinkti geriausią strategiją ir efektyviausiai surasti būtent tuos šaltinius, kurie mums reikalingi pagal mūsų paieškos poreikį ir tikslą <...>.“

Dr. Lina Šarlauskienė

Kauno kolegijos Bibliotekos ir informacijos išteklių centro vadovė

✓ „Šiuolaikinis pedagogas pirmiausiai <...> turėtų labai gerai valdyti informaciją, mokėti pasirinkti informacinius šaltinius, mokėti pasirinkti tuos, kurie yra saugūs, kurie <...> atitinka vaikų poreikius, kurie atitinka jo gebėjimus ir svarbiausia – ugdymo turinį <...>. <...> šiuolaikinis pedagogas turėtų <...> būti tas žmogus, kuris nebijo pokyčių <...>.“

Asta Malakauskienė

Kaišiadorių r. Žaslių pagrindinės mokyklos direktorė

✓ „Dabar mokiniams ir mokytojams šiaip yra labai svarbu čia ir dabar ta informacija, ir todėl socialiniai tinklai labai <...> padeda greitai bendrauti, perduoti informaciją, gauti grįžtamą ryšį, tik tai <...> socialiniuose tinkluose mes tos informacijos gauname labai įvairios – ir teigiamos, ir, deja, neigiamos.“

Loreta Kuktienė

Kaišiadorių r. Žaslių pagrindinės mokyklos matematikos vyr. mokytoja

✓ „<...> populiariausi socialiniai tinklai šiuo metu yra *Tik Tok*, *Instagram*, *Snapchat* ir turbūt kyla klausimas, kodėl? O todėl, kad šiuolaikinis jaunimas yra įpratęs kelti tokią <...> buitškesnę, buitškesnės aplinkos įrašus, todėl, kad šiose platformose jaunimas gali aktyviai dalintis nuotraukomis, trumpomis idėjomis, mintimis, šiais laikais ypatingai jaunimas nemėgsta ilgų įrašų <...>, ilgų reklaminių <...> intarpų <...>. Panašu, kad socialiniai tinklai ateityje mus dar labiau įtrauks <...>. Visgi, būnant aktyviu socialinių tinklų vartotoju <...>, reikėtų pagalvoti dar ir <...> apie informaciją, kokią turėtumėt pateikti <...>.“

Mantas Barkauskas

Vilniaus verslo kolegijos Komunikacijos ir tarptautinių ryšių skyriaus vadovas

✓ „Atsižvelgiant į autorių teises, iš tikrųjų reikėtų naudoti ir kitiems rekomenduoti naudoti legalius išteklius, legalias duomenų bazes <...>. Informacijos šaltinių naudojimas priklauso nuo to, kokiam tikslui mes juos pasirenkame. Ir, kaip mes tuos kūrinis galime naudoti, galime pasižiūrėti į kūrybinės bendrijos licenzijas <...>, jeigu tokios licenzijos nėra, tuomet atsižvelgiame į Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatas <...>.“

Dr. Lina Šarlauskienė

Kauno kolegijos Bibliotekos ir informacijos išteklių centro vadovė

✓ „<...> rengiant medžiagą reikia atsižvelgti į autorines teises <...>.“

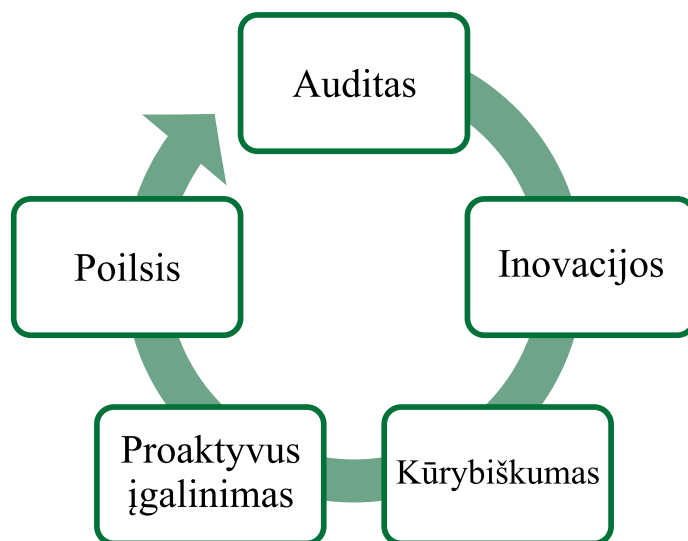
Odilija Juzukonienė

Kaišiadorių r. Žaslių pagrindinės mokyklos pradinių klasių mokytoja metodininkė

Daugiau ekspertų komentarų kviečiame pasiklausyti paspaudus metodinio filmo nuorodą:

<https://youtu.be/EF88Fz2tcf0>.

Bendrosios rekomendacijos komunikacijos ir informacijos technologijų „higienai“

✓ **Auditas.** Kompiuterį ir telefoną naudojame beveik kiekvieną dieną. Tai įrankiai, kuriuos reikia prižiūrėti, tvarkyti ir rūpintis jų apsauga. Reikia turėti omenyje, kad technologijos sensta ir kartais programos ar programėlės gali neveikti, nes įranga tiesiog jau atitarnavo jai skirtą laiką. Darbo įranga rūpinasi darbdavys, tačiau asmenine įranga rūpinamės mes patys. Bėgant laikui ir senstant įrangai, reikia peržiūrėti savo sukauptą informaciją: nenaudingą pašalinti, vertingą sudėti į failus, dokumentų aplankus.

✓ **Inovacijos.** Duomenys, dirbtinis intelektas, informacinių technologijų integracija į įvairias sritis – tai artimiausia mūsų ateitis. Domėjimasis tendencijomis, naujomis technologijomis ir inovacijomis, proaktyvus mąstymas gali praturtinti bet kokį kuriamą turinį.

✓ **Kūrybiškumas.** Kūrybinis mąstymas yra veiksminga priemonė, kuri padeda mums ne tik susidraugauti su naujomis technologijomis, bet ir kurti originalų, išsiskiriantį ir inovatyvų turinį, padedantį mums susidraugauti su technologijomis ir būti saugiems.

✓ **Proaktyvus įgalinimas.** Gali būti, kad netolimoje ateityje mūsų kolegomis taps robotai. Kiek ta ateitis toli, visai nesunkiai galime nuspėti. Proaktyvus mąstymas mus įgalina naudoti naujas technologijas kasdienybėje, įgalinti jas veikti mūsų naudai, padėti mums veikti efektyviai ir inovatyviai.

✓ **Poilsis.** Gyvenant didžiuliame technologijų pasaulyje, reikia atkreipti dėmesį į jautrią ribą tarp sveiko, produktyvaus naudojimosi technologijomis ir tarp priklausomybės ar perdegimo. Popu-

liarėja iššūkiams praleisti laisvalaikį be technologijų (telefonų ir kompiuterių) gamtoje, šeimoje, draugų rate. Siūlome ir jums profilaktiškai retkarčiais atsijungti nuo socialinių tinklų, technologijų, pailsėti ir su nauju įkvėpimu grįžti į technologijų pasaulį proaktyviai veikti. Technologijos – tai įrankis, padedantis žmogui veikti, kurti ir tobulėti.

Literatūra

1. Ackerman E. (2021). What is Self-Image and How Do We Improve it? Definition + Quotes. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://positivepsychology.com/self-image/>.
2. Almerich G. (2016). Teachers' information and communication technology competences: A structural approach. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.05.002>.
3. Alytaus Jotvingių gimnazijos saugaus ir etiško bendravimo ir mokymo(si) taisyklės virtualioje erdvėje (n. d.). Prieiga per internetą [2021-07-05]: http://www.jotvingiai.alytus.lm.lt/images/pdf/etiskas_bendravimas.pdf.
4. Ališauskienė S., Kaffemanienė I., Ališauksas A. (2016). Būsimųjų specialiųjų pedagogų kompetencijų įsivertinimas personalizuoto mokymosi paradigmos požiūriu. Specialusis ugdymas Nr. 1 (34).
5. Asmens duomenų apsauga (2021). Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Prieiga per internetą [2021-07-10]: <https://www.vvtat.lt/asmens-duomenu-apsauga/342>.
6. Autorių teisės (2021). Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Prieiga per internetą [2021-07-11]: <https://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/autoriu-teises>.
7. Bereczki O. E. (2021). Technology-enhanced creativity: A multiple case study of digital technology-integration expert teachers' beliefs and practices. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100791>.
8. Balzarienė E. (2021). Skaitmeninio mokytojo kompetetingumo įtaka lyderystei klasėje. Prieiga per internetą [2021-07-11]: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/128785/1/ISSN2351-7409_2021_N_5.PG_27-33.pdf.
9. Beresnevičius G. (2020). Kūrybiškumas: lietuvių mokslinių publikacijų 1979–2019 m. statistika.
10. Babaev D., Saipidinova B., Babaeva A., Alieva B., Abdullaeva Z. (2020). Information and Communicative Competence Development in Prospective Teachers. *Creative Education*, 11, 2867–2875. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://doi.org/10.4236/ce.2020.1112212>.
11. Bileišis M., Sudnickas T., Valickas A., Balkutė A., Jegelevičienė V., Prakapas R., Stasiukynas A. (2017). Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų bendrųjų ir didaktinių kompetencijų

tyrimo ataskaita. Mykolo Romerio universiteto tyrėjų komanda. Prieiga per internetą [2021-07-015]: https://lvjc.lt/media/files/2017-05-05_Mokytoju_kompetencijos_tyrimo_galutine_ataskaita.pdf.

12. Bürgener L., Barth M. (2018). Sustainability competencies in teacher education: Making teacher education count in everyday school practice. *Journal of Cleaner Production*, 174, 821–826.

13. Caena F., Redecker C. (2019). Aligning teacher competence frameworks to 21st century challenges: The case for the European Digital Competence Framework for Educators (Digcompedu). *European Journal of Education*, 54(3).

14. Carretero S., Vuorikari R., Punie Y. (2017). The digital competence framework for citizens. *Publications Office of the European Union*.

15. Česnavičienė J., Urniežienė E. (2016). Mokytojų kolegialaus bendradarbiavimo ypatumai siekiant profesinio tobulėjimo. Prieiga per internetą [2021-07-15]: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1507019772239/J.04~2016~1507019772239.pdf>.

16. Dačiulytė R., Dromantienė L., Indrašienė V., Merfeldienė O., Nefas S., Penkauskienė D., Prakapas R., Railienė A. (2012). Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo modelis. Prieiga per internetą [2021-07-10]: https://www.upc.smm.lt/projektai/pkt/naujienos/modelis/PKT_modelis.pdf.

17. Daniutė S., Miltenienė L. (2015). Pedagogų ir būsimųjų pedagogų skirtybių pripažinimo ir toleravimo kompetencija. *Mokytojų ugdymas*, Nr. 24, p. 4–24.

18. Dautaras J., Rukštelienė N. (2006). Mokymosi visą gyvenimą motyvacija: pedagogų požiūris. *Pedagogika: mokslo darbai*, Nr. 83, p. 74–79.

19. Dudaitė J. (2018). Mokymasis visą gyvenimą: Lietuvos atvejis. *Socialinis darbas*, 16(2), p. 226–239.

20. Duomenų apsauga pagal BDAR (2021). Prieiga per internetą [2021-07-12]: https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/data-protection/data-protection-gdpr/index_lt.htm.

21. European Parliament and the Council of European Union (2016). Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). Official journal of the European Union, 394/10, 30.12.2006. Prieiga internete [2021-07-15]: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>.

22. European Commission (2017). 10 Trends Transforming Education As We Know It. European Political Strategy Center. Prieiga per internetą [2021-07-11]: https://ec.europa.eu/epsc/sites/epsc/files/epsc_10_trends_transforming_education_as_we_know_it.pdf.

23. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Punie, Y. (ed). EUR 28775 EN. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, ISBN 978-92-79-73494-6, doi:10.2760/159770, JRC107466. Prieiga per internetą [2021-07-16]: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC107466/pdf_digcomedu_a4_final.pdf. Lietuviškas vertimas – Europos pedagogų skaitmeninių kompetencijų sistema „DigCompEdu“ (2019). Prieiga per internetą [2021-07-16]: <https://www.upc.smm.lt/naujienos/dokumentai/digcompedu-lt/DigCompEdu-LT.pdf>.
24. Europos Parlamento ir tarybos reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). Prieiga per internetą [2021-07-09]: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=LT>.
25. From, J. (2017). Pedagogical Digital Competence – Between Values, Knowledge and Skills. Higher Education Studies, 7(2), 43-50.
26. Forsth R. L. (2014). Naujas praktinis mąstymas. Sisteminis ir kūrybiškas problemų sprendimas. Prieiga per internetą [2021-07-11]: https://www.upc.smm.lt/projektai/tobulinimas/naujienos/norvegu/Naujas_praktinis_mastymas.pdf
27. Grakauskaitė-Karkockienė D. (2010). Kūrybiškumo ugdymas: teoriniai ir praktiniai aspektai. Educational psychology No. 21, p. 66–74.
28. Gadonas R., Galkutė L., Grigaitė O., Tamošiūnas P. L. (2014). Mokinių kūrybiškumo ugdymas gamtos moksluose.
29. Girdzijauskienė R., Jautakytė Ž. (2016). Kūrybiškas mokytojas – kūrybiški mokiniai. Klaipe da.
30. Gudonienė D., Rutkauskienė D., Lauraitis A. (2013). Pažangių mokymosi technologijų naudojimas ugdymo procese. Informacijos mokslai ISSN 1392-0561.
31. Henriksen D., Henderson M., Creely E., Ceretkova S., Černochova M., Sendova E., Sointu T., Tienken Ch. (2018). Creativity and technology in Education: an international perspective. Technology, Knowledge and Learning. 23:409-424.
32. Internetas visiems: prieinamos skaitmeninės informacijos rengimo vadovas (2018). Prieiga per internetą [2021-07-12]: https://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/Veikla/Veiklos_sritys/Interneto%20svetaini%C5%B3%20prieinamumas/Internetas_visiems_ne%C4%AFgali%C5%B3j%C5%B3%20forumo%20parengtas%20vadovas.pdf.

33. Informacijos vertinimo kriterijai (n. d.). Prieiga per internetą [2021-07-08]: <http://www.skaitmeninisiq.lt/Pamokos/doma/informacijos-vertinimo-kriterijai/>.
34. Ignalinos Česlovo Kudabos progimnazijos virtualaus bendravimo etiketas (2020). Prieiga per internetą [2021-07-04]: <http://www.kudabosprogimnazija.lt/naujienos/pranesimai/2020/04/virtualaus-bendravimo-etiketas>.
35. Informacinis biuletenis slaptažodžių stiprumas, sudėtingumas ir sauga (2020). Nacionalinis kibernetinio saugumo centras. Prieiga per internetą [2021-07-12]: https://www.nksc.lt/doc/biuletieniai/NKSC_Slaptazodziu_saugumo_biuletenis.pdf.
36. Išteklių centras. Prieiga per internetą [2021-07-16]: <https://epale.ec.europa.eu/lt/resource-centre>.
37. Rimkutė-Jankuvienė S., (2017). „Kūrybiškumo tyrimų kryptys“. Scientific research in education, editing: Liudmila Rupšienė, Rūta Girdzijauskienė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, pp. 100-111.
38. Yakhshieva, Z., Sidiqova, S. (2020). Formation of teachers' competence in accordance with international programs. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 2020(2), 1–7.
39. Jegelevičienė V., Prakapas R. (2018). Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų kompetencijų tobulinimo(si) poreikio ir turinio analizė.
40. Kazlauskienė A., Gaučaitė R., Pocevičienė R., Masiliauskienė E., Viliutienė R., Norkutienė L. (2014). Pradinių klasių mokinių kūrybiškumo ugdymas sprendžiant praktines problemas. Metodinė priemonė.
41. Kompetencijų tobulinimo vadovas geresniam mokymui(si) (2017). Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://www.krs.lt/media/7010/kompetenciju-tobulinimo-vadovas.pdf>.
42. Klausimai ir atsakymai apie autorių teises (2021). Prieiga per internetą [2021-07-06]: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/lt/web/observatory/faqs-on-copyright-lt#3>.
43. König, J., Jäger-Biela, D. J., & Glutsch, N. (2020). Adapting to online teaching during COVID19 school closure: teacher education and teacher competence effects among early career teachers in Germany *European Journal of Teacher Education*. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://doi.org/10.1080/02619768.2020.1809650>.
44. Kūrybingumo mokykla (2021). Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://kurybingumo-mokykla.lt/>.

45. Kas yra dviejų faktorių autentifikacija? (2020). Prieiga per internetą [2021-07-10]: <https://www.esaugumas.lt/news/kas-yra-dvieju-faktoriu-autentifikacija>.
46. Kvieskienė G., Kvieska V. (2018). Personalizuoto ugdymo inovacijos ir sumanioji komunikacija. Socialinis ugdymas / Personalizuotas ugdymas visiems, t. 48, Nr. 1, p. 6–24.
47. Kauno Aleksandro Stulginskio mokykla-daugiafunkcis centras. Prieiga per internetą [2021-07-15]: <https://www.stulginskio-mokykla.lt/asmens-duomenu-apsauga>.
48. Kuklytė J., Ūsas A. (2017). Informacinės visuomenės iššūkiai: kokios yra kibernetinių nusikaltimų formos? Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka / Public security and Public order (18).
49. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1308 „Dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f2f65120a7bb11e5be7fbe3f919a1ebe>.
50. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. ISAK-54 „Dėl Mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291726>.
51. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>.
52. Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras (n. d.). Prieiga per internetą [2021-07-20]: <https://vpb.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/svietimas/kas-yra-intelektine-nuosavybe>.
53. Lietuvos teismo ekspertizės centras (n. d.). Prieiga per internetą [2021-07-15]: <http://www.ltec.lt/lt/metodines-rekomendacijos>.
54. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. gegužės 30 d. įsakymas Nr. V-899 „Dėl Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos tvirtinimo“. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalact/lt/tad/tais.425929>.
55. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo (2015). Geros mokyklos koncepcija. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Geros%20mokyklos%20koncepcija.pdf>.
56. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įsakymas, 2003, Nr. IX-1355. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207019>.

57. Mačėnaitė M., Paulikienė D., Skesytė I., Šinkunienė D. (2011). Vaikų privatumo apsauga internete. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <http://www.vartotojai.lt/index.php?id=1648>.
58. Merfeldaitė O., Prakapas R., Railienė A. (2020). Nuotolinio mokymo organizavimas COVID-19 metu: bendrojo ugdymo mokyklų patirtis. *Pedagogika*, 2020, t. 140, Nr. 4.
59. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001). Prieiga per internetą [2021-07-05]: http://www.lssa.smm.lt/lt/wp-content/uploads/2014/06/Memorandumas_2001.pdf.
60. Mokomės visą gyvenimą. Teminio tyrimo ataskaita (2015). „Visionary Analytics“. Prieiga per internetą [2021-07-10]: http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/MVG_teminio+tyrimo+ataskaita_2015.pdf/28d20d9b-a93a-47a5-ad20-50568454c317.
61. SELFIE. Mokymo ir mokymosi savianalizės priemonė, skatinanti ugdyme efektyviai naudotis skaitmeninėmis technologijomis (2019). Švietimo informacinių technologijų centras.
62. Nacionalinis kibernetinio saugumo centras (2021). Prieiga per internetą [2021-07-09]: <https://www.nksc.lt/veikla.html>.
63. Nacionalinio kibernetinio saugumo centro prie Krašto apsaugos ministerijos informacinis biuletenis „Tapatybės vagystė“ (2020).
64. Netikros elektroninės parduotuvės (2017). Prieiga per internetą [2021-07-12]: https://www.nksc.lt/naujienos/netikros_elektronines_parduotuvesbr.html.
65. Niwans, R. (2018). A Study of Teaching Competency in Relation with Attitude Towards Creative Teaching of B.Ed. Trainee-teachers. *Journal of Education and Practice*, 9(4), 66–72.
66. NordPass Shared Its List of the 200 Worst Passwords of 2020 and Yikes (2020). Prieiga per internetą [2021-07-12]: <https://www.reviewgeek.com/61430/nordvpn-shared-its-list-of-the-200-worst-passwords-of-2020-and-yikes/>.
67. Naudojimosi elektroniniais mokslo duomenų ištekliais neformaliojo mokymo medžiaga (2014). Prieiga per internetą [2021-07-09]: <https://www.lmba.lt/apie-lmba/projektai/emodblt2/mokymo-moduliai>.
68. Nuotolinio mokymo(si) / ugdymo(si) vadovas (bendrasis ugdymas) (2020) Nacionalinės švietimo agentūros darbo grupė. Prieiga per internetą [2021-07-10]: http://www.bartkusis.sirvintos.lm.lt/wp-content/uploads/2020/03/Nuotolinio_mokymosi_vadovas_visas_08-20.pdf.
69. Pedagogo profesijos kompetencijų aprašas (2015). Projektas „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemos plėtra (II ETAPAS)“. SFMIS Nr. VP1-2.2.-ŠMM-02-V-01-009.

70. Paurienė G. (2017) Pedagogų profesinės kompetencijos ugdymas savaiminiu mokymusi. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai. Edukologija (07 S). Vilnius.
71. Prakapienė D., Prakapas R. (2018). Socialinių tinklų naudojimas švietime: teorinės įžvalgos. Šiauolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai. ISSN 2424-6131. 3 tomas.
72. Paskyros apsauga naudojant patvirtinimą dviems veiksmams (2021). Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://support.google.com/accounts/answer/185839?hl=lt&co=GENIE.Platform%3DDesktop>.
73. Roth T., Conradt C., Bogner F. (2021). Testing Creativity and Personality to Explore Creative potentials in the Science Classroom. Research in Science Education.
74. Recommendation of the Council on Children in the Digital Environment (2021). Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0389>.
75. Skaitmeninės kompetencijos sandara (2017). Ugdymo plėtotės centras. Prieiga per internetą [2021-07-05]: https://www.upc.smm.lt/tobulinimas/dokumentai/DigComp_2.1_translation_LT.pdf.
76. Skaitmeninio mokymosi priemonės emokykla.lt (2021). Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://www.emokykla.lt/nuotolinis/skaitm-rastingumas>.
77. Smith, G. S. Management models for international cybercrime. Journal of Financial Crime, 22.1, 2015, p. 105.
78. Sabaliauskas S., Poteliūnienė S., Česnavičienė J., Juškevičienė A. (2018). Dalykinių kompetencijų tobulinimo poreikio ir turinio analizė. Kokybinio tyrimo ataskaita.
79. Strakšienė G. (2015). Komunikacinę kompetenciją ugdančios veiklos mokymosi priemonėse jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams. Pedagogika t. 119, Nr. 3, p. 82–96.
80. Stolaki A., Economides A. A. (2018). The creativity challenge game: an educational intervention for creativity enhancement with the integration of information and communication technologies (ICTs). Computers and Education 123, 195–211.
81. Šarlauskienė L. (2018). Informacijos šaltinių naudojimas studijų ir mokslo darbuose. Mokomoji priemonė. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <http://biblioteka.kaunokolegija.lt/wp-content/uploads/2018/09/Lina-Sarlauskiene-Informacijos-saltiniu-naudojimas-studiju-ir-mokslo-darbuose.pdf>.
82. Orazbayeva, K. O. (2016). Professional Competence of Teachers in the Age of Globalization. International Journal Of Environmental & Science Education, 11(9), 2659-2672.

83. Tam, G., El-Azar, D. (2020). 3 ways the coronavirus pandemic could reshape education. World Economic Forum. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/3-ways-coronavirus-isreshaping-education-and-what-changes-might-be-here-to-stay>.
84. Tienken Ch. (2018). Creativity and technology in Education: an international perspective. *Technology, Knowledge and Learning*. 23, 409–424.
85. Targamadžė V. (2017). Geros mokyklos koncepcijos įgyvendinimo linkmės. Mokslo studija. Prieiga per internetą [2021-07-05]: https://www.vu.lt/site_files/LD/Geros_mokyklos_koncepcijos_%C4%AFgyvendinimo_linkmes_V.Targamadze.pdf.
86. Thuman E., Persson M. (2018). Ethical dilemmas on social media: Swedish secondary teachers' boundary management on Facebook. *Teacher development*. Vol 22, No. 2 175–190.
87. Tautkevičienė, Gintarė; Šarlauskienė, Lina ir kt. (2014). Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais: mokomoji knyga [interaktyvus]. Vilnius. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <http://www.lmba.lt/node/14473>>. ISBN 978-609-95149-2-5.
88. Teresevičienė M., Volungevičienė A., Žydzūnaitė V., Kaminskienė L., Rutkienė A., Trepulė E., Daukilas S. (2015). Technologijomis grindžiamas mokymas ir mokymasis organizacijoje. Monografija. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/88/4/ISBN9786094671180.pdf>.
89. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers (2018). Prieiga per internetą [2021-07-15]: https://www.open.edu/openlearncreate/pluginfile.php/306820/mod_resource/content/2/UNESCO%20ICT%20Competency%20Framework%20V3.pdf.
90. Urbanova M., Slind T. (2016). Successful Personal Branding on Social Media Creating and building a personal brand via content on Youtube.
91. Vizualizacijos programa *Canva.com* (2021). Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://www.canva.com/>.
92. Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Prieiga per internetą [2021-07-05]: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>.
93. Vilniaus Pavilnio pagrindinės mokyklos virtualaus bendravimo etiketas (n. d.). Prieiga per internetą [2021-07-05]: <http://www.pavilnys.vilnius.lm.lt/wp-content/uploads/2020/03/VIRTUALAUS-BENDRAVIMO-ETIKETAS.pdf>.

94. Vilniaus savivaldybės Grigiškių gimnazijos virtualaus bendravimo etiketas (n. d.). Prieiga per internetą [2021-07-05]: <http://www.grigiskiumokykla.lt/userfiles/files/Virtualaus%20bendravimo%20etiketas.pdf>.
95. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija (2021). Prieiga per internetą: <https://vdai.lrv.lt/>.
96. Večkienė P. N., Eidukevičienė J. (2016). Komunikacinės kompetencijos raiška profesinio identiteto paieškoje. Tiltai. Nr. 3, p. 17–36, ISSN 1392-3137.
97. Vaivadienė E. (n. d.). Technologijos, kompetencijų ugdymo pavyzdžiai.
98. Žibėnienė G. (2020). Bendrojo ugdymo mokyklų skelbiamos pažangos paskirties suvokimas: bendruomenių požiūris. Socialinis darbas / Social work 18 (2), p. 25–37.
99. Zaragoza, M. C., Díaz-Gibson, J., Caparrós, A. F., Solé, S. L. (2021). The teacher of the 21st century: professional competencies in Catalonia today. Educational Studies, 47(2), 217–237.
100. Zubrickienė I., Adomaitienė J. (2016). Suaugusiųjų bendrųjų kompetencijų plėtojimas projektų metodu. Andragogika. ISSN 2029-6894.

Rekomenduojama literatūra

1. *Esaugumas.lt*. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos paruošta virtuali platforma, kurioje gausu tiek informacinių pranešimų, tiek vaizdo įrašų apie saugumą internete, socialiniuose tinkluose. Taip pat yra patarimų apie kibernetinį saugumą, įrenginių apsaugą ir kitais klausimais.

2. *Leidiny*s „MOOC suaugusiųjų švietime: kaip sėkmingai sukurti atvirus visuotinio nuotolinio mokymo kursus“. Čia rasite daugiau informacijos apie tai, kaip tapti savarankiškiems turinio kūrėjams. Prieiga per internetą: „[MOOC suaugusiųjų švietime: kaip sėkmingai sukurti atvirus visuotinio nuotolinio mokymo kursus](#)“.

3. *Leidiny*s „[Europos pedagogų skaitmeninių kompetencijų sistema „DigCompEdu](#)“. Šiame leidinyje skaitmeninės kompetencijos apibrėžiamos ir detalizuojamos, kiekvienas pedagogas gali įsivertinti savo skaitmeninių kompetencijų lygį.

4. *Mokomoji knyga* „[Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos ištekliais: mokomoji knyga](#)“. G. Tautkevičienės ir L. Šarlauskienės leidinys pateiktas elektroniniu formatu su detaliu turinio išdėstymu – nuo teorijos iki praktinių užduočių. Subalansuota savarankiškam mokymuisi.

5. *Agentūros*. Norint kokybiškai parengti turinį skaitmeninei erdvei, sekti naujienas ir tendencijas, daugiau reikėtų stebėti reklamos agentūrų darbą. Dažniausiai jie pirmieji viešina metų tendencijas, spausdina apžvalginius straipsnius ir patarimus, kaip kuo geriau atrodyti skaitmeninėje erdvėje. Skaitykite daugiau viename iš pavyzdžių: „[12 principų kokybiškai socialinių tinklų komunikacijai](#)“.

6. *Virtualios laboratorijos*. Su įvairiomis e. platformomis dirba aukštosios mokyklos ir čia taip pat galima rasti susistemintos iškristalizuotos medžiagos. *Virtuali didaktikos laboratorija* ne tik pristato skaitmeninių kompetencijų plėtros galimybes, bet ir pateikia daug informacijos apie skaitmeninius įrankius.

7. *Imokytojai.lt*. Internetinė dalijimosi platforma skelbia, kad mokytojas bendradarbiaudamas turi dalytis ir keistis inovatyviomis mintimis. Iš tiesų platformoje sukaupta nemaža duomenų bazė, gausu naujausios informacijos apie įvairius skaitmeninius įrankius. Mokytojai kviečiami prisijungti prie svetainės ir savarankiškai prisidėti prie turinio kūrimo.

8. *Leidiny*s „[Nuotolinio mokymo\(si\) ugdymo\(si\) vadovas](#)“. Parengė Nacionalinės švietimo agentūros darbo grupė.

9. *Emokykla.lt*. Vienas didžiausių portalų, kuriame pateikiama koncentruota informacija ir įvairūs įrankių pavyzdžiai.

10. *Technologijos.lt*. Akiračiui praplėsti ir gauti daugiau informacijos apie technologijų pasaulį ne tik švietime, bet ir apskritai, apie mokslininkų kūrybą.

11. *Mokslo sriuba*. Šia portalą medžiaga galima įdomiai unikaliais vaizdo įrašais, informacine medžiaga papildyti ugdymo turinį.

12. Siekiant pagreitinti informacijos susiradimą, rekomenduojama susidaryti naudingų platformų sąrašą, kuriose pateikiamas įdomus, inovatyvus turinys ir kuris įvairiuose kontekstuose gali papildyti jūsų ruošiamą ugdymo turinį. Tad kokios svetainės bus jūsų įkvėpimo šaltinis?

13. Pirma.....

14. Antra.....

15. Trečia.....

P. S. O jūsų sudarytas rekomendacinio pobūdžio platformų sąrašas puikiai atrodytų kaip informacinė žinutė socialiniame tinkle „[LinkedIn](#)“.

Papildoma praktinė veikla

Mokymasis reikalauja iš tiesų nemažai savarankiško darbo. Praktikumė pateikiamos užduotys skirtos tiek įsivertinti individualiai, tiek atsispausdinti maketą bei dirbti kartu su kolegomis. Sėkmės ir įdomios vidinės savianalizės!

Mokymosi planas. Šis planas kvies jus identifikuoti kompetencijas, kurias tikrai turite ir kur esate profesionalai. Tačiau taip pat siūlome nusistatyti kompetencijų tobulinimo kryptis. Pasvarstykite, kokios naudos iš to, jūsų manymu, gausite jūs ir kokios – jūsų organizacija. Taip pat įvardykite, kas jus motyvuoja mokytis.

Aš profesionalas. Motyvacijai padidinti sukurkite norimo AŠ įvaizdį, kas būtų jeigu būtų... Atsakydami į orientacinius klausimus, parašykite laišką sau. Ko palinkėtumėte sau ateityje?

Individualus mokymosi planas. Pradėkite nuo savo profesinių savybių: kokios ryškiausios jūsų profesinės savybės yra jūsų nuomone, ir kokios – jūsų kolegų ir draugų nuomone? Trys nuomonės – jau visas tyrimas, kuris apie jus pasakys labai nemažai. Vieneriems metams užsibrėžkite aiškų tikslą, ko sieksite, nes mokymuisi reikia ir laiko, ir pastangų. Pasirinkite konkrečius mokymus ar temas ir, žinoma, nusimatykite, kaip tai padarysite, kas jus motyvuos ir kas gali sutrukdyti.

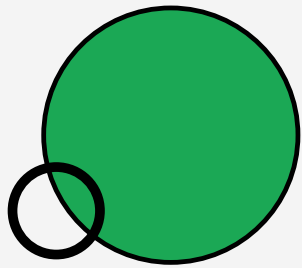
30 dienų mokymosi iššūkis. Metam jums iššūkį: ar sugebėtumėte kiekvieną dieną skirti savarankiškam mokymuisi? Paruošėme jums 30 užduočių, o jūs galite panašius mokymosi iššūkius susikurti su kolegomis, draugais, šeima ar pats sau asmeniškai. Galite savarankiškai koreguoti užduoties atlikimo laiką.

Informacijos paieška. Informacijos paieškai reikia strategijos, o gera strategija yra paremta raktiniais žodžiais. Kviečiame išskirti aktualias temas ir kiekvieną temą išskleisti per raktinius žodžius.

Mano planas socialiniuose tinkluose. Kviečiame įsivertinti, kam šiuo metu naudojate socialinius tinklus, kam norėtumėte juos naudoti ir kokius naujus socialinius tinklus jums reiktų įvaldyti.

Apie mane. Ar galėtumėte čia ir dabar atsakyti į klausimus, trumpai apibūdinti save, savo veiklą bei didžiausius pasiekimus? O jeigu tai reiktų padaryti anglų kalba? Taigi, siekiant sklandaus komunikacijos proceso, tikslinga informaciją apie save 10–15 sakinių lietuvių ir anglų kalbomis pasiruošti iš anksto (jeigu kartais pasitaikytų koks projektas, ir reiktų apibūdinti save čia ir dabar).

*visi maketai paruošti su Canva.com programa.

Mokymosi planas

MANO ĮGYTOS KOMPETENCIJOS

-
-
-
-

MANO TOBULINTINOS KOMPETENCIJOS

-
-
-
-

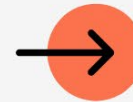
NAUDA MAN

NAUDA ORGANIZACIJAI

MOTYVACIJA

Individualus mokymosi planas

Laikotarpis

1 metai mokslo metai

MANO STIPRIAUSIOS SAVYBĖS

Ką manau aš?

- ▶
- ▶
- ▶

Ką mano mano kolegos?

- ▶
- ▶
- ▶

Ką mano mano šeima?

- ▶
- ▶
- ▶

KOKIUOSE MOKYMUOSE NORĖČIAU SUDALYVAUTI?

.....

.....

.....

KAIP AŠ TAI PADARYSIU? KAS MANE MOTYVUOS? KAS GALI SUTRUKDYTI?

.....

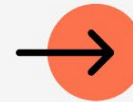
.....

.....

PAGRINDINIS MANO ŠIŲ METŲ MOKYMOŠI TIKSLAS?

.....

Aš profesionalas

Data

Gerb.

.....

Laiškas sau kaip profesionalui

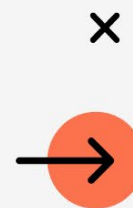
Pasikalbėkite su įsivaizduojamu savimi ateityje, kai jau būsite savo karjeros viršūnėje. Kaip visa tai atrodys? Ką tuo metu veikssite? Kokios jūsų pareigos? Nuveikti darbai? Kokias kompetencijas būsite išsiugdę (-iusi), kurių kontekste matysite save, kaip profesionalą? Palinkėkite sau pasiekti savo tikslų, pasiūlydamas (-a) veikimo būdus. Papasakokite, kas jus motyvuoja veikti.

Pagarbiai,

Aš

30 dienų mokymosi iššūkis

☐ Sukurti programų naudojimo žemėlapi	☐ Sukurti prezentaciją su programa Canva	☐ Sukurti prezentaciją su programa Canva	☐ Sukurti prezentaciją su programa Canva	☐ Sukurti prezentaciją su programa Canva
☐ Paruošti su Canva minčių žemėlapi	☐ Sujungti kolegas per Canva programą bendram šablonui	☐ Parengti infografiką apie savo kompetencijas	☐ Parengti infografiką apie savo kompetencijas	☐ Parengti infografiką apie savo kompetencijas
☐ Išbandyti socialinių tinklų istorijų funkciją	☐ Susikurti "LinkedIn" profilį	☐ Susikurti "LinkedIn" profilį	☐ Parengti kolegoms vienos įdomios programos aprašymą	☐ Socialiniame tinkle pasidalinti įrašu apie savo darbą
☐ Išbandyti visą kahoot.it funkcionalumą	☐ Išbandyti Slack programą	☐ Pasikeisti slaptažodį	☐ Įjungti paštuose dvigubą autentifikaciją	☐ Atpažinti melagieną
☐ Su programa Canva parengti ateinančio mėnesio mokymosi planą	☐ Išbandyti naują programą	☐ Išbandyti naują mobiliąją programėlę	☐ Perskaityti vieną mokslinį straipsnį apie komunikaciją	☐ Perskaityti informaciją apie socialinių tinklų pavojus
☐ Atlikti, moksleivių apklausą apie naudojamą programą	☐ Įvardinti dar vieną tobulintiną kompetenciją	☐ Sukurti prezentaciją tik iš vaizdų	☐ Perklaudyti vieną tinklalaidę	☐ Jei visi iššūkliai atlikti apdovanoti save

30 dienų mokymosi iššūkis^x (pildyti)

○	○	○	○	○
○	○	○	○	○
○	○	▼	○	○
○	○	○	○	○
○	○	○	○	○
○	○	○	○	○

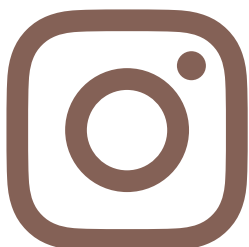
Mano darbo socialiniuose tinkluose planas

- Ką veikiu šiuo metu?
- Ką galėčiau veikti?

Kokius informacijos profilius rekomenduočiau kitiems?

Iki kada planuoju įgyvendinti pokyčius:

- Ką veikiu šiuo metu?
- Ką galėčiau veikti?

Kokius informacijos profilius rekomenduočiau kitiems?

Iki kada planuoju įgyvendinti pokyčius:

?

- Kokiame socialiniame tinkle norėčiau būti aktyvesnis?
- Ką jame galėčiau kurti?

?

- Kokiame socialiniame tinkle norėčiau būti aktyvesnis?
- Ką jame galėčiau kurti?

VARDAS PAVARDĖ

Trumpai apie mane:

Pagrindinė mano veikla:

Didžiausi mano pasiekimai (knygos, projektinė veikla, darbo stažas, straipsniai...). Įdomiausi karjeros faktai.

Visa informacija anglų kalba:

INFORMACIJOS PAIEŠKA

TIKSLAS

TEMOS

1:

2:

3:

4:

1 TEMA

RAKTINIAI ŽODŽIAI

1:

2:

3:

2 TEMA

RAKTINIAI ŽODŽIAI

1:

2:

3:

3 TEMA

RAKTINIAI ŽODŽIAI

1:

2:

3:

4 TEMA

RAKTINIAI ŽODŽIAI

1:

2:

3:

**BENDROJO UGDYMO MOKYTOJŲ
KOMUNIKACIJOS IR
INFORMACIJOS VALDYMO
KOMPETENCIJOS TOBULINIMAS**

**NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA**

**Kuriame
Lietuvos ateitį**
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa